

Handbook

on Democratic Constitutions

ဒီမိုကရေစီဖွဲ့စည်းပုံ
အခြေခံဥပဒေများ
လက်စွဲ

ပုံနှိပ်မှတ်တမ်း

စာအုပ်အမည်
ဒီမိုကရေစီဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများလက်စွဲစာအုပ်

ပုံနှိပ်ခြင်း
ပထမအကြိမ်

ထုတ်ဝေသည့်နှစ်
၂၀၁၈

အုပ်စုစီရိုင်း
ဝလုံး

ပုံနှိပ်သူ
နိုင်ထက်အောင် ပုံနှိပ်တိုက်
ဦးနိုင်လင်း
မှတ်ပုံတင်အမှတ်-၀၀၅၈၆
အမှတ်(၁၉)-ဒီ၊၅၆ လမ်း၊ ပုဇွန်တောင်မြို့နယ်

ထုတ်ဝေသူ
ဦးကျော်စွာ(၀၁၈၉၄)
Myanmar Knowledge Society
အမှတ် (၁၀၇)၊ ၇လမ်း၊ မဟာဗန္ဓုလလမ်းနှင့် ကုန်သည်လမ်းကြား၊
ဗိုလ်တထောင်မြို့နယ်၊ ရန်ကုန်မြို့။
ဖုန်း- ၀၉ ၇၃၀၆၆၉၁၈၊ ၀၉ ၉၇၂၃၄၃၅၆၁
Email-info.mksociety@gmail.com
information@mksociety.com

ထုတ်ဝေသည့်ကတ်တလောက်အညွှန်း (CIP)

ဒီမိုကရေစီဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများလက်စွဲစာအုပ်
ဦးကျော်စွာ(Myanmar Knowledge Society) ၊ ၂၀၁၈။

ဒီမိုကရေစီပြုစုခြင်းပုံ

အခြေခံဥပဒေများ လက်စွဲစာအုပ်

မာတိကာ

နိဒါန်း - ဤလက်စွဲစာအုပ်ကို မည်သည့်အတွက်ကြောင့် စီစဉ်ရသနည်း

အပိုင်း ၁

ဒီမိုကရေစီဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ၏ အဓိကအင်္ဂါရပ်များ

အခန်း(၁) ဒီမိုကရေစီဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ၏အမျိုးမျိုးသောလုပ်ငန်းဆောင်တာများ

- (က) ပြည်သူနှင့်နိုင်ငံတော်ကြားတွင် လူမှုပဋိညာဉ်တစ်ရပ်ကို ချမှတ်ခြင်း
- (ခ) စောင့်ကြည့်စစ်ဆေးခြင်းနှင့် ဟန့်ချက်ညီထိန်းကွပ်ခြင်း - အစိုးရအလုပ်လုပ်နိုင်ရန် နိုင်ငံရေးအင်စတီကျုရှင်းများကို ပုံစံချမှတ်ခြင်း
- (ဂ) အစိုးရအပေါ် ကန့်သတ်ခြင်း
- (ဃ) လူပုဂ္ဂိုလ်တစ်ဦးချင်း၏ အခွင့်အရေးများ အသိအမှတ်ပြုခြင်းနှင့် အကာအကွယ်ပေးရန် ယန္တရားများဖွဲ့စည်းပေးခြင်း
- (င) အမှတ်သင်္ကေတလက္ခဏာတစ်ရပ်အဖြစ်ထားရှိခြင်း အခန်းကဏ္ဍ
- (စ) လူ့အဖွဲ့အစည်းအတွက် ပြောင်းလဲရေးလုပ်ငန်းစဉ်တစ်ရပ်ကို စီစဉ်တင်ပြခြင်း
- (ဆ) ပဋိပက္ခကျော်လွှားခြင်းနှင့် ငြိမ်းချမ်းရေးအတွက်အသေးစိတ်စီမံချက်ကို ချမှတ်ခြင်း

အခန်း(၂) ဒီမိုကရေစီဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများအပြည်ပြည်ဆိုင်ရာဥပဒေနှင့်ပြည်တွင်းတရားစီရင်ရေး အစီအစဉ်

- ၁။ ဒီမိုကရေစီဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများနှင့် အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာဥပဒေ
- (က) ဥပဒေတစ်မူတည်းထားရေးနှင့် နှစ်မူထားရေး ကျင့်သုံးသောတိုင်းပြည်များ
 - (ခ) အနက်ဖွင့်ဆိုသတ်မှတ်ပေးသော အထောက်အကူဖြစ်သည့် အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာဥပဒေ
 - (ဂ) အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာဥပဒေကို အနိမ့်ဆုံးစံသတ်မှတ်ချက်တစ်ခုအဖြစ်ထားခြင်း

၂။ ။ ဒီမိုကရေစီဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများနှင့် ပြည်တွင်းဥပဒေအစီအစဉ်

အပိုင်း ၂

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးလုပ်ငန်းစဉ်

အခန်း(၃) ဒီမိုကရေစီပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးလုပ်ငန်းစဉ်လမ်းပြအခြေခံမူများ

၁။ ။ ခြုံငုံပါဝင်နိုင်ခြင်း

၂။ ။ ပါဝင်ဆောင်ရွက်ခြင်း

- (က) ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲရာတွင် အများပြည်သူပါဝင်မှုကို သတ်မှတ်ပြဋ္ဌာန်းပေးထားသည့် အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာဥပဒေစံချိန်စံညွှန်းများ
- (ခ) ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲရာတွင် အများပြည်သူပါဝင်သည့်အတွက် အကျိုးကျေးဇူးများ

၃။ ။ ပွင့်လင်းမြင်သာမှု

အခန်း(၄) ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးလုပ်ငန်းစဉ်ကိုပုံစံချခြင်း

၁။ ။ လုပ်ငန်းစဉ်ကို ပြင်ဆင်ခြင်း

- (က) တည်ရှိဆဲဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေကို ပြင်ဆင်မည်လား သို့မဟုတ် မူကြမ်းအသစ်ရေးဆွဲမည်လားဟူ၍ ဆုံးဖြတ်ချက်ချခြင်း
- (ခ) စီမံခြင်းနှင့် ပြင်ဆင်ခြင်း
- (ဂ) ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးပုံစံနှင့် တာဝန်ယူလုပ်ဆောင်မည့် အဖွဲ့ပုံစံချမှတ်ရေးအတွက် ဆုံးဖြတ်ချက်ချခြင်း

၂။ ။ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပြုပြင်ပြောင်းလဲရေး လုပ်ငန်းစဉ်အဆင့်ဆင့်

- (က) မူကြမ်းရေးဆွဲခြင်းမတိုင်မီအဆင့်
- (ခ) မူကြမ်းရေးဆွဲခြင်းအဆင့်
- (ဂ) အတည်ပြုလက်ခံခြင်းအဆင့်

အခန်း(၅) ဆုံးဖြတ်ချက်ချမှတ်ခြင်းနှင့် အများသဘောညီဆန္ဒကိုရယူခြင်းယန္တရားများ

၁။ ။ အကျပ်အတည်းများမဖြစ်ရန် ကာကွယ်ခြင်းနှင့် ဖြေရှင်းခြင်း

၂။ ။ အများသဘောညီဆန္ဒကို ရယူခြင်း

နှိုင်းယှဉ်ပြဇယား ။ ။ မြန်မာနိုင်ငံ၏ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေသုံးရက်ကို မူကြမ်းရေးဆွဲပြီး အတည်ပြု
ကျင့်သုံးခဲ့ပုံ

အပိုင်း ၃

ဒီမိုကရေစီဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတစ်ရပ်၏ အစီအစဉ်

အခန်း(၆) ဒီမိုကရေစီဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာအခြေခံသဘောတရားများ

၁။ ။ ပွင့်လင်းမြင်သာမှု

၂။ ။ တာဝန်ခံမှု

၃။ ။ လွတ်လပ်၍ပုံမှန်ကျင်းပသောရွေးကောက်ပွဲ

အခန်း(၇) အခြေခံအခွင့်အရေးများနှင့်လွတ်လပ်ခွင့်များကိုအကာအကွယ်ပေးခြင်း

၁။ ။ ဒီမိုကရေစီအခွင့်အရေးများနှင့် လွတ်လပ်ခွင့်များ

■(က) လွတ်လပ်စွာတွေးခေါ်ခွင့်၊ ခံယူခွင့်နှင့် ကိုးကွယ်ယုံကြည်ခွင့်

■(ခ) လွတ်လပ်စွာ ထင်မြင်ယူဆခွင့်နှင့် လွတ်လပ်စွာ ဖွင့်ဟဖော်ပြခွင့်

■(ဂ) လွတ်လပ်စွာစုရုံးခွင့်နှင့် ဖွဲ့စည်းခွင့်

■(ဃ) အများပြည်သူရေးရာကိစ္စများ ဆောင်ရွက်ရာတွင် ပါဝင်ဆောင်ရွက်ခွင့်၊ မဲပေးခွင့်၊
ရွေးကောက်တင်မြှောက်ခံရပိုင်ခွင့်

■(င) တန်းတူညီမျှမဲပေးခွင့်နှင့် အထူးအစီအမံများ

■(စ) လျှို့ဝှက်မဲပေးခြင်း

■(ဆ) ခွဲခြားဆက်ဆံမှုမှကင်းလွတ်ခွင့်

■(ဇ) လူနည်းစုအခွင့်အရေးများ

၂။ ။ ဥပဒေနှင့်အညီအခွင့်အရေးများကို ကန့်သတ်ခြင်း

■(က) အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာဥပဒေတွင်ပါရှိသည့် အခွင့်အရေးကန့်သတ်မှုများ

■(ခ) အခွင့်အရေးကန့်သတ်ခြင်းအတွက် ဥပဒေရေးရာအခြေခံ

■(ဂ) အခွင့်အရေးကန့်သတ်မှုများအတွက် အကြောင်းရင်းများ

- (ဃ) အခွင့်အရေးကန့်သတ်မှုကို ပိုင်းခြားကန့်သတ်ပေးသောအရာများ၊ အချိုးညီမှုနှင့် အခွင့်အရေးတစ်ရပ်၏ အနှစ်သာရကို ကာကွယ်ပေးခြင်း
 - (င) ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများအတွက် ကန့်သတ်ခြင်းပုဒ်မများထားရှိခြင်း
- ၃။ ။ အခွင့်အရေးများချိုးဖောက်ခြင်းအတွက် ထိရောက်စွာ ပြန်လည်ကုစားပေးခြင်းများ

အခန်း(၈) နိုင်ငံတော်ဖွဲ့စည်းတည်ဆောက်ပုံများနှင့်အင်စတီကျူးရှင်းများ

- ၁။ ။ အစိုးရစနစ်
- (က) သမ္မတစနစ်များ
 - (ခ) ပါလီမန်စနစ်များ
 - (ဂ) သမ္မတတစ်ပိုင်းစနစ်များ
- ၂။ ။ အာဏာကိုပဟိုချုပ်ကိုင်မှုလျော့ချရေး
- ဖက်ဒရယ်စနစ်ကို မီးမောင်းထိုးပြခြင်း
- ၃။ ။ လွတ်လပ်သောတရားစီရင်ရေးနှင့်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပြန်လည်သုံးသပ်ရေး
- (က) တရားစီရင်ရေးကဏ္ဍ၏ လွတ်လပ်မှု
 - (ခ) ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပြန်လည်သုံးသပ်ရေး
- ၄။ ။ ဒီမိုကရေစီကိုထောက်ပံ့ပေးသည့် လွတ်လပ်သောဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးရာ အဖွဲ့များ
- (က) ရွေးကောက်ပွဲစီမံခန့်ခွဲမှုအဖွဲ့များ
 - (ခ) အမျိုးသားလူ့အခွင့်အရေးဆိုင်ရာအဖွဲ့အစည်းများ
- ၅။ ။ အာဏာရှင်စနစ်ကို ဆန့်ကျင်သည့် တိကျသောအာမခံချက်များ
- (က) အုပ်ချုပ်ရေးအခွင့်အာဏာအပေါ် စောင့်ကြည့်စစ်ဆေးခြင်း
 - (ခ) ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပြင်ဆင်ရေးအပေါ် ကန့်သတ်မှုများ
 - (ဂ) လက်နက်ကိုင်နှင့် လုံခြုံရေးတပ်ဖွဲ့များအပေါ် ဒီမိုကရေစီနည်းကျအုပ်ချုပ်မှု
 - (ဃ) အတိုက်အခံများ၏ အခြေခံဥပဒေအခွင့်အရေးများ

အပိုင်း ၄

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေကိုလက်တွေ့ဖော်ဆောင်ခြင်း

အခန်း(၉) ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအကောင်အထည်ဖော်ရေး

- ၁။ ။ မျှော်လင့်ချက်စီမံခန့်ခွဲမှု ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေက မည်သည့်အရာကို ပြုလုပ်ပေးနိုင်သနည်း။
 - (က) ပါဝင်ဆောင်ရွက်ခြင်းနှင့် ဆက်စပ်သော ပိုင်ဆိုင်မှု
 - (ခ) ရင်းနှီးကျွမ်းဝင်မှုနှင့် သို့မဟုတ် ပုံစံရွေးချယ်မှုအခြေအနေနှင့် ဆက်စပ်သော ပိုင်ဆိုင်မှု
 - (ဂ) အကောင်အထည်ဖော်၍ရနိုင်သောလုပ်နိုင်စွမ်းနှင့် ကိုက်ညီသည့်အခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာပုံစံ
- ၂။ ။ အသွင်ကူးပြောင်းရေးကာလ
 - (က) အကောင်အထည်ဖော်ရေး အစီအစဉ်ရေးဆွဲခြင်း
 - (ခ) အကောင်အထည်ဖော်ရေးအတွက် ကြီးကြပ်အဖွဲ့အစည်းများ
 - (ဂ) လေးစားလိုက်နာခြင်းနှင့် ပိတ်ဆို့အရေးယူမှုယန္တရားများ
 - (ဃ) ဥပဒေဟောင်းများကို ပြန်လည်သုံးသပ်ခြင်း
 - (င) စိစစ်ခြင်း
- ၃။ ။ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေကို လေးစားလိုက်နာခြင်းနှင့် ကာကွယ်စောင့်ရှောက် ခြင်း
 - (က) ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေကို ကာကွယ်စောင့်ရှောက်သူများဖြစ်သည့် အင်စတီကျူးရှင်းများ
 - (ခ) နိုင်ငံတွင်းအကောင်အထည်ဖော်ရေးနှင့် နိုင်ငံတကာထောက်ခံမှု
 - (ဂ) ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေစနစ်ကျင့်သုံးခြင်းကို ယုံကြည်သောယဉ်ကျေးမှုတစ်ရပ်ကို ဖန်တီးခြင်း

နိဒါန်း

ဤလက်စွဲစာအုပ်ကို မည်သည့်အတွက်ကြောင့် စီစဉ်ရသနည်း။

ယခုလက်စွဲစာအုပ်သည် ဒီမိုကရေစီဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတစ်ရပ်ကို မည်သို့ ပျိုးထောင်မည်ဟူသည်ကို ခြုံငုံဖော်ပြထားခြင်းဖြစ်သည်။ ဤစာအုပ်တွင် ဒီမိုကရေစီနည်းကျ အခြေခံဥပဒေပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးလုပ်ငန်းစဉ်တစ်ရပ်ကို ဖော်ပြထားပြီး ဒီမိုကရေစီဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတစ်ရပ်၏ ထိရောက်သောအခြင်းအရာများကို အမျိုးအစားခွဲခြား ပြထားသည်။

လက်စွဲစာအုပ်သည် အဓိကအားဖြင့် နေရာအနှံ့တွင်ရှိသော အထူးသဖြင့် အာဏာရှင်အုပ်ချုပ်ရေးစနစ် (သို့) ပဋိပက္ခဖြစ်ပွားနေသောအခြေအနေများမှ ရုန်းထွက်လာနိုင်သော တိုင်းပြည်များရှိ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲသူများနှင့် စိတ်ပါဝင်စားသူပြည်သူလူထုအား ရည်ရွယ်သည်။ အဆိုပါအခြေအနေရှိတိုင်းပြည်များတွင် ဒီမိုကရေစီအကူးအပြောင်းကာလနှင့် ငြိမ်းချမ်းရေးတည်ဆောက်မှုတွင် ဒီမိုကရေစီနည်းကျအခြေခံဥပဒေသည် အရေးကြီးသော အစိတ်အပိုင်းတစ်ရပ်ဖြစ်သည်ဟု ယူဆသောကြောင့်ဖြစ်သည်။ ဤအရင်းအမြစ်သည် ဖွဲ့စည်းပုံ အခြေခံဥပဒေကို ပုံဖော်ကြသူများအနေဖြင့် ၎င်းတို့၏ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအား ပြုပြင်ပြောင်းလဲခြင်း (ဝါ) အစားထိုးခြင်းဖြစ်စဉ်များတွင် မှန်မှန် ကန်ကန်သုံးသပ်နိုင်သော၊ ချဉ်းကပ်နိုင်သော၊ လက်တွေ့ကျသော ကိရိယာတန်ဆာပလာများ (နည်းစနစ်များ) အား ထောက်ပံ့ပေးနိုင်ရန် ရည်ရွယ်သည်။

ဒီမိုကရေစီဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများ၏ရှုထောင့်များကို လေ့လာထားသော DRI ၏ အနှစ်ချုပ်စာတမ်းများအပေါ် အခြေခံပြီး ယခုလက်စွဲစာအုပ်ကို ရေးသားပြုစုရင်း တခြားလက်စွဲစာအုပ်များနှင့် အကြောင်းအရာထပ်သွားမည်ကို ကျွန်တော်တို့ ကြိုးစားရှောင်ရှားခဲ့

သည်။ အထူးသဖြင့် Interpeace အဖွဲ့အစည်းမှ ထုတ်ဝေသော ‘ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ပြုလုပ်ခြင်းနှင့် ပြုပြင်ပြောင်းလဲခြင်း - ဖြစ်စဉ်များအတွက် အခွင့်အလမ်းများ (၂၀၁၁) စာ အုပ်နှင့်မထပ်ရန် ကြိုးစားထားပါသည်။ Interpeace ၏ စာအုပ်မှာ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံပြုပြင် ပြောင်းလဲရေးကို ပိုပြီး အသေးစိတ်ခြုံငုံသုံးသပ်ထားပြီး၊ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွင်း ဒီမိုကရေစီနည်းကျအခြင်းအရာများကို အာရုံစိုက်ထားခြင်းမျိုး မရှိနေပါ။ ထိုနည်းလည်းကောင်းပင် နိုင်ငံတကာ IDEAကနေ ထုတ်ဝေသည့် ‘ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတည်ဆောက်ခြင်း လက်တွေ့လမ်းညွှန်’ စာအုပ်နှင့်လည်း အကြောင်းအရာမထပ်စေရန် ကြိုးစားတင်ပြထားပါသည်။ ထိုစာအုပ်သည် သီးခြားရွေးချယ်ထားသောပြဿနာရပ်များကို ပို၍အသေးစိတ်ကျကျ ဖော်ပြထားသောစာအုပ်ဖြစ်သည်။

ရှိပြီးသား အရင်းအမြစ်အများစုဖြင့် ကွဲပြားသည်မှာယခုလက်စွဲစာအုပ်သည် ဒီမိုကရေစီအခြေခံဥပဒေတစ်ရပ်၏ သဘောတရားများကို ထည့်သွင်းရန် အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ ဥပဒေဘောင်ကို အသုံးပြုသည်။ ထို့အပြင် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေစနစ် ကျင့်သုံးမှုအပေါ် ယုံကြည်ချက်နှင့် စပ်လျဉ်း၍ ရင်ဆိုင်ရသည့် လက်တွေ့ဘဝစစ်မှန်သောစိန်ခေါ်ချက်များကို လည်း အဓိကထားကြည့်ဖို့ရာ ကြိုးစားသည်။ ဥပမာ အာဏာရှင်အုပ်ချုပ်ရေး ပြန်ထွက်ပေါ်လာခြင်း၊ ဒီမိုကရေစီဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေကို အကောင်အထည်ဖော်ရာတွင် ကြုံရမည့် စိန်ခေါ်မှု စသည်တို့ပင် ဖြစ်သည်။ အကြောင်းအရာများအပေါ် တတ်နိုင်သမျှ အတိုချုပ်ရင်း အခန်းတစ်ခန်းစီတွင် ဆက်လက်ဖတ်ရှုရန် ကျမ်းညွှန်းများကို ထည့်ပေါင်းပေးထားသည်။ ယခုလက်စွဲစာအုပ်ကို ဆေဗီယာဆူတူးကတည်းဖြတ်ပြီး မိုက်ကယ်မေရာ-ရီဆန်ဒီ၊ အီဗာဂျီးလ်နှင့် သီဘောနိုရယ်တို့က ထည့်ဝင်ထားသည်။ ယခုစာအုပ်ကို DRI ၏ အနှစ်ချုပ်စာတမ်းအမြောက်အမြားအပေါ် အခြေခံတည်ဆောက်ထားပြီး ထိုစာတမ်းများကို ရေးသားခဲ့သည့် စာရေးသူများအားလည်း ကျေးဇူးတင်ကြောင်း ဖော်ပြအပ်ပါသည်။

ယခုလက်စွဲစာအုပ် မြန်မာဘာသာပြန်မှုကို Myanmar Knowledge Society နှင့် ပူးပေါင်း၍ ထုတ်ဝေခြင်းဖြစ်သည်။

အပိုင်း(၁)

ဒီမိုကရေစီဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ၏

အဓိကအင်္ဂါရပ်များ

အခန်း ၁

ဒီမိုကရေစီဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ၏ အမျိုးမျိုးသော

လုပ်ငန်းဆောင်တာများ

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများ၏ အခြေခံအကျဆုံးမှာ ၎င်းတို့ထိန်းချုပ်ထားသော နိုင်ငံရေးလူမှုအသိုင်းအဝိုင်းအတွက် ဂိမ်းစည်းမျဉ်းများကို စီစဉ်ချမှတ်ထားခြင်းဖြစ်သည်။ ထိုစည်းမျဉ်းများသည် နိုင်ငံ၏အချုပ်အခြာအာဏာဥပဒေပင်ဖြစ်ပြီး အခြားသော ဥပဒေဆိုင်ရာစံချိန်စံညွှန်းများထက်ပင် ပိုပြီး ဦးစားပေးထားရမည့်အရာဖြစ်သည်။ ဤလက်စွဲစာအုပ်တွင် အများအားဖြင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေကို ‘နိုင်ငံတစ်နိုင်ငံ၏အခြေခံအကျဆုံး၊ အထွဋ်အမြတ်တည်းဟူသော ဥပဒေတစ်ရပ်ကို ဖွဲ့စည်းပေးထားသည့် ရေးသားထားသော စာရွက်စာတမ်း’ ဟူသောအဓိပ္ပာယ်ဖြင့် ရည်ညွှန်းသွားပါမည်။

‘ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ’ဆိုသော ဝေါဟာရတွင် ‘ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာစံချိန်စံညွှန်းများ၊ သီအိုရီများ၊ အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆို ရှင်းလင်းပေးသော ရှေးထုံးအသုံးများ၊ (သို့) စာ အရေးအသားထက်ကျော်လွန်သွားသော မည်သည့်အခြင်းအရာကိုမဆို’ ‘စသဖြင့် ပိုမိုကျယ်ပြန့်သည့် အဓိပ္ပာယ်များရှိသည်။ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေနှင့် အညီဖြစ်သောဟူသည့် လက်တွေ့အရှိတရားသည် တစ်ခါတစ်ခါ စာဖြင့်ရေးသားထားသော(အခြေခံဥပဒေ)အကြောင်းအရာနှင့် မည်သို့မျှ သက်ဆိုင်နေခြင်းမရှိ ဖြစ်နေတတ်သည်။ ဥပမာ ဤအခြေအနေမျိုးရှိ အာဏာရှင်နိုင်ငံများ၏ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများတွင် ဒီမိုကရေစီအာမခံချက်များ (သို့)

¹ Zachary Elkins et al. *The Endurance of National Constitutions*, Cambridge University Press, 2009, p. 36.

လူ့အခွင့်အရေးအာမခံချက်များ ပါဝင်နေတတ်သည်။² ယခုလက်စွဲစာအုပ်သည် ရေးသားထားသော စကားလုံးများ၏ ကန့်သတ်ထားသောအဓိပ္ပာယ်ကို အာရုံစိုက်ထားသည်။

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများ၏ လုပ်ငန်းဆောင်တာသည် အမျိုးမျိုးရှိသည်။ ၎င်းတို့မှာ -

(က) ပြည်သူနှင့် နိုင်ငံတော်ကြားတွင် လူမှုပဋိညာဉ်တစ်ရပ်ကို ချမှတ်ခြင်း

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုသည်မှာ ‘ပြည်သူလူထုက အပ်နှင်းထားသောအာဏာအရ’ ဟူသော လက်သုံးစကားဖြင့် မီးမောင်းထိုးပြထားသည့်အတိုင်း အစိုးရနှင့်နိုင်ငံသားတို့အကြား ချုပ်ဆိုထားသော လူမှုပဋိညာဉ်စာချုပ်ကို ဆိုလိုခြင်းဖြစ်သည်။ ပထမဆုံးစတင်သည့်အချက်မှာ ပြည်သူလူထုသည် သဘောတူညီထားပြီးသော စည်းမျဉ်းများအရ ၎င်းတို့၏ကိုယ်စားလှယ်များထံ အပ်နှံထားသော ကိုယ်ပိုင်အစိုးရဟူသော အသိဖြစ်သည်။ ဤကဲ့သို့ နားလည်ထားခြင်းက (နိုင်ငံရေး သို့မဟုတ် စီးပွားရေးအကျပ်အတည်း၊ အကြမ်းဖက်ပဋိပက္ခများ စသဖြင့်) မည်သည့်အကြောင်းတရားအတွက်မဆို ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေသည် ယင်းကချမှတ်ထားသည့် ရည်ရွယ်ချက်အတွက် မသင့်တော်တော့သည်ကို မြင်လာရသည့်အချိန်တွင် ပြည်သူလူထုမှာ အဆိုပါလူမှုပဋိညာဉ်ကို ပြောင်းလဲနိုင်သည့် အခွင့်အရေးရှိသည်ဟု ညွှန်းဆိုထားရာ ရောက်သည်။ ဤအချက်က အခြေခံဥပဒေကို တစ်စိတ်တစ်ပိုင်းပြောင်းလဲခြင်း (ဝါ) အလုံးစုံပြောင်းလဲခြင်းကို ပြုလုပ်နိုင်စေသည်ဟု ဆိုလိုသည်။

(ခ) စောင့်ကြည့်စစ်ဆေးခြင်းနှင့် ဟန့်ချက်ညီထိန်းကွပ်ခြင်း- အစိုးရအလုပ်လုပ်နိုင်ရန် နိုင်ငံရေးအင်စတီကျူးရှင်းများကို ပုံစံချမှတ်ခြင်း

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများ၏ နောက်ထပ် လုပ်ငန်းဆောင်တာမှာ စံထားခြင်းဖြစ်သည်။ ဆိုလိုသည်မှာ နိုင်ငံတော်၏အဓိက အင်စတီကျူးရှင်းများနှင့် ၎င်းတို့ကြား ဆက်သွယ်ချက်ကို အခြေခံဥပဒေများက ပုံစံချမှတ်ပေးကြသည်။ သမားရိုးကျအားဖြင့် ၎င်းအင်စတီကျူးရှင်းများတွင် အုပ်ချုပ်ရေးခေါင်းဆောင်တစ်ဦး (သမ္မတ သို့မဟုတ် ဝန်ကြီးချုပ်)၊ အစိုးရအဖွဲ့၊ လွှတ်တော်(တစ်ခု သို့မဟုတ် နှစ်ခုဖြင့်ဖြစ်စေ ဖွဲ့စည်းထားသည်)၊ တရားစီရင်ရေးနှင့် ကွဲပြားခြားနားသော ကော်မရှင်များ(ဝါ) စုံစမ်းစစ်ဆေးရေးအဖွဲ့များ ပါဝင်သည်။ မကြာခဏဆိုသလို ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေသည် အထက်ပါအင်စတီကျူးရှင်းများ၏ အခြင်း

² ‘အပေါ်ယံအသွင်လှည့်စားဟန်ရှိ’၊ ‘စိတ်ကူးဆန်သော’ သို့မဟုတ် ‘စာသက်သက်ဖြစ်သော’ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများဟု ခေါ်တတ်သည်။ John E. Finn, *Constitutions in Crisis: Political Violence and the Rule of Law*, Oxford University Press, ၁၉၉၁, စာ-၂၂ တွင်ကြည့်ပါ။

အရာများနှင့် ၎င်းတို့နှင့်ဆက်စပ်နေသော အခြေခံစည်းမျဉ်းနိယာမများကိုသာ စီစဉ်ချမှတ်ပေးထားပြီး အင်စတီကျူးရှင်းများ အပြန်အလှန် အကျိုးပြုလုပ်ဆောင်ရန် လမ်းညွှန်ပေးမည့် သတ်မှတ်ချက်ဘောင်များနှင့် စပ်လျဉ်း၍ ထပ်မံဖွင့်ဆိုပြဋ္ဌာန်းထားရန်ကိုမူ သာမန်ဥပဒေပြုခြင်းထံ လွှဲချန်ပေးထားသည်။ နိုင်ငံရေးအင်စတီကျူးရှင်းများသည် ပြည်သူလူထုကောင်းကျိုးအတွက် လုပ်ငန်းတာဝန်များကို လုပ်ဆောင်နိုင်သည်။ ပေးစွမ်းနိုင်သည်ဟူသောအချက်အပေါ် ဖွဲ့စည်း ပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲသူများက သဘောတူကြသည်။ ဒီမိုကရေစီဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအတွက်မူစောင့်ကြည့်စစ်ဆေးခြင်းနှင့် ဟန်ချက်ညီထိန်းကွပ်ခြင်းတို့ ရှိရန်မှာအရေးပါသည်။ အာဏာသုံးရပ်တွင် မညီညည့်အပိုင်းမျှ နိုင်ငံတော်အာဏာကို ကျင့်သုံးမှုတွင် လက်ဝါးကြီးမအုပ်ရပါ။ ၎င်းကို 'အာဏာခွဲဝေခြင်း' ဟုခေါ်သည်။ သို့သော် ဤစကားလုံးကို သတိထားအသုံးပြုရပါမည်။ အာဏာရပ်တိုင်းတွင် ကွဲပြားခြားနားသောအခန်းကဏ္ဍ၊ တာဝန်ယူမှု၊ တာဝန်ခံမှုယန္တရားများရှိသည်။ သို့သော် အာဏာသုံးရပ်သည် အစိုးရအလုပ်ကိုလုပ်ဖို့ရာ ပူးပေါင်းဆောင်ရွက်ရန်လိုသည်။ အကယ်၍ အာဏာတစ်ရပ်ရပ်က အရေးပါဆုံး (ဝါ) အထွတ်အထိပ်အာဏာဖြစ်လာရုံသက်သက်ကြိုးစားပါက အစိုးရအနေဖြင့် ကောင်းမွန်စွာအလုပ်လုပ်နိုင်စွမ်းရှိတော့မည် မဟုတ်ပါ။ ထို့ကြောင့် ပညာရှင်များက 'အာဏာခွဲဝေခြင်းနှင့် ဟန်ချက်ညီထိန်းကွပ်ခြင်း' ကို ပိုပြီး နှစ်ခြိုက်သည်။

(ဂ) အစိုးရအပေါ်ကန့်သတ်ခြင်း

အစိုးရသည် အာဏာကို တစ်ဦးတည်းလက်ဝါးကြီးအုပ်ထားမှုအား လွှဲအပ်ပေးနိုင်ရမည်၊ စွဲကိုင်ထားနိုင်ရမည်၊ သို့သော် အစိုးရသည် လူ့အဖွဲ့အစည်းအပေါ် လွှမ်းမိုးအုပ်စိုးခြင်း၊ ထိန်းချုပ်ထားခြင်းမျိုး မပြုလုပ်သင့်ပါ။ အကန့်အသတ်ခံအစိုးရဟူသော အယူအဆသည် ၁၇၇၆ ခုနှစ်က လက်ခံအတည်ပြုခဲ့သည့် အမေရိကန်ပြည်ထောင်စု၏ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွင် အဓိကအနှစ်သာရ ဖြစ်သည်။ ပြည်နယ်များ ပေါင်းစည်းလာကာ ပြည်ထောင်စုအဖြစ်ဖွဲ့စည်းတည်ထောင်ခဲ့သော အမေရိကန်တို့၏ မူလအကြောင်းရင်းတရားများကို အဆိုပါဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေက ထင်ဟပ်နေသည်။ အစိုးရတွင် ရှင်းလင်းတိကျသော အာဏာအနည်းငယ်သာ ရှိရမည်ဟူသော အချက်ကို ယင်းဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေထဲ အမြတ်တနိုး ထိန်းသိမ်းထည့်သွင်းထားသည်။ အစိုးရမှ ဆောင်ရွက်သော လုပ်ငန်းဆောင်တာများ ဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်လာရေးကို ထင်ဟပ်မှုရှိစေရန် ယခုနောက်ပိုင်းဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများသည်အစိုးရထံ အာဏာများပေးထားရေးကို ပိုမိုလိုလား စွာ ပြောဆိုတတ်ကြသည်။ သို့သော် အစိုးရမှ အာဏာအလွဲသုံးစားပြုခြင်းမရှိစေရန် ဖွဲ့စည်း ပုံအခြေခံဥပဒေဖြင့် ထိန်း

သိမ်းကာကွယ်ပေးရေးအတွေးအခေါ်သည် ယနေ့ကာလ ဒီမိုကရေစီစနစ်များကို တည်ဆောက်ရာတွင် မရှိမဖြစ်အရေးပါဆဲပင်ဖြစ်သည်။

(ဃ)လူပုဂ္ဂိုလ်တစ်ဦးချင်း၏အခွင့်အရေးများကို အသိအမှတ်ပြုခြင်းနှင့် အကာအကွယ်ပေးရန်ယန္တရားများကို ဖွဲ့စည်းပေးခြင်း

ဒီမိုကရေစီဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများကပေးအပ်သောမရှိမဖြစ်လိုအပ်သည့်အကာအကွယ်တစ်ခုမှာ တစ်သီးပုဂ္ဂလအခွင့်အရေးများကို အသိအမှတ်ပြုခြင်းနှင့် ၎င်းတို့အား ကာကွယ်ပေးရန် ထိရောက်သောနည်းလမ်းများကို ပြဋ္ဌာန်းပေးခြင်းဖြစ်သည်။ အခွင့်အရေးများအား မည်သို့အကာအကွယ်ပေးမည်ဆိုသည့်နည်းလမ်းအမျိုးမျိုးကို ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများက ပြသထားသည်။ သို့သော်နည်းလမ်းအများစုမှာ အခွင့်အရေးကြေညာစာတမ်းကဲ့သို့ ပုံစံမျိုးဖြစ်ကြသည်။ အခွင့်အရေးကြေညာစာတမ်းသည် နိုင်ငံတော်မှ ကာကွယ်ပေးရန်တာဝန်ရှိသော အခြေခံအခွင့်အရေးများကို ပြုစုထားခြင်းဖြစ်ပြီး နိုင်ငံတော်သည် တစ်သီးပုဂ္ဂလများနှင့် ၎င်းကြား အပြန်အလှန်အကျိုးပြုဆက်ဆံမှုများ၊ တစ်သီးပုဂ္ဂလအချင်းချင်းကြား အလျားလိုက် အပြန်အလှန် ပိုမိုအကျိုးပြုဆက်ဆံမှုများနှစ်ရပ်စလုံးတွင် အကာအကွယ်ပေးရန်တာဝန်ရှိသည်။ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံအများစုသည် အခြေခံအခွင့်အရေးများပြုစုရာတွင် နိုင်ငံသားနှင့် နိုင်ငံရေးဆိုင်ရာအခွင့်အရေးများကို ထည့်သွင်းကြသလို၊ လူမှုရေးနှင့် စီးပွားရေးဆိုင်ရာအခွင့်အရေးများသည်လည်း ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများထဲ ပါဝင်လာရန် အခွင့်အလမ်းများ ပိုမိုတိုးပွားလာပြီကို တွေ့ရပြီဖြစ်သည်။ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများသည် ၎င်းတို့၏နိုင်ငံသားများအပေါ် အဆိုပါအခွင့်အရေးများနှင့် လွတ်လပ်ခွင့်များကို အာမခံပေးထားတတ်ကြသည်။ ထို့အပြင် နိုင်ငံသားမဟုတ်ကြသူများအပေါ်လည်း ကာကွယ်မှုပေးရန် ကတိကဝတ်ပြုရသည့် အခွင့်အရေးများလည်းရှိ သည်။(ဥပမာ ညှဉ်းပန်းနှိပ်စက်မှု၊ ရက်စက်ကြမ်းကြုတ်သော၊ လူသားမဆန်သော (ဝါ) လူ့ ဂုဏ်သိက္ခာကို သိမ်ငယ်စေသော ဆက်ဆံမှုမှ ကင်းလွတ်ခွင့်ပင်ဖြစ်သည်။)

(င) အမှတ်သင်္ကေတလက္ခဏာတစ်ရပ်အဖြစ်ထားရှိခြင်း အခန်းကဏ္ဍ

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေသည် နိုင်ငံတော်နှင့် ၎င်း၏ ရည်မှန်းချက်ပန်းတိုင်များ၏ ပေါ်လွင်သော ဝိသေသလက္ခဏာများကို ကြေညာပေးခြင်းဖြင့် အမှတ်သင်္ကေတ လက္ခဏာပြုစာရွက်ဟူသော အခန်းကဏ္ဍနေရာမှ မကြာခဏပါဝင်ပြတတ်သည်။ အဆိုပါ ဝိသေသလက္ခဏာတွင် နိုင်ငံတော်တရားဝင်ဘာသာစကား၊ နိုင်ငံတော်ဘာသာတရားနှင့် နိုင်ငံတော်တွင် နေထိုင်ကြသော အများပြည်သူအားလုံးနှင့် သက်ဆိုင်သော အမွေအနှစ်များ(ဝါ)

သမိုင်းကြောင်းများနှင့်ပတ်သက်သော ပိုမိုကျယ်ပြန့်သည့် ဖော်ပြချက်များပါရှိသည်။ ဖော်ပြပါအချက်များမှာ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေနိဒါန်းများတွင် ထည့်သွင်းပါရှိလေ့ရှိသည်။ ဥပမာ ၂၀၁၄ တူနီးရှား နိုင်ငံတော်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေနိဒါန်းတွင် -

၂၀၁၀ ခုနှစ် ဒီဇင်ဘာလ ၁၇ ရက်နေ့ မှ ၂၀၁၁ခုနှစ် ဇန်နဝါရီလ ၁၄ ရက်နေ့တွင်း တော်လှန်ရေးတစ်လျှောက် မတရားမှု၊ မညီမျှမှု၊ အကျင့်ပျက်ခြစားမှုများအား ရိုက်ချိုးပေးခဲ့သော၊ မျိုးဆက်များ၏လမ်းကြောင်းကို ဖော်ဆောင်ရန်အတွက် တူနီးရှားအမျိုးသား၊ အမျိုးသမီးများ၏ စွန့်လွှတ်အနစ်နာခံသော၊ ကျွန်ုပ်တို့၏ ကောင်းမြတ်သော အာဇာနည်များ၏ သွေးများအား သစ္စာရှိမှုနှင့်အတူ ကျွန်ုပ်တို့၏ လွတ်လပ်သော စိတ်အားခိုင်မာအောင် လုပ်ဆောင်ပေးသော၊ လွတ်လပ်မှုနှင့် ဂုဏ်သိက္ခာအတွက် တော်လှန်ရေး၏ ရည်မှန်းချက်များကို အောင်မြင်စွာ ရယူပေးသော၊ ကျွန်ုပ်တို့အား မင်းဆိုးမင်းညစ်အောက်မှ လွတ်မြောက်အောင် လုပ်ဆောင်ပေးသော၊ လွတ်လပ်ရေးကို ရယူပေးသော၊ နိုင်ငံတော်ကို တည်ဆောက်ပေးသော ကျွန်ုပ်တို့ပြည်သူလူထု၏ တိုက်ပွဲများအား ဂုဏ်ယူလျက်-

အများအားဖြင့် နိဒါန်းများသည် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေစည်းမျဉ်းများကို ပြဋ္ဌာန်းမပေးသော်လည်း ၎င်းတို့ရေးသားထားသောစာသားများသည် အငြင်းပွားဖွယ်ရာရှိနိုင်သည်။ အကြောင်းမှာ ၎င်းစာသားများသည် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတစ်ရပ်၏အခြေခံတန်ဖိုးစံများနှင့် ယုံကြည်ချက်များကို ဖော်ထုတ်ပြထားသောကြောင့်ပင်၊ ဥပမာ အမျိုးသားနိုင်ငံဟူသော အယူအဆ၊ ဘာသာစကား (သို့) ဘာသာတရား(သို့) သမိုင်းအဖြစ်အပျက်များကို အနက်ပြန်ဖွင့်ဆိုခြင်း၏အခန်းကဏ္ဍ ကဲ့သို့သောတန်ဖိုးစံများနှင့် ယုံကြည်ချက်များကို ဆိုလိုသည်။ နိဒါန်းစာသားများသည် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပုဒ်မများအား မည်သို့အနက်ပြန်ဖွင့်ဆိုပေးမည်ဆိုသည့်အပေါ်ကို လွှမ်းမိုးကောင်းလွှမ်းမိုးနိုင်ပါသည်။ ဒီမိုကရေစီဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေမကြာခဏ ဖော်ပြနေသည်မှာ ပြည်သူလူထု၏ စိတ်ဆန္ဒသည် အုပ်ချုပ်ရေးအတွက် အခြေခံဆိုသော အချက်ပင်ဖြစ်၏။

(စ)လူ့အဖွဲ့အစည်းအတွက် ပြောင်းလဲရေးလုပ်ငန်းစဉ်တစ်ရပ်ကို စိစစ်တင်ပြခြင်း

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေသည် လူမှုပြောင်းလဲမှုကို မြှင့်တင်ပေးခြင်းနှင့် ယခင်က ဘေးဖယ်ထုတ်ခံထားရသော အုပ်စုများကို တိုးတက်လာစေခြင်းအားဖြင့်လူ့အဖွဲ့အစည်းကို ပုံသွင်းပြောင်းလဲစေမည့်အရေးကြီးလုပ်ငန်းစဉ်များကို ပြဋ္ဌာန်းနိုင်သည်။ ဤရည်မှန်းချက်လုပ်ငန်းစဉ်ကို ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ ဘာသာစကားထဲ မည်ကဲ့သို့ ကူးပြောင်းဖော်ဆောင်မည်ဆိုသည်မှာ မတူညီသောအခြေအနေများအကြား ကွဲပြားခြားနားနိုင်သည်။ လူမှု

ပြောင်းလဲမှုအတွက် လုပ်ငန်းစဉ်တစ်ရပ်အား ဖော်ထုတ်တင်ပြခြင်းနမူနာဖြစ်ရပ်တစ်ခုကို ခွဲခြားဆက်ဆံမှုတိုက်ဖျက်ပြီး တန်းတူညီမျှရေးတိုးပွားစေခြင်းကဲ့သို့သော ခွဲခြားဆက်ဆံမှုကျော်လွှားရေးအစီအမံများကို ကြိုတင်ချမှတ်ပေးထားသည့် (ဥပဒေဖော်ပြချက်များပါ)စာချုပ်စာတမ်းများတွင် တွေ့နိုင်သည်။ ဥပမာ လူ့အခွင့်အရေးနှင့် လွတ်လပ်ခွင့်များဆိုင်ရာကနေဒါကြေညာစာတမ်း၊ အပိုဒ် ၁၅ တွင်ဖော်ပြထားသည်မှာ -

(၁) လူတိုင်းသည် ဥပဒေရှေ့မှောက်နှင့် ဥပဒေဘောင်အတွင်းတွင် တန်းတူညီမျှမှုရှိသည်။ လူတိုင်းသည် ဥပဒေ၏အကျိုးခံစားခွင့်ကို တန်းတူညီမျှရရှိပြီး ဥပဒေ၏ အကာအကွယ်ပေးမှုကို တန်းတူညီမျှရရှိခွင့်ရှိသည်။ အထူးသဖြင့် လူမျိုး၊ နိုင်ငံ သို့မဟုတ် မျိုးနွယ်စုဇာတိ၊ အသားရောင်၊ ဘာသာရေး၊ လိင်၊ အသက်၊ စိတ်ပိုင်းဆိုင်ရာချို့ယွင်းမှု သို့မဟုတ် ရုပ်ပိုင်းဆိုင်ရာ မသန်စွမ်းမှုကို အကြောင်းပြု၍ ခွဲခြားဆက်ဆံမှု မရှိစေရဘဲ လူတိုင်းသည် ဥပဒေ၏ တန်းတူညီမျှအကာအကွယ်ပေးမှုကို ရရှိခွင့်ရှိသည်။

(၂) လူမျိုး၊ နိုင်ငံ သို့မဟုတ် မျိုးနွယ်စုဇာတိ၊ အသားရောင်၊ ဘာသာရေး၊ လိင်၊ အသက်၊ စိတ်ပိုင်းဆိုင်ရာ ချို့ယွင်းမှု သို့မဟုတ် ရုပ်ပိုင်းဆိုင်ရာမသန်စွမ်းမှုတို့ကြောင့် အခွင့်မသာဖြစ်ရသည့် အဘက်ဘက်တွင်ချို့တဲ့နေရသည့် လူတစ်ဦးချင်းနှင့် အစုအဖွဲ့များ၏ ဘဝအခြေအနေ တိုးမြှင့်ရေးရည်မှန်းချက်ဖြင့် ဆောင်ရွက်ရေးဆွဲသည့် ဥပဒေ၊ စီမံကိန်းနှင့် လှုပ်ရှားမှုတို့ကို အပိုဒ်ခွဲ(၁)သည် ပိတ်ပင်တားဆီးခြင်းမဖြစ်စေရ။

တရားဝင်တန်းတူညီမျှမှု ကို အကာအကွယ်ပေးထားသော ပြဋ္ဌာန်းချက်များ ပါဝင်သည်ဟု အစိုးရက အသိအမှတ်ပြုထားသော ခွဲခြားဆက်ဆံမှုကျော်လွှားရေးအစီအမံများသည် တချို့ဝန်းကျင်အခြေအနေများနှင့် လုံလောက်သည်ဟု ဆို၍ရမည်မဟုတ်ပါ။ လူထုအစိတ်အပိုင်း ကြီးကြီးမားမား စနစ်တကျ ခွဲခြားဆက်ဆံခံလာရသော အခြေအနေမျိုးကိုဆိုလိုသည်။ ထို့ကြောင့် အဆိုပါလုပ်ဆောင်ချက်များကို သမိုင်းတစ်လျှောက် ရင်ဆိုင်ခဲ့ရသော မတရားမှုအတွက် ပြန်လည်ပြင်ဆင်ပေးရန် မရှိမဖြစ်လိုအပ်သော ယာယီအစီအမံများအဖြစ် အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာဥပဒေက အသိအမှတ်ပြုပေးထားသည်။^၃

အခြားသော ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများသည် ၎င်းတို့၏ ဥပဒေပြုခြင်းဆောင်ရွက်

^၃ ဥပမာ အမျိုးသမီးများအပေါ် ခွဲခြားဆက်ဆံမှုပုံစံများပပျောက်ရေးသဘောတူညီချက်၏အပိုဒ် ၄ (အပိုင်း ၁) တွင် ဖော်ပြထားသည်မှာ-

အမျိုးသားများနှင့် အမျိုးသမီးများကြားမှအရ တန်းတူညီမျှရေးကို ဖြင့်တင်ရန်ရည်ရွယ်သော ယာယီကာလသတ်မှတ်သည့် အထူးအစီအမံများကို အဖွဲ့ဝင်နိုင်ငံတော်များ အတည်ပြုခြင်းကို လက်ရှိသဘောတူညီချက်ပါဖွင့်ဆိုထားချက်အရ ခွဲခြားဆက်ဆံမှုအဖြစ် မှတ်ယူခြင်းမရှိစေရ။ သို့သော် ယူညီမျှသော၊ သို့မဟုတ် သီးခြားခွဲခြားသောသတ်မှတ်ချက်များကို ထိန်းသိမ်းကိုင်စွဲထားခြင်းဟု အကျိုးဆက်အနေဖြင့် မည်သို့မျှမမှတ်ယူနိုင်ပါ။ အခွင့်အလမ်းညီမျှမှုနှင့် တန်းတူဆက်ဆံမှု ရည်မှန်းချက်များကို ဖော်ဆောင်ရရှိပြီးသည့်အခါ အထက်ပါအထူးအစီအမံများကို ရုပ်ဆိုင်းစေရမည်။

ချက်များအားလုံးတွင် နိုင်ငံတော်ကို လမ်းညွှန်ပေးရန် ရည်ရွယ်သော မူဝါဒဖော်ပြချက်များဖြစ်ကြသည့် ‘ညွှန်ကြားချက်အခြေခံမူများ’ကို လက်ခံကျင့်သုံးသည်။ တရားရုံးများတွင် တိုက်ရိုက်အသုံးပြုနိုင်ခြင်းမရှိစေကာမူ (တရားရုံးများသည် အထက်ပါညွှန်ကြားချက်အခြေခံမူများအရ အခြားသော ပြဌာန်းချက်များကို အနက်ပြန်ဆိုကြသော်လည်း) ဤအခြေခံမူများသည် နိုင်ငံတော်က လိုက်နာကျင့်သုံးမည့်အဓိကကျသော လူမှုရေးနှင့်စီးပွားရေးမူဝါဒများကို အကြမ်းဖျဉ်းဖော်ပြနေသည်ဟူ၍တော့ ယူဆနိုင်သည်။ ဥပမာ အိန္ဒိယ၊ နီပေါနှင့် အိုင်ယာလန်နိုင်ငံတို့၏^၄ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများတွင်ကြည့်နိုင်သည်။ တစ်နိုင်ငံချင်းစီသည် သက်ဆိုင်ရာ နိုင်ငံအခြေအနေများနှင့် လျော်ညီသော လမ်းညွှန်အခြေခံမူများအဖြစ် လူမှုတရားမျှတမှုနှင့် စီးပွားရေးကောင်းမွန်တိုးတက်မှုများ အား သတ်မှတ်ထားကြသည်ကို တွေ့ရသည်။

(ဆ) ပဋိပက္ခကျော်လွှားခြင်းနှင့် ငြိမ်းချမ်းရေးအတွက် အသေးစိတ်စီမံချက်ကို ချမှတ်ခြင်း ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများသည် ပုန်ကန်ထကြွသော အရေးအခင်းများ ပြီးသည့် နောက်တွင်မှသဘောတူညီမှုလုပ်ငန်းရေးသားခဲ့ကြသည်။ အကြမ်းဖက်ပဋိပက္ခပြီးသည့်နောက် ကျင့်သုံးသည်ဖြစ်စေ၊ အာဏာရှင်ပြုလဲသွားပြီးနောက်ကျင့်သုံးသည်ဖြစ်စေ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများသည် အကျပ်အတည်းအခြေအနေများထဲတွင် အလင်းရောင်ကို မြင်ကြသည်။ ဤကဲ့သို့သော အခြေအနေမျိုးတွင် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများသည် အငြင်းပွားဖွယ်ပြဿနာ ရပ်များအပေါ်တွင် ညှိနှိုင်းချက်များစွာကို ထည့်သွင်းခဲ့ကြသည်။ အထူးသဖြင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွင် သမိုင်းအပေါ် ကောက်ချက်ချခြင်း မပြုလုပ်ခြင်းကဲ့သို့သော ညှိနှိုင်းချက်များစွာ ပါဝင်သည်။

ပဋိပက္ခလွန်နှင့် အာဏာရှင်အုပ်ချုပ်ရေးလွန် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများသည် ခေတ်သစ်စတင်ခြင်းကိုထင်ဟပ်ကောင်းထင်ဟပ်နိုင်မည်။ အဆိုပါဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများသည် ဒီမိုကရေစီကို ကာကွယ်စောင့်ရှောက်ရေးအပေါ် အဓိကအာရုံထားလာအောင် ပြုလုပ်ပေးနိုင်သည်။ ဥပမာ စစ်အုပ်ချုပ်ရေးစနစ်သို့ တကျော့ပြန်လည်ရောက်ရှိခြင်းမှ ကာကွယ်နိုင်ရန် လက်နက်ကိုင်အဖွဲ့အစည်းများကို အရပ်ဖက်မှ ထိန်းချုပ်ခြင်း၊ ပါတီစုံဒီမိုကရေစီကို လက်တွေ့ကျင့်သုံးနိုင်စေရန် အတိုက်အခံပါတီများ၏ အခွင့်အရေးများကို ထားရှိပေးခြင်း၊ သို့မဟုတ် အာဏာကို တစ်နေရာတည်းတွင်ထားရှိခြင်းနှင့် အာဏာရှင်အုပ်ချုပ်ရေးသို့ နောက်

၄. အိန္ဒိယဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအပိုင်း ၄၊ နီပေါဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအပိုင်း ၄၊ အိုင်ယာလန်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအပိုင်း ၄၅ တွင်ကြည့်ပါ

ကြောင်းပြန်ခြင်းအား ကာကွယ်ရန်အလို့ငှာ အုပ်ချုပ်ရေးအာဏာအား သိသာထင်ရှားစွာ ကန့်သတ်ထားခြင်းတို့ ဖြစ်သည်။

အထက်ပါ ကွဲပြားသောလုပ်ငန်းဆောင်တာများအား တစ်ခုနှင့်တစ်ခု သီးသန့်ရှုမြင် သည်ထက် ပူးပေါင်းဆောင်ရွက်ရမည့် လုပ်ငန်းများအနေဖြင့် ရှုမြင်နားလည်သင့်သည်။

အခန်း ၂

ဒီမိုကရေစီဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများ၊ အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာဥပဒေနှင့် ပြည်တွင်းတရားစီရင်ရေးအစီအစဉ်

(၁) ဒီမိုကရေစီဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများနှင့် အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာဥပဒေ

အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာဥပဒေဟူသည် အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာနယ်ပယ်အတွင်း နိုင်ငံများနှင့် နိုင်ငံအဆင့်မဟုတ်သော အဖွဲ့အစည်းများ၏ အချင်းချင်းဆက်ဆံရေးနှင့် အပြုအမူအား စည်းစနစ်ကျအောင် ထိန်းချုပ်ပေးသော ဥပဒေရေးရာစံချိန်စံညွှန်းများ၏ အနှစ်ချုပ်ပင် ဖြစ်သည်။ အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာဥပဒေ၏အရင်းအမြစ်များသည်အမျိုးမျိုးကွဲပြားစွာတည်ရှိသည်။ အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာစာချုပ်များ၊ ဓလေ့ထုံးတမ်းဥပဒေနှင့်အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာတရားရုံးများနှင့် ခုံရုံးများမှ စီရင်ချက်ဥပဒေ(‘ဥပဒေအမာစား’ဟုလည်းခေါ်တွင်)မှသည် အခြေခံမူများ၊ ဆုံးဖြတ်ချက်များ၊ လမ်းညွှန်ချက်များနှင့် စည်းမျဉ်းများ(‘ဥပဒေအပျော့စား’)အထိ အမျိုးမျိုးရှိနေသည်။ နိုင်ငံများသည် အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာဥပဒေကို ဦးထိပ်ထားပြီး အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာဥပဒေစံချိန်စံညွှန်းများကို လိုက်နာကာ ၎င်းတို့၏ နိုင်ငံများတွင် ဆက်လက်ကျင့်သုံးဖော်ဆောင်ပေးရန် တာဝန်ရှိသည်။

DRI (Democracy Reporting International) အဖွဲ့အစည်းသည် ဒီမိုကရေစီဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအတွင်း သီးသန့်ပုံညွှန်များတိုးပွားအောင်မလုပ်ပါ။ သို့သော် ဒီမိုကရေစီဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွင် ထင်ဟပ်သင့်သော အဓိကအခြေခံမူများ၊ အခွင့်အရေးများနှင့် တာဝန်ဝတ္တရားများကို ပေးအပ်မည့် အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာလူ့အခွင့်အရေးဥပဒေများအပေါ် လေးစားမှုကို အဓိကဦးစားပေးသည်။ အဓိကကျသော အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာစည်းမျဉ်းမူဘောင်များမှာ - ကုလသမဂ္ဂလူ့အခွင့်အရေးကြေညာစာတမ်း၊ အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာနိုင်ငံသား

နှင့် နိုင်ငံရေးအခွင့်အရေးဆိုင်ရာသဘောတူစာချုပ်၊ အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ စီးပွားရေး၊ လူမှုရေး နှင့် ယဉ်ကျေးမှုအခွင့်အရေးများဆိုင်ရာသဘောတူစာချုပ်နှင့် အမျိုးမျိုးသော ကုလသမဂ္ဂအခွင့်အရေး ဆိုင်ရာသဘောတူစာချုပ်များ(အမျိုးသမီးအခွင့်အရေး၊ လူမျိုးရေးဆိုင်ရာခွဲခြားဆက်ဆံမှု၊ ကလေးသူငယ်အခွင့်အရေး၊ မသန်စွမ်းအခွင့်အရေး စသည်များနှင့် သက်ဆိုင်သော သဘောတူစာချုပ်များ) တို့ဖြစ်ကြသည်။ ဥရောပတွင်လည်း သက်ဆိုင်ရာဒေသအလိုက် အခွင့်အရေးများကို ကာကွယ်စောင့်ရှောက်ပေးထားသော သဘောတူစာချုပ်များရှိသည်။ လူ့အခွင့်အရေးဆိုင်ရာ ဥရောပသဘောတူညီချက်(EHCR)၊ အမေရိက (အမေရိကန်လူ့အခွင့်အရေးဆိုင်ရာသဘောတူညီချက်)နှင့် အာဖရိက(လူသားနှင့် ပြည်သူလူထု၏အခွင့်အရေးဆိုင်ရာ အာဖရိကန်သဘောတူညီချက်) ဟူ၍ဖြစ်ကြသည်။

(က) ဥပဒေတစ်မူတည်းထားရေးနှင့် နှစ်မူထားရေးတိုင်းပြည်များ

အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာဥပဒေနှင့် နိုင်ငံများ၏ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေကြား ဆက်သွယ်ချက်သည် ပုံစံမျိုးစုံရှိကြသည်။ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေသည် အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာဥပဒေကို သက်ဆိုင်ရာနိုင်ငံ၏ တရားဥပဒေစနစ်အတွင်း အလေးထားနေရာပေးတတ်သောအခြေအနေ ရှိသည်ကို ပထမဦးစွာ သိရှိထားရန်အရေးကြီးသည်။ ထို့ကြောင့် တစ်ဖက်တွင် ‘ဥပဒေတစ်မူတည်းထားရေးနိုင်ငံများ’ဟု ခေါ်တွင်သော နိုင်ငံများသည် နိုင်ငံတွင်းဥပဒေနှင့် အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာဥပဒေကြား ပေါင်းစည်းရေးမူတစ်ရပ်ကို လက်ခံကြိုဆိုကြသည်။ ပေါင်းစည်းရေးမူကို ကျင့်သုံးသောစနစ်တွင် လုပ်ပိုင်ခွင့်ရအာဏာပိုင်များက အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာစာချုပ်ကို အတည်ပြုလိုက်သည့်အတွက် ပြည်တွင်းတရားဥပဒေစနစ်တွင် ယင်းစာချုပ်အား ထည့်သွင်းကျင့်သုံးစေဖို့ရာ ဥပဒေထပ်၍ပြုရန် မလိုအပ်တော့ပါ။ ယင်းစနစ်ကျင့်သုံးသောနိုင်ငံများအဖြစ် ပြင်သစ်နှင့် နယ်သာလန်တို့ကို နမူနာပြုရပါမည်။ အခြားတစ်ဖက်တွင် ‘ဥပဒေနှစ်မူထားရေးနိုင်ငံများ’ ဟုခေါ်ဆိုသော နိုင်ငံများတွင်မူ သက်ဆိုင်ရာနိုင်ငံတစ်နိုင်ငံ၏ အစိုးရက နိုင်ငံတကာမှ ပေးအပ်သော တာဝန်ဝတ္တရားများအားပြည်တွင်းတရားဥပဒေစနစ်တွင် အသိအမှတ်မပြုခင် ‘တရားဝင်ပေါင်းစပ်ဖွဲ့စည်းခြင်း’အဖြစ် ရည်ညွှန်းလေ့ရှိကြသော ထပ်တိုးအဆင့်တစ်ခုကို တက်လှမ်းရန် လိုအပ်သည်။ ယင်းစနစ်ကျင့်သုံးသောနိုင်ငံအဖြစ် ဗြိတိန်ကို နမူနာပြုရပါမည်။ အဆိုပါ နှစ်မူထားရေးစနစ်ကျင့်သုံးမှုအတွက် အကျိုးရလဒ်တစ်ခုအနေဖြင့် ဗြိတိန်သည် ဥရောပ လူ့အခွင့်အရေးသဘောတူ စာချုပ်ကိုသဘောတူသည့် ပထမဆုံးသော နိုင်ငံများထဲမှ တစ်နိုင်ငံ၊ နှစ်ပေါင်းများစွာအတွင်း သဘောတူစာချုပ်ရှိ အခွင့်အရေးများသည် ဗြိတိန်တရားရုံးများရှေ့မှောက်အမှုစီရင်ချက်များတွင် တိုက်ရိုက်အားကိုးအားထားပြုခံရသည်ကို

မတွေ့ရပေ။ ဤအချက်ကြောင့် ၁၉၉၈ လူ့အခွင့်အရေးအက် ဥပဒေပြဋ္ဌာန်းကျင့်သုံးလာခဲ့ရ သည့်အထိ အပြောင်းအလဲဖြစ်ခဲ့သည်။ အဆိုပါအက်ဥပဒေသည် ဗြိတိန်ပါလီမန်မှ အတည်ပြုပေးခဲ့သော ပြည်တွင်းဥပဒေပြဋ္ဌာန်းမှုတစ်ရပ်ဖြစ်ပြီး ဗြိတိန်ဥပဒေအတွင်း ဥရော ပလူ့အခွင့်အရေးသဘောတူစာချုပ်သက်ဝင်အကျိုးပြုလာခြင်း၏ ပြယုဂ်ပင် ဖြစ်တော့သည်။

(၁) အနက်ဖြန့်ဖြူးသတ်မှတ်ပေးသော အထောက်အကူဖြစ်သည့်အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာဥပဒေ

အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာဥပဒေသည် နိုင်ငံများ၏ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေကို အနက်ပြန် ဖွင့်ဆိုသတ်မှတ်ပေးသော အထောက်အကူလည်း ဖြစ်နိုင်သည်။ ဥပမာအားဖြင့် နိုင်ငံတစ် နိုင်ငံ၏ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေနှင့် ပြည်တွင်းဥပဒေပြဋ္ဌာန်းမှုတွင် ကလေးအခွင့်အရေးများကို ကာကွယ်ပေးသော ပြဋ္ဌာန်းချက်အမျိုးမျိုးပါဝင်နိုင်သည်။ နိုင်ငံတွင်းတရားရုံးများသည် အမှု စီရင်ချက်များချမှတ်ရာလမ်းစဉ်တစ်လျှောက် အထက်ပါပြဋ္ဌာန်းချက်အသီးသီးကို အနက်ပြန် ဖွင့်ဆိုသတ်မှတ်ထားရန် လိုအပ်မည်ဖြစ်သည်။ ထို့သို့ ဖွင့်ဆိုသတ်မှတ်ရာတွင် အထောက်အ ကူဖြစ်စေရန် နိုင်ငံအစိုးရ လိုက်နာဆောင်ရွက်ရန်လိုသော နိုင်ငံတကာမှ ပေးအပ်သည့် တာဝန်ဝတ္တရားများကိုပါ ထည့်သွင်းချိန်ထိုးကြည့်ရန်လည်း လိုအပ်နိုင်သည်။ တရားရုံးများမှ ဤသို့ လုပ်ဆောင်ရသည့် အကြောင်းရင်းပေါင်းများစွာရှိနိုင်သည်။ ဆိုလိုသည်မှာ နိုင်ငံတွင်း ဥပဒေပြဋ္ဌာန်းရာတွင် အနက်အဓိပ္ပာယ်ထွေပြားမှုမရှိစေရန်၊ ဥပဒေကို ခေတ်မီတိုးတက်သော အမြင်အခြေခံကာ ဖွင့်ဆိုသတ်မှတ်ရန်နှင့် နိုင်ငံတကာမှ ပေးအပ်သော တာဝန်ဝတ္တရားများကို နိုင်ငံအစိုးရမှ လေးစားလိုက်နာဆောင်ရွက်မှု မပျက်ယွင်းစေရန်တို့ပင် ဖြစ်သည်။

နိုင်ငံတွင်းတရားရုံးများအနေဖြင့် အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာဥပဒေကို ၎င်းတို့၏ဖွဲ့စည်းပုံ အခြေခံဥပဒေအပေါ် အနက်ပြန်ဖွင့်ဆို သတ်မှတ်ပေးသော အထောက်အကူအဖြစ် ရှုမြင်ရန် လိုအပ်သော နိုင်ငံတချို့ရှိသည်။ ဥပမာ ဝေါ့တူဂီနိုင်ငံ၏ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေကိုကြည့်ပါ။ ယင်းဥပဒေပုဒ်မ ၁၆ (၂) တွင် ‘ဤဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပါပြဋ္ဌာန်းချက်များနှင့် အခြေခံ အခွင့်အရေးများနှင့်ဆက်နွှယ်၍ ဥပဒေပြဋ္ဌာန်းချက်များကိုအပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ လူ့အခွင့်အရေး ကြေညာစာတမ်းနှင့်အညီ အနက်ပြန်ဖွင့်ဆိုသတ်မှတ်ကာ အဓိပ္ပာယ်ကောက်ယူရမည်’ ဟု ဆိုထားသည်။ အလားတူပင် တောင်အာဖရိက ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွင် ‘ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံ ဥပဒေပါ အခွင့်အရေးကြေညာစာတမ်းကို အနက်ပြန်ဖွင့်ဆိုသည့်အခါ တရားရုံးများသည် အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာဥပဒေကို ထည့်သွင်းစဉ်းစားရမည်’ဟုဖော်ပြထားသည်။(ပုဒ်မ ၃၉၊ (၁)။

(ခ) ဈ)

(ဂ) အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာဥပဒေကို အနှိမ်ဆုံးစိတ်မှတ်ချက်တစ်ခုအဖြစ်ထားခြင်း

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေသည် အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာဥပဒေကို တိကျသေချာသော အခွင့်အရေးများ(ဝါ) အခြေခံမူများအပေါ် ကာကွယ်မှုပေးသော အနှိမ်ဆုံးစိတ်မှတ်ချက်များကို ထည့်သွင်းထားသည့် အရင်းအမြစ်တစ်ရပ်အဖြစ် ယူဆကာ ရည်ညွှန်းကိုးကားနိုင်သည့် နည်းလမ်းလည်းရှိသည်။ ထို့ကြောင့် လူ့အခွင့်အရေးနယ်ပယ်တွင် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများစွာသည် အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ ဥပဒေစံချိန်စံညွှန်းများအား အခွင့်အရေးများကို မပျက်မယွင်း ကာကွယ်ပေးနိုင်သော အခြေခံစည်းမျဉ်းများအဖြစ် သဘောထားကာရည်ညွှန်းကိုးကားကြသည်။ အမှန်စင်စင်တွင်မူ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေသည် အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာစာချုပ်စတမ်းများထက် ပို၍ အကာအကွယ်ပေးအပ်နိုင်သည်။ ဥပမာ ရိုမေးနီးယား ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပုဒ်မ ၂၀(၂) တွင် ‘အခြေခံလူ့အခွင့်အရေးများနှင့်စပ်လျဉ်း၍ ပြဋ္ဌာန်းထားသော သဘောတူစာချုပ်များနှင့် ပဋိညာဉ်စာချုပ်များမှ ထွက်ပေါ်လာသည့် နိုင်ငံတကာမှ ပေးအပ်သော တာဝန်ဝတ္တရားများနှင့် ပြည်တွင်းဥပဒေကြားတွင် မညီညွတ်မှုဖြစ်ပေါ်လျှင်၊ ထို့နောက် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ သို့မဟုတ် ပြည်တွင်းဥပဒေများတွင် ပို၍လိုလားဖွယ်ရာ ပြဋ္ဌာန်းချက်များ မပါဝင်လျှင် နိုင်ငံတကာမှပေးအပ်သော တာဝန်ဝတ္တရားများကို ဦးစားပေးလိုက်နာဆောင်ရွက်ရမည်’ဟု သတ်မှတ်ထားသည်။

ယခုကဲ့သို့ အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာဥပဒေအပေါ် ရည်ညွှန်းကိုးကားမှုအသွင်ကို ပဋိပက္ခဖြစ်ပွားပြီးနောက် ပေါ်ထွက်လာသော ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများတွင် အထူးအားဖြင့် အတွေ့ရများသည်။ ယခုလို အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာဥပဒေကို ရည်ညွှန်းကိုးကားကြသော ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများ၏ အခန်းကဏ္ဍသည် ငြိမ်းချမ်းရေးအသွင်ကူးပြောင်းမှုဆီ ရည်ရွယ်သည်။ ဤသဘောကို ခိုင်မာအားကောင်းသော လူ့အခွင့်အရေးကာကွယ်စောင့်ရှောက်မှုများတွင် အခြေတည်ထားကြသည်မှာ ထုံးစံလိုပင်ဖြစ်သည်။ ဥပမာအားဖြင့် ကိုဆိုဖိုဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွင် နိုင်ငံနှင့်သက်ဆိုင်သော အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ လူ့အခွင့်အရေးသဘောတူစာချုပ်များ၊ ပြည်တွင်းဥပဒေရေးရာစံချိန်စံညွှန်းများနှင့် အငြင်းပွားစရာဖြစ်လာပါက မည်သည့်စာချုပ်များကို ဦးစားပေးရမည်ဟူသည်ကို တိကျရှင်းလင်းစွာ ယခုလို တင်ပြထားသည်။ ‘ဤဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအရ အာမခံပေးထားသော ပဋိညာဉ်စာချုပ်များနှင့် အောက်ပါ အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာသဘောတူစာချုပ်များပါ လူ့အခွင့်အရေးနှင့် အခြေခံလွတ်လပ်ခွင့်များသည် ကိုဆိုဖိုပြည်သူ့သမ္မတနိုင်ငံနှင့် တိုက်ရိုက်သက်ဆိုင်ရမည်၊ အငြင်းပွားမှုဖြစ်ပါက ဥပဒေများတွင် ပါဝင်သော ပြဋ္ဌာန်းချက်များနှင့် အခြားပြည်သူ့အင်စတီကျူးရှင်းများမှ ပြဋ္ဌာန်းသောအက်ဥပဒေများ

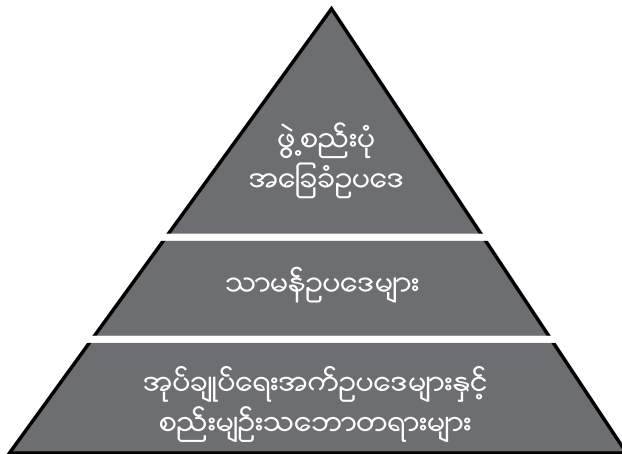
ကို ဦးစားပေးကျင့်သုံးရမည်။’ (ပုဒ်မ ၂၂) ဟူ၍ဖြစ်သည်။ ဘော့စနီးယားနှင့် ဟာဇီဂိုဗီးနားနိုင်ငံ ၏ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေသည်လည်း ဥရောပလူ့အခွင့်အရေးဆိုင်ရာသဘောတူစာချုပ်ပါ အခွင့်အရေးများနှင့်လွတ်လပ်ခွင့်များ ပါဝင်သော အခွင့်အရေးကြေညာစာတမ်းတစ်ရပ်လုံး သည် နိုင်ငံနှင့်တိုက်ရိုက်သက်ဆိုင်ပြီး ပြင်ဆင်နိုင်ခွင့်မရှိကြောင်း ကြေညာပေးထားသည်။ ပုဒ်မ(၂၄ (၂))

ယခုလက်စွဲစာအုပ်သည် အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာဥပဒေအား လူ့အခွင့်အရေးကာကွယ် စောင့်ရှောက်ခြင်းနှင့် ဆက်စပ်၍ အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာဥပဒေစံချိန်စံညွှန်းများအတွက် အခြေခံ အုတ်မြစ်အဖြစ်တင်မက၊ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲသူများအတွက် (ဥပဒေများအပေါ်) အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုသတ်မှတ်ရာတွင် အထောက်အကူဖြစ်စေသော လမ်းညွှန်ချက်တစ်ရပ်အဖြစ် ယူဆကာ ရည်ညွှန်းဖော်ပြထားသည်။

(၂) ဒီမိုကရေစီဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများနှင့် ပြည်တွင်းဥပဒေအစီအစဉ်

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုသည်မှာ တိုင်းပြည်၏အမြင့်မားဆုံး ဥပဒေစာချုပ်စာတမ်း ဖြစ်ပြီးအခြားသောပြည်တွင်းဥပဒေစံချိန်စံညွှန်းများထက်ပို၍ဦးစားပေးရမည့်အရာဖြစ်သည်။ လက်တွေ့တွင် တရားဥပဒေစိုးမိုးရေးအခြေခံမူများနှင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ၏ အချုပ်အခြာအာဏာပိုင်စိုးမူအရ ဥပဒေပြုရေးအဖွဲ့က ပြဋ္ဌာန်းပေးလိုက်သော သာမန်ဥပဒေများ၊ အစိုးရက အသက်သွင်းလိုက်သော အုပ်ချုပ်ရေးအက်ဥပဒေများနှင့် အုပ်ချုပ်ရေးအာဏာပိုင် များက အတည်ပြုလိုက်သော စည်းမျဉ်းများသည် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပါ ပြဋ္ဌာန်းချက်များ ကို လိုက်နာရန် လိုအပ်သည်။ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအများအပြားတွင် အချုပ်အခြာအာဏာပိုင်စိုးမူကို ရည်ညွှန်းသော ဥပဒေအပိုဒ်ခွဲတစ်ခုပါဝင်သည်။ ဥပမာ ဘိုလီးဗီးယားဖွဲ့စည်းပုံ အခြေခံဥပဒေပုဒ်မ ၄၁၀(၂) တွင် ‘ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေသည် ဘိုလီးဗီးယားဥပဒေတွင် အထွဋ်အမြတ်ထားရသော စံနှုန်းဖြစ်သည်၊ အခြားသော ပြည်တွင်းဥပဒေစံနှုန်းများရှေ့မှောက် တွင် အမြင့်ဆုံးသော အာဏာကိုပိုင်စိုးသည်’ ဟု ဖော်ပြထားသည်။

ဥပဒေအစီအစဉ်ထဲတွင် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေကို မြင့်မားသော ဥပဒေအဖြစ် နေရာပေးထားခြင်းသည် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ၏ အတွင်းသားအဖြစ် ထည့်သွင်းဖွဲ့စည်းထားသော အခြေခံအခွင့်အရေးများသာမက၊ အာဏာသုံးရပ်ကြား စောင့်ကြည့်စစ်ဆေးခြင်းနှင့် ဟန့်ချက်ညီထိန်းကွပ်ခြင်းယန္တရားများကို အတိုင်းအတာတစ်ရပ်အထိ အကာအကွယ်ပေးနိုင်

ရာ ရောက်သည်။ တစ်နည်းအားဖြင့် သာမန်ပြဋ္ဌာန်းဥပဒေများထက် ၎င်းအခွင့်အရေးများနှင့် ယန္တရားများကို ယေဘုယျအားဖြင့် ပြင်ဆင်ရန် ပိုမိုခက်ခဲမည်ဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့် ဥပဒေ ပြုရာတွင် လွှတ်တော်အမတ်အများစုမှ အမတ်အနည်းစု၏ အခွင့်အရေးများနှင့် လွှတ်လပ်ခွင့်များကို တားဆီးပြင်ဆင်လိုသည့်ဆန္ဒရှိမလာစေရန် ထပ်ဆင့်အကာအကွယ်ပေးမှု အလွှာ တစ်ရပ်ကို ချမှတ်ထားနိုင်ခြင်းမျိုးဖြစ်သည်။

ဒီမိုကရေစီဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ၏ အဓိကအင်္ဂါရပ်များ အပိုင်းအတွက် ဆက်လက်ဖတ်ရှုရန်

ဒီမိုကရေစီဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ၏ အမျိုးမျိုးသော လုပ်ငန်းဆောင်တာများ

International IDEA, What Is a Constitution? Principles and Concepts, August 2014 (ENG and BUR) <https://www.idea.int/publications/catalogue/what-is-a-constitution>.

International IDEA, What Is a Constitution? <http://www.constitutionnet.org/video/what-constitution> and Why Do Constitutions Matter? <http://www.constitutionnet.org/video/why-do-constitutions-matter> (video resources).

Interpeace, Constitution-making and Reform: Options for the Process, 2011, Part 1.1 (EN, FR, AR, UKR, RUS, VIET): <http://constitutionmakingforpeace.org/the-constitution-making-handbook/>.

Mark A. Graber, A New Introduction to American Constitutionalism, Oxford University Press, 2014, Ch. 2 "What Is a Constitution?".

Zachary Elkins et al., The Endurance of National Constitutions, Cambridge University Press, 2009, Ch. 2, "Conceptualizing Constitutions".

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများနှင့် အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာဥပဒေ

Thomas M. Franck and Arun K. Thiruvengadam, [International Law and Constitution-Making}, Chinese Journal of International Law, (2003) 2:2, pp. 467-518.

Anne Peters, "Supremacy Lost: International Law Meets Domestic Constitutional Law", Vienna Journal of International Constitutional Law, Vol.3 (2009), pp. 170-198, https://ius.unibas.ch/uploads/publics/8830/20100219153347_4b7ea14b06261.pdf

အပိုင်း(၂)

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ

ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးလုပ်ငန်းစဉ်

အခန်း ၃

ဒီမိုကရေစီပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးလုပ်ငန်းစဉ် လမ်းပြအခြေခံမူများ

(၁) မြဲငုံပါဝင်နိုင်ခြင်း

ခြုံငုံပါဝင်နိုင်သောဖြစ်စဉ်တစ်ရပ်ဆိုသည်မှာ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးတွင် ပါဝင်သော သက်ဆိုင်ရာအရေးကြီးပုဂ္ဂိုလ်များကြားခံယူချက်၊ သဘောထားအမြင်နှင့် ရပ်တည်ချက်တို့ မတူကွဲပြားခြားနားနေမှု သဘောတရားကို ရည်ညွှန်းသည်။ ထို့အပြင် လူ့အဖွဲ့အစည်းတွင် အစုအဖွဲ့၊ အသင်းအပင်းတို့ များပြားစွာအတူ တည်ရှိနေမှုကိုလည်း ဤဖြစ်စဉ်က ထင်ဟပ်နေသည်။ ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေး အောင်မြင်ရန်မှာ လူ့အဖွဲ့အစည်းအတွင်းရှိ တစ်သီးပုဂ္ဂလအုပ်စု၊ အစုအဖွဲ့များအနေဖြင့် ၎င်းတို့ရရှိထိုက်သော အကျိုးစီးပွားများ ထည့်သွင်းစဉ်းစားပေးခံလာရသည်ဟု ခံစားရရန် လိုအပ်သည်။

သုတေသနတွေ့ရှိချက်အရ ၁၉၈၇ မှ ၂၀၀၈ ခုနှစ်ကြားကာလတွင် ပဋိပက္ခလွန်အခင်းအကျင်းနောက်ခံဖြင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေမူကြမ်းရေးဆွဲခြင်းလုပ်ငန်းစဉ်များ၏ ၆၅ ရာခိုင်နှုန်းကို ရွေးကောက်ခံရသည့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာလွှတ်တော်^၅တွင် အကောင်အထည်ဖော်ခဲ့ကြသည်ဟု ဖော်ပြထားသည်။ အခြေခံဥပဒေမူကြမ်းရေးဆွဲရေးအဖွဲ့ကို တိုက်ရိုက်ရွေးကောက်ခြင်းဖြစ်ပါက ရွေးကောက်ပွဲမူဘောင်(ရရှိနိုင်သည့် အမတ်နေရာ၊ ရွေးကောက်ပွဲဝင်ပြိုင်သည့် ခရိုင်နယ်မြေအရွယ်အစားနှင့်ပုံသွယ်၊ ရွေးကောက်ပွဲစနစ်၊ အတည်ပြုခံရပါကရမည့် အထူးမဲဝေစုများ)သည် မူကြမ်းရေးဆွဲရေးအဖွဲ့တွင် ခြုံငုံပါဝင်နိုင်မှု မည်မျှအတိုင်း အတာထိရှိမည်၊ အဆိုပါအဖွဲ့က လူ့အဖွဲ့အစည်း၏ မည်သည့်အပိုင်းကို ကိုယ်စားပြုနိုင်မည်

⁵ Jennifer Widner, "Constitution Writing in Post-conflict Settings: An Overview", *William and Mary Law Review*, 49(4) (2008), p. 1522.

ဟူသောအချက်နှစ်ချက်အပေါ် အကျိုးသက်ရောက်မှုရှိပါသည်။ ဤသို့သော ရွေးကောက်ပွဲများကို ချိန်သားကိုက်စီစဉ်ကျင်းပရေးမှာ အထိအခိုက်မခံသော ကိစ္စတစ်ရပ်ပင် ဖြစ်သည်။ တစ်ဖက်တွင် သတ်မှတ်ချိန်ထက်စော၍ ရွေးကောက်ပွဲများကို ကျင်းပပါက အခြေတကျရှိနေပြီးသား ပါတီများကို ဦးစားပေးရာရောက်နိုင်ပြီး အခြားသက်ဆိုင်ရာပါတီအစုအဖွဲ့များအတွက် ထိခိုက်နစ်နာမှုဖြစ်စေနိုင်သည်။ ဥပမာ အတိုက်အခံပါတီ (ဝါ) ဒီမိုကရေစီရေးတက်ကြွလှုပ်ရှားသူများ၊ (သို့) လူနည်းစုဝင်အစုအဖွဲ့များ ပေါ်ပေါက်လာခြင်းကို ထိခိုက်စေနိုင်ခြင်းကဲ့သို့ ဖြစ်သည်။ အခြားတစ်ဖက်တွင်လည်း ရွေးကောက်ပွဲကျင်းပရန် သတ်မှတ်ချိန် ထက်နှောင့်နှေးနေပါက လူထုက မယုံကြည်တော့သည့် အာဏာရပ်များကို သက်တမ်းရှည်စေခြင်း၊ (သို့) အကာအကွယ်ပေးသလို ဖြစ်စေနိုင်သည်။

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲရေးအဖွဲ့များကို (ရွေးကောက်သည်ထက်) ရွေးချယ်ခန့်အပ်သည့်အခါတွင်မူ ခန့်အပ်တာဝန်ပေးမှုလုပ်ထုံးလုပ်နည်းများသည် ပွင့်လင်းမြင်သာမှုရှိသင့်သလို၊ တိုင်းရင်းသားလူမျိုးအသီးသီးနှင့် ဘာသာရေးအဖွဲ့အစည်းအမျိုးမျိုးအပြင် အရပ်ဖက်လူ့အဖွဲ့အစည်း ကိုယ်စားလှယ်များလည်း ယင်းအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲရေးအဖွဲ့များတွင် ခြုံငုံပါဝင်နိုင်ရမည်ဖြစ်သည်။ အထူးသဖြင့် ပဋိပက္ခလွန်အခြေအနေများ^၆ တွင်အရေးကြီးသည်ဟု နိုင်ငံတကာအသိုင်းအဝိုင်းမှ အသိအမှတ်ပြုထားသောအချက်တစ်ချက်မှာ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲရေးအဖွဲ့များတွင် အမျိုးသမီးများကို ထည့်သွင်းထားသင့်သည်ဟူ၍ပင် ဖြစ်သည်။

ဆုံးဖြတ်ချက်ချခြင်းယန္တရားများကိုလည်း ဂရုတစိုက်ထား၍ ဆင်ခြင်စဉ်းစားပေးရန် လိုအပ်သည်။ သာမန်ရိုးရှင်းသော (ဝါ) မဲထက်ဝက်ကျော်ရခြင်းသည် ခြုံငုံပါဝင်နိုင်မည့်သူ အရေအတွက်အများအပြားကို ဖယ်ထုတ်လိုက်သောအကျိုးရလဒ်ထွက်နိုင်သည်။ ပုံမှန်အားဖြင့်ဆိုရပါက ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲခြင်းသည် မဲ ၃ပုံ ပုံလျှင် ထောက်ခံမဲ ၂ ပုံ ရရန် လိုအပ်ချက်ကဲ့သို့ အဆင့်မြင့်သတ်မှတ်စံနှုန်းများနှင့်အညီ လုပ်ဆောင်ရသည်။ သို့မှသာ အသစ်ရေးဆွဲသော(ဝါ) ပြန်လည်ပြင်ဆင်ထားသော ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေသည် လူထုထောက်ခံအားပေးမှုကို အကျယ်အပြန့် (သို့မှ ပိုတည်ငြိမ်နိုင်သည်ဟု မျှော်လင့်ရ) ရရှိနိုင်

^၆ 'ဥပမာအားဖြင့် ကုလသမဂ္ဂလုံခြုံရေးကော်မီရှင်ချက် ၁၃၂၅ တွင် ဖော်ပြထားသည်က 'တရားဥပဒေစိုးမိုးရေးကို ထိန်းသိမ်းရန်၊ သို့မဟုတ် ချမှတ်ဖော်ဆောင်ရန် ပုံစံထုတ်ထားသော ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ၊ အင်စတီကျူးရှင်းဆိုင်ရာနှင့် ဥပဒေပြုရေးဆိုင်ရာပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးသည် အမျိုးသမီးများ၏အဆင့်အတန်းကို ပြန်လည်ဖွင့်ဆိုရန်နှင့် အမျိုးသားနှင့်အမျိုးသမီးကြား တန်းတူအခွင့်အရေးများအတွက် အာမခံပေးနိုင်ရန် အဓိကထားရမည့် အချက်ဖြစ်ရမည်' (ဇာပိုဒ် ၁၉၇) ဟူ၍ ထုတ်ပြန်ကြေညာထားသည်။

မည်ဖြစ်သည်။

(၂) ပါဝင်ဆောင်ရွက်ခြင်း

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲရာတွင် ကျယ်ကျယ်ပြန့်ပြန့် ပါဝင်ဆောင်ရွက်နိုင်ရေး သည် အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာဥပဒေ၏ စံချိန်စံညွှန်းတစ်ရပ်ကဲ့သို့ ဖြစ်ထွန်းလာသည်။ တိုင်ပင် ဆွေးနွေးခံရခွင့်အခွင့်အရေး၊ ပြည်သူလူထုပိုင် ဒီမိုကရေစီအစိုးရဟူသော အယူအဆများနှင့် ယင်းစံချိန်စံညွှန်းက ချိတ်ဆက်နေသည်။ ထို့အပြင် ဤစံချိန်စံညွှန်းကို အကြောင်းပြု၍ ဖွဲ့ စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲရေးလုပ်ငန်းစဉ်တွင် အားလုံးခြုံငုံပါဝင်နိုင်ခြင်းကြောင့် ရရှိလာမည့် လက်တွေ့အကျိုးကျေးဇူးများလည်း ပေါ်ပေါက်လာသည်။ အဆိုပါအကျိုးကျေးဇူးများမှာ -

(က) ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲရာတွင် အများပြည်သူပါဝင်မှုကို သတ်မှတ်ပြဌာန်းပေးထား သည့် အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာဥပဒေစံချိန်စံညွှန်းများ

အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာဥပဒေသည် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲခြင်းလုပ်ငန်းစဉ်များ နှင့် သက်ဆိုင်သော အများပြည်သူရေးရာကိစ္စများတွင် ပါဝင်ဆောင်ရွက်နိုင်ခြင်းအတွက် အနည်းရှိရမည့် လိုက်နာဖွယ်ဝတ္တရားများအား ပြဌာန်းပေးထားသည်။ အဆိုပါ တာဝန် ဝတ္တရားများကို နိုင်ငံသားနှင့် နိုင်ငံရေးအခွင့်အရေးဆိုင်ရာ အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ သဘော တူညီချက် (ICCPR) တွင် ဖော်ပြထားသည်။

ICCPR ၏ အပိုဒ် ၁ (၁) တွင် ထည့်သွင်းထားသော ကိုယ်ပိုင်ပြဌာန်းအုပ်ချုပ်မှုအခွင့်အရေး တွင် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံ ဥပဒေ(ဝါ)အစိုးရပုံစံကို စုပေါင်းရွေးချယ်နိုင်သော အခွင့်အရေးပါဝင် သည်။ နိုင်ငံသားတစ်ဦးချင်း ပါဝင်ဆောင်ရွက်နိုင်ခြင်းအတွက် အနည်းဆုံးရရှိမည့် လိုက်နာ ဖွယ်ဝတ္တရားများအား ပြဌာန်းပေးပါသည်။ အခွင့်အရေးနှင့်စပ်လျဉ်း၍ ICCPR ၏ အပိုဒ် ၂၅ အရ ‘နိုင်ငံသားတိုင်းသည် အပိုဒ် ၂ တွင် ဖော်ပြထားသည်နှင့် မညီညွတ်မှုကွဲပြားမှုမရှိစေဘဲ၊ ကြောင်းကျိုးယုတ္တိကင်းမဲ့သော ကန့်သတ်တားဆီးခြင်းမရှိစေဘဲ (က)အများ ပြည်သူရေးရာ ကိစ္စရပ်များတွင် တိုက်ရိုက်ဖြစ်စေ(ဝါ)လွတ်လပ်စွာ ရွေးချယ်ထားသော ကိုယ်စားလှယ်များမှ ဖြစ်စေ ပါဝင်ဆောင်ရွက်နိုင်သော အခွင့်အရေးနှင့်အခွင့်အလမ်းရှိသည်’ ဟု ဖော်ပြထားသည်။

(ခ) ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲရာတွင် အများပြည်သူပါဝင်သည့်အတွက်အကျိုးကျေးဇူးများ ဆင်ခြင်စဉ်းစား၍ စီစဉ်ကာ စနစ်တကျဆောင်ရွက်မည်ဆိုပါက ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံ ဥပဒေရေးဆွဲရာတွင် အများပြည်သူပါဝင်ဆောင်ရွက်ခြင်းသည် အကျိုးကျေးဇူးကြီးမားလှ

သည်။ အခြေတကျရှိပြီးသားဖြစ်သော၊ ခြုံငုံပါဝင်နိုင်သော၊ ဒီမိုကရေစီနည်းကျ ကိုယ်စားပြုသော နိုင်ငံရေးပါတီများနှင့် အကျိုးစီးပွားအုပ်စုများကိုအခြေပြု၍ ကိုယ်စားပြုစနစ်ကို တည်ထောင်နိုင်ခွင့်မရှိသော တိုင်းပြည်များတွင် အများပြည်သူကျယ်ကျယ်ပြန့်ပြန့် ပါဝင်ဆောင်ရွက်နိုင်ရေးလုပ်ငန်းစဉ်သည် အထူးအားဖြင့် စိန်ခေါ်မှုများနှင့် ရင်ဆိုင်ရမည်မှာမလွဲပါ။ ကုန်သွယ်ရေးသမဂ္ဂများ၊ အတတ်ပညာဆိုင်ရာအသင်းအဖွဲ့များ (သို့) လူထုအခြေပြုလူမှုအဖွဲ့အစည်းများကဲ့သို့ အုပ်စုများကို ဆိုလိုသည်။

■ အမျိုးသားစည်းလုံးညီညွတ်ရေး။ ။ အကျယ်အပြန့် ဆွေးနွေးတိုင်ပင်ခြင်းသည် အမျိုးသားစည်းလုံးညီညွတ်ရေးကို ခိုင်မာစေနိုင်ပြီး နိုင်ငံရေးတည်ငြိမ်မှုကို ဖြစ်ထွန်းစေသည်။ ပွင့်လင်း၍ ခြုံငုံပါဝင်ကာ ဆောင်ရွက်နိုင်ရေး လုပ်ငန်းစဉ်တစ်ရပ်သည် အငြင်းပွားနေသော အုပ်စုများကို ပြန်လည်ရင်ကြားစေပေးနိုင်သည်။ မတူကွဲပြားသော ရှုထောင့်အမြင်များကို သိစေကာ ပြည်သူလူထုကို နိုးကြားစေသည်။ ဒီမိုကရေစီသို့ ကူးပြောင်းသောအခြေအနေ မတိုင်ခင်က ဘေးဖယ်ထုတ်ခံထားရသော အုပ်စုများအတွက် ဤအချက်က အထူးအားဖြင့် အရေးကြီးသည်။

■ တရားဝင်မှုနှင့် လက်ခံမှု။ ။ အသစ်ရေးဆွဲလိုက်သော ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတစ်ရပ်သည် လူ့အဖွဲ့အစည်းအတွင်း တရားဝင်မှု၊ (လူထု)လက်ခံမှုနှင့်တည်ငြိမ်မှုကို ရရှိရန် ပါဝင်ဆောင်ရွက်နိုင်ရေးလုပ်ငန်းစဉ်တစ်ရပ် အောင်မြင်မှုရှိရေးက အဓိကအခြေခံအုတ်မြစ်ပင် ဖြစ်သည်။ အဆိုပါလုပ်ငန်းစဉ်သည် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအနေဖြင့် စံထားရမည့် တရားဝင်မှုကို ရရှိရန်အခြေခံဖြစ်နိုင်သည်။ ထိုတင်မကသေး၊ ယင်းလုပ်ငန်းစဉ်ကြောင့် တရားဥပဒေစနစ်တစ်ရပ်လုံးအပေါ် လူ့အဖွဲ့အစည်းမှ လက်ခံမှုတိုးပွားလာနိုင်သည်။ အများပြည်သူပါဝင်ဆောင်ရွက်နိုင်ခြင်းကြောင့် ရလာသည့်အကျိုးရလဒ်မှာ ပြည်သူများဆွေးနွေးတိုင်ပင်ခြင်း၏ အဓိကပန်းတိုင်ဖြစ်သော အများသဘောညီဆန္ဒကို အတိုင်းအဆတစ်ရပ်အားဖြင့် ထင်ဟပ်နေသည်။ သို့မှသာလျှင် ၎င်းတို့၏အကျိုးစီးပွားများ လျစ်လျူရှုခံရသဖြင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေကို လက်မခံဘဲ တွင်တွင်ငြင်းဆန်နေကြသော အုပ်စုများ၏ ခေါင်းမာနေမှု (ဝါ) ပြန်လည်စေ့စပ်ညှိနှိုင်းပေးရန် တောင်းဆိုမှုများမှာ သိသာထင်ရှားစွာ လျော့ကျသွားနိုင်သည်။ ဆွေးနွေးတိုင်ပင်ရာတွင် အခြေခံရမည့် လုပ်ထုံးမူသည် လွယ်ကူရှင်းလင်းရန် လိုအပ်ပြီး ပြည်သူများနှင့် ရင်းနှီးပြီးသားဖြစ်မှသာ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေသည် အတည်ပြုနိုင်မည်ဖြစ်သည်။ ပြည်သူလူထုအမြင်တွင် ၎င်းတို့ကိုယ်တိုင် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအတွက် ပါဝင်ဆွေးနွေးခြင်းကြောင့် ဤဥပဒေကို ခုခံကာကွယ်ရန်၊ ထိရောက်စွာ အကောင်အထည်ဖော်ရေးဆော်သြစည်းရုံးရန် ၎င်းတို့ထံတွင်သာ တာဝန်ပိုရှိသည်ဟု ယူဆတတ်သည်။

■ ခြုံငုံပါဝင်ခြင်း ။ ။ ပါလီမန် (သို့) ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာလွှတ်တော်ကို တိုက်ရိုက်ရွေးကောက်စေကာမူ အုပ်စုအများအပြား ကိုယ်စားပြုခွင့်ရမည်ဟု မဆိုနိုင်ပါ။ ရွေးကောက်ပွဲစနစ်နှင့် ယှဉ်ပြိုင်သော ပါတီအရေအတွက်အပေါ် မူတည်၍ ပါတီများနှင့် တစ်သီးပုဂ္ဂလအမတ်လောင်းများမှာ ဆန္ဒမဲများကို ရရှိသော်လည်း အမတ်နေရာ မရသည် လည်းရှိသည်။ အကျိုးဆက်အားဖြင့် မဲဆန္ဒရှင်နှင့် အုပ်စုတချို့တွင် ပြည့်ပြည့်ဝဝကိုယ်စားပြု ခွင့်မရဟု အထင်ရှိနိုင်သည်။ ထို့ကြောင့် လူထု တိုက်ရိုက်ပါဝင်ဆောင်ရွက်နိုင်စေမည့် ယန္တရားများကို အခြေပြု၍ အခွင့်အလမ်းများ ထပ်မံပေးကာ အထက်က ထင်မြင်ချက်များကို ပြန်လည်ကုစားပေးနိုင်သည်။

■ သတင်းအချက်အလက်နှင့် အမြင်ဆန်းသစ်ခေတ်မီခြင်း။ ။ အများပြည်သူပါဝင် ဆောင်ရွက်ခြင်းကြောင့် ထပ်မံရရှိသောအကျိုးကျေးဇူးမှာ သတင်းအချက်အလက်နှင့်အမြင် ဆန်းသစ်ခေတ်မီခြင်းပင်ဖြစ်သည်။ လူအများပါဝင် ဆောင်ရွက်ခြင်းကြောင့် တိုင်းပြုပြည်ပြု လွှတ်တော်အမတ်များကို အရေးပါသော သတင်းအချက်အလက်များနှင့်မတူသော ရှုထောင့် အမြင်အသီးသီးကို သိရှိလာနိုင်သည်။ ပါဝင်ဆောင်ရွက်ခြင်းလုပ်ငန်းစဉ်တွင် အတွေးအမြင် သစ်များကို အသုံးပြုနိုင်လာသည်။ သဘောထားကွဲစေသောပြဿနာများ (ဝါ) မသိမကျွမ်း သောကိစ္စရပ်များကို ဖော်ထုတ်သိရှိလာနိုင်သည်။

■ အခြေခံဥပဒေအသိအမြင်နှင့် လူထုပညာရေး။ ။ အသိပညာပြည့်ဝသော ပါဝင် ဆောင်ရွက်ရေးဖြစ်ရန် အရေးပါသော လိုအပ်ချက်များတွင် အခြေခံဥပဒေအသိပညာဖြင့်တင် ပေးခြင်းနှင့် လူထုပညာရေးစီမံကိန်းများလည်း ပါဝင်သည်။ ထို့အပြင် ယင်းစီမံကိန်းများကြောင့် နိုင်ငံရေးစနစ်ကို (လူထု)လက်ခံလာပြီး အကောင်အထည်ဖော်ရန် ရေရှည်တွင် အကျိုးများ သည်။ ကောင်းမွန်သောဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတစ်ရပ်ဟူသည် ပါဝင်ဆောင်ရွက်ရေးလုပ် ငန်းစဉ်တစ်ရပ်မှ ထွက်ပေါ်လာသော ညီမျှတည်ငြိမ်သော စကားရပ်တစ်ခုထက်များစွာ ပိုမို လိုအပ်သောအရာဖြစ်သည်။ ဆိုလိုသည်မှာ ကောင်းမွန်သော ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတစ်ရပ် သည် လူအများ နားလည်သဘောပေါက်အောင် ရေးဆွဲရမည်၊ အချိန်နှင့်အမျှ အသုံးပြုနိုင်ပြီး အကာအကွယ်ပေးနိုင်ရမည်၊ စိန်ခေါ်နိုင်စွမ်းရှိပြီး ခုခံကာကွယ်ရမည်ဟူ၍ပင်ဖြစ်သည်။ လူ ထုပညာရေးသည် နိုင်ငံသားများကို ၎င်းတို့၏ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအရ ခံစားခွင့်ရှိသော အခွင့်အရေးများ၏ အတိုင်းအတာနှင့် အကန့်အသတ်များကို သိလာအောင် လုပ်ပေးသည်။ ထို့ကြောင့် နိုင်ငံသားများထံတွင် ပုံကြီးချဲ့အတွေးလွန် မျှော်မှန်းချက်များ ရှိမလာအောင် တားဆီးပေးသည်။ ဥပမာ ကျန်းမာစွာ နေထိုင်ခွင့်၊ လူတန်းစေ့နေထိုင်ခွင့်ကဲ့သို့ လူမှု(ဝါ)စီး ပွားရေးဆိုင်ရာအခွင့်အရေးများသည် တိုင်းပြည်ဘဏ္ဍာရေးအရင်းအမြစ်များအပေါ် တစ်စိတ်

တဒေသမှီတည်နေသည်။

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးလုပ်ငန်းစဉ်များတွင် (အများပြည်သူ)ပါဝင်ဆောင်ရွက်နိုင်ရေးအခွင့်အလမ်း ပိုများစေရန် မည်သို့လုပ်ဆောင်မည်နည်း။

■ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးအဖွဲ့၏ ပထမဆုံးစည်းဝေးတိုင်ပင်မှုအပိုင်းများမှတစ်ဆင့်သည် မူကြမ်းရေးဆွဲမှုလုပ်ငန်းစဉ်တွင် လူထုတိုက်ရိုက်ပါဝင်ဆောင်ရွက်နိုင်ရေးကို အဓိကရည်ရွယ်ရမည်။

■ လူထုပါဝင်ဆောင်ရွက်နိုင်စေမည့် စည်းမျဉ်းများနှင့် လုပ်ထုံးအခြေခံမူများ ပါဝင်သော သင့်တော်မည့်ယန္တရားများကိုချမှတ်ရန်၊ လူထုနှင့်တိုင်ပင်ဆွေးနွေးရန် တာဝန်ဝတ္တရားကို ပေးအပ်သည့် ဥပဒေကို ပြဋ္ဌာန်းပေးရမည်။

■ တစ်တိုင်းပြည်လုံးအနှံ့ လူထုတိုင်ပင်စည်းဝေးပွဲများကို ပြုလုပ်ပေးရမည်။

■ အဆိုပြုလွှာများနှင့် အသနားခံလွှာများဖြင့် ရေးသားတင်ပြခြင်းကို မည်သို့ လက်ခံမည်၊ လေ့လာဆန်းစစ်မည်၊ အရေးယူဆောင်ရွက်မည်ဟူ၍ စနစ်တကျ၊ ပွင့်လင်းမြင်သာသော လုပ်ထုံးအခြေခံကို ချမှတ်ထားရမည်။

■ အဆိုပြုလွှာများနှင့် တိုင်ပင်စည်းဝေးပွဲများမှ ထွက်ပေါ်လာရလဒ်များကို ထိရောက်စွာ စုပေါင်းထားကာ စဉ်းစားအဖြေရှာနိုင်မည့် လုပ်ထုံးအခြေခံမူတစ်ရပ်ကို ချမှတ်ထားရမည်။

■ အထူးသဖြင့် မဲပေးခွင့်ဆုံးရှုံးကာ ဖယ်ထုတ်ခံဖြစ်နေသော အုပ်စုများနှင့် ပူးပေါင်း၍ လူထုပညာရေး၊ ပြည်သူ့အသံ နားစွင့်ခြင်းကဲ့သို့ အစီအစဉ်များကို ကျယ်ကျယ်ပြန့်ပြန့်ဖြစ်အောင် ဆောင်ရွက်ပေးရမည်။ တစ်တိုင်းပြည်လုံးရှိ ပြည်သူလူထုတစ်ရပ်လုံး ပြည့်ပြည့်ဝဝ ပါဝင်ဆောင်ရွက်နိုင်ရေး လုပ်ဆောင်ပေးရန် အရေးကြီးသည်။

■ မီဒီယာရပ်ဝန်းတစ်ခုလုံးကို အသုံးပြုကာ လူထုကို ရှင်းလင်းလွယ်ကူသော သတင်းအချက်အလက်များပေးနိုင်မည့် စည်းရုံးရေးလုပ်ငန်းစဉ်တစ်ရပ်ကို ဆောင်ရွက်ရမည်။ အဆိုပါ လုပ်ငန်းစဉ်သည် ယေဘုယျအားဖြင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ၊ အခြေခံဥပဒေပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးအဖွဲ့၊ ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးလုပ်ငန်းစဉ်တွင် လူထုနှင့်နိုင်ငံသားတစ်ဦးချင်းစီ တိုက်ရိုက်ပါဝင်ဆောင်ရွက်နိုင်ရန် အခွင့်အလမ်းများကို ဦးတည်ရမည်။ ထို့အပြင် စိတ်ပျက်လက်ပျက်ဖြစ်မှုနှင့် မကျေနပ်စိတ်များ မဖြစ်စေရန် လူထုပါဝင်ဆောင်ရွက်ရာတွင် ရှိအပ်သော ကန့်သတ်ချက်များကိုလည်း အဆိုပါစည်းရုံးရေးလုပ်ငန်းစဉ်က တင်ပြသင့်သည်။

(၃) ပွင့်လင်းမြင်သာမှု

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေကို ထုဆစ်သူများအတွက် ၎င်းတို့၏ ကြိုးပမ်းအားထုတ်မှု

အပေါ် ထပ်မံလမ်းညွှန်ပေးထားသည့် အရေးပါသောအခြေခံမူတစ်ရပ်မှာ ပွင့်လင်းမြင်သာမှု ပင်ဖြစ်သည်။ အခန်း ၆ တွင် ပွင့်လင်းမြင်သာမှု ပေါ်ပေါက်လာပုံကို ယေဘုယျအားဖြင့် အစိုးရအာဏာပိုင်များ၏အုပ်ချုပ်ရေးလုပ်ငန်းနှင့် သက်ဆိုင်သော အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာဥပဒေစံ ချိန်စံညွှန်းတစ်ရပ်အဖြစ် အသေးစိတ်တင်ပြထားသည်။ ပွင့်လင်းမြင်သာမှုအရ ဖွဲ့စည်းပုံ အခြေခံဥပဒေ ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးလုပ်ငန်းစဉ်အနေဖြင့် ရှင်းလင်းတိကျပြီး လူထုတစ်ရပ်လုံး က သိမြင်နားလည်နိုင်သည့် လုပ်ငန်းစဉ်တစ်ရပ်ဖြစ်ရန် လိုအပ်သည်။ ဤသို့ဖြစ်ရန်မှာ ပြုပြင်ပြောင်းလဲရသည့် အခြေခံအကြောင်းတရားများ၊ ထိရောက်သော ပြောင်းလဲ ရေးဖြစ်ရန် လိုက်နာရမည့်စည်းမျဉ်းများ၊ လုပ်ငန်းစဉ်မှ ထွက်ပေါ်လာသော အကျိုးရလဒ်နှင့် ဖော်ထုတ် ချက်များကို သိရှိရန်လည်းပါဝင်သည်။ သို့သော် ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးလုပ်ငန်းစဉ်တွင် အခက် အခဲများနှင့် ကြုံရပါက ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံ ဥပဒေရေးဆွဲသူများအနေဖြင့် တံခါးပိတ်ဆွေးနွေးကာ အများသဘောတူညီမည့် အခြေခံအကြောင်းရင်းကို ရှာဖွေနိုင်ရန် လိုအပ်ကောင်းလိုအပ်နိုင် သည်။

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲရာတွင် ပွင့်လင်းမြင်သာမှုကို အခြေခံမူအဖြစ်ထားရ ခြင်းမှာ ပြောင်းလဲရေးလုပ်ငန်းစဉ်တွင် နိုင်ငံသားများ ပါဝင်လာစေရန် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ကို ထုဆစ်ကြသူများက အထူးသဖြင့် အင်တာနက်နှင့်လူမှုမီဒီယာရပ်ဝန်းကို ပို၍အသုံးပြုလာ ကြသည်ဟု ဆိုလိုရင်းဖြစ်သည်။ တစ်ဖက်တွင် အင်တာနက်ကို သုံးစွဲမှုက အကုန်အကျနည်း နည်းဖြင့် သတင်းအချက်အလက်ပေါင်းများစွာကို လွယ်ကူစွာ ဖြန့်ဝေပေးနိုင်လာသလို၊ အခြားတစ်ဖက်တွင်မူ နိုင်ငံသားများအနေဖြင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ မူကြမ်းများအပေါ် မှတ်ချက်ပေးခြင်း၊ ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေး အဆိုပြုချက်များကို စုစည်းလေ့လာနိုင်ခြင်း၊ အွန် လိုင်းပေါ် ဆွေးနွေးငြင်းခုံကြခြင်း၊ မူကြမ်းအတွက် အကြံပြုချက်များပေးခြင်းကဲ့သို့ အခြေခံ ဥပဒေပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးလုပ်ငန်းစဉ်တွင် ပါဝင်ဆောင်ရွက်လာနိုင်စေရန် အင်တာနက်က ထောက်ပံ့ပေးလာနိုင်သည်။ ထိုကဲ့သို့ အွန်လိုင်းကို ကြားခံစင်မြင့်အဖြစ်အသုံးပြုကာ ဖွဲ့စည်း ပုံအခြေခံဥပဒေညီလာခံတစ်ရပ်ကို ခေါ်ယူခဲ့သည့် နိုင်ငံနှစ်နိုင်ငံမှာ အိုက်စလန် (၂၀၁၁-၂၀၁၂) နှင့် အိုင်ယာလန် (၂၀၁၂-၂၀၁၄) တို့ပင်ဖြစ်သည်။^၇

^၇ အဆိုပါညီလာခံများတွင် လူမှုမီဒီယာနည်းပညာများကို အသုံးပြုထားပုံနှင့်ပတ်သက်ပြီး ပိုသိလိုပါက Silvia Suteu, "Constitutional Conventions in the Digital Era: Lessons from Iceland and Ireland", *Boston College International & Comparative Law Review*, Vol. XXXVIII, No. 2, 2015, pp. 251-276, <http://lawdigitalcommons.bc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1748&context=iclr> တွင်ကြည့်ပါ

အခန်း ၄

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးလုပ်ငန်းစဉ်ကိုပုံစံချခြင်း

(၁) လုပ်ငန်းစဉ်ကို ပြင်ဆင်ခြင်း

(က) တည်ရှိသောဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေကို ပြင်ဆင်မည်ဟု သို့မဟုတ် မူကြမ်း အသစ်ရေး ဆွဲမည်ဟု ဟူ၍ ဆုံးဖြတ်ချက်ချခြင်း

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပြုပြင်ပြောင်းလဲသူများအနေဖြင့် ပထမဆုံးရွေးချယ်သင့်သည်က ၎င်းတို့အနေဖြင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေကို တစ်စိတ်တစ်ပိုင်း ပြောင်းလဲမည်လား၊ သို့မဟုတ် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေသစ်တစ်ရပ် ရေးဆွဲမည်လားဟူ၍ပင် ဖြစ်သည်။ လိုအပ်သော ပြောင်းလဲမှုများသည် အကန့်အသတ်ရှိမည်ဆိုပါက တည်ရှိသောဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေကိုပြင်ဆင်ခြင်းကပို၍လိုလားဖွယ်ရာဖြစ်နိုင်သည်။ အကြောင်းမူ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေကို အတိုင်းအဆကြီးမားစွာ တစ်ခုလုံး ပြုပြင်ပြောင်းလဲမည်ဆိုပါက အဆိုပါ လုပ်ငန်းစဉ်သည် ပေးဆပ်မှုမြင့်မားပြီး နှစ်ပေါင်းများစွာ အချိန်ကြာ မြင့်တက်၍ပင်၊ ပြင်ဆင်ရေးလမ်းကြောင်းကို ရွေးချယ်ပါက ရနိုင်သောအကျိုးကျေးဇူးတစ်ရပ်မှာမူ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဟူသည် တည်ငြိမ်ရေးနှင့် တရားဥပဒေစိုးမိုးရေးကို ခိုင်မာစေရန် ရည်ရွယ်သည်ဟူသော အဓိပ္ပာယ်ဆောင်နိုင်မည် ဖြစ်သည်။

သို့သော် ပြောင်းလဲရန် လိုအပ်ချက်ကို ဖြည့်ပေးနိုင်သည်က ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေသာရှိသည်ဟု ယူဆရသည့် အခြေခံအကြောင်းရင်းပေါင်းများစွာ ရှိနေနိုင်သည်။ ဥပမာအားဖြင့် ပြင်ဆင်ရေးလုပ်ထုံးလုပ်နည်းသည် ခက်ခဲမှုအတိုင်းအဆ ကြီးမားနိုင်သည်။ အထူးအားဖြင့် အပြောင်းအလဲမဖြစ်စေရန် ပုံစံထုတ်ထားသော လုပ်ထုံးဖြစ်နိုင်သည်။ ထို့အပြင် အားထုတ်ကြိုးပမ်းလုပ်ဆောင်သည့် ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးများသည် ကြီးမားကျယ်ပြန့်မှုအရာတွင် မူကြမ်းအသစ်ရေးဆွဲ သည့်လုပ်ငန်းစဉ်တစ်ရပ်နှင့် မည်သို့မျှမခြားအတူတူပင်ဟု ဆိုရမည်။

အဆုံးသတ်ဆိုရပါက ရှေးခေတ်သမိုင်းကြောင်းကို ပြန်ကြည့်လျှင် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအသစ်ကို မူကြမ်းရေးဆွဲလာရသည့် နောက်ခံအခြေအနေများသည် အုပ်ချုပ်ရေးစနစ်ပြောင်းလဲခြင်း (သို့) ပဋိပက္ခဖြစ်ပွားပြီးနောက်ပိုင်း ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲခြင်းဟူသော အခြေအနေမျိုးတွင်သာ ဖြစ်ပေါ်ခဲ့သည်ကို တွေ့ရမည်။ ဤကဲ့သို့အခြေအနေများတွင် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေသည် အတိတ်ကာလနှင့် လမ်းခွဲခြင်းဟူသောအမှတ်အသားပင်ဖြစ်သည်။ သို့သော် ဤသဘောတရားတွင် ချွင်းချက်များရှိသည်။ အရှေ့ဥရောပကွန်မြူနစ်လွန်တိုင်းပြည်များတွင် ယခင်ဆိုမီယက်ခေတ်ဟောင်းက ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများကို^၈ ပြင်ဆင်ပြီး ဒီမိုကရေစီအကူးအပြောင်းကို ဖော်ဆောင်ခဲ့ကြသောဖြစ်ရပ်များကို တွေ့မြင်ခဲ့ဖူး၍ ဖြစ်သည်။

(၁) စီမံခြင်းနှင့် ပြင်ဆင်ခြင်း

လက်တွေ့တွင် ပြင်ဆင်ချက်များကို မူကြမ်းရေးဆွဲခြင်း (သို့) ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအသစ်ကို စတင်ပုံမဖော်ခင် ကာလရှည်ကြာစွာကပင် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲခြင်းအလုပ် စတင်သည်။ အခြေခံဥပဒေရေးဆွဲခြင်း လုပ်ငန်းစဉ်အတွက် လုံလောက်သော စီမံခြင်းနှင့် ပြင်ဆင်ခြင်းသည် အရေးကြီးပါသည်။ လုပ်ငန်းစဉ်အတွက် တိကျသော အချိန်ဇယားချမှတ်ခြင်း၊ လက်တွေ့အလုပ်ဖြစ်မည့် လမ်းပြမြေပုံတစ်ခုဆွဲကာ အသုံးပြုရေးတို့ကို ဆိုလိုသည်။ လုပ်ငန်းစဉ်တစ် လျှောက် အရေးပါသော ပြီးမြောက်အောင်မြင်မှုအဆင့်များကို မှတ်သားပြီး တင်းရမည့် နေရာတင်း (ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲသူများမှ သဘောတူထားသော အစီအစဉ်အတိုင်း လိုက်နာဆောင်ရွက်စေရန်)၊ လျှော့ရမည့်နေရာလျှော့ (လိုအပ်သလိုညှိယူလုပ်ဆောင်ရန် နေရာတချို့ချန်လှပ်ထားခြင်း)၍ မှန်ကန်တည့်မတ်စွာ ဟန်ချက်ညီညီလုပ်ဆောင်ရေးတို့ကို လုံလောက်သော စီမံခြင်းနှင့်ပြင်ဆင်ခြင်းဟု ဆိုနိုင်သည်။ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပြုပြင်ပြောင်းလဲရေး လုပ်ငန်းစဉ်အတွက် သုံးခွင့်ပေးထားသော စုပေါင်းအရင်းအမြစ်များနှင့် ဘဏ္ဍာရေးအတွက်သတ်မှတ်ပေးထားမှုသည် အတူတူပင်ဖြစ်သည်။ လုပ်ငန်းစဉ်စစ်ချင်းမှာပင် အထက်ပါအရင်းအမြစ်များနှင့်စပ်လျဉ်း၍ တိကျရှင်းလင်းစွာ ဆုံးဖြတ်ပေးထားရန်နှင့် ပြည့်မီလုံလောက်မှုရှိရန် လိုအပ်သည်။ သို့သော် ယေဘုယျအားဖြင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေကို ထုဆစ် ခြင်းအလုပ်သည် ကြိုတင်ခန့်မှန်းမရနိုင်သော သဘာဝရှိသဖြင့် ဖြစ်လာနိုင်ဖွယ်ရာ ညှိယူဆောင်ရွက်ချက်တချို့အတွက် နေရာလွတ်ထားရှိပေးသင့်သည်ဟု ဆိုလိုသည်။^၉

^၈ ယင်းအတွေ့အကြုံဖြစ်ရပ်များနှင့် စပ်လျဉ်း၍ ဝိုမိုသ်ရှိလိုပါက Ruti Teitel, "Post-Communist Constitutionalism: A Transitional Perspective", *Columbia Human Rights Law Review*, (၁၉၉၄) ၂၆, pp. ၁၆၇-၁၉၀, တွင် ကြည့်ပါ။

အကြောင်းမူ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲသည့်အလုပ်သည် ညှိနှိုင်းဆွေးနွေးမှုကို အကြီးအမားအားထုတ်ယူရတတ်သည့်အတွက်ကြောင့် ဖြစ်သည်။ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲရေးဖြစ်စဉ်တွင် ပါဝင်ဆောင်ရွက်သူများအားလုံးသည် ၎င်းတို့၏ မျှော်မှန်းချက်များကို အလိုက်သင့်ညှိယူခြင်းနှင့်စီမံခြင်းများကို အစကတည်းက ပြုလုပ်သင့်ကြောင်းကို နားလည်ထားသင့်သည်။ ဥပမာ မျှော်မှန်းချက်များကို အချိန်ကိုက်ဖြစ်စေရေး စီမံရန်လိုအပ်သည်။ ခြုံငုံပါဝင်သော ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေကိုထုဆစ်ရေးလုပ်ငန်းစဉ်တစ်ရပ်သည် အချိန်ဇယားအတိုအကျဖြစ်အောင် ညှိယူရန်လိုအပ်ပြီးကာလ ကြာမြင့်ဖွယ်ရှိသည်။ လုပ်ငန်းစဉ်တွင် ပါဝင်သူအရေးကြီးပုဂ္ဂိုလ်များအနေဖြင့် တချို့သောပြဿနာရပ်များ၊ မျှော်မှန်းချက်များနှင့် စပ်လျဉ်း၍ အလျှော့ပေးရင်ဆိုင်နိုင်ရန် ပြင်ဆင်ထားသင့်သည်။ အထူးသဖြင့် ရှေ့ဆက်မရ နောက်ပြန် မကျအခြေအနေ ဖြစ်မလာရန်နှင့် နဂိုရှိရင်းစွဲအတိုင်း ပိုနေမြဲကျားနေမြဲ နေလိုသောအချို့သူများကို လိုက်လျောစဉ်းစားပေးရန် လိုအပ်သည့်အခါမျိုးတွင်ဖြစ်သည်။

ပြည်သူလူထု ပါဝင်ဆောင်ရွက်ခြင်းကို စီစဉ်ပေးရန် ထည့်စဉ်းစားရမည့်ကဏ္ဍတချို့ကို အောက်တွင်ဖော်ပြထားသည်။

■ ယေဘုယျအားဖြင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေလုပ်ငန်းစဉ်၊ အထူးအားဖြင့် ယင်းလုပ်ငန်းစဉ်တွင် ပါဝင်ဆောင်ရွက်နိုင်သော နည်းလမ်းများနှင့်ပတ်သက်ပြီး ပြည်သူလူထုကို အသိပေးသင့်သည်။

■ ပြည့်ဝစွာ ခြုံငုံပါဝင်နိုင်သော လုပ်ငန်းစဉ်တစ်ရပ်ပေါ်ပေါက်ရန် ပထဝီနယ်မြေအားဖြင့် ဘေးဖယ်ထုတ်ခံရသော ဒေသများရှိပြည်သူများ၊ စာမတတ်မြောက်သောပြည်သူများ၊ ပညာရေးအခြေခံနည်းပါးသော နိုင်ငံသားများကို အထူးအာရုံစိုက်သင့်သည်။ ဤသို့လုပ်ရန် ဖယ်ထုတ်ခံအုပ်စုများ၏ လိုအပ်ချက်နှင့် ကိုက်ညီမညီ သတင်းအချက်အလက်မျှဝေမှုနှင့် ကမ်းလင့်ထောက်ကူမှုများ လိုအပ်သည်။ ဥပမာ တောင်အာဖရိကတွင် ရုပ်ပုံနှင့်ကာတွန်းများကို အောင်မြင်စွာ အသုံးပြုနိုင်ခဲ့သည်ဖြစ်ရပ်ကဲ့သို့ပင်။

■ ရွေးချယ်ထားသော ဆွေးနွေးတိုင်ပင်မှုယန္တရားများကို အခြေခံကာ ဆုံးဖြတ်ချက်များကို ထပ်မံချမှတ်ရမည်။ ဥပမာ လူထုစည်းဝေးတိုင်ပင်မှုပြုလုပ်သည့် အကြိမ်အရေအတွက်နှင့် ပြုလုပ်သည့်နေရာများ၊ ယင်းပွဲများကို စီစဉ်ပြုလုပ်မည့်သူ (စိတ်ကူးအားဖြင့်ဆိုပါက ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲရေးအဖွဲ့ဝင်)၊ စီစဉ်ပြုလုပ်နိုင်ရန် ၎င်းတို့အား မည်သို့လေ့ကျင့်ပျိုး

⁹ ဥပမာအနေဖြင့် *Interpeace, Constitution-making and Reform Options for the Process, 2011, pp. 149-185, <http://constitutionmakingforpeace.org/the-constitution-making-handbook/>*. တွင်ကြည့်ပါ။

ထောင်ပေးမည် စသည့် ဖြေရှင်းရန်လိုအပ်သော ပြဿနာရပ်များနှင့် ပတ်သက်၍ ဖြစ်သည်။

■ ဤလုပ်ငန်းစဉ်အပေါ် စိတ်ပျက်မှု၊ သို့မဟုတ် မယုံကြည်မှုမဖြစ်ပေါ်စေရန် လူထု၏ အဆိုပြုလွှာများကို အရေးယူ ဆောင်ရွက်ပေးမည့်နည်းလမ်းသည် အစကတည်းကပင် ရှင်းရှင်းလင်းလင်းဖြစ်ရန် လိုအပ်သည်။ ပွင့်လင်းမြင်သာမှုနှင့် ယုံကြည်မှုကို တိုးပွားအောင်လုပ်သည့်နည်းမှာ အဆိုပြုလွှာများ မည်သို့သက်ရောက်မှုရှိသည်ကို လူထုအား စောင့်ကြည့်စစ်ဆေးခွင့်ပြုမည့် ခြေရာခံယန္တရားတစ်ရပ်ထားရှိခြင်းဖြစ်သည်။ အခြေခံဥပဒေပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးအဖွဲ့နှင့် ထိတွေ့လုပ်ဆောင်ရသူတို့အနေဖြင့် ၎င်းတို့၏အဆိုပြုလွှာများအပေါ် မည်သို့ တုံ့ပြန်ဆောင်ရွက်သည်ကို ပြန်လည်သိရှိသင့်သည်။ လူထုပါဝင်ဆောင်ရွက်ခြင်းသည် တစ်လမ်းသွားမဟုတ်ပါ။ တစ်ချိန်တည်းတွင် ဆုံးဖြတ်ရန်တာဝန်ခံမှုနှင့် ထွက်ပေါ်လာသောဥပဒေစာသားများအတွက် တာဝန်ယူမှုမှာ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲရေးအဖွဲ့ထံတွင် လုံးလုံးတည်ရှိသည်ဟူသော အချက်မှာ ရှင်းရှင်းလင်းလင်းဖြစ်ထားရမည်။

(ဂ) ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးပုံစံနှင့် တာဝန်ယူလုပ်ဆောင်မည့် အဖွဲ့ပုံစံ ချမှတ်ရေးအတွက် ဆုံးဖြတ်ချက်ချခြင်း

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးလုပ်ငန်းစဉ်တစ်ရပ်ကို မည်သို့ ချမှတ်မည်ဟူသောအချက်နှင့်စပ်လျဉ်း၍ အုပ်စုတစ်စုနှင့်တစ်စုကြား အမြင်မတူညီကြပါ။ ကျွမ်းကျင်သူများကို အဓိကအခြေခံသည့် မူကြမ်းရေးဆွဲရေးလုပ်ငန်းစဉ် (သို့) ရွေးကောက်ခံကိုယ်စားလှယ်များက မူကြမ်းရေးဆွဲရေးဆိုသည့် အမြင်တွေ့ရှိသလို၊ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲရေးလုပ်ငန်းစဉ်အဆင့်တိုင်းတွင် သာမန်နိုင်ငံသားများပါဝင်သော ပြည်သူလူထုတိုက်ရိုက်ပါဝင်ဆောင်ရွက်မှု အဆင့်တစ်ရပ်ကို ထားရှိချင်သည့် အမြင်များလည်း ရှိနေသည်။ အထက်ပါအမြင်များနှင့် အဖွဲ့အသီးသီးသည် အပြန်အလှန်အားဖြင့် သီးခြားထီးတည်းရပ်တည်သည်တော့မဟုတ်ပါ။ ၎င်းတို့အချင်းချင်းပူးပေါင်းကာ တစ်ဖက်၏ အားနည်းချက်များကို တစ်ဖက်က ကုစားအဖြေရှာပေးနိုင်သည်။¹⁰

ယင်းသို့ အတွေးအမြင်အမျိုးမျိုးရှိကြသည့်အနက် ခြုံငုံပါဝင်မှုအနည်းဆုံးအစွန်းတစ်ဖက်တွင် နိုင်ငံသားများနှင့် အရပ်ဖက်လူအဖွဲ့အစည်းအုပ်စုများတိုက်ရိုက်ပါဝင်ပတ်သက်မှုမရှိဘဲ၊ ကျွမ်းကျင်သူများသာအဓိက ထိန်းချုပ်ဆောင်ရွက်သော လုပ်ထုံးလုပ်နည်းများ ရှိနေသည်။ ဤချဉ်းကပ်မှုပုံစံမှာ ပိုပြီး အစဉ်အလာကျသည်။ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေး

¹⁰ Interpeace, *Constitution-making and Reform*, စာမျက်နှာ ၂၂၉ - ၂၄၄ နှင့် Jennifer Widnerရေးသားသည့် *Reform Models*", *Constitution Writing and Conflict Resolution Project*, Princeton University, ၂၀၀၅, http://www.princeton.edu/~pcwcr/dr_afting/mo_dels.html တွင် ကြည့်ပါ။

ဆွဲရေးလုပ်ငန်းစဉ်ကြီးကို ရာထူးခန့်အပ်ထားသော ဥပဒေကျွမ်းကျင်သူများနှင့်ဖွဲ့စည်းထားသည့်ကော်မတီတစ်ရပ်ထံတွင် အပ်နှံထားခြင်းဖြစ်သည်။ ဤလုပ်ငန်းစဉ်အမျိုးအစားက ကောင်းမွန်သော မူကြမ်းရေးဆွဲရေးအဖြေများကို ရှာဖွေရာတွင် ကျွမ်းကျင်အတတ်ပညာရှင်များအပေါ် အလေးအနက်ထားခြင်းဖြစ်သည်။ အချိန်တိုတိုနှင့် ခရီးရောက်၍ ဤလုပ်ငန်းစဉ်ပုံကို ရွေးချယ်ကြသော်လည်း တစ်ဖက်တွင် ဥပဒေရေးရာအားကိုးလွန်းခြင်း၊ တတ်ကျွမ်းပညာရှင်ကို မှီခိုလွန်းခြင်းနှင့် အထူးသီးသန့်ဆန်လွန်းသဖြင့် လူထုနှင့် အလှမ်းဝေးကွာသွားနိုင်သော စွန့်စားမှုတော့ ရှိနေသည်။

အကန့်အသတ်ဖြင့် ခြုံငုံပါဝင်မှုရှိသည့် အခြားရွေးချယ်စရာတစ်ခုမှာ အရေးပါသော နိုင်ငံရေးခေါင်းဆောင်များ ထိန်းချုပ်ဆောင်ရွက်သောလုပ်ထုံးလုပ်နည်းများဖြစ်သည်။ ယင်းလုပ်ထုံးလုပ်နည်းများတွင် ပြည်သူလူထုပါဝင်ဆောင်ရွက်နိုင်သည့်အတိုင်းအဆ ကျဉ်းမြောင်းသည်။ ဤချဉ်းကပ်ပုံကို ကွန်မြူနစ်ဝါဒပြိုကျသွားပြီးနောက်ပိုင်း အရှေ့ဥရောပနိုင်ငံများတွင် ကျင့်သုံးခဲ့ကြသည်။ ထိုအချိန်က ထိပ်တန်းနိုင်ငံရေးခေါင်းဆောင်များပါဝင်သည့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ပြင်ဆင်ရေးဆွဲရေး စားပွဲပိုင်းဆွေးနွေးပွဲများက ပြင်ဆင်ချက်များ၊ သို့မဟုတ် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေသစ်များကို ညှိနှိုင်းဆွေးနွေးကြပြီး သဘောတူလက်ခံခဲ့ကြခြင်းဖြစ်သည်။

ရွေးကောက်ခံလွှတ်တော်ကိုယ်စားလှယ်များဖြင့် မူကြမ်းရေးဆွဲရေးကော်မတီတစ်ရပ်ဖွဲ့စည်းခြင်းသည်လည်း ရွေးချယ်စရာပုံစံတစ်ပင် ဖြစ်သည်။ ဥပဒေပြုလွှတ်တော်အတွင်း ယင်းကော်မတီကို အစီရင်ခံစာ(သို့) ပြင်ဆင်ချက်မူကြမ်းကို ကြိုတင်ပြင်ဆင်ရန် တာဝန်ပေးအပ်ပြီး ကော်မတီမှ တင်သွင်းလာသောမူကြမ်းကို မျက်နှာစုံညီအစည်းဝေးတွင် ဆွေးနွေးကြသည်။ လွှတ်တော်ကော်မတီက တင်သွင်းလာသည့်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ ပြန်လည်သုံးသပ်ချက်အစီရင်ခံစာသည် လက်ရှိတည်ဆဲဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွင်ပြဋ္ဌာန်းထားသည့် ပြင်ဆင်ချက်လုပ်ထုံးလုပ်နည်းများနှင့် အညီဖြစ်ရမည်။ အထက်ပါ ချဉ်းကပ်မှုပုံစံသည် နိုင်ငံရေးအရကိုယ်စားပြုမှုကိုရရှိကာ ခြုံငုံပါဝင်နိုင်ခြင်းကို ဖြစ်ထွန်းစေနိုင်သည်။ နိုင်ငံရေးပါတီများအနေဖြင့် လူထုတစ်ရပ်လုံးအပေါ် ကိုယ်စားပြုမှုမှန်ကန်လျှင် ဤပုံစံက ပို၍အလားအလာကောင်းမည်ဖြစ်သည်။ ထို့အပြင် နိုင်ငံသားတစ်ဦးချင်းစီ၏ ပြဿနာရပ်များကို စိတ်ဝင်စားသော နိုင်ငံရေးပါတီများအတွက် ယခုပုံစံက(လူထုအပေါ်)လွှမ်းမိုးမှုကို ပိုမိုရရှိစေပြီး လူထုနှင့် အလေးအနက်ဆွေးနွေးပြောဆိုခွင့်ကို ရလာစေမည်ဖြစ်သည်။

နောက်ဆုံးအားဖြင့်ဆိုရပါက ပြည်သူလူထုက တိုက်ရိုက်ရွေးကောက်တင်မြှောက်သော တိုင်းပြုပြည်ပြုလွှတ်တော်ဟုခေါ်တွင်သည့် အခြေခံဥပဒေရေးဆွဲရေးအဖွဲ့ ထားရှိခြင်းပုံစံကလည်း

ခြုံငုံပါဝင်မှုပိုများသော ပါဝင်ဆောင်ရွက်ခြင်းကို ဖြစ်ထွန်းစေနိုင်သည်။ ယင်းပုံစံမျိုးကို မကြာသေးမီက တူနီးရှားနှင့်နီပေါနိုင်ငံများတွင်ကျင့်သုံးခဲ့ဖူးသည်။^{၁၁} ရွေးကောက်တင်မြှောက်ထားသော အဆိုပါ တိုင်းပြုပြည်ပြုလွှတ်တော်တွင် တိုက်ရိုက်ပါဝင်ဆောင်ရွက်ရန် လမ်းကြောင်းများစွာရှိသည်။ ထို့ကြောင့် ယင်းလွှတ်တော်ကို ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေသစ်မူကြမ်းရေးရာတွင် ဒီမိုကရေစီနည်းကျအ ဖြစ်ဆုံးနည်းလမ်းအဖြစ် ရှုမြင်တတ်ကြသည်။ သို့သော် ဖြေရှင်းချက်တိုင်းသည် လက်တွေ့အခြေအနေနှင့် ကင်းကွာ၍မရနိုင်ပါ။

(၂) ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပြုပြင်ပြောင်းလဲရေး လုပ်ငန်းစဉ်အဆင့်ဆင့်

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးလုပ်ငန်းစဉ်တိုင်းတွင် လုပ်ဆောင်ရမည့် အဆင့်များစွာရှိသည်။ သို့ဖြစ်၍ အဆိုပါ လုပ်ငန်းစဉ်အဆင့်များကို ဆွေးနွေးသွားပါမည်။ သို့ရာတွင် ဆွေးနွေးသည့်အခါ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ပြင်ဆင်ရာတွင် ဖြစ်ပေါ်နေသည့် အလှမ်းမကျယ်သော လုပ်ငန်းစဉ်များအကြောင်းကိုလည်း သက်ဆိုင်ရာနေရာတွင် ထည့်သွင်းဆွေးနွေးပြမည် ဖြစ်သည်။

(က) မူကြမ်းရေးဆွဲခြင်းမတိုင်မီအဆင့်

မူကြမ်းရေးဆွဲခြင်းအဆင့်တစ်ရပ်တည်းဖြင့်သာ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေထုဆစ်ရေးလုပ်ငန်းစဉ်ကို ပေါင်းစည်းလုပ် ဆောင်ရန် စည်းရုံးဆွဲဆောင်၍ရကောင်းရနိုင်လိမ့်မည်။ သို့ရာတွင် ယင်းသို့လုပ်ဆောင်ပါက ကြိုးပမ်းအားထုတ်မှု တစ်ရပ်လုံးကို အောင်မြင်စေနိုင်(သို့) ကျရှုံးစေနိုင်သော အရေးပါသည့်အဆင့်များကို သိတော့မည်မဟုတ်ပေ။ မူကြမ်းရေးဆွဲခင်အဆင့်တွင် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေကို မည်သို့ပြောင်းလဲမည်၊ စီစဉ်လုပ်ဆောင်စရာရှိသည်များကို မည်သို့ ပြင်ဆင်မည်ဟူ၍ ဆုံးဖြတ်ချက်ချလိုက်ယုံဖြင့် မပြီးသေးပါ။ ဤအဆင့်တွင် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေကို အသစ်ပြောင်းမည် (သို့) ပြင်ဆင်မည်ဟူသော ဆွေးနွေးညှိနှိုင်းမှုများအပေါ် တိုက်ရိုက်သက်ရောက်လာမည့် အခြားစဉ်းစားဆုံးဖြတ် ရမည့်အပိုင်းများစွာရှိသေးသည်။ ၎င်းတို့ထဲတွင် အောက်ပါအချက်တို့ ပါဝင်နိုင်သည်။

ငြိမ်းချမ်းရေးစေ့စပ်ဆွေးနွေးမှုများ၊ ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူညီချက်များ

မကြာခဏဆိုသလိုပင် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲရေးလုပ်ငန်းစဉ်သည် ပဋိပက္ခ

^{၁၁} တူနီးရှားနှင့်နီပေါတို့တွင် ရွေးကောက်ခံအစုအဖွဲ့သည် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲရေးညီလာခံတစ်ရပ်အဖြစ်ရေး၊ ပါလီ မန်လွှတ်တော်အဖြစ်ပါ တစ်ပြိုင်တည်းတာဝန်ထမ်းဆောင်ခဲ့ရသည်။ သီရိလင်္ကာနိုင်ငံတွင် ရွေးကောက်ခံပါလီမန်လွှတ်တော်က ၎င်းအဖွဲ့အစည်းကိုယ်တိုင်ပင်လျှင် အခြေခံဥပဒေရေးဆွဲရေးညီလာခံဖြစ်သည်ဟု ကြေညာခဲ့သည်။

များအဆုံးသတ်စေရန် သွေးတိုးစမ်းသည့်သဘောဆွေးနွေးနေသည့်ငြိမ်းချမ်းရေးဆွေးနွေးပွဲများနှင့် အပြိုင်ဖြစ်နေတတ်သည် (သို့) ဆွေးနွေးပွဲများ နောက်က ချက်ချင်းဆိုသလို ကပ်ပါလာတတ်တာမျိုးလည်းရှိသည်။ ဤလုပ်ငန်းစဉ်နှစ်ရပ်က တစ်ခုနှင့်တစ်ခု အပြန်အလှန်အားဖြည့်ထောက်ကူပေးနိုင်သလို တစ်ခုပျက်လျှင်တစ်ခုရပ်သွားစေနိုင်တာမျိုးလည်းဖြစ်သည်။

ငြိမ်းချမ်းရေးနှင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးလုပ်ငန်းစဉ်နှစ်ရပ်စလုံးသည် တိုင်းပြည်၏အနာဂတ်နှင့် စပ်လျဉ်းသော အရေးပါသည်ပြဿနာရပ်များကို အဓိက အလေးထားကိုင်တွယ်ကြသည်။ တိုင်းပြည်ကို ဖွဲ့စည်းတည်ထောင်မည့်ပုံစံ (သို့) ငြိမ်းချမ်းရေးနှင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေး လုပ်ငန်းစဉ်နှစ်ရပ်စလုံးအတွက် အရေးကြီးသော နိုင်ငံရေးအာဏာ ရရှိနိုင်သည့်အခွင့်အလမ်းနှင့် ဟန်ချက်ညီစေခြင်း ကဲ့သို့သော လေးနက်သည့်ပြဿနာရပ်များကို ဆိုလိုသည်။ စိတ်ကူးအရမူ ငြိမ်းချမ်းရေးလုပ်ငန်းစဉ်များသည် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲခြင်းမတိုင်ခင် လုပ်ဆောင်ရသည်။ အဓိကစိတ်ပူပန်စရာကိစ္စရပ်များ၊ မကျေနပ်ချက်များနှင့် ရင်ဆိုင်ရသည်။ ထို့နောက်တွင်မူ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပြုပြင်ပြောင်းလဲရေး လုပ်ငန်းစဉ်စတင်လုပ်ဆောင်ပြီး ယင်းလုပ်ငန်းစဉ်တွင် ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူညီချက်ကို ပါဝင်သူပုဂ္ဂိုလ်အစုအဖွဲ့များအားလုံး သဘောတူညီသော အင်စတီကျူးရှင်းလုပ်ငန်းအခြေခံမူဘောင်သစ်တစ်ခုထဲ ကူးပြောင်းထည့်သွင်းပေးရသည်။

အများအားဖြင့်မူ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးသည် ငြိမ်းချမ်းရေးညှိနှိုင်းဆွေးနွေးမှုများအတွက် အဓိကကျသည်။ ငြိမ်းချမ်းရေးအကျိုးဆောင်သူများ သဘောတူညီမှုရစေရန် ဆွေးနွေးပွဲပါဝင်သူအဖွဲ့များသည် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေသစ်က လမ်းညွှန်သော စည်းမျဉ်းအခြေခံမူများကို သဘောတူနိုင်သည်။ တစ်ခါတရံ ယင်းစည်းမျဉ်းအခြေခံမူများတွင် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ မူကြမ်းရေးဆွဲရေး (သို့) ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးလုပ်ငန်းစဉ်အတွက် ဆွေးနွေးရန်ကိုလည်း ထည့်သွင်းထားတတ်ကြသည်။ ထို့ကြောင့် ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူညီချက်များသည် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲရေး လုပ်ငန်းစဉ်အပေါ် သိသာထင်ရှားစွာ သက်ရောက်မှုရှိနိုင်သည်။ ဥပမာ ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူညီချက်များတွင် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအတွင်း ထည့်သွင်းရေးဆွဲရန် လိုအပ်မည်ဖြစ်သော စစ်ပွဲကာလလုပ်ဆောင်မှုများအတွက် လွတ်ငြိမ်းချမ်းသာခွင့်များနှင့် ကင်းလွတ်ခွင့်များကို ထည့်သွင်းထားနိုင်သည်။ အလားတူစွာ အာဏာကို ဗဟိုမှခွဲဝေပေးထားရန်အတွက် တိကျသေချာသော သဘောတူညီချက်များကိုလည်း ထည့်သွင်းထားနိုင်သည်။ ယင်းသို့မဟုတ်ပါက စစ်ဖြစ်နေသောအဖွဲ့များ ငြိမ်းချမ်းရေးအတွက် သဘောတူညီမှုရမည်မဟုတ်ပေ။ နယ်မြေအုပ်ချုပ်မှုအာဏာခွဲဝေပေးခြင်း (သို့) အာဏာခွဲဝေပေးရန်သဘောတူညီချက်များကို ဆိုလိုသည်။ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ

သစ်သည် ငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူညီချက်တစ်ရပ်ကို နိဂုံးချုပ်နိုင်ပြီးနောက် တိုင်းပြည်နှင့်ဒီမိုကရေစီ ပြန်လည်ထူထောင်ရေးအတွက် ‘ခြေလှမ်းသစ်’ဖြစ်နေတတ်သည်။

သို့ရာတွင် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးတွင် ရုတ်ခြည်းရင်ဆိုင်လာရနိုင်သော စိန်ခေါ်ချက်မှာ ယင်းလုပ်ငန်းစဉ်၏ တရားဝင်မှုပင် ဖြစ်သည်။ အကြောင်းမူ အထက်ပါ ငြိမ်းချမ်းရေးညှိနှိုင်းဆွေးနွေးမှုသဘောတူညီချက်များသည် တိုင်းပြည်တစ်ပြည်ရှိလူ့အဖွဲ့အစည်းတစ်ရပ်အတွင်း အစုအဖွဲ့များအားလုံးကို ကိုယ်စားပြုနိုင်ချင်မှု ပြုနိုင်မည်။ သို့မဟုတ် အားလုံးကို ခြုံငုံပါဝင်စေသည်မျိုး ရှိချင်မှုရှိနိုင်မည် ဖြစ်သောကြောင့်ပင်။

အကူးအပြောင်းလုပ်ငန်းစဉ်ကို စွန့်စားမှုယူသွားရစေနိုင်သော ပဋိပက္ခနှင့် အကြမ်းဖက်မှုများ ပြန်လည်ထွက်ပေါ်လာစေရန် ငြိမ်းချမ်းရေးလုပ်ငန်းစဉ်မှ ထွက်ပေါ်လာသောအကျိုးရလဒ်များနှင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးလုပ်ငန်းစဉ်မှ ထွက်ပေါ်လာသောအကျိုးရလဒ်များကြား ဆက်သွယ်မှုရှိခြင်းကို ပါဝင်သူအစုအဖွဲ့များအားလုံးက သဘောတူလက်ခံပေးသင့်သည်။ ဥပမာ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ စည်းမျဉ်းမူဘောင်များကို အကောင်အထည်ဖော်ရန် ရည်ရွယ်သော နိုင်ငံရေးဆွေးနွေးပွဲလုပ်ငန်းစဉ်တစ်ခု ဖြစ်ပေါ်ပါက သဘောတူညီချက်၏ဥပဒေနှင့်အညီဖြစ်မှု၊ အစိုးရအင်စတီကျူးရှင်းများမှငြိမ်းချမ်းသဘောတူညီချက်မှ ထွက် ပေါ်လာသော အကျိုးရလဒ်များကို အတည်ပြုကာ လက်တွေ့အကောင်အထည်ဖော်ပေးသော အခန်းကဏ္ဍကို စဉ်းကပ် ရှင်းရှင်းလင်းလင်း ရှိထားစေသင့်သည်။

ယာယီဥပဒေရေးရာစနစ်

ဆက်စပ်၍အရေးပါသော အချက်တစ်ချက်မှာ ကြားဖြတ်ဥပဒေရေးရာစနစ်များပင် ဖြစ်သည်။ ယင်းစနစ်များသည် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာစေ့စပ်ဆွေးနွေးမှုများကို ထိန်းကျောင်းရန်နှင့် လမ်းညွှန်ပေးရန်ရည်ရွယ်၍ ကြိုတင် သဘောတူထားသောအခြေခံမူများဖြစ်သလို၊ တင်းပြည့်ကြပ်ပြည့်ဖြစ်သော ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများလည်း ဖြစ်နိုင်သည်။ ကြားဖြတ်ဥပဒေစနစ်များသည် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲရေးလုပ်ငန်းစဉ်တွင် မရှိမဖြစ် ပါဝင်ရမည့် အစိတ်အပိုင်းမျိုးတော့မဟုတ်ပေ။ သို့ရာတွင် တချို့နိုင်ငံများတွင် ဤသို့သောပုံစံမျိုးကို ကျင့်သုံးခဲ့ဖူးသည်။ ဥပမာပြောရလျှင် တောင်အာဖရိကနိုင်ငံ၏ ၁၉၉၃ ခုနှစ် ကြားဖြတ်အခြေခံဥပဒေအပါအဝင် ဆိုမာလီနိုင်ငံ (၂၀၀၄)၊ ဆူဒန်နိုင်ငံ(၂၀၀၅)၊ နီပေါနိုင်ငံ(၂၀၀၇)၊ တောင်ဆူဒန်နိုင်ငံ(၂၀၁၁)နှင့် တူနီးရှား(၂၀၁၁)တို့ ဖြစ်သည်။¹²

¹² Kimana Zulueta-Fülschera & om; onfh Interim Constitutions: Peacekeeping and Democracy-Building Tools, International IDEA, 2015, <https://www.idea.int/publications/catalogue/interim-constitutions-peacekeeping-and-democracy-building-tools?lang=en> တွင်ကြည့်ပါ။

အဆိုပါယာယီလုပ်ဆောင်သော ဥပဒေအစီအမံများ ပိုကျယ်ပြန့်လေ၊ ယခုလက်စွဲ စာအုပ်ပါ မီးမောင်းထိုးပြထားသော အခြေခံသဘောတရားများကို ထင်ဟပ်မိရန်ပို၍ အရေးကြီးလေဖြစ်သည်။ ကြားဖြတ်ကာလသက်တမ်း (ယာယီဥပဒေစနစ်တစ်ရပ်ကို ကျင့်သုံးချိန်နှင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေသစ်တစ်ရပ်ကို အတည်ပြုချိန်ကြားကာလ)နှင့် ပတ်သက်၍ ယူဆချက်များ မှားယွင်းနေကြောင်းသက်သေထူပြနိုင်ပါက အထက်ကပြောခဲ့သောအချက်သည် ပိုဆီလျော်ကိုက်ညီမှုရှိမည်ဖြစ်သည်။ ဥပမာနီပေါနိုင်ငံသည် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအသစ်ရေးဆွဲရေးလုပ်ငန်းစဉ်ကို ၂၀၀၆ ခုနှစ်တွင်စတင်ခဲ့ပြီး ၂၀၀၇ ခုနှစ်တွင် ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတစ်ရပ်ကို လက်ခံကျင့်သုံးခဲ့သည်။ ဤလုပ်ငန်းစဉ်တစ်ရပ်လုံးကို ၂၀၁၅ ခုနှစ်တွင်မှ အပြီးသတ်နိုင်ခဲ့သည် (ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေသစ်ကို ၂၀၁၅ခုနှစ်တွင်မှ အတည်ပြုလက်မှတ်ထိုးနိုင်ခဲ့ခြင်းကို ဆိုလိုသည်)။ ကြားဖြတ်သဘောတူညီမှုများသည် ကနဦးတုန်းက မျှော်လင့်ခဲ့သလို ကြာရှည်မခံသောအရာဟူ၍တော့ မဟုတ်ပေ၊ ထိုထက်ပိုသည်က ကြားဖြတ်သဘောတူညီမှုများသည် အခြေခံအခွင့်အရေးများနှင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအရ အကာအကွယ်ပေးမှုများကို အစီအစဉ်တကျဖြစ်စေသင့်သည်။

(၁) မူကြမ်းရေးဆွဲခြင်းအဆင့်

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးလုပ်ငန်းစဉ်ပုံစံနှင့် တာဝန်ယူဆောင်ရွက်မည့်အဖွဲ့နှင့် စပ်လျဉ်း၍ ရွေးချယ်မှုသည် သက်ဆိုင်ရာတိုင်းပြည်၏ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာယဉ်ကျေးမှုနှင့် ရှေ့ဆက်သွားမည့် ရည်ရွယ်ချက်များပေါ် တွင် မူတည်လိမ့်မည်။¹³

ဤသဘောနှင့် ဆက်စပ်၍အရေးပါသည့်အချက်တစ်ချက်က ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးကို တာဝန်ယူမည့်အဖွဲ့တွင် မည်သူတို့ပါဝင်မည်နည်းဟူ၍ပင် ဖြစ်သည်။ အဆိုပါတာဝန်ယူမည့်အဖွဲ့ကို နည်းအမျိုးမျိုးဖြင့် ရွေးချယ်နိုင်သည်။ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပြုပြင်ပြောင်းလဲရေး အဖွဲ့ဝင်များကို တိုက်ရိုက်ရွေးကောက်တင်မြှောက်ပါက ရွေးကောက်ပွဲစနစ်သည် အားလုံးခြုံငုံပါဝင်သောအဖွဲ့(ဥပမာ အချိုးကျကိုယ်စားပြုစနစ်သည် ပါတီငယ်လေးများ ကိုယ်စားပြုမှုရရှိရန် ပိုမိုအလားအလာကောင်းစေသည်)ပေါ်ပေါက်လာရေးကို လွယ်ကူစေနိုင်(သို့) ခက်ခဲစေနိုင်သည့် အခန်းကဏ္ဍမှပါဝင်လာမည် ဖြစ်သည်။ ခန့်အပ်တာဝန်ပေးခံရမည့်အဖွဲ့ ပေါ်ပေါက်လာပါက (ယင်းအဖွဲ့ကို ရွေးချယ်သည့်) ရွေးချယ်မှုလုပ်ငန်းစဉ်တိုင်းတွင် ခြုံငုံပါဝင်နိုင်ရေးကို ထည့်သွင်းစဉ်းစားရေး၊ ရွေးချယ်သည့်လုပ်ငန်းစဉ်

¹³ *Interpeace, Constitution-making and Reform, p. 42.*

ပွင့်လင်းမြင့်သာမှုရှိရေးနှင့် နိုင်ငံသားများအားလုံးပါဝင်မှုကို အခြေခံထားရေးစသည်တို့ ပါဝင်ရမည်။ ဤအချက်က ရွေးချယ်ပုံနည်းလမ်းကို ဖြည့်တန်သည်ရှိသော ဖြည့်စွက်ရန် ဆိုလိုရင်းဖြစ်သည်။ ဥပမာ မူကြမ်းရေးဆွဲရေးအဖွဲ့သည် လူ့အဖွဲ့အစည်းကို ကိုယ်စားပြု နိုင်သောအဖွဲ့ဖြစ်စေရန် အဖွဲ့ဝင်ခွဲတမ်းများကို အမျိုးသမီးများ (ဝါ) လူနည်းစုဝင် အုပ်စုများအတွက် ထည့်ပေးထားခြင်းပင် ဖြစ်သည်။

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲသူများ၏ ရွေးချယ်မှုများတွင် တခြားထည့်သွင်းစဉ်းစားသင့်သည်များလည်းရှိသေးသည်။ မူကြမ်းရေးဆွဲရေးအဖွဲ့၏လုပ်ထုံးလုပ်နည်းဆိုင်ရာစည်းမျဉ်း၊ ယင်းစည်းမျဉ်းများက အားလုံးပူးပေါင်းပါဝင်နိုင်သော စကားပိုင်းဆွေးနွေးမှုကိုလွယ်ကူချောမွေ့စေနိုင်ခြင်းရှိမရှိ၊ မူကြမ်းရေးဆွဲရေးအဖွဲ့၏ ကျွမ်းကျင်မှုအတိုင်းအဆ၊ မူကြမ်းရေးဆွဲသူများတွင် အဂ္ဂတိတရားကင်းမကင်း၊ မူကြမ်းရေးဆွဲနေစဉ်ကာလအတွင်းရရှိနိုင်သည့် ပံ့ပိုးမှုများ (လုံခြုံရေး၊ နေရာထိုင်ခင်း၊ သယ်ယူပို့ဆောင်ရေး(သို့) ကလေးသူငယ်ပြုစောင့်ရှောက်ရေးအထောက်အပံ့များ)စသည်တို့ကို အမှုမဲ့အမှတ်မဲ့လစ်ဟင်းမှုမျိုး မရှိစေရေးတို့ကိုပါထည့်သွင်းစဉ်းစားရမည်ဖြစ်သည်။¹⁴

မူကြမ်းရေးဆွဲရေးအဖွဲ့အပြင် ထပ်မံထည့်သွင်းစဉ်းစားရမည်က ပညာရေးနှင့်အသိပညာမြှင့်တင်ရေးစည်းရုံးမှုများနှင့် လူထုတိုင်ပင်စည်းဝေးမှုများကိုလည်း ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ ညှိနှိုင်းဆွေးနွေးမှုလုပ်ငန်းစဉ်တွင် ထည့်သွင်းသင့်သည်ဟူ၍ပင်ဖြစ်သည်။ မူကြမ်းရေးဆွဲသူများအနေဖြင့် ထည့်သွင်းစဉ်းစားရမည့်အချက်များကို ဖော်ဆောင်ရာတွင် အများပြည်သူထံ ညှိနှိုင်းဆွေးနွေးမှုများနှင့် သက်ဆိုင်သော သတင်းအချက်အလက်များကို ဖြန့်ဝေပေးရုံဖြင့်မပြီးပါ။ အဆိုပါညှိနှိုင်းဆွေးနွေးမှုများ၏ အတွင်းသားရည်ရွယ်ချက်အပေါ် လူထုတိုင်ပင်စည်းဝေးမှုများမှ ကူညီထောက်မမှုကို လျစ်လျူရှုမထားဘဲ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲရာတွင် ထည့်သွင်းပေးခြင်းအားဖြင့် စစ်မှန်သောယုံကြည်မှုစိတ်ဓာတ်ကို ပြသရန်လိုအပ်သည်။

(ဂ) အတည်ပြုလက်ခံခြင်းအဆင့်

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေမူကြမ်း (သို့မဟုတ်)ပြင်ဆင်ချက်မူကြမ်းများကို တင်ရာတွင် လူများစုသဘောတူညီချက် ၅၀% + ၁ ထက်ပိုများမှ မူကြမ်းရေးဆွဲရေးအဖွဲ့က အများအားဖြင့် အတည်ပြုလက်ခံသည် (အများသဘောတူညီဆန္ဒကိုရယူရန် နည်းလမ်းတစ်ရပ်အဖြစ် မဲ

¹⁴ ကျား-မရေးရာထိလွယ်ရှလွယ်တတ်သောရှုထောင့်အမြင်အရလိုအပ်ချက်များကိုဆွေးနွေးရန်အတွက် EFLC ABC for a Gender Sensitive Constitution, စာမျက်နှာ ၁၁၁-၁၁၃, <http://တတတၢ efi-ife.org/sites/default/files/ABC%20for%20a%20Gender%20Sensitive%20Constitution.n.pdf> ကိုကြည့်ပါ။

ထက်ဝက်ကျော်ရှိမှု အကြောင်းကို အခန်း(၅) အပိုင်း (၂)တွင်ကြည့်ပါ။ တစ်ခါတစ်ရံ မဲ ထက်ဝက်ကျော်ရှိမှုသည် ပြည်သူ့ဆန္ဒခံယူပွဲ ပြုလုပ်ပြီးရရှိသော လူများကြိုက်မဲနှင့်သဘော အားဖြင့် ဆင်တတ်သည်။ ပြည်သူလူထုကြား အခြေခံဥပဒေမူကြမ်း ထင်ရှားပေါ်လွင်လာစေ ရန်၊ ဥပဒေမူကြမ်းသည် လူထုအကျယ်အပြန့်ဆွေးနွေးရသည့်အ ကြောင်းအရာဖြစ်လာစေရန် နှင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအပေါ် ပြည်သူလူထု၏ တရားဝင်ရပ်တည်လက်ခံပေးမှု တိုးပွား လာစေရန် နည်းလမ်းတစ်ရပ်အဖြစ် မဲထက်ဝက်ကျော်ဖြင့် အတည်ပြုလက်ခံခြင်းပုံစံကို အသုံးပြုနိုင်သည်။ သို့သော် မူကြမ်းအပေါ် လူများစုနှစ်သက်မှုမရှိခြင်း (သို့) မူကြမ်းသည် လူထုကြား သဘောထားကွဲစေပြီး သိမ်နပ်နေနိုင်သည့် အန္တရာယ်တော့ တစ်ဖက်တွင်ရှိနေ သည်။ ခက်ခဲစွာရယူထားသော နိုင်ငံရေးဆိုင်ရာသဘောတူညီမှုများကို ပြည်သူလူထုထံ ကျယ်ကျယ်ပြန့်ပြန့် ပြန်လည်ရှင်းလင်းပြရေးအလုပ်သည် မလွယ်ကူနိုင်ပါ။ နှစ်ပေါင်းများစွာ ဆွေးနွေးညှိနှိုင်းခဲ့ရမှုများကို နောက်ဆုံးမူကြမ်းအပေါ် ကန့်ကွက်မဲပေးလိုက်ခြင်းအားဖြင့် ပျက်ပြားသွားစေနိုင်ပါသည်။

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲသူများအနေဖြင့် ပြည်သူ့ဆန္ဒခံယူပွဲများသည် အခြေခံ ဥပဒေကို လူထုမှတရားဝင် အသိအမှတ်ပြုလာရေးအတွက် တစ်ခုတည်းသော နည်းလမ်း မဟုတ်ကြောင်းကို သတိပြုထားရမည်။ ဤအချက်မှန်ကန်ကြောင်းကို ဂျာမနီနှင့်ဂျပန်တို့၏ စစ်ပြီးခေတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများက သက်သေထူနေသည်။ အဆိုပါနှစ်နိုင်ငံ၏ဖြစ်ရပ် များကိုကြည့်ပါက လူထုအတည်ပြုထောက်ခံသောအဆင့်ကို မဖော်ဆောင်ခဲ့စေကာမူ မူလ အခြေခံဥပဒေများကို လက်တွေ့တွင် လိုက်နာကျင့်သုံးခြင်းဖြင့် လက်ခံပေးလာနိုင်သည့် သဘောကို တွေ့ရမည်ဖြစ်သည်။ တူနီးရှားနိုင်ငံသည် တိုင်းပြုပြည်ပြုလွှတ်တော်၏ မဲတစ်ခု တည်းဖြင့် အခြေခံဥပဒေရေးဆွဲရေးလုပ်ငန်းစဉ်ကို မကြာသေးခင်ကပင် အကောင်အထည် ဖော်ပြီးစီးခဲ့သော နိုင်ငံဖြစ်သည်။ လုပ်ငန်းစဉ်တွင် အင်တိုက်အားတိုက် ပါဝင်ဆောင်ရွက်ကြပြီး တိုင်းပြုပြည်ပြုလွှတ်တော်ကလည်း ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေကို အတည်ပြုလက်ခံမဲပေးခဲ့ရာ ပြည်သူ့ဆန္ဒခံယူပွဲများ မပြုလုပ်ခဲ့စေကာမူ တူနီးရှားနိုင်ငံတွင် မကျေနပ်မှု၊ အငြင်းပွားမှုများ ပေါ်ထွက်မလာခဲ့ပါ။

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေကို ညှိနှိုင်းဆွေးနွေး၍ အတည်ပြုချက်ရယူခြင်းသည် အရေး ကြီးသော်လည်းလက်တွေ့အကောင်အထည်ဖော်နိုင်ခြင်းမရှိပါကသုံးမရသည့်စာရွက်စာတမ်း သာ ဖြစ်လိမ့်မည်။ လက်တွေ့တွင် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအရ အကာအကွယ်ပေးမှုများကို အာမခံချက်ပေးရပါမည်။ အခြေခံဥပဒေတွင် ထည့်သွင်းပြုစုထားသော အင်စတီကျူးရှင်းများ ကို ဖွဲ့စည်းထူထောင်ပေးရမည်ဖြစ်ပြီး မူလအခြေခံဥပဒေတွင် အုတ်မြစ်ချခဲ့သော စည်းမျဉ်း

သဘောတရားများနှင့်အညီ ဥပဒေစနစ်ကို ဖော်ဆောင်ရမည်ဖြစ်သည်။ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေကို လက်တွေ့တွင် အကောင်အထည်ဖော်ရမည့် အခွင့်အလမ်းများကို တိုးပွားစေရန် အလို့ငှာ ဒီမိုကရေစီဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတစ်ရပ်က ပြဋ္ဌာန်းသတ်မှတ်ပေးနိုင်သော အစီအမံများနှင့် စပ်လျဉ်းပြီး အခန်း (၉)တွင် ပို၍အသေးစိတ်ကျကျ တင်ပြထားသည်။

အခန်း ၅

ဆုံးဖြတ်ချက်ချမှတ်ခြင်းနှင့်

အများသဘောဦးဆောင်မှုကို ရယူခြင်း ယန္တရားများ

(၁) အကျပ်အတည်းများဖြစ်ရန် ကာကွယ်ခြင်းနှင့် ဖြေရှင်းခြင်း

ညှိနှိုင်းဆွေးနွေးမှုများသည် တစ်ခါတစ်ရံ ပျက်ပြားသွားတတ်သည်။ ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးလုပ်ငန်းစဉ်၏ မည်သည့်အဆင့်တိုင်းတွင်မဆို အဆိုပါအကျပ်အတည်းများနှင့် ရင်ဆိုင်ရနိုင်သည်။ လုပ်ထုံးလုပ်နည်းပိုင်းတွင် အမြင်မတူခြင်း (ဝါ) အခြေခံရမည့်မှုနှင့် ရည်ရွယ်ချက်ပိုင်းတွင် သဘောထားကွဲလွဲခြင်းပြဿနာရပ်များသည် အထက်ပါအကျပ်အတည်းများ ဖြစ်ပေါ်လာခြင်း၏ အကြောင်းတရားများဖြစ်နိုင်သည်။¹⁵

လုပ်ထုံးလုပ်နည်းပိုင်းတွင် ညှိနှိုင်းမရဖြစ်နေသော အကျပ်အတည်းများကို ဖြေရှင်းရန် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲသူများအနေဖြင့် ညှိနှိုင်းဆွေးနွေးမှုများကို လမ်းညွှန်ပေးထားသော စည်းမျဉ်းများ ရှင်းလင်းတိကျပြီး ပွင့်လင်းမြင်သာမှုရှိနေစေရန်၊ သက်ဆိုင်ရာဆွေးနွေးပွဲတွင်ပါဝင်သော အစုအဖွဲ့များအားလုံးနှင့် လျော်ညီစွာ ဆက်ဆံထိတွေ့နိုင်သော စည်းမျဉ်းများဖြစ်နေစေရန် လုပ်ဆောင်ထားရန်လိုအပ်သည်။ ညှိနှိုင်းမရသော လုပ်ထုံးလုပ်နည်းပိုင်းအကျပ်အတည်းဖြစ်နေပါက ဖြစ်နိုင်ခြေရှိသော ဖြေရှင်းနည်းမှာ ၎င်းအခြေအနေကို ပြေလည်စေရန် တရားရုံးထံ ဦးတိုက်လျှောက်ထားခြင်းပင် ဖြစ်သည်။ ဥပမာ အိုက်စလန်၏ နိုင်ငံတော်တရားရုံးချုပ်သည် တိုင်းပြည်၏အခြေခံဥပဒေသစ်ကို မူကြမ်းရေးဆွဲရမည့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ဆိုင်ရာညီလာခံတွင်ပါဝင်မည့် ကိုယ်စားလှယ်များအား ရွေးကောက်ပွဲနှင့်ပတ်သက်သည့် အကြိတ်အနယ်ဖြစ်သော ရွေးကောက်ပွဲရလဒ်များနှင့် စပ်လျဉ်း၍ ဆုံးဖြတ်ပေးရန်

15 *Interpeace, Constitution-making and Reform*, p. 27.

အိုက်စလန်၏နိုင်ငံတော်တရားရုံးချုပ်အား ပန်ကြားတောင်းဆိုခဲ့သည်(လုပ်ထုံးလုပ်နည်းပိုင်း မူမမှန်၍ ရွေးကောက်ပွဲရလဒ်ကို တရားမဝင်ဟု ဆုံးဖြတ်ပေးခဲ့သည်)။ ၂၀၀၅ ခုနှစ်ကင်ညာ နိုင်ငံ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲရေးလုပ်ငန်းစဉ်အတွင်း ဤဖြေရှင်းနည်းကို ရွေးချယ်ခဲ့ သည်။ အကျိုးရလဒ်အနေဖြင့် ပူးပေါင်းပါဝင်မှုပိုမိုရရှိမည့် လုပ်ငန်းစဉ်နှင့်စည်းမျဉ်းစည်းကမ်း များ(နောက်ဆုံးတွင် ပြည်သူ့ဆန္ဒခံယူပွဲက အခြေခံဥပဒေမူကြမ်းကို ပယ်ချခဲ့သည်။) ဖြင့် အတည်ပြု ရန်စိန်ခေါ်သူများ၏ တောင်းဆိုမှုကိုကင်ညာ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ တရားရုံးက လက်ခံပေးသည်။ ဤဖြစ်ရပ်များအရ နမူနာဖြစ်ရပ်များအရ တရားရေးပိုင်းကြား ဝင်ဆောင်ရွက်ခြင်းသည် ညှိနှိုင်းမရဖြစ်သော လုပ်ထုံးလုပ်နည်းပိုင်းအကျပ်အတည်းကို ဖြေ ရှင်းပေးနိုင်သော်လည်း ပေါ်ပေါက်လာမည့် အကျိုးဆက်များကမူ ကြိုတင်ခန့်မှန်း၍မရနိုင်ပေ။

ခက်ခဲကြီးမားသောကိစ္စရပ်များတွင် ညှိနှိုင်းမရဖြစ်နေသော အကျပ်အတည်းများကို ဖြေရှင်းရန် (သို့) တားဆီးရန်မှာ ပိုမိုခက်ခဲနိုင်သည်။ အဆိုပါအခြေအနေများ ဖြစ်ပေါ်လာသည့် အခါ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲသူများသည် အတိတ်ကာလက အောင်မြင်မှုရခဲ့သောလုပ် ထုံးလုပ်နည်းများကို ပြန်ရှာဖွေနိုင်သည်။ ဆိုရလျှင် (နီပေါနိုင်ငံမှာကဲ့သို့) သဘောထားကွဲလွဲ မှုကို ပါတီခေါင်းဆောင်များ ထံလွှဲပြောင်းဖြေရှင်းစေခြင်း၊ (ယူဂန်ဒါနှင့် အီရတ်နိုင်ငံများမှာကဲ့ သို့) နောင်ကျမှ ဖြေရှင်းရန် အငြင်းပွားဖွယ်ရာပြဿနာကို ရွှေ့ဆိုင်းထားခြင်း၊ လူနည်းစုမဲကို သာယူပြီး ဖြေရှင်းလာခြင်း၊ ဝါရင့်ပုဂ္ဂိုလ်ကြီးများက ပြေလည်စေရန် ကြားဝင်စေ့စပ်ဖျန်ဖြေ ပေးခြင်းများကိုဆိုလိုသည်။^{၁၆} နိုင်ငံတကာအဖွဲ့အစည်းတစ်ရပ် (သို့) နိုင်ငံခြားတိုင်း ပြည်တစ်ခု ကနေပြင်ပဇာတ်ကောင်များအဖြစ် ဘက်ပေါင်းစုံက တရားဝင်လက်ခံအသိအမှတ်ပြုနေမှသာ လျှင် ညှိနှိုင်းမရသော အကျပ်အတည်းများကို ကူညီဖြေရှင်းပေးနိုင်သည်။ ထို့အပြင် ဘက် ပေါင်းစုံမှ တရားဝင်လက်ခံအသိအမှတ်ပြုခြင်းအားဖြင့် ပြင်ပမှ ပါဝင်သူများ ဥပမာ နိုင်ငံတ ကာအဖွဲ့အစည်းတစ်ရပ်မှဖြစ်စေ နိုင်ငံခြားတိုင်းပြည်တစ်ခုမှဖြစ်စေ အဆိုပါ သူများသည် လည်း ညှိနှိုင်းမရသော အကျပ်အတည်းများကို ဖြေရှင်းရန် ကူညီနိုင်သည်။

အချို့ဖြစ်ရပ်များတွင် မတတ်သာသည့်အဆုံး နိုင်ငံရေးပါတီခေါင်းဆောင်များ တိုက် ရိုက်ညှိနှိုင်းဆွေးနွေးကြခြင်းဖြင့်လည်း အကျပ်အတည်းကို ကျော်လွှားသွားနိုင်သည်။ ညှိနှိုင်း မရဖြစ်နေသော ခေါင်းဆောင်များအချင်းချင်း အလွတ်သဘောတွေ့ ဆုံဆွေးနွေးကြခြင်းက လည်း တရားဝင်တွေ့ဆုံဆွေးနွေးခြင်း အကန့်အသတ်များနှင့် ကင်းလွတ်သော သဘောတူ ညီချက်တစ်ရပ်ကို လွယ်ကူချောမောစွာ ထွက်လာစေနိုင်သည်။ သို့သော် ယင်းသို့တရားမဝင် အလွတ်သဘောတွေ့ဆုံမှုမျိုးက ပွင့်လင်းမြင်သာမှုနှင့် ပူးပေါင်းပါဝင်မှုကို လျော့ကျစေသည့်

အားနည်းချက်တော့ အများအားဖြင့် ရှိနေတတ်သည်။

တချို့အခြေအနေများတွင် သဘောထားကွဲလွဲမှုဖြစ်ရသည့် အခြေခံအကြောင်းရင်း ပြဿနာရပ်အမျိုးအစားအပေါ်မူတည်ကာ ညှိနှိုင်းဆွေးနွေးမှုလုပ်ငန်းစဉ်ကို အကန့်အသတ် မထားဘဲ ဖွင့်ပေးလိုက်ခြင်းအားဖြင့် အကျပ်အတည်းကို ကျော်လွန်၍ ရခဲ့သည်လည်းရှိသည်။ ထို့ကြောင့် နိုင်ငံရေးတွင်ပါဝင်ဆောင်ရွက်ကြသူများမှ ဆုံးဖြတ်မရနိုင်ဖြစ်နေသော ဖွဲ့စည်းပုံ အခြေခံဥပဒေပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးကိစ္စရပ်များကို ဖြေရှင်းရန် ပြည်သူ့ဆန္ဒခံယူပွဲများကို အောင်မြင်စွာ အသုံးပြုလာကြသည်။ ပြည်သူ့ဆန္ဒခံယူခြင်းနှင့်စပ်လျဉ်း၍ မေးခွန်းထုတ်စရာများက တော့ရှိနေသည်။ ခွဲထွက်ခြင်း၊ သီးခြားရပ်တည်ခြင်း (၁၉၈၀ နှင့် ၁၉၉၅ ခုနှစ်တို့တွင် ကနေဒါနိုင်ငံ ကိုးဘက်ပြည်နယ်နှင့် ၂၀၁၄ ခုနှစ် စကော့တလန်နိုင်ငံတို့တွင်)၊ ပါလီမန်အစိုးရစနစ် နှင့် သမ္မတအစိုးရစနစ် (၂၀၀၇ ခုနှစ် မော်လဒိုက်နိုင်ငံတွင်) ကြားရွေးချယ်မှု၊ သို့မဟုတ် (၁၉၄၆ခုနှစ် အီတလီနှင့် ၁၉၇၄ခုနှစ် ဂရိနိုင်ငံတို့တွင်) ဘုရင်စနစ်နှင့် သမ္မတနိုင်ငံစနစ်ကြား ရွေးချယ်မှုတို့မှာ ယင်းမေးခွန်းထုတ်စရာများထဲ ပါဝင်သည်။

(၂) အများသဘောညီဆန္ဒကို ရယူခြင်း

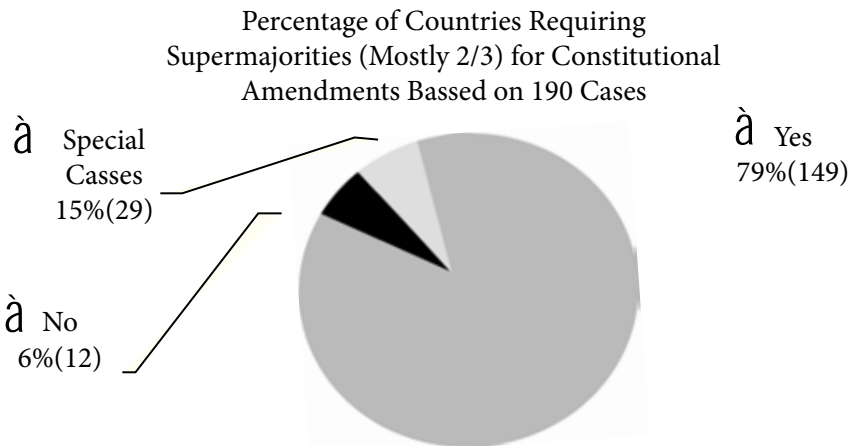
အဆုံးသတ်ရလဒ်သည် တရားဝင်အသိအမှတ်ပြုမှုနှင့်ကျယ်ကျယ်ပြန့်ပြန့်လက်ခံမှု ကို ရရှိပါက ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးလုပ်ငန်းစဉ်နှင့် ပတ်သက်၍ အများ သဘောညီဆန္ဒရယူခြင်းသည် မရှိမဖြစ် အရေးပါလာသည်။ ဤနေရာတွင် ဖော်ညွှန်းသော အများသဘောညီဆန္ဒဟူသည် ညှိနှိုင်းဆွေးနွေးပွဲများတွင် တိုက်ရိုက်ပါဝင်ဆောင်ရွက်ကြသူ များကို ရည်ညွှန်းသည်။ သို့သော် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအသစ် (သို့) ပြုပြင်ပြောင်းလဲထား သော အခြေခံဥပဒေပါ ဖော်ပြချက်များကို ပိုကျယ်ပြန့်သောလူ့အဖွဲ့အစည်းအတွင်း ယေဘုယျသဘောတူညီမှုရရန်မှာလည်း အရေးကြီးဟူ၍တော့ မဟုတ်ပါ။ အများသဘောညီဆန္ဒကို လွယ်ကူချောမောစွာရနိုင်ရန် ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေး ညှိနှိုင်းဆွေးနွေးမှုများတွင် လုပ်ထုံးလုပ်နည်းပိုင်းနည်းစနစ်များ ရှိသည်။

မဲထက်ဝက်ကျော်အများစုသည် အများသဘောညီဆန္ဒကို ယူရန်အရေးပါသော လုပ်ထုံးစနစ်တစ်ခုပင် ဖြစ်သည်။ ဥပမာအားဖြင့် မဲထက်ဝက်ကျော်ရရှိရေးကို ဦးစားပေးမှု ကြောင့် နိုင်ငံရေးအုပ်စုများအနေဖြင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ လွှတ်တော်ကို ရွေးကောက်ရန် (သို့)ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတစ်ခုကို လက်ခံအတည်ပြုရန် လိုအပ်သော မဲ အများစုကိုရရှိရေးအတွက် ၎င်းတို့၏ သက်ဆိုင်ရာခရိုင်နယ်ပယ်များအနှံ့ သွားရောက်စည်းရုံးရန် တာဝန်ရှိလာသည်။ ဤဖြစ်စဉ်သည် သက်ဆိုင်ရာအုပ်စုအဖွဲ့များအတွင်း အလယ်အလတ်အင်အားစုများကို ခိုင်မာအားကောင်းစေသလို၊ ပိုမိုအစွန့်ရောက်ပြီး သဘောထားမတူသော နိုင်ငံရေးရပ်တည်ချက်များ ခံယူကျင့်သုံးမှုကိုလည်း တားဆီးပေးသည်။ မဲထက်ဝက်

ကျော်ရရှိရေးကို ဦးစားပေးပြီး ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေကို လက်ခံအတည်ပြုရမည့်စည်းမျဉ်းက လူ့အဖွဲ့အစည်းကို တကွတပြားစီဖြစ်စေမည့် တစ်ဖက်စောင်းနင်းဘက်လိုက်မှုရှိသော ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲခြင်းကို ရှောင်ရှားစေနိုင်မည်ဖြစ်သည်။ ထို့အပြင် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲရေးလုပ်ငန်းစဉ်တွင် ‘ရွေးကောက်ပွဲဝင် လူနည်းစုများ’၏အသံကိုလည်း ပါဝင်အောင် အာမခံပေးသည်။

တကယ်တမ်းတွင် ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးတာဝန်ခံအဖွဲ့၏ မဲကို အခြေခံကာ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေကို ထုဆစ်ရန်လိုအပ်သော တိုင်းပြည်များတွင် မဲအများစု ၃ ပုံ၊ ၂ ပုံရရှိရန် သည် စံချိန်စံညွှန်းပင် ဖြစ်သည်။ မကြာသေးမီ ဆယ်စုနှစ်အတွင်း ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲရေးအဖွဲ့မှ အတည်ပြုလက်ခံရန် မဲအရေအတွက် သုံးပုံနှစ်ပုံ (သို့) လေးပုံသုံးပုံလိုအပ်သော နိုင်ငံများရှိလာသည်။ အဆိုပါနိုင်ငံများတွင် အယ်လ်ဘေးနီးယား၊ အာမေးနီးယား၊ အဇာဘိုင်ဂျန်၊ ခရိုအေးရှား၊ ချက်သမ္မတနိုင်ငံ၊ အရှေ့တီမော၊ ဂျော်ဂျီယာ၊ ဟန်ဂေရီ၊ လင်ဗီးယား၊ မော်ဒို

လက်တွေ့ဖြစ်ရပ် ၁၉၀ ကိုအခြေခံပြီး ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပြင်ဆင်ချက်များအတွက် မဲထက်ဝက်ကျော်ရရှိမှု (အများစုအားဖြင့် သုံးပုံနှစ်ပုံ) ကိုလိုအပ်သော နိုင်ငံများရာခိုင်နှုန်း

ဗာ၊ မွန်တီနီဂရို၊ နမ်ဘီးယား၊ ပိုလန်၊ ရိုမေးနီးယား၊ ရဝမ်ဒါ၊ ဆားဘီးယား၊ စလိုဗေးနီးယား၊ တောင်အာဖရိကနှင့် ယူကရိန်နိုင်ငံများ ပါဝင်သည်။

နိုင်ငံအများစုတွင် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပြင်ဆင်ချက်များအတွက် မဲထက်ဝက်ကျော် (အများအားဖြင့် သုံးပုံနှစ်ပုံ) လိုအပ်ခြင်းအားဖြင့် လူအများစု၏ စိတ်ကူးပေါက်ရာ ဆုံးဖြတ်ခြင်းများမှ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေကို ကာကွယ်ထားကြသည်မှာ တိုက်ဆိုင်မှုတစ်ရပ်

မဖြစ်နိုင်ပါ။

မဲထက်ဝက်ကျော်အများစုစည်းမျဉ်းများနှင့် အတူတွဲဖက်ပါလာနိုင်သည်က အခြားသော လုပ်ထုံးလုပ်နည်းပိုင်းအခက်အခဲများပင်ဖြစ်သည်။ အဆိုပါအခက်အခဲများက ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအတည်ပြုရေး (သို့) ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးလုပ်ငန်းစဉ်ကို ပို၍ခက်ခဲကြီးလေးသောကိစ္စရပ်ဖြစ်လာအောင် ဖန်တီးနေသည့်အရာများပင်ဖြစ်သည်။ တချို့သော ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအပြောင်းအလဲများအတွက် (အလုပ်ဖြစ်မြောက်ရန် လိုအပ်သောမဲပမာဏ) နှစ်ထပ်ကွမ်းမဲအရေအတွက်(စံသတ်မှတ်ချက်နှစ်မျိုးလိုအပ်သော မဲပေးသည့်စနစ်) ရရန် လိုအပ်သည်လည်း ရှိသည်။ ယင်းနည်းလမ်းမှာ အနိမ့်ဆုံးမဲဆန္ဒအရေအတွက် သတ်မှတ်ထားသည့်ပုံစံဖြစ်ပြီး (ပြည်သူ့ဆန္ဒခံယူသောဖြစ်စဉ်များတွင်)မဲပေးခွင့်ရှိသော နိုင်ငံသားထက်ဝက်ကျော်(၅၀%+၁)ပြည့်မီရမည်ဖြစ်သည်။ မူကွဲပုံ စံများလည်းရှိပြီး ယင်းပုံစံများတွင် အလားတူကိစ္စရပ်များအတွက် လွှတ်တော်ကိုယ်စားလှယ် မဲနှစ်မဲ နောက်ဆက်တွဲအဖြစ်ရရှိရမည့်လိုအပ်ချက်တစ်ရပ် (ဥပမာ - ဖင်လန်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံ ဥပဒေကိုပြင်ဆင်ရန် လိုအပ်ချက်အတိုင်းပင်)ပါဝင်နိုင်သည်။သို့မဟုတ်နောက်မူကွဲတစ်ရပ်မှာတချို့ဖက်ဒရေးရှင်းနိုင်ငံများတွင်အပြောင်းအလဲအပေါ် မဲပေးသူနိုင်ငံသားများ၏ မဲအများစု အပြင် ဖက်ဒရယ်ပြည်နယ်များ၏ သဘောတူညီမှုပါလိုအပ်သည် (ဥပမာ-ဆွစ်ဇာလန်နိုင်ငံ၏ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပြင်ဆင်ချက်များ)။

ဖွဲ့စည်းပုံရေးဆွဲရေးနှင့်ပတ်သက်၍ စည်းမျဉ်းများချမှတ်ရာတွင် နောက်ထပ်အရေးကြီးသော စဉ်းစားစရာတစ်ချက်မှာ အချိန်ကိုက်လုပ်ဆောင်ရန်ဖြစ်သည်။ ပထမအကြိမ်ရွေးကောက်ပွဲမကျင်းပမီအချိန်နှင့် နိုင်ငံရေးပါတီများအနေဖြင့် ၎င်းတို့နှင့်ဆက်စပ်ရာ အားသာချက်များကိုမသိသေးခင်တွင် အဆိုပါစည်းမျဉ်းများကို အစီအစဉ်တကျချမှတ်ထားသင့်သည်။ ရွေးကောက်ပွဲရှုံးနိမ့်ခြင်းက နောင်လာမည့်လုပ်ငန်းစဉ်များတွင် ပါဝင်လုပ်ဆောင်နိုင်စွမ်းကို ဆုံးရှုံးလိုက်ရခြင်း အဓိပ္ပာယ်မဟုတ်ဟူသည်ကို နိုင်ငံရေးပါတီများအားအခိုင်းအမာသိစေရမည်။

အထက်ပါ အစီအမံများအားလုံး၏ ရည်မှန်းချက်မှာ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးလုပ်ငန်းစဉ်တွင် ပါဝင်ကြသော နိုင်ငံရေးတက်ကြွဆောင်ရွက်သူများကို ဥပဒေပြုလွှတ်တော်အတွင်းနှင့် ပိုကျယ်ပြန့်သော လူထုကြားထဲ ထုထည်ပိုကြီးမားသည့် ထောက်ခံအားပေးမှုအခြေခံအုတ်မြစ်တစ်ရပ်ကို ရှာဖွေအတည်ပြုနိုင်စေရန် ရည်ရွယ်သည်။ ဥပမာ ပါလီမန်တွင် မဲထက်ဝက်ကျော်အများစုရရှိရေး လိုအပ်ချက်ကို ထားရှိခြင်းကြောင့် ညွန့်ပေါင်းဖွဲ့စည်းမှုနှင့် ညှိနှိုင်းဆောင်ရွက်မှုတို့ ပေါ်ပေါက်လာနိုင်ပြီး အစွန်းရောက်အမြင်များ နေရာယူလာမည့်အရေးကို လျော့ကျစေနိုင်သည်။

နှိုင်းယှဉ်ပြဇယား ။ ။ မြန်မာနိုင်ငံ၏ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေသုံးခုကို မူကြမ်းရေးဆွဲပြီး အတည်ပြုကျင့်သုံးခဲ့ပုံ

မြန်မာနိုင်ငံ၏ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေသုံးခုကို မူကြမ်းရေးဆွဲပြီး အတည်ပြုခဲ့ပုံ နှိုင်းယှဉ်ပြဇယား

၁၉၄၇ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ	၁၉၄၇ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ	၂၀၀၈ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ
၁၂မေဖော်ဝါရီ ၁၉၄၇၊ ဗမာနိုင်ငံသည် ဗြိတိသျှကို လိုနီအုပ်ချုပ်မှုအောက်ရှိနေစဉ် ပင်လုံစာချုပ်ကို ဗမာခေါင်းဆောင်ဗိုလ်ချုပ်အောင်ဆန်းနှင့် ချင်း၊ ကချင်နှင့် ရှမ်းတိုင်းရင်းသားခေါင်းဆောင်များ ညှိနှိုင်း၍လက်မှတ်ထိုးခဲ့ကြသည်။ ဟင်လုံစာချုပ်သည် လွတ်လပ်ရေး အလျဉ်းအမြန်ရရှိရေးကို ရည်ရွယ်သည်။ လွတ်လပ်သောဗမာနိုင်ငံ အတွက်အခြေခံဖွဲ့စည်းတည်ဆောက်ပုံနှင့်လက်တွေ့လုပ်ကိုင်မည့်အခြေခံမူများကို စီမံခန့်ခွဲရန် ရည်ရွယ်သည်။ ဗြိတိသျှတို့၏ခွဲခြားအုပ်ချုပ်ခံရပြီး ကိုယ်ပိုင်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများရှိထားကြသော တောင်တန်းဒေသ(ချင်း၊ကချင်နှင့်ရှမ်း)ကိုယ်စားလှယ်များနှင့် မြေပြန့်ဒေသကိုယ်စားလှယ်များသည် ပြည်ထောင်စုမြန်မာနိုင်ငံကို ဖွဲ့စည်းရန် သဘောတူညီခဲ့ကြသည်။ အပြန်အလှန်အားဖြင့် ပင်လုံစာချုပ်ထဲတွင် တောင်တန်းဒေသများရှိ အုပ်ချုပ်ရေးတွင် ကိုယ်ပိုင်ပြဌာန်းခွင့်ရှိကြောင်းကို မူအားဖြင့် လက်ခံပေးရမည်(အပိုဒ် ၅)။ ထို့နောက် တောင်တန်းဒေသရှိ ပြည်သူများသည် ဒီမိုကရေစီလူ့အဖွဲ့အစည်းတွင် အခြေခံအဖြစ်	၅၈ ခု ၁၉၄၇ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေမှ ပြဋ္ဌာန်းပေးထားသော ဖက်ဒရယ်ဖွဲ့စည်းပုံနှင့် စပ်လျဉ်း၍ ပြုလုပ်နိုင်သော ပြင်ဆင်ချက်များကို ဆွေးနွေးရန် တိုင်းရင်းသားအစုအဖွဲ့များက တောင်ကြီးတွင် ညီလာခံကိုကျင်းပခဲ့။ ပြင်ဆင်ရေးအဆိုများကိုမူကြမ်းတင်သွင်းခဲ့ပြီး လွှတ်တော်ကို ပို့ခဲ့။ မေဖော်ဝါရီ ၁၉၄၇၊ ဗမာနှင့် တိုင်းရင်းသားကိုယ်စားလှယ်များကြား ဖက်ဒရယ်နှီးနှောဖလှယ်ပွဲများ အကြိမ်ကြိမ်ပြုလုပ်။ မတ် ၁၉၄၇၊ ဗိုလ်ချုပ်နေဝင်းလက်အောက် စစ်တော်လှန်ရေးကောင်စီသည် အခြေခံဥပဒေနှင့်အညီ ရွေးကောက်တင်မြှောက်ထားသော အစိုးရကို ဖြုတ်ချခဲ့။ လွှတ်တော်ကို ဖျက်သိမ်း၍ ၁၉၄၇ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေကို ရပ်ဆိုင်းခဲ့။ ၁၉၄၈၊ ဗိုလ်ချုပ်နေဝင်းသည် ၃၃ ဦးပါ အဖွဲ့ဝင်ကော်မတီကို ခန့်အပ်၊ ပြည်သူလူထုနှင့် တိုင်ပင်ကာ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲရေးတာဝန်ပေးသို့သော် အဆိုပြုထားသော အခြေခံဥပဒေမူကြမ်းကို နေဝင်းကပင် ပယ်ချခဲ့။	ဩဂုတ် ၁၉၈၈၊ ဆိုရှယ်လစ်အုပ်ချုပ်ရေးကို ဆန့်ကျင်၍ တစ်နိုင်ငံလုံးဆန္ဒပြပွဲများဖြစ်။ ၁၈ စက်တင်ဘာ ၁၉၈၈၊ ၁၉၈၈ အရေးအခင်းအဆုံးသတ်ပြီး စစ်တပ်က အာဏာသိမ်း၊ နိုင်ငံတော်ဥဋ္ဌိဝင်္ဂိပြားရေးနှင့် တည်ဆောက်ရေးအဖွဲ့(နဝတ)ကို ယာယီစစ်အစိုးရအဖြစ် ဖွဲ့စည်း၊ ၁၉၈၄ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေကို ဆိုင်းငံ့ခဲ့။ မေ ၁၉၉၀၊တိုင်းပြုပြည်ပြုလွှတ်တော်ရွေးကောက်ပွဲတွင် NLD ပါတီက အမတ်နေရာ ၈၀ ရာခိုင်နှုန်း အနိုင်ရရှိခဲ့၊ အာဏာလွှဲပြောင်းပေးမခံရ၊ နဝတက အာဏာဆက်သိမ်းကာ ဥပဒေပြုရေး၊ အုပ်ချုပ်ရေးနှင့် တရားစီရင်ရေးအာဏာကို ဆက်လက်ကျင့်သုံး၊ NLDက လွှတ်တော်ကိုသပိတ်မှောက်ခဲ့။ ၁၉၉၂ အစောပိုင်း၊ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံ ဥပဒေရေးဆွဲရေးလုပ်ငန်းစဉ်ကို ဆွေးနွေးရန် နဝတအစိုးရနှင့် နိုင်ငံရေးပါတီများ အကြိမ်ကြိမ် တွေ့ဆုံစည်းဝေး။ အခြားသူများပါဝင်နိုင်ရန် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ညီလာခံကိုခေါ်ရန် သဘောတူ၊ အနာဂတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေနှင့်စပ်လျဉ်းသော အခြေခံမူများကို ဖွင့်ဆိုသတ်မှတ်ရန် တာဝန်ယူခဲ့ကြ။ ၁၀ ဇူလိုင် ၁၉၉၂၊ ထိုစဉ်က စစ်အစိုးရ(နဝတ)က ကျန်လူ့အဖွဲ့အစည်းရှိ မတူကွဲပြားသောအခွန်စာတူများမှ(နိုင်ငံရေးပါတီများ၊ ၁၉၉၀ ရွေးကောက်ပွဲ ရွယ်

<p>သတ်မှတ်ထားသော အထူးအခွင့်အရေးများကို ခံစားခွင့်ရှိသည်(အ ပိုဒ် ၇)ဟု ဖော်ပြပါရှိသည်။</p> <p>၉ ဧပြီ ၁၉၄၇၊ ကိုယ်စားလှယ်ပေါင်း ၂၁၀ ဖြင့် ဖွဲ့စည်းထားသော တိုင်းပြုပြည်ပြု လွှတ်တော်ရွေးကောက်ပွဲ။ ဤရွေးကောက်ပွဲများကို တောင်တန်းဒေသတွင် မကျင်းပဘဲ ခြေပြန့်ဒေသတွင်သာ ကျင်းပခဲ့သည်။</p> <p>မေ ၁၉၄၇၊ ဖက်ဆစ်ဆန့်ကျင်ရေးနှင့် ပြည်သူ့လွတ်လပ်ရေး(ဖဆပလ)အဖွဲ့တွင်း အစည်းအဝေးများ၊ ဗိုလ်ချုပ်အောင်ဆန်းဦးဆောင်သော ကျယ်ပြန့်သည့် လွတ်လပ်ရေးလှုပ်ရှားသူများ စုပေါင်းထားသော မဟာမိတ်ညွန့်ပေါင်းအဖွဲ့။ ၎င်းအဖွဲ့မှအခြေခံ ဥပဒေမူကြမ်းတစ်ရပ်ထွက်ပေါ်လာ။</p> <p>ဇွန် ၁၉၄၇၊ ရွေးကောက်ခံတိုင်းပြုပြည်ပြုလွှတ်တော်၏ ပထမအကြိမ်အစည်းအဝေး။ ဖဆပလက စီစဉ်ခဲ့သော အခြေခံဥပဒေမူကြမ်းကို လွတ်လပ်ရေးဆွေးနွေးမှုအတွက် အခြေခံအဖြစ် အသုံးပြုခဲ့သည်။</p> <p>၁၉ ဇူလိုင် ၁၉၄၇၊ ဗိုလ်ချုပ်အောင် ဆန်းနှင့်ဖဆပလ လခေါင်းဆောင်ကြောက်ယောက်လုပ်ကြံခဲ့ရ။</p> <p>စက်တင်ဘာ ၁၉၄၇၊ ရွေးကောက်ခံတိုင်းပြုပြည်ပြုလွှတ်တော်က ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေကို အတည်</p>	<p>၂၅ စက်တင်ဘာ ၁၉၄၁၊ ဗိုလ်ချုပ်နေဝင်သည် နိုင်ငံတော်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေမူကြမ်းရေးဆွဲရေးကော်မရှင်ကို ခန့်အပ်၊ အဖွဲ့ဝင် ၉၇ ယောက်ဖြင့် ဖွဲ့စည်း။ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ အသစ်မူကြမ်းရေးရန် တာဝန်ယူ။</p> <p>အောက်တိုဘာ-ဒီဇင်ဘာ ၁၉၄၁၊ နိုင်ငံတော် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေမူကြမ်း ရေးဆွဲရေးကော်မရှင်က ပြည်သူလူထုမှ အကြံပေးတင်ပြချက်များကို ရယူနိုင်ရန် ပြန့်ဝေပေးရမည့်အကြောင်း အရာများကို စာရင်းပြုစု၊ ကော်မရှင်အဖွဲ့ဝင်များကို အသင်း ၁၅ သင်းဖွဲ့၍ ပြည်သူလူထုမှ တိုင်းပြည်အနှံ့ခရီးထွက်ကာ အများပြည်သူထံမှ အကြံပေးချက်များကို လိုက်လံစုဆောင်းယူ။</p> <p>ဖေဖော်ဝါရီ ၁၉၄၂၊ ပထမမူကြမ်းကို ကော်မရှင်က ခိုင်မာစွာရေးဆွဲပြီး ဗမာ့ဆိုရှယ်လစ်လမ်းစဉ်ပါတီ ဗဟိုကော်မတီထံ တင်သွင်းခဲ့။</p> <p>ဧပြီမှ အောက်တိုဘာ ၁၉၄၂၊ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေမူကြမ်းကို ပုံနှိပ်ထုတ်ဝေခဲ့၊ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေမူကြမ်းရေးဆွဲရေးကော်မရှင် ၁၅ သင်းတိုင်းပြည်သူ လူထုသည်ကာ အခြေခံဥပဒေမူကြမ်းကိုဝေငြပြီး အများပြည်သူထံမှထင်မြင်ချက်များကိုကောက်ယူခဲ့။</p>	<p>များတိုင်းရင်းသားလူနည်းစုများ၊ လယ်သမားများ၊ အလုပ်သမားများ၊ ပညာရှင်များ၊ အစိုးရရန်ထမ်းများ) လက်မှုတိုက်ရွေးချယ်ယူထားသော အဖွဲ့ဝင် ၄၀၂ဦး ပါဝင်သော ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေညီလာခံကို ခေါ်ယူ။</p> <p>၂ အောက်တိုဘာ ၁၉၄၂၊ နဝတသည် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေညီလာခံ ပြုလုပ်ရခြင်း၏ အဓိဋ္ဌာန်ခြောက်ချက်ကိုသတ်မှတ်လိုက်သည်၊ ၎င်းတို့တွင် -</p> <ul style="list-style-type: none"> - ပြည်ထောင်စုမူကြံကွဲရေး - စစ်မှန်သော ပါတီစုံဒီမိုကရေစီပေါ်ပေါက်ရေး - တရားမျှတမှု၊ လွတ်လပ်မှုနှင့် တန်းတူညီမျှမှုဟူသော အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာအခြေခံများကို မြှင့်တင်ရေး - အနာဂတ် တိုင်းပြည်၏အမျိုးသားနိုင်ငံရေး ဦးဆောင်မှုကဏ္ဍတွင် တပ်မတော်ပါဝင် ဆောင်ရွက်ရေးဟူ၍ ပါဝင်။ <p>- ဇန်နဝါရီ ၁၉၄၃မှ နိုဝင်ဘာ ၁၉၄၆၊ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာညီလာခံတွင် အစည်းအဝေးခြောက်ကြိမ်ကျင်းပခဲ့၊ သို့သော် လုပ်နည်းလုပ်ဟန်များသည် ဒီမိုကရေစီနည်းမကျ။ စစ်တပ်လွှမ်းမိုးကြီးစိုးမည့်အခန်းကဏ္ဍကဲ့သို့ အနာဂတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအသွင်အပြင်တချို့ကို ညှိနှိုင်းမှုမရှိဘဲ ကြိုတင်ပြဋ္ဌာန်းထည့်သွင်းထား။ NLD မှ ကိုယ်စားလှယ်အချို့နှင့် တိုင်းရင်းသား လူမျိုးကိုယ်စားလှယ်များကို ညီလာခံကို ဝေဖန်ခြင်း၊ ဗဟိုမှချုပ်ကိုင်ရေးကို</p>
---	--	---

ပြုပေ။ အတည်ပြုခဲ့သော ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအဆုံးသတ်မှုသည် ဖဆလဖူစီမံခွဲသော ကနဦးမူကြမ်းနှင့်မတူကွဲပြား၊ ပင်လုံညီလာခံတွင် သဘောတူခဲ့သော အခြေခံမူများနှင့်လည်း မတူကွဲပြားခဲ့။	မတ် ၁၉၇၃၊ မူကြမ်းအသစ်ကို ကော်မရှင်မှ ပြင်ဆင်ခဲ့။ မြန်မာ့ဆိုရှယ်လစ်လမ်းစဉ်ပါတီ (မဆလ) ဗဟိုကော်မတီက အတည်ပြုပေးခဲ့။ မေ ၁၉၇၃၊ အဆုံးသတ်မူကြမ်းကို ဝေဖန်ခြင်း၊ ခြုံငုံရန် ၁၅ သင်း တိုင်းပြည်သို့ ထပ်မံ၍ လှည့်လည်။	အဆိုပြုထားသောနိုင်ငံရေးဖွဲ့စည်းတည်ဆောက်မှုပုံစံကို ကန့်ကွက်ဆန္ဒပြခြင်းအတွက် ဖမ်းဆီးခဲ့။
၄ ဇန်နဝါရီ ၁၉၄၈၊ ဗမာနိုင်ငံသည် ဗြိတိသျှတံမှ လွတ်လပ်ရေးကို တရားဝင်ရခဲ့။	ဒီဇင်ဘာ ၁၉၇၃၊ ပြည်သူ့ဆန္ဒခံယူဖွဲ့ဖြင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေကို အတည်ပြုရေးချမှတ်။	၂၈ နိုဝင်ဘာ ၁၉၅၈၊ NLD သည် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေညီလာခံ၏ လုပ်ထုံးလုပ်နည်းစည်းမျဉ်းများကို ပြန်လည်သုံးသပ်ရန် တောင်းဆိုခဲ့သော်လည်း ပယ်ချခဲ့ရ။
	ဒီဇင်ဘာ ၁၉၇၃၊ မတ် ၁၉၇၄၊ ဗမာနိုင်ငံ၏ ဒုတိယမြောက်ဖွဲ့စည်းပုံ အခြေခံဥပဒေကို အကောင်အထည်ဖော်၊ တပ်မတော်တော်လှန်ရေးကောင်စီမှ ဗမာ့ဆိုရှယ်လစ်လမ်းစဉ်ပါတီသို့အာဏာလွှဲပြောင်း။	ဒီဇင်ဘာ ၁၉၅၈၊ NLD သည် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေညီလာခံကို သပိတ်မှောက်ရန် ဆုံးဖြတ်ခဲ့။ ညီလာခံမှ တရားဝင်ထုတ်ပယ်ခံရ။
	မတ် ၁၉၇၄၊ ဗမာနိုင်ငံ၏ ဒုတိယမြောက်ဖွဲ့စည်းပုံ အခြေခံဥပဒေကို အကောင်အထည်ဖော်၊ တပ်မတော်တော်လှန်ရေးကောင်စီမှ ဗမာ့ဆိုရှယ်လစ်လမ်းစဉ်ပါတီသို့အာဏာလွှဲပြောင်း။	၂၁ မတ် ၂၀၀၁၊ အစိုးရနှင့် အပစ်အခတ်ရပ်စဲရေး စာချုပ်ခဲ့သော တိုင်းရင်းသားလက်နက်ကိုင်အဖွဲ့များသည် အားလုံးခြုံငုံပါဝင်နိုင်သော နိုင်ငံရေးညှိနှိုင်းဆွေးနွေးမှုလုပ်ငန်းစဉ်ကို စတင်ပြုလုပ်ရန် အစိုးရကို ပန်ကြားသော ကြေညာချက်တစ်စောင်ထုတ်ပြန်ခဲ့။
	မတ် ၁၉၇၄၊ ဗမာနိုင်ငံ၏ ဒုတိယမြောက်ဖွဲ့စည်းပုံ အခြေခံဥပဒေကို အကောင်အထည်ဖော်၊ တပ်မတော်တော်လှန်ရေးကောင်စီမှ ဗမာ့ဆိုရှယ်လစ်လမ်းစဉ်ပါတီသို့အာဏာလွှဲပြောင်း။	၃၀ ဩဂုတ် ၂၀၀၃၊ စစ်အစိုးရသည် ဒီမိုကရေစီသို့ သွားရာ လမ်းပြ မြေပုံခုံနစ်ချက်ကို ထုတ်ပြန်ကြေညာ၊ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေကို အသစ်မူကြမ်းရေးဆွဲရန် ညီလာခံကို ပြန်လည်ကျင်းပရေးပါဝင်သည်။
	မတ် ၁၉၇၄၊ ဗမာနိုင်ငံ၏ ဒုတိယမြောက်ဖွဲ့စည်းပုံ အခြေခံဥပဒေကို အကောင်အထည်ဖော်၊ တပ်မတော်တော်လှန်ရေးကောင်စီမှ ဗမာ့ဆိုရှယ်လစ်လမ်းစဉ်ပါတီသို့အာဏာလွှဲပြောင်း။	မေ ၂၀၀၄-စက်တင်ဘာ ၂၀၀၇၊ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေညီလာခံသစ် ထွက်ပေါ်၊ ကိုယ်စားလှယ်ပေါင်း ၁၀၈၈ ခန့်အပ်ခံရပြီး ပါဝင် (NLD နှင့် တိုင်းရင်းသားလူမျိုးအချို့မပါ) အနာဂတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ နှင့်စပ်လျဉ်း၍ အဓိကအခြေခံမူများနှင့် အသွင်အပြင်များကို ဆွေးနွေးခဲ့။ စုစုပေါင်းအစည်းအဝေးငါးကြိမ်ပြုလုပ်။
	မတ် ၁၉၇၄၊ ဗမာနိုင်ငံ၏ ဒုတိယမြောက်ဖွဲ့စည်းပုံ အခြေခံဥပဒေကို အကောင်အထည်ဖော်၊ တပ်မတော်တော်လှန်ရေးကောင်စီမှ ဗမာ့ဆိုရှယ်လစ်လမ်းစဉ်ပါတီသို့အာဏာလွှဲပြောင်း။	အောက်တိုဘာ ၂၀၀၇- ဖေဖော်ဝါရီ ၂၀၀၈၊ ခန့်အပ်ခံအဖွဲ့ဝင် ၅၄ ဦးပါ အခြေခံဥပဒေမူကြမ်းရေး ဆွဲရေးကော်မရှင်ကို ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေညီလာခံမှ ချမှတ်ထားသည့်များကို အခြေခံကာ အခြေခံဥပဒေ မူကြမ်းရေးရန် ဖွဲ့စည်းထူထောင်ခဲ့။
	မတ် ၁၉၇၄၊ ဗမာနိုင်ငံ၏ ဒုတိယမြောက်ဖွဲ့စည်းပုံ အခြေခံဥပဒေကို အကောင်အထည်ဖော်၊ တပ်မတော်တော်လှန်ရေးကောင်စီမှ ဗမာ့ဆိုရှယ်လစ်လမ်းစဉ်ပါတီသို့အာဏာလွှဲပြောင်း။	၁၀ နှင့် ၂၄ မေ ၂၀၀၈၊ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေသစ်ကို လူထုဆန္ဒခံယူဖွဲ့ဖြင့် အတည်ပြုပြဋ္ဌာန်းခဲ့။

**ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးလုပ်ငန်းစဉ်နှင့်ပတ်သတ်၍
ဆက်လက်ဖတ်ရှုရန်**

Democracy Reporting International, Case Studies of Constitutional Reform Process in Transition Countries, Briefing Paper 73, November 2016 (ENG, BUR), <http://democracy-reporting.org/drixpublications/case-studies-of-constitutional-reform-processes-in-transition-countries/>

Democracy Reporting International, Promoting Consensus: Constitution-making in Egypt, Tunisia, Libya, Briefing Paper 19, 30 November 2011, <http://democracy-reporting.org/?drixpublications=briefing-paper-19-constitution-making-in-egypt-tunisia-libya>

Democracy Reporting International, Lessons Learned from Constitution-Making: Processes with Broad Based Public Participation, Briefing Paper 20, February 2012 (ENG, FR, AR), <http://democracy-reporting.org/drixpublications=briefing-paper-20-lessons-learned-from-constitution-making-broad-public-participation>

Thomas M. Franck and Arun K. Thiruvengadam, "Norms of International Law Relating to the Constitution-Making Process", in Laurel E. Miller, ed., Framing the State in Times of Transition, USIP, 2010, <https://www.usip.org/online-chapters-framing-the-state>

International IDEA, Sequencing Peace Agreements and Constitutions in the Political Settlement Process, Policy Paper 15, November 2016, <http://www.idea.int/publications/catalogue/sequencing-peace-agreements-and-constitutions-political-settlement-process>

International IDEA, Interim Constitutions: Peacekeeping and Democracy Bu-

ilding Tools, Policy Paper, October 2015, <http://www.idea.int/publications/catalogue/interim-constitutions-peacekeeping-and-democracy-building-tools>

International IDEA, A Practical Guide to Constitution Building, 2011 (EN, AR, BUR, VIET), <http://www.idea.int/publications/catalogue/practical-guide-constitution-building>

Interpeace, Constitution-making and Reform: Options for the Process, 2011, Part 1.1 (EN, FR, AR, UKR, RUS, VIET): <http://constitutionmakingforpeace.org/the-constitution-making-handbook/>

United States Institute of Peace (USIP), Participatory and Inclusive Constitution-Making: Giving Voice to the Demands of Citizens in the Wake of the Arab Spring, 2015, <http://www.usip.org/publications/participatory-and-inclusive-constitution-making>

အပိုင်း(၃)

ဒီမိုကရေစီဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ

တစ်ရပ်၏အစီအစဉ်

အခန်း ၆

ဒီမိုကရေစီဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာအခြေခံသဘောတရားများ

၂၀၀၄ ခုနှစ်တွင် ကုလသမဂ္ဂအထွေထွေညီလာခံက “ဒီမိုကရေစီစနစ်၏မရှိမဖြစ် လိုအပ်ချက်များ” အနက် ပြည်သူ့ရေးရာစီမံအုပ်ချုပ်မှုနယ်ပယ်တွင် “ပွင့်လင်းမြင်သာမှုနှင့် တာဝန်ယူမှု”ကို အကိုးအကားပြု၍ဆုံးဖြတ်ချက် အမှတ် ၅၉/၂၀၁ ကို အတည်ပြုလက်ခံခဲ့ သည်။^{၁၇} အဆိုပါ အခြေခံသဘောတရားနှစ်ရပ်စလုံးမှာ အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာဥပဒေများတွင် အခိုင်အမာအဖြစ်တွယ်နေပြီး ဒီမိုကရေစီနည်းကျ အခြေခံဥပဒေများတွင်လည်း မရှိမဖြစ် အရေးပါသည့်သဘောတရားများ ဖြစ်သည်။

(၁) ပွင့်လင်းမြင်သာမှု

ပွင့်လင်းမြင်သာမှု၏နောက်ကွယ်ရှိအဓိကအယူအဆမှာ နိုင်ငံတော်အဆင့်အဖွဲ့အ စည်းများအနေဖြင့် ပွင့်ပွင့်လင်းလင်းပြုမူလုပ် ဆောင်သင့်သည်ဟူ၍ ဖြစ်သည်။ နိုင်ငံတော်အဆင့်ပုဂ္ဂိုလ်များ၏ အလုပ်လုပ်ပုံ၊ ၎င်းတို့ကို ထိန်းချုပ်ထားသောစည်းမျဉ်းများ၊ ၎င်းတို့၏လုပ်ဆောင်ချက်များနှင့် အသုံးစရိတ်များ၊ လုပ်ငန်းလည်ပတ်မှုများနှင့် ဆုံးဖြတ်ချက် ချမှုများနှင့်ပတ်သက်၍ ပွင့် လင်းမြင်သာမှုရှိရေးသည် ဤအယူအဆတွင် အကျုံးဝင်သည်။ ဤအယူအဆက လူတိုင်းတွင် သတင်းအချက်အလက်များနှင့်အတွေးအမြင်များကို ရှာဖွေ ဆည်းပူးနိုင်ခွင့်အခွင့်အရေးရှိ သည့် အပေါ်အခြေခံထားသည်။ ထို့အပြင်ပိုကျယ်ပြန့်သော

¹⁷ ကုလသမဂ္ဂအထွေထွေညီလာခံ၊ *Enhancing the Role of Regional, Subregional and Other Organizations and Arrangements in Promoting and Consolidating Democracy*, A/RES/59/၂၀၁, ၂၀ ဒီဇင်ဘာ ၂၀၀၄

လွတ်လပ်စွာထုတ်ဖော်ခွင့်၏အစိတ်အပိုင်းတစ်ရပ်အဖြစ် အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာဥပဒေအောက်တွင် ၎င်းအယူအဆကို အာမခံပေးထားသည်။ ထို့နောက် ပွင့်လင်းမြင်သာမှုအယူအဆသည် ဒီမိုကရေစီအခြေခံသဘောတရားဖြစ်သော ပြည်သူလူထု၏ဆန္ဒသည် အစိုးရလုပ်ပိုင်ခွင့်အာဏာ၏ အခြေခံဖြစ်ရမည်၊ ပွင့်လင်းမြင်သာမှုမရှိပါက ၎င်းရည်မှန်းချက်ကို ရရှိနိုင်မည်မဟုတ်ဟူသောအချက်အပေါ် အခြေခံထားခြင်းလည်းဖြစ်သည်။ (အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ လူ့အခွင့်အရေးကြေညာစာတမ်း အပိုဒ် ၂၁ ကိုကြည့်ပါ)

လက်တွေ့တွင် ပွင့်လင်းမြင်သာမှုကိုရယူနိုင်မည့်နည်းလမ်းများစွာရှိသည်။ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေထဲတွင် အစိုးရဌာနဆိုင်ရာများကို လမ်းညွှန်ပေးမည့်ပွင့်လင်းမြင်သာမှုဆိုင်ရာ အထွေထွေသဘောတရားတစ်ရပ်ကို ထည့်သွင်းထားနိုင်သည်။ ဥပမာ ကိုလံဘီယာဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေက နိုင်ငံရေးပါတီများ(ပုဒ်မ - ၁၀၇)၊ ဝန်ထမ်းရွေးချယ်ရေး(ပုဒ်မ-၁၂၆)၊ အီလက်ထရောနစ်မဲပေးစနစ်(ပုဒ်မ-၂၅၈(၂))နှင့်စောင့်ကြည့်စစ်ဆေးရေးအဖွဲ့အစည်းအမျိုးမျိုး(ပုဒ်မ -၂၇၂ နှင့်၃၆၁(၃)) တို့အနေဖြင့် ပွင့်လင်းမြင်သာမှုကို လမ်းညွှန်သဘောတရားအဖြစ် ကျင့်သုံးသင့်ကြောင်းဖော်ပြထားသည်။ ဩစတြီးယားအခြေခံဥပဒေက လည်းပွင့်လင်းမြင်သာမှုကို ပြည်ထောင်စုဘဏ္ဍာရေးစီမံခန့်ခွဲမှုဆိုင်ရာလမ်းညွှန်သဘောတရားတစ်ရပ်အဖြစ် ထည့်သွင်းထားသည်(ပုဒ်မ-၅၁(၈))။ ဥပဒေပြဋ္ဌာန်းထားမှုတွင် ရှင်းလင်းစွာ သတ်မှတ်ဖော်ပြပေးထားသည်ဖြစ်စေ၊ မဖော်ပြထားသည်ဖြစ်စေ အစိုးရအဖွဲ့အစည်းများအနေဖြင့် ပွင့်လင်းမြင်သာမှုကို ဦးတည်၍ ပြုမူလုပ်ဆောင်အပ်သည်။ ဥပမာ ရွေးကောက်ပွဲကော်မရှင်သည် ရွေးကောက်ပွဲအချက်အလက်များကို အသေးစိတ်ဖော်ပြသင့်ကြောင်း ရွေးကောက်ပွဲဥပဒေက ပြဋ္ဌာန်းပေးမထားလျှင် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပါ ပွင့်လင်းမြင်သာမှုရှိရေး ယေဘုယျအရ ဖော်ပြသင့်သည်ဟုပါရှိမည်ဖြစ်သည်။ အဓိကအချက်မှာ “သတင်းအချက်အလက်ရယူပိုင်ခွင့်” နှင့် “သတင်းလွတ်လပ်ခွင့်” တို့ဖြစ်ပြီး အများပြည်သူဆိုင်ရာ အဖွဲ့အစည်းများ လက်ဝယ်ရှိ သတင်းအချက်အလက်များကို လူတိုင်းရယူနိုင်ခွင့်ရှိသည် ဆိုသော သဘောတရားဖြစ်သည်။ ကမ္ဘာပေါ်တွင် အဆိုပါအခွင့်အရေးများကို နိုင်ငံပေါင်း ၆၀ တွင် အခြေခံဥပဒေအရ အကာအကွယ်ပေးထားသည်။¹⁸ သတင်းအချက်အလက်ရယူပိုင်ခွင့်အားဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအရ အကာအကွယ်ပေးထားသည့် သာဓကဖြစ်ရပ်ကို မွန်တီနီဂရိုနိုင်ငံ၏ ၁၉၉၇ ခုနှစ်အခြေခံဥပဒေပုဒ်မ ၅၁ တွင် တွေ့နိုင်သည်။ ပုဒ်မ ၅၁ တွင် “အများပြည်သူဆိုင်ရာလုပ်ပိုင်ခွင့်အာဏာ

¹⁸ Right2Info.org၄ Constitutional Protections of the Right to Information, <http://www.right2info.org/constitutional-protections>. တွင်ကြည့်ပါ။

ကို ရယူကျင့်သုံးနေသည့် နိုင်ငံတော်အာဏာပိုင်အဖွဲ့နှင့် အဖွဲ့အစည်းများလက်ဝယ်ရှိ သတင်းအချက်အလက်များကို နိုင်ငံသားတိုင်း ရယူသိရှိပိုင်ခွင့်ရှိစေရမည်” ဟု ဖော်ပြထားသည်။ နောက်ထပ်ဥပမာတစ်ခုကို တောင်အာဖရိကနိုင်ငံ၏ ၁၉၉၆ ခုနှစ် အခြေခံဥပဒေပုဒ်မ ၃၂ တွင် တွေ့ရသည်။ ယင်းပုဒ်မတွင် -

(၁) လူတိုင်းတွင် -

(က) နိုင်ငံတော် လက်ဝယ်ရှိ မည်သည့်သတင်းအချက်အလက်ကိုမဆို၊

(ခ) အခြားသောပုဂ္ဂိုလ်များလက်ဝယ်ရှိ သတင်းအချက်အလက်များ၊ အခွင့်အရေးများကို အသုံးပြုရန် (သို့) ကာကွယ်ရန်လိုအပ်သော သတင်းအချက်အလက်များအား ရယူသိရှိပိုင်ခွင့်ရှိသည်။

(၂) ဤအခွင့်အရေး အကျိုးသက်ရောက်စေရန် နိုင်ငံတော်မှ ဥပဒေပြဋ္ဌာန်းပေးရမည်။ နိုင်ငံတော်အပေါ် ကျရောက်နေသော အုပ်ချုပ်ရေးနှင့်ဘဏ္ဍာရေးပိုင်း ဝန်ထုပ်ဝန်ပိုးများကို လျော့ပါးစေရန် လျော်ညီသော လုပ်ဆောင်ချက်များကို ပြုလုပ်ပေးနိုင်သည်။

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွင် ထည့်သွင်းထားစေကာမူ ဤအခွင့်အရေးကို ဥပဒေပြုမှုဖြင့် ပုံဖော်ပေးရန်လိုအပ်သည်။ သတင်းအချက်အလက် ရယူနိုင်ခွင့်ကို ပြဋ္ဌာန်းသောဥပဒေများကို ကမ္ဘာတစ်ဝန်းနိုင်ငံပေါင်း ၁၀၀ တွင် အတည်ပြုကျင့်သုံး လျက်ရှိသည်။^{၁၉} အဆိုပါဥပဒေများသည် သတင်းအချက်အလက်ကို တောင်းခံရာတွင် အသုံးပြုရမည့် စနစ်များကို သတ်မှတ်ဖော်ပြပေးထားပြီး အစိုးရဌာနများကိုလည်း သတင်းထုတ်ပြန်ပေးရန် တာဝန်ရှိကြောင်း လမ်းညွှန်ထားသည်။ သတင်းအချက်အလက်ရပိုင်ခွင့်အပြင် နိုင်ငံများတွင် အများပြည်သူဆိုင်ရာအဖွဲ့အစည်းများ၏ အစည်းအဝေးများကို လူသိရှင်ကြားပြုလုပ်စေရန် ဥပဒေများနှင့်/သို့ စနစ်များလည်း ရှိသည်။ အဓိကအားဖြင့် လွှတ်တော်နှင့် တရားရုံးများ၊ အထူးအားဖြင့် ပိုမိုကျယ်ပြန့်သော ဆုံးဖြတ်ချက်ချသည့်အဖွဲ့အစည်းများကို ဆိုလိုသည်။

(၂) တာဝန်ခံမှု

တာဝန်ခံမှု၏နောက်ကွယ်ကအဓိကအယူအဆမှာ နိုင်ငံတော်အဆင့်ပုဂ္ဂိုလ်များအနေဖြင့် ၎င်းတို့၏ လုပ်ဆောင်ချက်များနှင့် ဆုံးဖြတ်ချက်များအတွက် တာဝန်ခံနိုင်ရန်လိုအပ်သည်ဆိုသော အယူအဆဖြစ်သည်။ တာဝန်ခံမှုဆိုသည်မှာ ဒီမိုကရေစီအုပ်ချုပ်ရေးအတွက်

¹⁹ Access Info Europe and Centre for Law and Democracy, *The Right to Information Rating*, <http://www.rti-rating.org/>၊ တွင်ကြည့်ပါ။

အဓိကကျပြီး နိုင်ငံရေးတွင် ပါဝင်ဆောင်ရွက်နိုင်သော အခွင့်အရေးနှင့် သွယ်ဝိုက်ဆက်စပ်သည်။ အစိုးရအနေဖြင့် ပြည်သူလူထုအပေါ် တာဝန်ခံပေးရသည်ဟူသော အတွေးအမြင်ကို အခြေခံသည့်သဘောဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့် ပြည်သူများအနေဖြင့် အစိုးရထံမှ ဖြေရှင်းချက် တောင်းခံနိုင်ပြီး အစိုးရကို မဲဖြင့်ဖြုတ်ချနိုင်သော စနစ်မျိုးဖြစ်အောင် ပြည်သူ့အာဏာကို စုစည်းအသုံးပြုရန် လိုအပ်သည်။ ဥပမာ - တောင်အာဖရိကသမ္မတနိုင်ငံ၏ ၁၉၉၆ အခြေခံဥပဒေတွင် “အစိုးရအသိုင်းအဝိုင်းတစ်ရပ်လုံးနှင့် နယ်ပယ်အသီးသီးရှိ နိုင်ငံတော်၏အဖွဲ့အစည်းအားလုံးတို့သည် သမ္မတနိုင်ငံတစ်ခုလုံးအတွက် ထိရောက်ထက်မြက်သော၊ ပွင့်လင်းမြင်သာသော၊ တာဝန်ခံမှုရှိသော၊ စုစည်းညီညွတ်သော အစိုးရတစ်ရပ်ဖြစ် အောင်ထောက်ပံ့ပေးရမည်”ဟု ဖော်ပြထားသည် (ပုဒ်မ -၄၁(၁-ဂ))။ ၁၉၉၉ ခုနှစ် ဖင်လန်အခြေခံဥပဒေ၏ အပိုင်းတစ်ပိုင်းလုံးတွင် ‘တရားဝင်တာဝန်ခံမှု’ကိုဖော်ပြထားသည်။ ဖင်လန်နိုင်ငံတွင် အစိုးရဝန်ထမ်းတစ်ဦးသည် ‘၎င်း၏ ဌာနဆိုင်ရာကိစ္စများကို လုပ်ဆောင်ရာတွင် ဥပဒေနှင့်အညီ ဆောင်ရွက်ရန်တာဝန်ရှိသည်၊’ ‘၎င်းအဖွဲ့ဝင်အဖြစ်ပါဝင်သော တရားဝင်အဖွဲ့အစည်းတစ်ရပ်က ချမှတ်လိုက်သည့် ဆုံးဖြတ်ချက်များကို သက်သေခံရမည်’ ဖြစ်သည်။ အခြေခံဥပဒေပုဒ်မ ၁၁၈ က အခြားသူများ၏ အခွင့်အရေးကိုချိုးဖောက်သော၊ သို့မဟုတ် ဆုံးရှုံးစေသော နည်းလမ်းဖြင့် တရားမဲ့ပြုကျင့်သူအရာထမ်းတစ်ဦး၏တစ်သီးပုဂ္ဂလတာဝန်ယူမှုနှင့်အပြစ်ပေးခံရမှုကို ပြဌာန်းပေးထားသည်။ ထို့ကြောင့် အစိုးရဝန်ထမ်းများသည် ၎င်းတို့၏လုပ်ဆောင်ချက်တိုင်းကို တာဝန်ယူ(တာဝန်ခံ)ရပြီး ဖြေရှင်းချက်ပြန်လည်ပေးရမည် ဖြစ်သည်။

တာဝန်ခံမှုတွင် ရှုထောင့်နှစ်ရပ်ရှိသည်။

■ **တာဝန်ရှိမှု။** နိုင်ငံတော်အင်စတီကျူးရှင်းများနှင့် လွှတ်တော်ကိုယ်စားလှယ်များသည် ၎င်းတို့၏လုပ်ဆောင်ချက်များနှင့် ပတ်သက်ပြီး နိုင်ငံသားများကို သတင်းပေးတင်ပြရမည်ဖြစ်ပြီး ၎င်းတို့၏ဆုံးဖြတ်ချက်များအတွက် အကြောင်းပြချက်ပေးရမည်။

■ **အာဏာသက်ရောက်စေခြင်း။** နိုင်ငံသားများတွင် အစိုးရအဖွဲ့အစည်းများနှင့် အရာရှိများကို ရွေးကောက်ပွဲများ(သို့) တရားရုံးများမှတစ်ဆင့် ၎င်းတို့၏လုပ်ဆောင်ချက်များအတွက် တာဝန်ခံစေရန် ထိန်းကျောင်းနိုင်သော အခွင့်အလမ်းများရှိသည်။

အထက်ပါရှုထောင့်နှစ်ရပ်စလုံးသည် အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာဥပဒေတွင် အခြေတည်ပြီး နိုင်ငံတကာအဖွဲ့အစည်းများက လိုက်နာကျင့်သုံးကာ အားပေးမြှင့်တင်ကြသည်။ အများပြည်သူဆိုင်ရာကိစ္စများတွင် တာဝန်ခံမှုနှင့် ပွင့်လင်းမြင်သာမှုရှိရေး စံသတ်မှတ်ချက်များကို

ပြဋ္ဌာန်းပေးထားသည့် အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ သဘောတူစာချုပ်များနှင့် အခြားပဋိညာဉ်စာချုပ်များကို အတည်ပြုလက်ခံသောအဖွဲ့အစည်းများရှိကြသည်။ အဆိုပါအဖွဲ့အစည်းများတွင် ကုလသမဂ္ဂအထွေထွေညီလာခံ၊ ကုလသမဂ္ဂလူ့အခွင့်အရေးကောင်စီ၊ အမေရိကန်ပြည်နယ်များအစည်းအရုံး၊ နေသဟာယနိုင်ငံများအဖွဲ့၊ အနောက်အာဖရိကနိုင်ငံများဆိုင်ရာ စီးပွားရေးအသိုက်အဝန်း(ECOWAS)၊ ဥရောပလုံခြုံရေးနှင့် ပူးပေါင်းဆောင်ရွက်ရေးအဖွဲ့(OSCE) စသော အဖွဲ့အစည်းများပါဝင်သည်။²⁰

(၃) လွတ်လပ်၍ပုံမှန်ကျင်းပသောရွေးကောက်ပွဲ

ကမ္ဘာပေါ်က ရှိရှိသမျှ ဖွဲ့စည်းပုံ အခြေခံဥပဒေများ အကုန်လုံးနီးပါးတွင် မဲပေးပိုင်ခွင့်နှင့်ရွေးကောက်တင်မြှောက်ခံပိုင်ခွင့်တို့ကို အကာအကွယ်ပေးထားသည်။ ခေတ်သစ်ဒီမိုကရေစီအခြေခံဥပဒေများတွင် မဲပေးရန် အခွင့်အရေးများရရှိအောင် မည်သို့လုပ်ဆောင်ရမည်ဆိုသည်ကို အသေးစိတ်ရေးဆွဲပြဋ္ဌာန်းထားသော ပုဒ်မများပါရှိသည်။ အထူးသဖြင့် ဒီမိုကရေစီဆန့်ကျင်ဘက်အစိုးရများ ဆယ်စုနှစ်ခေတ်အဆက်ဆက်တက်ခဲ့ပြီး မဲလိမ်မဲခိုးမှုများရှိသည့် ရွေးကောက်ပွဲများမှ ပေါ်ထွက်လာခဲ့သော တိုင်းပြည်များ၌ ထိုသို့ အသေးစိတ်ပြဋ္ဌာန်းထားတတ်ကြသည်။ ထို့အပြင် အခန်း - ၃ တွင် ဖတ်ရှုခဲ့ရသလို နိုင်ငံသားအခွင့်အရေးနှင့် နိုင်ငံရေးအခွင့်အရေး အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ သဘောတူညီချက် (ICCPR) ပါ အပိုဒ် ၂၅ ကဲ့သို့ အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာဥပဒေပါ လိုက်နာရန်အချက်များထဲတွင် အရေးပါသော ရွေးကောက်ပွဲဆိုင်ရာအာမခံချက်များပါရှိသည်။ အဆိုပါအာမခံချက် အများအပြားသည် ဒီမိုကရေစီအခြေခံဥပဒေများကို ထင်ဟပ်လျက်ရှိ၏။

ပုံမှန်အားဖြင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ၏ လူ့အခွင့်အရေးအခန်းကဏ္ဍတွင် မဲပေးပိုင်ခွင့်နှင့် ရွေးကောက်တင်မြှောက်ခံပိုင်ခွင့်တို့သည် အစိတ်အပိုင်းအဖြစ် ပါဝင်နေလေ့ရှိသည်။ ICCPR အပိုဒ် ၂၅ တွင်ပါရှိသော အရေးကြီးအချက်များကို ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအရေးအသားတွင်လည်း အောက်ပါအတိုင်းတွေ့ရသည်။

- အရွယ်ရောက်သူတိုင်း အကြွင်းမဲ့ မဲပေးပိုင်ခွင့်ကို အာမခံခြင်း၊ လျှို့ဝှက်မဲပေးစနစ်နှင့် ပုံမှန်ရွေးကောက်ပွဲများကျင်းပရန် အာမခံခြင်း။

²⁰ တာဝန်ခံမှုနှင့်ပွင့်လင်းမြင်သာမှုဆိုင်ရာနိုင်ငံတကာဥပဒေစံနှုန်းများအတွက် *Reporting International and Centre for Law and Democracy, International Standards on Accountability and Transparency, Briefing Paper 47*, မတ်လ 2014, <http://democracy-reporting.org/?drixpublications=briefing-paper-47-international-standards-on-transparency-and-accountability>. ကိုကြည့်ပါ။

- မဲပေးရန် အခွင့်အရေးကိုပေးရန် တာဝန်ရှိခြင်း၊ ကိုယ်စားလှယ်လောင်းအဖြစ် ဝင်အရွေးခံရန် အခွင့်အလမ်းပေးရန် တာဝန်ရှိခြင်း။
- မဲဆန္ဒရှင်များ၏ ဆန္ဒကို လွတ်လပ်စွာ ထုတ်ဖော်ခွင့်ကို နိုင်ငံတော်က အာမခံပေးရန် တို့ပင်ဖြစ်သည်။

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေကပေးထားသော အခြားအကာအကွယ်များတွင် ထပ်မံ၍ လိုက်နာလုပ်ဆောင်ရမည့်အချက်များ တန္တယ်ငင်တစင်ပါလာသည်။ ယင်းတို့မှာ လူနည်းစုတိုင်းရင်းသားများ၊ မသန်စွမ်းလူပုဂ္ဂိုလ်များကဲ့သို့ ထိခိုက်ဆုံးရှုံးလွယ်သော အစုအဖွဲ့များအတွက် အစစအရာရာ ချို့ငဲ့သောအစုအဖွဲ့များကို ကိုယ်စားပြုသော ကိုယ်စားလှယ်ခွဲတမ်းသို့မဟုတ် မဲပေးမှုပြုရန် တန်းတူညီမျှအခွင့်အလမ်းရရှိစေရေးကဲ့သို့ အချက်များဖြစ်သည်။ အဆိုပါလိုက်နာလုပ်ဆောင်ရမည့် အချက်များထဲတွင် နောက်တိုးပါဝင်လာသော အထွေထွေအခြေခံမူများမှာ ပွင့်လင်းမြင်သာမှု၊ တိကျမှု၊ တာဝန်ခံမှု၊ လုံခြုံမှု၊ အတည်ပြုစစ်ဆေးနိုင်မှု၊ ရိုးသားဖြောင့်မတ်မှု စသည်တို့ဖြစ်သည်။ အဆိုပါ နောက်တိုးအချက်များသည် မဲပေးမှုကို လုံခြုံစိတ်ချရမှုရှိစေရန် ထည့်သွင်းထားခြင်းဖြစ်သလို၊ လွှတ်တော်ကိုယ်စားလှယ်များနှင့် ရွေးကောက်ပွဲစီမံခန့်ခွဲသူများအတွက် လမ်းညွှန်ချက်များအဖြစ် ထည့်သွင်းထားခြင်းလည်းဖြစ်သည်။ လွတ်လပ်သော ရွေးကောက်ပွဲစီမံခန့်ခွဲရေးအဖွဲ့အစည်းများ၊ တရားမျှတသော ရွေးကောက်ပွဲအငြင်းပွားမှု ဆုံးဖြတ်ချက်ယန္တရားများ (သို့) ပွင့်လင်းမြင်သာသော ရွေးကောက်ပွဲစောင့်ကြည့်လေ့လာမှု အခွင့်အရေးစသည်တို့ကဲ့သို့ စစ်မှန်သော ရွေးကောက်ပွဲကို အာမခံမည့်အင်စတီကျူးရှင်းဆိုင်ရာစီမံဆောင်ရွက်မှုများ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများစွာတွင် ပါရှိသည်။

လူ့အခွင့်အရေးတစ်ရပ်ဖြစ်သည့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများတွင်ပါရှိသော မဲပေးခြင်း၊ ကမ္ဘာ့အရပ်ရပ်မှ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများတွင် မဲပေးခြင်းကို နည်းလမ်းအမျိုးမျိုးဖြင့် ထည့်သွင်းပြဌာန်းထားသည်။ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများတွင် ရွေးကောက်ပွဲ အခွင့်အရေးများ၊ အာမခံချက်များကို ဖော်ထုတ်ပေးထားခြင်းသည်အသုံးဝင်ကြောင်းအောက်ပါအကြောင်းရင်းများအရ သိရှိနိုင်သည်။

- ရွေးကောက်ပွဲဥပဒေများ၊ လုပ်ထုံးလုပ်နည်းများကို မူကြမ်းရေးဆွဲခြင်း လုပ်ငန်းစဉ်တွင် လွှတ်တော်ကိုယ်စားလှယ်များ၊ ရွေးကောက်ပွဲစနစ်ကြီးကြပ်သူများကို ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများက လမ်းညွှန်မှုပေးသည်။ ရွေးကောက်ပွဲအတွက် တရားရေးမူဘောင်သည် ရွေးကောက်ပွဲအခွင့်အရေးများအားလုံးကို ပြည့်ပြည့်စုံစုံလိုက်နာခြင်းရှိစေရန် အာမခံပေးသည်မှာ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများပင်ဖြစ်သည်။

- ရွေးကောက်ပွဲဆိုင်ရာဥပဒေများကို အခွင့်အရေးအခြေခံနှင့်အနက်ဖွင့်ဆိုရန် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေက ပံ့ပိုးပေးနိုင်သည်။ စံသတ်မှတ်ချက်တစ်ခုကို အနက်ဖွင့်ဆိုမှုအမျိုးမျိုးပြုနိုင်သောအခါမျိုးတွင် လူ့အခွင့်အရေးနှင့် အပ်စပ်ဆီလျော်မှုအရှိဆုံး အနက်ဖွင့်ဆိုချက်ကို အသုံးပြုအပ်ကြောင်း ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပါ အာမခံချက်များက ညွှန်ပြလိမ့်မည်။
- အရေးကြီးသော အခွင့်အရေးကာကွယ်မှုတစ်ခုကို ရွေးကောက်ပွဲဥပဒေက ချန်လှပ်ခဲ့ပါက အဆိုပါလိုအပ်ချက်ကို ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများက ဖြည့်စွက်ပေးနိုင်သည်။
ရွေးကောက်ပွဲအခွင့်အရေးများကို အသေးစိတ်ဖော်ပြရာတွင် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများသည် သက်ဆိုင်ရာအခွင့်အရေးကို သတ်မှတ်ပြဋ္ဌာန်းမှုအပြင် သင့်လျော်သည့်နေရာတွင် မည်သည့်အခွင့်အရေးကို နိုင်ငံတော်၏ မည်သည့်အဖွဲ့အစည်းက ကာကွယ်ပေးရန် တာဝန်ရှိသည်ဆိုသည်ကိုလည်း သတ်မှတ်ပြဋ္ဌာန်းပေးရမည်ဖြစ်သည်။ ထို့ထက်ပို၍ အသေးစိတ်ကျသောသာဓကများကို အခန်း - ၇ တွင် ကြည့်ပါ။

ပုံမှန်ကျင်းပသောရွေးကောက်ပွဲ။ ရွေးကောက်ပွဲများကို ပုံမှန်အားဖြင့် မည်သည့်အချိန်တွင် ကျင်းပရမည်ဆိုသည်ကို အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာဥပဒေတွင် သတ်မှတ်ပေးထားခြင်းမရှိပေ။ သို့သော် ရွေးကောက်ပွဲများကျင်းပမှုသည် ပုံမှန်ဖြစ်ရမည်ဟု ICCPR တွင် သတ်မှတ်ပြဋ္ဌာန်းထားသည်။ ဤအချက်ကို ‘ရွေးကောက်ပွဲများကို အလွန်အမင်း ကြာရှည်လေးမြင့်ခြင်းမရှိသည့် ကာလအပိုင်းအခြားများတွင် ကျင်းပရမည်။ အစိုးရအာဏာသည် ရွေးကောက်တင်မြှောက်လိုက်သူများ၏ဆန္ဒကို လွတ်လပ်စွာဖော်ထုတ်မှု၌ ဆက်လက်အခြေခံထားကြောင်း အာမခံသည့် အချိန်ကာလအပိုင်းအခြားတွင် ရွေးကောက်ပွဲများကို ကျင်းပရမည်’²¹ ဟူသော သတ်မှတ်ပြဋ္ဌာန်းချက်ကို ကြည့်လျှင် သိနိုင်သည်။ လွှတ်တော်ရွေးကောက်ပွဲနှင့် အစိုးရရွေးကောက်ပွဲများကြား ကာလအပိုင်းအခြားကို အခြေခံဥပဒေများတွင် သတ်မှတ်ပြဋ္ဌာန်းထားလေ့ရှိသကဲ့သို့ သမ္မတ၏ရာထူးသက်တမ်းများကိုလည်း သတ်မှတ်ပြဋ္ဌာန်းထားလေ့ရှိသည်။

လွှတ်တော်များ (သို့) သီးခြားလွှတ်တော်တစ်ရပ်စီသည် ပိုမိုရှည်ကြာသော သက်တမ်းရှိကြသည့် ဖြစ်ရပ်များတွင်မူ သက်ဆိုင်ရာလွှတ်တော်များကို အသစ်တစ်ဖန်ရွေးကောက်တင်မြှောက်ရန် သီးခြားရွေးကောက်ပွဲ အချိန်ဇယားများ သတ်မှတ်ထားရသည်။ သို့မှသာ ရွေးကောက်ပွဲတစ်ခုကျင်းပတိုင်း အချိုးကျကိုယ်စားလှယ်နေရာအတွက်သာ ပါဝင်ယှဉ်ပြိုင်

²¹ ICCPR သဘောတူညီချက်အမှတ် ၂၅၊ အပိုဒ် ၉။

တိုက်ရိုက်ရွေးကောက် တင်မြှောက်သည့် အောက်လွှတ်တော်များ		တိုက်ရိုက်ရွေးကောက် တင်မြှောက်သည့်အထက်လွှတ်တော်များ		တိုက်ရိုက်ရွေးကောက် တင်မြှောက်သည့် နိုင်ငံခေါင်းဆောင်များ	
သက်တမ်း	ဤသက်တမ်းထည့်သွင်းပြဋ္ဌာန်း ထားသည့် အခြေခံဥပဒေများ	သက်တမ်း	ဤသက်တမ်းထည့်သွင်းပြဋ္ဌာန်း ထားသည့် အခြေခံဥပဒေများ	သက်တမ်း	ဤသက်တမ်း ထည့်သွင်းပြဋ္ဌာန်း ထားသည့် အခြေခံဥပဒေများ
၂ နှစ်	၁(အမေရိကန်ပြည် ထောင်စု)	၄ နှစ်	၉	၄ နှစ်	၁၇
၃ နှစ်	၅	၅ နှစ်	၇	၅ နှစ်	၆၀
၄ နှစ်	၆	၆ နှစ်	၁၀	၆ နှစ်	၁၁
၅ နှစ်	၇၇	၈ နှစ်	၂ (ဘရာဇီး၊ ချီလီ)	၇ နှစ်	၁၀
၆ နှစ်	၂	၉ နှစ်	၁ လိုက်ဘေးရီးယား		
၇ နှစ်	၁ (အိုင်ယာလန်)				
အခြေခံဥပဒေ တစ်ရပ်ဖြင့် သတ်မှတ်ခြင်း	၂ (ပြင်သစ်၊ ဂရိ)				

နိုင်မည်ဖြစ်သည်။ သာကေအားဖြင့် အမေရိကန်ပြည်ထောင်စုတွင် အောက်လွှတ်တော်ကို နှစ်နှစ်တစ်ကြိမ်ရွေးကောက် တင်မြှောက်သည်။ (သက်တမ်းခြောက်နှစ်ရှိသော) ဆီးနိတ် လွှတ်တော်အတွက်မူ ကိုယ်စားလှယ်နေရာ သုံးပုံတစ်ပုံအတွက်သာ နှစ်နှစ်တစ်ကြိမ် ရွေး ကောက်တင်မြှောက်သည်။ အလားတူ သီးခြားရွေးကောက်ပွဲအချိန်ဇယားနှင့် ရွေးကောက်ပွဲ များကိုဘရာဇီး၊ ပါကစ္စတန်၊ ဖိလစ်ပိုင်တို့အပါအဝင် နိုင်ငံအချို့ရှိ ဆီးနိတ်လွှတ်တော်များအတွက် ကျင်းပကြသည်။

အစိုးရကို အယုံအကြည်မရှိကြောင်း မဲခွဲဆုံးဖြတ်လိုက်သည့် အခြေအနေကဲ့သို့ဖြစ် ရပ်များပေါ်ပေါက်လာပါက အချိန်ကာလတစ်ခုအတွင်း လွှတ်တော်ရွေးကောက်ပွဲများကို အသစ်တစ်ဖန်ကျင်းပရမည်ဟူသည့် အခြေအနေကို ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအချို့၌ သတ် မှတ်ပြဌာန်းပါရှိသည်။ နိုင်ငံရေးအာဏာပိုင်အဖွဲ့အစည်းအမျိုးမျိုးက ရွေးကောက်ပွဲကျင်းပရန် တောင်းဆိုခွင့်ကိုလည်း ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများတွင် ထည့်သွင်းပြဌာန်းထားလေ့ရှိသည်။ ဥပမာ ဂွာတီမာလာနိုင်ငံတွင် ကွန်ဂရက်လွှတ်တော်ကသာ ရွေးကောက်ပွဲကျင်းပရန် တောင်း ဆိုပိုင်ခွင့်ရှိသည် (ပုဒ်မ ၁၆၉)။ ပါရာဂွေးနိုင်ငံတွင်မူ ရွေးကောက်ပွဲခုံသမာဓိရုံး (Superior Tribunal of Electoral Justice)ကသာ ရွေးကောက်ပွဲပြန်လည်ကျင်းပရန် တောင်းဆိုနိုင် သော အခွင့်အာဏာရှိသည်(ပုဒ်မ ၂၈၉)။

ရွေးကောက်ပွဲစနစ်များ။ နိုင်ငံအသီးသီးက မည်သည့်ရွေးကောက်ပွဲစနစ် ကျင့်သုံးမည်ဆို သည်ကို လွတ်လပ်စွာရွေးချယ်ခွင့်ရှိသည်။ သို့သော် ရွေးကောက်ပွဲစနစ်တစ်ရပ်သည် ‘ရွေး ကောက်တင်မြှောက်သူများ၏ဆန္ဒကို လွတ်လပ်စွာ ထုတ်ဖော်မှုအား အကျိုးသက်ရောက်မှု ရှိစေရမည်ဖြစ်ပြီး အဆိုပါ ထုတ်ဖော်မှုကို အာမခံပေးရမည်’²² ရွေးကောက်ပွဲစနစ်တစ်ခုကို မပြောပလောက်အောင် အပြောင်းအလဲလုပ်လိုက်ခြင်းကြောင့် သက်ဆိုင်ရာရွေးကောက်ပွဲ ရလဒ်ကိုကြောက်ခမန်းလိလိသက်ရောက်မှုရှိနိုင်သည်။ ထို့ကြောင့် ရွေးကောက်ပွဲစနစ်တစ်ရပ် ရေးဆွဲသတ်မှတ်ရန် ဥပဒေရေးရာ မူဘောင်ဆိုသည်မှာ နိုင်ငံရေးအရ ထိရလွယ်သည်။ အချို့သော ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများတွင် လွှတ်တော်ရွေးကောက်ပွဲ (သို့) သမ္မတရွေး ကောက်ပွဲအတွက် ကျင့်သုံးရမည့် ရွေးကောက်ပွဲစနစ် အမျိုးအစားကို ရည်ညွှန်းသတ်မှတ်ချက် ထည့်သွင်းထားသည်။ ဖြစ်ရပ်အားလုံးတွင် ရွေးကောက်ပွဲစနစ်နှင့်ဆိုင်သည့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံ ဥပဒေပါ ပြဌာန်းချက်များနှင့် စပ်လျဉ်း၍ ထပ်မံအသေးစိတ်ဖော်ပြချက်များ ရွေးကောက်ပွဲ ဥပဒေတွင် ပါရှိလာတတ်သည်။

22 ယင်း ။ အပိုဒ် ၂၁။

ရွေးကောက်ပွဲကိုလွတ်လပ်စွာစောင့်ကြည့်လေ့လာမှု။ သဘောတူညီချက်အမှတ် ၂၅ တွင် ‘မဲပေးခြင်းနဲ့ မဲရေတွက်ခြင်းလုပ်ငန်းစဉ်ကို လွတ်လပ်စွာ စောင့်ကြည့်လေ့လာမှု’ စံသတ်မှတ်ချက်ပါရှိသည်။ လွတ်လပ်စွာ စောင့်ကြည့်လေ့လာရေး စံသတ်မှတ်ချက်ဆိုသည်မှာ ပွင့်လင်းမြင်သာမှုအတွက် ကျယ်ကျယ်ပြန့်ပြန့် ပိုပြီးတာဝန်ယူခြင်းကို ထင်ဟပ်ဖော်ပြချက်ဖြစ်သည်။ ရွေးကောက်ပွဲစောင့်ကြည့်လေ့လာမှုသည် ရွေးကောက်ပွဲများ၏ ပွင့်လင်းမြင်သာမှုရှိစေရေးကို

သာကေ
မော်ရိုကို အခြေခံဥပဒေတွင်
အာမခံပေးထားသည့် ရွေးကောက်ပွဲ
လွတ်လပ်စွာ စောင့်ကြည့်လေ့လာခြင်း
မော်ရိုကို အခြေခံဥပဒေပုဒ်မ ၁၁ တွင် ဒီမိုကရေစီနည်းကျကိုယ်စားပြုမှု၏ တရားဝင်ဖြစ်မှု အခြေခံကို ဖွဲ့စည်းပုံဖော်ပေးလျက်ရှိသည့် အရာမှာလွတ်လပ်၍ ရိုးသားဖြောင့်မတ်သော၊ ပွင့်လင်းမြင်သာသော ရွေးကောက်ပွဲဖြစ်သည်။ အတည်ပြုပြီးသား အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ စံချိန်စံညွှန်းများနှင့်အညီ ရွေးကောက်ပွဲများကို လွတ်လပ်စွာ စောင့်ကြည့်လေ့လာမှုလုပ်ထုံးလုပ်နည်းများနှင့် အခြေအနေများ၊ ရွေးကောက်ပွဲများ၏ အဂတိကင်းစင်မှုတို့ကို အခြေခံဥပဒေက သတ်မှတ်ပြဋ္ဌာန်းပေးထားသည်။

အာမခံပေးမည့် ထိရောက်ပီပြင်သော နည်းလမ်းတစ်ခုဖြစ်ပြီး ပြည်တွင်းနှင့်ပြည်ပအဖွဲ့အစည်းများကစောင့်ကြည့်လေ့လာနိုင်သည်။ ကုလသမဂ္ဂ၊ ဥရောပလုံခြုံရေးနှင့် ပူးပေါင်းဆောင်ရွက်ရေးအဖွဲ့ OSCE၊ ဥရောပသမဂ္ဂ၊ ဥရောပကောင်စီ၊ အာဖရိကသမဂ္ဂစသော နိုင်ငံများ အပါအဝင် အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာအဖွဲ့အစည်းပေါင်းစုံက ကမ္ဘာတလွှား ရွေးကောက်ပွဲ စောင့်ကြည့်လေ့လာမှုများတွင် ပါဝင်ခဲ့ကြသည်။ ထိုအဖွဲ့အစည်းများက ၎င်းတို့၏ ရွေးကောက်ပွဲစောင့်ကြည့် လေ့လာမှုများအတွက် အသေးစိတ် လမ်းညွှန်ချက်များ²³ကို ရေးဆွဲထားပြီးသား အဖွဲ့အစည်းများ ဖြစ်ကြပြီး အများသဘောတူပြီး အခြေခံမူများ²⁴ အတိုင်းလည်း လိုက်နာသည့် အဖွဲ့အစည်းများဖြစ်ကြသည်။

²³ ကုလ နိုင်ငံရေးရာဌာန - ရွေးကောက်ပွဲ <http://www.un.org/undpa/en/elections>; OSCE ရွေးကောက်ပွဲ စောင့်ကြည့်လေ့လာရေးလက်စွဲ <http://www.osce.org/odihr/elections/68439>, ဥရောပသမဂ္ဂရွေးကောက်ပွဲ စောင့်ကြည့်လေ့လာရေးမစ်ရှင်လက်စွဲ <http://eeas.europa.eu/archives/docs/eueom/pdf/handbook-eueom-en-2nd-edition-en.pdf>; ဗင်းနစ်ကော်မရှင်ထုတ် ရွေးကောက်ပွဲစောင့်ကြည့်လေ့လာသူများလိုက်နာရန် နိုင်ငံတကာအသိအမှတ်ပြု လမ်းညွှန်ချက်မူကြမ်း [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-EL\(2009\)022-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-EL(2009)022-e), အာဖရိကသမဂ္ဂ၏ ရွေးကောက်ပွဲစောင့်ကြည့်လေ့လာရေးမစ်ရှင်အတွက် လမ်းညွှန်ချက်များ <http://www.ac-hpr.org/instruments/guide-elections/>.

²⁴ အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ ရွေးကောက်ပွဲစောင့်ကြည့်လေ့လာသူများ လိုက်နာရန် စည်းကမ်းချက်များနှင့် ရွေးကောက်ပွဲစောင့်ကြည့်လေ့လာခြင်းဆိုင်ရာ အခြေခံမူများ၊ ၂၀၀ ခုနှစ်။ https://www.ndi.org/sites/default/files/1923_declaration_102705_0.pdf.

သာဓက
ကင်ညာဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပါ ရွေးကောက်ပွဲလုပ်ငန်းစဉ်
အာမခံချက်များ

ကင်ညာဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ပုဒ်မ ၈၁ တွင် ‘ရွေးကောက်ပွဲစနစ်နှင့်စပ်လျဉ်းသည့် အထွေထွေအခြေခံမူများ’ကို အောက်ပါအတိုင်း ဖော်ပြထားသည်။ ‘အကြမ်းဖက်မှု၊ ခြိမ်းခြောက်အကြပ်ကိုင်မှု၊ မလျော်ကြမည့်သုံးမှု (သို့) လာဘ်ပေးလာဘ်ယူပြုလုပ်မှုတို့ ကင်းဝေးသည့် ရွေးကောက်ပွဲများဖြစ်ရမည်။ ဘက်လိုက်မှုမရှိသော၊ ကြားနေသော၊ အချိန်တိုတွင်း ခရီးရောက်သော၊ တိကျသော၊ တာဝန်ခံမှုရှိသော ဆောင်ရွက်ချက်ဖြင့် စီစဉ်ကြီးကြပ်ထားသည့် ရွေးကောက်ပွဲဖြစ်ရမည်’ မဲရေတွက်ခြင်းနှင့် မဲများပေါင်းစုခြင်းတို့နှင့်ပတ်သက်၍ သီးခြားအသေးစိတ်ပြဋ္ဌာန်းချက်များကို မဲမသမာမှုမှ ကြိုတင်ကာကွယ်ရေးနည်းလမ်းတစ်ခုအဖြစ် ကင်ညာဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွင် ထည့်သွင်းပြဋ္ဌာန်းထားသည်။ ပုဒ်မ ၈၆ တွင် ကင်ညာ ရွေးကောက်ပွဲကော်မရှင် (Independent Electoral and Boundaries Commission)က ဆောင်ရွက်ရမည့်အချက်များကို ပြဋ္ဌာန်းထားရာတွင် -

- (က) မည်သည့်မဲပေးခြင်းနည်းလမ်းကို အသုံးပြုသည်ဖြစ်စေ၊ ရွေးကောက်ပွဲစနစ်ဟူသည် ရှင်းလင်းမှု၊ တိကျမှု၊ အတည်ပြုစစ်ဆေးနိုင်မှု၊ လုံခြုံမှု၊ တာဝန်ခံမှု၊ ပွင့်လင်းမြင်သာမှုတို့ရှိရမည်ဖြစ်သည်။
- (ခ) မဲရလဒ်များကို ရေတွက်ခြင်း၊ ဇယားဖြင့်ပြခြင်းတို့ ပြုလုပ်ပြီးသည်နှင့် မဲရဲတိုင်းရှိကြီးကြပ်သူ မဲရုံမှူးက မဲရလဒ်များကို ချက်ချင်းကြေညာရမည်။
- (ဂ) မဲရုံများမှ ပေါ်ထွက်လာသည့် မဲရလဒ်များကို အဆီးအတားမရှိ၊ တိကျစွာ ကောက်ယူပြီးသည်နှင့် သက်ဆိုင်ရာမဲဆန္ဒနယ်၏ ရွေးကောက်ပွဲတာဝန်ခံက မဲရလဒ်များကို ချက်ချင်းကြေညာရမည်။

ရွေးကောက်ပွဲအတွက် အသုံးပြုသော ပစ္စည်းကိရိယာများ လုံခြုံရေးအပါအဝင် ရွေးကောက်ပွဲ မသမာမှုများကို တိုက်ဖျက်ရေးအတွက် သင့်လျော်သည့် ဖွဲ့စည်းပုံများနှင့် ယန္တရားများကို နေရာတကျစီစဉ်ဆောင်ရွက်ထားရမည်။

အခန်း ၇

အခြေခံအခွင့်အရေးများနှင့် လွတ်လပ်မှုများကို အကာအကွယ်ပေးခြင်း

အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ လူ့အခွင့်အရေး သဘောတူညီချက်များနှင့် ကမ္ဘာတလွှားရှိ အခြေခံဥပဒေအများစုတွင် လူတစ်ဦးချင်း၏ အခွင့်အရေးများကို အကာအကွယ်ပေးထားသည်။ ထို့ကြောင့် အကာအကွယ်ပေးထားသော အခွင့်အရေးများ၏စာရင်းသည် ကျယ်ပြန့်လှသလို၊ အကာအကွယ်ပေးရမည့် အခွင့်အရေးများစာရင်းတွင် အသက်ရှင်သန်ခွင့်၊ ညှဉ်းပန်းနှိပ်စက်မှု၊ ရက်စက်မှု၊ လူမဆန်သော သို့မဟုတ် လူ့ဂုဏ်သိက္ခာကျဆင်းစေသော ဆက်ဆံမှုများမှ ကင်းဝေးရေး၊ လူပုဂ္ဂိုလ်၏ လုံခြုံရေးနှင့်လွတ်လပ်မှုရပိုင်ခွင့်၊ လွတ်လပ်စွာ သွားလာလှုပ်ရှားခွင့်၊ တရားမျှတသော ရုံးတင်စစ်ဆေးမှု ရပိုင်ခွင့်၊ ကိုယ်ရေးကိုယ်တာလုံခြုံမှုရပိုင်ခွင့်၊ အတွေးအခေါ်၊ အသိပညာနှင့် ကိုးကွယ်ယုံကြည်မှုဆိုင်ရာ လွတ်လပ်ခွင့်၊ လွတ်လပ်စွာ ထင်မြင်ယူဆခွင့်နှင့် ဆန္ဒထုတ်ဖော်ခွင့်၊ လွတ်လပ်စွာစည်းဝေးစုရုံးခွင့်၊ အများပြည်သူအရေး ဆောင်ရွက်မှုများတွင် ပါဝင်လုပ်ဆောင်ခွင့်၊ ခွဲခြားဆက်ဆံမှုမှ ကင်းဝေးရေး၊ ကျန်းမာရေး၊ ပညာရေးနှင့် အလုပ်အကိုင်ဆိုင်ရာ အခွင့်အရေးများ စသည်များကိုလည်း ထည့်သွင်းလေ့ရှိသည်။ အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာလူ့အခွင့်အရေး သဘောတူညီချက်များသည် အဆိုပါ အခွင့်အရေးများအား သက်ဆိုင်ရာနိုင်ငံများ၏ ဥပဒေများမှတစ်ဆင့် အကာအကွယ်ပေးရန်(နိုင်ငံသားအခွင့်အရေးနှင့် နိုင်ငံရေးအခွင့်အရေးအပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ သဘောတူညီချက်(ICCPR)၏ အပိုဒ် ၂ (၂) ကို ကြည့်ရန်။) နှင့် အလားတူအခွင့်အရေးများ ချိုးဖောက်မှုများအတွက် တရားမျှတမှုအား လက်လှမ်းမီမှုနှင့် ထိရောက်ပီပြင်သော ကုစားမှုများရရှိစေရန် နိုင်ငံအစိုးရများ ဆောင်ရွက်ရမည့် တာဝန်ဝတ္တရားများအား ပြဌာန်းထားရှိသည်။ (ICCPR အပိုဒ် ၂။(၃))

တစ်ချိန်က အခွင့်အရေးများကို ခေါင်းစဉ်ကြီးနှစ်ခု ခွဲခြားခဲ့သည်။ ICCPR တွင် အလေးထားဖော်ပြထားသည့် နိုင်ငံသားနှင့်နိုင်ငံရေးဆိုင်ရာ အခွင့်အရေးနှင့် စီးပွားရေး၊ လူမှုရေးနှင့် ယဉ်ကျေးမှုအခွင့်အရေးများဆိုင်ရာ နိုင်ငံတကာသဘောတူညီချက်(ICESCR)တွင် ပါရှိသည့် စီးပွားရေး၊ လူမှုရေးနှင့် ယဉ်ကျေးမှုဆိုင်ရာ အခွင့်အရေးဟူသည့် ခေါင်းစဉ်ကြီးနှစ်ခု ဖြစ်သည်။ စီးပွားရေး၊ လူမှုရေးနှင့် ယဉ်ကျေးမှုဆိုင်ရာ အခွင့်အရေးများသည် နိုင်ငံတော်၏ ရင်းနှီးမြှုပ်နှံမှု မြင့်မြင့်မားမားလိုအပ်ပြီး နိုင်ငံသားနှင့် နိုင်ငံရေးဆိုင်ရာအခွင့်အရေးများတွင် မူနိုင်ငံသားတို့၏တစ်ဦးချင်းလွတ်လပ်ခွင့်များကိုအစိုးရကဝင်ရောက်စွက်ဖက်ခြင်းမပြုရန်သာ ပြဌာန်းထားသည်။ သို့သော် အလုပ်သမားသမဂ္ဂများ၏ ဆောင်ရွက်ချက် သို့မဟုတ် အလုပ် လုပ်ပိုင်ခွင့်ကဲ့သို့ အခွင့်အရေးများကို အစိုးရက ဝင်ရောက်စွက်ဖက်မှုမပြုရေးကဲ့သို့ အချက် များကြောင့် စီးပွားရေး၊ လူမှုရေးနှင့် ယဉ်ကျေးမှုဆိုင်ရာအခွင့်အရေးကို ကာကွယ်ခြင်းတွင် လည်း အစိုးရက ဝင်ရောက်စွက်ဖက်မှုမပြုရေး ပါဝင်လျက်ရှိသည်။ တစ်ဖက်မှကြည့်လျှင် နိုင်ငံသားနှင့်နိုင်ငံရေးဆိုင်ရာ အခွင့်အရေးများကို ပြည့်ပြည့်ဝဝအကာအကွယ်ပေးထားနိုင်ဖို့ ရာလည်း နိုင်ငံတော်က ရင်းနှီးမြှုပ်နှံမှုတွေလုပ်ရန် လိုအပ်သည်။ ဥပမာ- အခွင့်အရေးများ ကာကွယ်ပေးခြင်းအတွက် တရားမျှတမှုအား လက်လှမ်းမီမှုရှိစေရန် ဥပဒေအထောက်အကူ များနှင့် ကောင်းမွန်စွာလည်ပတ်နိုင်မည့် တရားရုံးစနစ်များတွင် ရင်းနှီးမြှုပ်နှံရန်လိုအပ်သည်။ အကာအကွယ်ပေးနိုင်ရန် ဥပဒေအထောက်အကူနှင့် လက်တွေ့ဆောင်ရွက်နေသော တရား စီရင်ရေးစနစ်တွင် ရင်းနှီးမြှုပ်နှံခြင်းသို့မဟုတ်လွတ်လပ်ပြီးတရားမျှတသောရွေးကောက်ပွဲများ ကျင်းပရေးအတွက် ရွေးကောက်ပွဲကျင်းပမှုဆိုင်ရာ အခြေခံအဆောက်အအုံများတွင် ရင်း နှီးမြှုပ်နှံခြင်းတို့ဖြစ်သည်။ ဆိုရလျှင် အခွင့်အရေးများ ရရှိခံစားခြင်းသည် တစ်ခုနှင့်တစ်ခု ဆက်စပ်နေပြီး ထိုသို့ဆက်စပ်မှုရှိနေသည်ကို တိုင်းပြည်များ၏ ခေတ်စနစ်များတွင် ထင်ဟပ် ဖော်ပြနေရမည်ဖြစ်သည်။ ဥပမာ ပညာသင်ကြားခွင့်ကင်းမဲ့နေပါက ပြည်သူ့ရေးရာ ကိစ္စရပ် များတွင် ပါဝင်ဆောင်ရွက်ခွင့်ကိုရယူရန် လူတစ်ဦးချင်း၏ အလားအလာများကို မှေးမှိန်သွား စေနိုင်သည်။²⁵

ခြွင်းချက်ပြုနိုင်သော အခွင့်အရေးများနှင့် ခြွင်းချက်မပြုနိုင်သော အခွင့်အရေးများ ဟူ၍ အရေးကြီးသော ခွဲခြားသတ်မှတ်မှုလည်းရှိသည်။ အများပြည်သူဆိုင်ရာ အရေးပေါ်ကိစ္စ ရပ်များ ပေါ်ပေါက်ချိန်တွင် အခွင့်အရေးများကို ကာကွယ်ရန် လိုက်နာရမည့် နိုင်ငံတကာ

²⁵ ဒီဆွေးနွေးချက်နှင့်ပတ်သက်၍ ကုလလူ့အခွင့်အရေးဆိုင်ရာ မဟာမင်းကြီးရုံး စီးပွားရေး၊ လူမှုရေးနှင့်ယဉ်ကျေးမှုဆိုင် ရာအခွင့်အရေးသင်သီလို့ရာမေး၊ အချက်အလက်မှတ်တမ်း အမှတ်-၃၃ <http://www.ohchr.org/Documents/Issues/ESCR/FAQ%20on%20ESCR-en.pdf> ကိုကြည့်ပါ။

တာဝန်များကို နိုင်ငံတော်အစိုးရများက ခြွင်းချက်ပြုခွင့် (ချန်လှပ်ခွင့်)ရှိသော အလားအလာကို ဆိုလိုသည်။ ICCPR အပိုဒ် (၄) တွင် အရေးပေါ်အခြေအနေများအပါအဝင် မည်သည့်အခြေအနေမျိုးတွင်မှ နိုင်ငံတော်အနေဖြင့် ခြွင်းချက်ပြုခွင့်မရှိသော အခွင့်အရေးများ ပြဋ္ဌာန်းထားပြီး နိုင်ငံတော်အနေဖြင့် အခွင့်အရေးများကို ခြွင်းချက်ပြုခွင့်ရှိသော အခြေအနေများကို အတိအကျဖော်ပြပါရှိသည်။ ယခုအခန်း၏ အပိုဒ် ၂ တွင် အရေးပေါ်ကာလများအတွင်း အခွင့်အရေးများကို ကန့်သတ်မှုများနှင့်ပတ်သက်ပြီး ထပ်မံဆွေးနွေးဖော်ပြထားသည်။ ဒီမိုကရေစီစနစ်ကို ဖွဲ့စည်းတည်ဆောက်ပေးထားသည်ဟု ယေဘုယျအားဖြင့် ရှုမြင်ကြသည့် အခွင့်အရေးနှင့် လွတ်လပ်ခွင့်များကို လာမည့်အပိုဒ်၌ ဇောင်းပေးဖော်ပြထားသည်။ ထိုအခွင့်အရေးများ၊ လွတ်လပ်ခွင့်များထဲတွင် မဲပေးပိုင်ခွင့်မှသည် လွတ်လပ်စွာ သဘောထားအမြင် ထုတ်ဖော်ခွင့်၊ လွတ်လပ်စွာ ထုတ်ဖော်ခွင့်၊ လွတ်လပ်စွာ သင်းပင်းဖွဲ့စည်းခွင့်၊ လွတ်လပ်စွာ စည်းရုံးစုဝေးခွင့် စသည်တို့ပါဝင်သည်။ ထိုကဲ့သို့ဇောင်းပေးပြီး ဖော်ပြခြင်းအားဖြင့် အဆိုပါ အခွင့်အရေးများသည် အခြားရပိုင်ခွင့်များ၊ အခွင့်အရေးများထက် ပိုပြီး အရေးကြီးသည်ဟု ဆိုလိုခြင်းမဟုတ်ပေ။ သို့တည်းမဟုတ် အခြားသောရပိုင်ခွင့်များ၊ အခွင့်အရေးများကို တိုင်းပြည်တစ်ခု၏ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွင် ဦးစားပေးအဆင့်မှ နိမ့်ချ၍ရသည်ဟု ဆိုလိုခြင်းလည်း မဟုတ်ပေ။ ထိုသို့ ဇောင်းပေးဖော်ပြသွားမည့် ရည်ရွယ်ချက်အမှန်မှာ ဒီမိုကရေစီစနစ်လက်တွေ့အကောင်အထည်ဖော်မှုကို တိုက်ရိုက်အကျိုးသက်ရောက်စေနိုင်သည့် အခွင့်အရေးများကို မီးမောင်းထိုးဖော်ပြလိုရင်း ဖြစ်သည်။

(၁) ဒီမိုကရေစီအခွင့်အရေးများနှင့် လွတ်လပ်မှုများ

(က) လွတ်လပ်စွာကျွေးမွေးခွင့်၊ ခံယူခွင့်နှင့် ကိုးကွယ်ယုံကြည်ခွင့်

ICCPR အပိုဒ် ၁၈ တွင် ပြဋ္ဌာန်းအကာအကွယ်ပေးထားသည့်အတိုင်း ဤလွတ်လပ်စွာ ထင်မြင်ယူဆခွင့်၊ လွတ်လပ်စွာ ကိုးကွယ်ယုံကြည်ခွင့်ဟူသည် ‘ကိစ္စရပ်အားလုံးအတွက် လွတ်လပ်စွာထင်မြင်ယူဆခွင့်၊ တစ်ဦးချင်းဖြစ်စေ ရပ်ရွာအသိုင်းအဝိုင်းရှိ အခြားသူများနှင့်ဖြစ်စေ၊ ဘာသာရေး သို့မဟုတ် ယုံကြည်ချက်တစ်ခုကို ပုဂ္ဂိုလ်တစ်ဦးတစ်ယောက်၏ ယုံကြည်ချက်နှင့် ကျင့်သုံးဆောင်ရွက်မှုတို့အားလုံး အကျိုးဝင်သည်’^{၂၆} ဤအပိုဒ်၏အဆက်အစပ်အရ ဘာသာရေးတစ်ခုကို ကိုးကွယ်ယုံကြည်သူများအား ရွေးကောက်တင်မြှောက်ခံရာထူးတစ်ခုအတွက် သီးသန့်နေရာပေးထားသည့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအချို့ ရှိနေခြင်းမှာ ဖြေ

^{၂၆} လူ့အခွင့်အရေးကော်မတ်၊ ပြဋ္ဌာန်းချက် အမှတ် ၂၂(၄၈) (အပိုဒ် ၁၈)/CCPR/C/21/Rev.1 /Add.4, 27 September 1993, အပိုဒ် ၁။

ရှင်းရမည့်ပြဿနာဖြစ်သည်။ ဥပမာ-မွတ်ဆလင်အများစုရှိသည့် တိုင်းပြည်အချို့တွင် သမ္မတများသည် မွတ်ဆလင်ဖြစ်ရမည်ဟူသည့်ပြဌာန်းချက်မျိုးဖြစ်သည်။

(၁) လွတ်လပ်စွာထင်မြင်ယူဆခွင့်နှင့် လွတ်လပ်စွာဖွင့်ဟဖော်ပြခွင့်

ICCPR အပိုဒ် ၁၉ နှင့် အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ လူ့အခွင့်အရေးကြေညာစာတမ်းတို့တွင် ပြဌာန်းအကာအကွယ်ပေးထားသည့်အတိုင်း ဤအခွင့်အရေးနှစ်ခုသည် ‘လူပုဂ္ဂိုလ်၏ ပြည့်ဝသော ဖွံ့ဖြိုးမှုအတွက် မရှိမဖြစ်အခြေအနေများဖြစ်သည်’။ ‘ထိုအခွင့်အရေးများသည် လွတ်လပ်သော ဒီမိုကရေစီလူ့အဖွဲ့အစည်းတိုင်းအတွက် အခြေခံအုတ်မြစ်အဖြစ်ပါဝင်ပေါင်းစပ်နေသည်’။ ‘ထင်မြင်ယူဆချက်များ နှီးနှောဖလှယ်ခြင်းနှင့်ယင်းတို့၏ဖွံ့ဖြိုးမှုအတွက်လွတ်လပ်စွာဖွင့်ဟဖော်ပြခွင့်ကအထောက်အကူပေးအပ်ထားခြင်းဖြစ်ရာ ယင်းလွတ်လပ်ခွင့်နှစ်ခုမှာ နီးစပ်စွာ ဆက်နွှယ်လျက်ရှိ၏’။²⁷

လွတ်လပ်စွာ ထင်မြင်ယူဆခွင့်တွင် ‘လူသားတို့ကိုင်စွဲသည့် ထင်မြင်ယူဆခွင့်ကို အကြောင်းပြုကာ’²⁸ ဖမ်းဆီးချုပ်နှောင်ခြင်း၊ အကျဉ်းချခြင်း၊ ရုံးတင်စစ်ဆေးခြင်း၊ ထောင်သွင်းအကျဉ်းချခြင်းတို့အပါအဝင် လူပုဂ္ဂိုလ်တစ်ဦးကို နှောင့်ယှက်ခြင်း၊ ခြိမ်းခြောက်ခြင်း၊ ကဲ့ရဲ့ပြစ်တင်ခြင်း’တို့အပြင် ထင်မြင်ယူဆချက်တစ်ရပ်ကို လူတစ်ဦးတစ်ယောက်အား အတင်းအကျပ်ကိုင်စွဲစေရန် သို့မဟုတ် မကိုင်စွဲစေရန် လုပ်ဆောင်ခြင်း²⁹ တို့ကို တားမြစ်ပိတ်ပင်ရမည့် အချက်များအဖြစ် ပြဌာန်းထားသည်။ လွတ်လပ်စွာထင်မြင်ယူဆခွင့်ကို အရေးပေါ်ကာလတစ်ရပ်တွင် ကန့်သတ်ရန်လိုအပ်သည့် အခြေအနေဟူ၍လုံးဝမရှိသဖြင့် လွတ်လပ်စွာ ထင်မြင်ယူဆခွင့်ဟူသည် ခြွင်းချက်ပြုမရနိုင်³⁰ ဟု ရှုမြင်အပ်ကြောင်း ကုလလူ့အခွင့်အရေးကော်မတီက ရှင်းလင်းကြေညာထားသည်။

လွတ်လပ်စွာဖွင့်ဟဖော်ပြခွင့်ဟူသည် လွတ်လပ်စွာ စုဝေးခွင့်နှင့် ဖွဲ့စည်းခွင့်တို့ကို ရရှိခံစားရမှု၊ မဲဆန္ဒပေးပိုင်ခွင့်ကို ကျင့်သုံးမှုတို့နှင့် ခွဲခြား၍မရစကောင်းသည့် အခွင့်အရေးဖြစ်

²⁷ လူ့အခွင့်အရေးကော်မတီ၊ သဘောတူညီချက် အမှတ် ၂၂(၄၈) (အပိုဒ် ၁၉)။ CCPR/C/GC/34, 12 September 2011, အပိုဒ် ၁။

²⁸ ယင်း။ အပိုဒ် ၉။

²⁹ ယင်း။ အပိုဒ် ၁၀။

³⁰ ယင်း။ အပိုဒ် ၅။

သည်။³¹ ‘နိုင်ငံရေးဆိုင်ရာ ဟောပြောမှု၊ လူတစ်ဦး၏ကိုယ်ရေးကိုယ်တာနှင့် အများပြည်သူ ဆိုင်ရာကိစ္စရပ်များကို ဝေဖန်ဆန်းစစ်မှု၊ မဲဆွယ်စည်းရုံးမှု၊ လူ့အခွင့်အရေးအကြောင်း ဆွေး နွေးမှု၊ စာနယ်ဇင်း၊ ယဉ်ကျေးမှုနှင့် အနုပညာဆိုင်ရာဖွင့်ဟဖော်ပြချက်၊ သင်ကြားပြသမှု၊ ဘာသာရေးဆိုင်ရာဟောပြောမှု’ တို့သည် လွတ်လပ်စွာ ဖွင့်ဟဖော်ပြခွင့်တွင် အကျုံးဝင်သည်။³² အကာအကွယ်ပေးမှုရသော ဖွင့်ဟဖော်ပြမှုသည် စာအရေးအသား၊ နှုတ်အားဖြင့်ဖြစ်စေ၊ (သို့) သင်္ကေတအခြေပြုဘာသာစကားဖြင့်ဖြစ်စေ ဖော်ပြခြင်းမျိုး ဖြစ်နိုင်ပြီး မီဒီယာလွတ်လပ်ခွင့် သည်လည်း အကာအကွယ်ပေးမှုရသောဖွင့်ဟဖော်ပြမှုတွင်အကျုံးဝင်သည်။ ICCPR အပိုဒ် ၁၉ တွင် ပြဋ္ဌာန်းထားသည့် လွတ်လပ်စွာ ဖွင့်ဟဖော်ပြခွင့်ထဲတွင် အများပြည်သူဆိုင်ရာ အဖွဲ့အစည်းများ လက်ဝယ်ရှိသတင်းများကို သိပိုင်ခွင့်လည်း အကျုံးဝင်သည်။ မီဒီယာနှင့် လူတစ်ဦးချင်းလက်ဝယ်ရှိ အများပြည်သူ ဆိုင်ရာမှတ်တမ်းမှတ်ရာများကို ရယူသုံးစွဲခွင့်နှင့် ကိုယ်ရေးကိုယ်တာအချက်အလက်များကို ရယူသုံးစွဲပိုင်ခွင့်တို့လည်း အကျုံးဝင်သည်³³ ဟု အပိုဒ် ၁၉ ကို အနက်ဖွင့်ဆိုထားသည်။

ကမ္ဘာတစ်လွှားရှိ အခြေခံဥပဒေများသည် လွတ်လပ်စွာ ထင်မြင်ယူဆခွင့်နှင့်လွတ် လပ်စွာ ဖွင့်ဟဖော်ပြခွင့်တို့ကို အလေးထားပြဋ္ဌာန်းမှုအတွက် နည်းလမ်းအမျိုးမျိုးဖြင့် ကျင့် သုံးထားသည်ကို တွေ့ရသည်။ အမေရိကန်ပြည်ထောင်စုဖွဲ့စည်းပုံ အခြေခံဥပဒေသည် နာ မည်ကျော် နမူနာပြုရမည့်အထဲတွင်ပါဝင်သည်။ အမေရိကန်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ၏ပထမ ပြင်ဆင်ချက်ဥပဒေတွင် အောက်ပါအတိုင်းပြဋ္ဌာန်းထားသည်။

‘ဘာသာရေးတည်ထောင်ခြင်းတစ်ရပ်နှင့် ပတ်သက်၍ဖြစ်စေ ထိုဘာသာရေးကို လွတ်လပ်စွာကျင့်သုံးမှုကို တားမြစ်ရန်ဖြစ်စေ၊ လွတ်လပ်စွာပြောဆိုခွင့်၊ စာနယ်ဇင်းလွတ်လပ် ခွင့်တို့ကို ကျဉ်းမြောင်းစေရန်ဖြစ်စေ၊ ပြည်သူလူထု၏ ငြိမ်းချမ်းစွာစုဝေးခွင့်ကိုဖြစ်စေ၊ ထိခိုက် နစ်နာဆုံးရှုံးမှုများကို ကုစားမှုပေးရန်အစိုးရအား ပြည်သူလူထုက ပန်ကြားမှုကိုဖြစ်စေ နစ် နာထိခိုက်စေမည့် ဥပဒေတစ်ရပ်ကို ကွန်ဂရက်လွှတ်တော်သည်ပြဋ္ဌာန်းခြင်းမပြုရ။’

များမကြာသေးမီက ကျင့်သုံးခဲ့ကြသည့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများသည် အဆိုပါ အခွင့်အရေးများကို ကန့်သတ်ခြင်းနှင့်ပတ်သက်၍ ခေတ်အဆက်ဆက်အတွေ့အကြုံများကို ထင်ဟပ်လျက်ရှိသည်။ ထုတ်ဖော်ဖွင့်ဟမှုဆိုင်ရာ အခွင့်အရေးများကို ကန့်သတ်ခြင်းအတွက်

³¹ ယင်း။ အပိုဒ် ၄။

³²

³³

လက်ခံနိုင်လောက်သော အကြောင်းရင်းများကိုလည်း ထိုအခြေခံဥပဒေများတွင် အတိအလင်း ဖော်ပြထားသည်။ ဤအချက်အတွက် ယူကရိန်းနိုင်ငံ၏ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ပုဒ်မ ၃၄ ပြဋ္ဌာန်းချက်ကို နမူနာပြုရလျှင် အောက်ပါအတိုင်းဖြစ်သည်။

‘လူတိုင်း၏ လွတ်လပ်စွာ ထင်မြင်ယူဆခွင့်နှင့် ပြောဆိုခွင့်ကို အာမခံသည်။ သူ (သို့) သူမ၏ သဘောထားအမြင်များ၊ ယုံကြည်ချက်များကို လူတိုင်း လွတ်လပ်စွာဖွင့်ဟဖော် ပြခွင့်ကို အာမခံသည်။’

နှုတ်ဖြင့်ဖြစ်စေ၊ အရေးအသားဖြင့်ဖြစ်စေ၊ (သို့) သူ (သို့) သူမကရွေးချယ်လိုက်သည့် နည်းလမ်းတစ်ခုခုဖြင့်ဖြစ်စေ လူတိုင်းသည် သတင်းအချက်အလက်ကို လွတ်လပ်စွာစုဆောင်း ခြင်း၊ အသုံးပြုခြင်း၊ ဖြန့်ဝေခြင်း ပြုပိုင်ခွင့်ရှိသည်။

တိုင်းပြည်လုံခြုံရေး၊ နယ်မြေပိုင်နက် မပြိုကွဲရေး သို့မဟုတ် အများပြည်သူ ငြိမ် ဝပ်ပိပြားမှုတို့၏ အကျိုးအလို့ငှာလည်းကောင်း၊ မှုခင်းများသို့မဟုတ် ဆူပူလှုပ်ရှားမှုများကို ကာကွယ်ရန် ရည်ရွယ်ချက်ဖြင့်လည်းကောင်း၊ အများပြည်သူ၏ကျန်းမာရေးကို ကာကွယ် ဧကန်ရှောက်ရန်လည်းကောင်း၊ အခြားလူပုဂ္ဂိုလ်များ၏ ကျော်စောသတင်းနှင့် အခွင့်အရေးများ ကို ကာကွယ်ရန်လည်းကောင်း၊ ပေါက်ကြားခြင်းမပြုရန် လက်ခံရရှိထားသည့် သတင်းအချက် အလက်ကို ထုတ်ပြန်ခြင်းအား ကာကွယ်ရန်လည်းကောင်း၊ သို့မဟုတ် တရားစီရင်ရေး၏ အခွင့်အာဏာနှင့် ဘက်လိုက်မှုမရှိခြင်းတို့ကို အထောက်အကူပြုရန်လည်းကောင်း ဖော်ပြပါ အခွင့်အရေးများကို ဥပဒေဖြင့် ကန့်သတ်နိုင်သည်။’

လွတ်လပ်စွာ ထင်မြင်ယူဆခွင့်နှင့် ပြောဆိုခွင့်ကို ကန့်သတ်ခြင်းအတွက် ဖြစ်နိုင် ခြေရှိသော အကြောင်းရင်းများကို စာရင်းလုပ်လျှင် ဆုံးနိုင်မည်မဟုတ်ဆိုသည်အချက်မှာ သတိပြုဖွယ်ဖြစ်သည်။ တစ်နည်းပြောရလျှင် အတည်ပြုဖော်ပြပြီးသား အကြောင်းအရင်းများ ကလွဲ၍ အခြားသော အကြောင်းရင်းများ ထပ်မံပေါင်းထည့်ရန်မလိုပေ။ သတင်းသိပိုင်ခွင့်ကို ပေါင်းစပ်ထည့်သွင်းထားသည့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများလည်း ရှိသည်။ ဘူလ်ဂေးရီးယား နိုင်ငံ၏ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွင် သတင်းသိပိုင်ခွင့်ကို ပုဒ်မ ၄၁ (၂) တွင် အောက်ပါ အတိုင်းပြဋ္ဌာန်းထားသည်။

‘လူတိုင်းသည် ၎င်းတို့၏ တရားဝင်အကျိုးစီးပွားကိစ္စမှန်သမျှနှင့် သက်ဆိုင်သည့် သတင်းအချက်အလက်များကို နိုင်ငံတော်အဖွဲ့အစည်းများနှင့် ဌာနဆိုင်ရာများထံမှ ရယူခွင့် ရှိသည်။ အဆိုပါ သတင်းအချက်အလက်သည် နိုင်ငံတော် သို့မဟုတ် အစိုးရဌာနဆိုင်ရာ လျှို့ဝှက်ချက်မဖြစ်စေရ။ အခြားသူများ၏ အခွင့်အရေးကို သက်ရောက်ခြင်းမရှိစေရ။’

(ဂ) လွတ်လပ်စွာစုရုံးခွင့်နှင့် အသင်းအပင်းဖွဲ့စည်းခွင့်

ICCPR အပိုဒ် ၂၁ နှင့်အပိုဒ် ၂၂ တို့တွင် ပြဋ္ဌာန်းထားသကဲ့သို့ လူ့အခွင့်အရေးကြေညာစာတမ်း အပိုဒ် ၂၀ (၁)တွင် ပြဋ္ဌာန်းချက်အရ လွတ်လပ်စွာစုရုံးခွင့်နှင့် လွတ်လပ်စွာဖွဲ့စည်းခွင့်အခွင့်အရေးများအား ဒီမိုကရေစီကို ဖော်ထုတ်ပြသသောအခွင့်အရေးများအဖြစ် လွတ်လပ်စွာ ထင်မြင်ယူဆခွင့်၊ လွတ်လပ်စွာ ဖွင့်ဟဖော်ပြခွင့်တို့နှင့် ဆက်စပ်ပြီး သဘောပေါက်နားလည်ရမည်ဖြစ်သည်။

လွတ်လပ်စွာ စုရုံးခွင့်ဟူသည် အများမကြိုက်သော ထင်မြင်ယူဆချက်များ ဖွင့်ဟဖော်ပြခြင်းအပါအဝင် လူပုဂ္ဂိုလ်များ စုရုံး၍ ငြိမ်းချမ်းစွာ ဆန္ဒထုတ်ဖော်နိုင်ခွင့်ကို ဆိုလိုသည်။ အကြမ်းမဖက်သော ဆန္ဒထုတ်ဖော်မှု ပုံသဏ္ဌာန်မှန်သမျှကို မူအားဖြင့် အကာအကွယ်ပေးထားသည်။ သို့သော် (ကြိုတင်အကြောင်းကြားခြင်း သို့မဟုတ် ခွင့်ပြုချက် ကြိုတင်ရယူခြင်းစသည့် သတ်မှတ်ချက်များကဲ့သို့) ကြောင်းကျိုးဆီလျော်သော ကန့်သတ်မှုများကို ဥပဒေအရပြဋ္ဌာန်းထားနိုင်သည်။³⁴

လွတ်လပ်စွာ ဖွဲ့စည်းခွင့်ဟူသည် နိုင်ငံရေးပါတီများ၊ အလုပ်သမားသမဂ္ဂများ³⁵ အသက်မွေးပညာဆိုင်ရာနှင့် အားကစားအသင်းများ၊ အခြားသောအစိုးရဌာနဆိုင်ရာအဖွဲ့အစည်းများအပါအဝင် အသင်းအဖွဲ့များတွင် မိမိသဘောဆန္ဒအလျောက်ပါဝင်ခွင့်၊ ထိုအသင်းအဖွဲ့များကို ဖွဲ့စည်းခွင့်ကို ဆိုလိုသည်။ စစ်တပ်နှင့် ရဲတပ်ဖွဲ့ဝင်များကဲ့သို့ လွတ်လပ်စွာ ဖွဲ့စည်းခွင့်ကို ကန့်သတ်ခံရသည့်သူများပါရှိသော အဖွဲ့အစည်းများရှိနိုင်သည်ကို ICCPR တွင် အသိအမှတ်ပြုဖော်ပြထားသော်လည်း လွတ်လပ်စွာ ဖွဲ့စည်းခွင့်ကို ကန့်သတ်သော ဖော်ပြပါကန့်သတ်ချက်များနှင့် အခြားကန့်သတ်ချက်များသည် တရားဥပဒေနှင့် ညီညွတ်မှု၊ မရှိမဖြစ်လိုအပ်မှု၊ ဘက်ညီမျှမှုဟူသည့် သတ်မှတ်ချက်များနှင့် ကိုက်ညီရမည်။ အဆိုပါ သတ်မှတ်ချက်များ ကို အောက်ဖော်ပြပါအပိုင်းတွင် ဆွေးနွေးထားသည်။

‘လူတိုင်းသည် ခွင့်ပြုချက်မလိုဘဲ အစည်းအဝေးများနှင့် ဆန္ဒပြပွဲများကို စီစဉ်ဆောင်ရွက်ခွင့်နှင့် ယင်းတို့တွင် ပါဝင်ဆောင်ရွက်ခွင့်ရှိသည်။’

လူတိုင်းသည် လွတ်လပ်စွာ ဖွဲ့စည်းခွင့်ရှိသည်။ ခွင့်ပြုချက်မလိုဘဲ အသင်းအဖွဲ့

³⁴ အကျယ်တဝင့်ဆွေးနွေးချက်များ ထပ်မံသိရှိလိုပါက OSCE ဒီမိုကရေစီအင်စတီကျူးရင်းများနှင့် လူ့အခွင့်အရေးဆိုင်ရာရုံး(ODIHR)၊ ငြိမ်းချမ်းစွာ စုဝေးခွင့်ဆိုင်ရာ လမ်းညွှန်ချက်များ၊ ဒုတိယအကြိမ်၊ ၂၀၁၀ ပြည့်နှစ် <http://www.osce.org/odihr/73405> တွင် ကြည့်ပါ။

³⁵ အလုပ်သမားသမဂ္ဂများနှင့်သက်ဆိုင်သည့် အခွင့်အရေးများကို IESCR အပိုဒ် ၈ တွင်လည်း ထည့်သွင်းပြဋ္ဌာန်းထားသည်။

ဖွဲ့စည်းခွင့်၊ အသင်းအဖွဲ့တစ်ခုတွင် အဖွဲ့ဝင်အဖြစ်ပါဝင်ခွင့်၊ အဖွဲ့ဝင်အဖြစ် မပါဘဲနေခွင့်၊ အသင်းအဖွဲ့တစ်ခု၏ လှုပ်ရှားမှုများတွင် ပါဝင်ခွင့်တို့သည် လွတ်လပ်စွာ ဖွဲ့စည်းခွင့်တွင် အကျုံးဝင်သည်။ အလုပ်သမားသမဂ္ဂများ လွတ်လပ်စွာ ဖွဲ့စည်းခွင့်နှင့် အခြားသောအကျိုးစီးပွားများကို ကာကွယ်စောင့်ရှောက်ရန်အလို့ငှာ လွတ်လပ်စွာ ဖွဲ့စည်းခွင့်တို့ကိုလည်း အလားတူ အာမခံပေးထားသည်။

လွတ်လပ်စွာစုရုံးခွင့်နှင့် လွတ်လပ်စွာ အသင်းအဖွဲ့ဖွဲ့စည်းခွင့်တို့ကို ကျင့်သုံးခြင်းနှင့်ပတ်သက်သည့် ပို၍ အသေးစိတ်ကျသော ပြဋ္ဌာန်းချက်များကို အက်ဥပဒေဖြင့် ပြဋ္ဌာန်းရသည်။’

(ဃ) အများပြည်သူရေးရာကိစ္စရပ်များ ဆောင်ရွက်ရာတွင် ပါဝင်ဆောင်ရွက်ခွင့်၊ မဲပေးခွင့်၊ ရွေးကောက်စင် မြှောက်ခံရပိုင်ခွင့်

ICCPR အပိုဒ် ၂၅ ပြဋ္ဌာန်းချက်နှင့် လူ့အခွင့်အရေးကြေညာစာတမ်း အပိုဒ် ၂၂ ပြဋ္ဌာန်းချက်များအရ ဖော်ပြပါအခွင့်အရေးသည် ‘ပြည်သူတို့၏ သဘောတူညီမှုကို အခြေခံသည့် ဒီမိုကရေစီအစိုးရ၏ဗဟိုချက်တွင်’ ကိန်းအောင်းလျက်ရှိသည်ဟု ရှုမြင်ကြသည်။ ‘အများပြည်သူဆိုင်ရာ ကိစ္စရပ်များဆောင်ရွက်မှုတွင် ပါဝင်နေသည့် လုပ်ငန်းစဉ်များတွင် ပါဝင်ဆောင်ရွက်ရန်’³⁶ အခွင့်အရေးကို လူတစ်ဦးချင်းစီအတွက် အာမခံပေးသည့် အခွင့်အရေးအဖြစ်လည်း ရှုမြင်ကြသည်။ ဤအခွင့်အရေးသည် နိုင်ငံတစ်ခု၏ နိုင်ငံသားဖြစ်မှုနှင့် တွဲဆက်နေသော အခွင့်အရေးဖြစ်သော်လည်း နိုင်ငံသားများအကြား ခွဲခြားဆက်ဆံမှုရှိသော ပိုင်းခြားသတ်မှတ်မှုများကို ပြုလုပ်ခွင့်မရှိပေ။ အဆိုပါ အခွင့်အရေးကို ကန့်သတ်မှုမှန်သမျှသည် ‘ဓမ္မဓိဋ္ဌာန်ကျပြီး ကြောင်းကျိုးဆီလျော်သော စံသတ်မှတ်ချက်’³⁷ ကို အခြေခံ၍ ဖြေရှင်းပေးရန်တော့ လိုပေသည်။ (အခွင့်အရေးများကို ကန့်သတ်ခြင်းအတွက် တရားဝင်အကြောင်းရင်းများနှင့် ပတ်သက်ပြီး လာမည့်အပိုင်းတွင် အကျယ်တဝင့်ဆွေးနွေးထားသည်။)

‘အများပြည်သူရေးရာကိစ္စရပ်များ’ ဟူသည့်အယူအဆကို လေးနက်ကျယ်ပြန့်သည့် အယူအဆအဖြစ် ကုလလူ့အခွင့်အရေး ကော်မတီက အနက်ဖွင့်ဆိုထားသည်။ ကော်မတီ၏ ဖွင့်ဆိုချက်အရ (ဥပဒေပြုရေး၊ အုပ်ချုပ်ရေးနှင့် စီမံခန့်ခွဲမှု) အခွင့် အာဏာများအားလုံးကို အဆင့်တိုင်း(နိုင်ငံတကာ၊ တိုင်းပြည်တစ်ခု၊ ဒေသတစ်ခု)တွင် ကျင့်သုံးမှုအားလုံးသည် ‘အများပြည်သူရေးရာကိစ္စရပ်များ’ တွင် အကျုံးဝင်သည်။³⁸ နိုင်ငံသားများ၏ ပါဝင်ဆောင်ရွက်ခွင့်

³⁶ လူ့အခွင့်အရေးကော်မတီ၊ သဘောတူညီချက်အမှတ် ၂၅ (၅၇)၊ CCPR/C/21/Rev.1/Add.7, ၂၇ August 1996, အပိုဒ် ၁နှင့် ၂။

³⁷ ယင်း။ အပိုဒ် ၄။

ဆိုသည်မှာ လှုပ်ရှားမှုသုံးခုကို ရည်ညွှန်းသည်။ ယင်းတို့မှာ (၁) တိုက်ရိုက်မဟုတ်သော ပါဝင်ဆောင်ရွက်မှုဖြစ်သည့် ရွေးကောက်ပွဲတွင် လွတ်လပ်စွာ ရွေး ကောက်တင်မြှောက်လိုက်သည့် ၎င်းတို့၏ ကိုယ်စားလှယ်များမှတစ်ဆင့်ပါဝင်ခြင်း၊ (၂) တိုက်ရိုက်ပါဝင်ဆောင်ရွက်မှုဖြစ်သည့် အစိုးရရာထူးတစ်ခုကို ရယူခြင်း၊ ရွေးကောက်ပွဲ သို့မဟုတ် ပြည်သူ့ဆန္ဒခံယူပွဲတွင် မဲပေးခြင်း၊ ဥပဒေဖြင့် ပြဋ္ဌာန်ထားသည့် မည်သည့်တိုက်ရိုက်ပါဝင်ဆောင်ရွက်မှုမျိုးတွင်မဆို ပါဝင်ဆောင်ရွက်ခြင်း၊ (၃) အများပြည်သူဆိုင်ရာ အချေအတင်ဆွေးနွေးပွဲနှင့် ဒိုင်ယာလော့တို့မှတစ်ဆင့် ဩဇာလွှမ်းမိုးမှုရယူခြင်းတို့ ဖြစ်ကြသည်။

မဲပေးခွင့်အပ်နှင်းခံရပြီး၊ မဲပေးခွင့်ကို ကျင့်သုံးနိုင်သည့်နိုင်ငံသားအားလုံး မဲပေးခွင့်ရရှိစေမည့် ထိရောက်ပီပြင်သော အစီအမံများကို နိုင်ငံတော်က ဆောင်ရွက်ပေးရမည်။ မဲပေးခွင့်ကိုကန့်သတ်သည့် (အသက်၊ မှတ်ပုံတင် သို့မဟုတ် နေထိုင်ကြောင်းထောက်ခံစာကဲ့သို့) ကန့်သတ်ချက်များသည် ကြောင်းကျိုးဆီလျော်ရမည်ဖြစ်ပြီး ထိုကန့်သတ်ချက်များကို ဥပဒေဖြင့် အတိအလင်းပြဋ္ဌာန်းထားရမည်။ ပြစ်မှုမြောက်သော ခြိမ်းခြောက်အကြပ်ကိုင်မှု၊ အတင်းအကျပ်ခိုင်းစေမှု၊ သို့မဟုတ် မဲပေးခွင့်ကျင့်သုံးမှုကို တားဆီးသည့် အခြားသောလုပ်ရပ်များဖြင့် မဲပေးခွင့်ကို နှောင့်ယှက်မှုအား တားဆီးပေးမည့် ဆောင်ရွက်ချက်များကိုလည်း နိုင်ငံတော်က လုပ်ဆောင်ရမည်။ ရွေးကောက်ပွဲများကို လွတ်လပ်၍ တရားမျှစွာဖြင့် အလွန်အမင်းကြာမြင့်ခြင်းမရှိသည့် ကာလအပိုင်းအခြားအလိုက် ပုံမှန်ကျင်းပရမည်။

နိုင်ငံသားများသည် မိမိတို့မဲပေးမည့် ကိုယ်စားလှယ်လောင်းများကို လွတ်လပ်စွာ ရွေးချယ်ခွင့်ရရှိစေရန် ရွေးကောက်တင်မြှောက်ခံပိုင်ခွင့်က အာမခံပေးသည်။ ‘ပညာရေး၊ နေထိုင်ရာအရပ်ဒေသ သို့မဟုတ် မျိုးရိုးကို သတ်မှတ်ချက်များ အရသော်လည်းကောင်း၊ နိုင်ငံရေးအရ ဆက်နွှယ်ပတ်သက်မှုကို အကြောင်းပြု၍သော်လည်းကောင်းကြောင်းကျိုးဆီလျော်မှုမရှိသည့် ခွဲခြားဆက်ဆံမှုများကြောင့် ရွေးကောက်တင်မြှောက်ခံပိုင်ခွင့်ရှိသူများကို ဖယ်ချန်ခြင်းမပြုရ’^{၃၈} ဟု ကုလလူ့အခွင့်အရေးကော်မရှင်က အတိအလင်းကြေညာထားသည်။

ကမ္ဘာ့အရပ်ရပ်ရှိ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများတွင် အဆိုပါအခွင့်အရေးများကို ကာကွယ်စောင့်ရှောက်ခြင်းအတွက် မည်သို့အလေးထား ထည့်သွင်းပြဋ္ဌာန်းထားသည်ဆိုသည်မှာ မူ ကွဲပြားခြားနားမှု သိသိသာသာရှိကြသည်။ အချို့သော အခြေခံဥပဒေများတွင် အရွယ်ရောက်သူတိုင်း မဲပေးပိုင်ခွင့်ကိုသာ ထည့်သွင်းပြဋ္ဌာန်းထားသဖြင့် မဲပေးခွင့်ကိုအကောင်အထည်ဖော်

38 ယင်း။ အပိုဒ် ၅။

39 ယင်း။ အပိုဒ် ၁၅။

ခြင်းဆိုင်ရာ အသေးစိတ်အချက်များကို ပြဋ္ဌာန်းဥပဒေတစ်ရပ်ရပ်တွင် အသေးစိတ်ဖော်ပြလေ့ရှိသည်။ ဤနမူနာကို ပြင်သစ်နိုင်ငံ၏ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ပုဒ်မ ၃ တွင် အောက်ပါအတိုင်း တွေ့ရမည်။

‘ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပါ ပြဋ္ဌာန်းချက်အရ မဲပေးခွင့်သည် တိုက်ရိုက်သို့မဟုတ် တစ်ဆင့်ခံမဲပေးမှုဖြစ်နိုင်သည်။ အရွယ်ရောက်သူတိုင်း တန်းတူညီမျှစွာဖြင့် လျှို့ဝှက်မဲပေးခွင့် အစဉ်အမြဲရှိသည်။’ အခြားဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများတွင် အရွယ်ရောက်သူတိုင်း မဲပေးပိုင်ခွင့်၏အစိတ်အပိုင်းများကို အသေးစိတ်ထည့်သွင်း ပြဋ္ဌာန်းထားသည်။ ထိုအစိတ်အပိုင်းများထဲတွင် မဲပေးမှုကို အာမခံသည့်ရွေးကောက်ပွဲအမျိုးအစား၊ မဲဆန္ဒရှင်မှတ်ပုံတင်ခြင်းနှင့်မဲပေးရန် သတ်မှတ်အရည်အချင်းတို့အတွက် သတ်မှတ်ချက်များ၊ ရွေးကောက်ပွဲတွင် ပါဝင်ယှဉ်ပြိုင်အရွေးခံရန် ကန့်သတ်ချက်များ စသည်တို့ပါဝင်သည်။ ဤအချက်များနှင့်ပတ်သက်၍ ဘရာဇီး ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ပုဒ်မ ၁၄ကို ကြည့်ပါ။ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအများစုသည် ထိုအချက်များ ထည့်သွင်းပြဋ္ဌာန်းထားသည့် အမျိုးအစားထဲတွင် အကျုံးဝင်သည်။

ယေဘုယျမဲပေးခွင့်နှင့်ပတ်သက်သည့် ပြဋ္ဌာန်းချက်တစ်ရပ်ဖြင့်ဖြစ်စေ၊ (လွှတ်တော်ရွေးကောက်ပွဲ၊ သမ္မတရွေးကောက်ပွဲ၊ ဒေသဆိုင်ရာရွေးကောက်ပွဲ၊ လူထုဆန္ဒခံယူပွဲ စသည်ဖြင့်) သီးခြားရွေးကောက်ပွဲကျင်းပမှုတစ်ခုအတွက် မဲပေးခွင့်ကို အာမခံချက်ဖြင့်ဖြစ်စေ စစ်မှန်၍ ပုံမှန်ကျင်းပသောရွေးကောက်ပွဲများတွင် မဲပေးပိုင်ခွင့်ကို ဒီမိုကရေစီဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအားလုံးက အကာအကွယ်ပေးထားသည်။ သဘောတူညီချက်အမှတ်၂၅ တွင် အနိမ့်ဆုံးအသက်အရွယ်သတ်မှတ်ချက်ကဲ့သို့ မဲပေးခွင့်နှင့် ပတ်သက်၍ ‘ကြောင်းကျိုးဆီလျော်သော ကန့်သတ်ချက်များ’ ကိုသာချမှတ်နိုင်သည်ဟု ဖော်ပြထားသည်။ ထိုကန့်သတ်ချက်များသည် ‘ဓမ္မဓိဋ္ဌာန်ကျပြီး ကြောင်းကျိုးဆီလျော်မှုရှိသော စံသတ်မှတ်ချက်’တွင် အခြေခံရမည်။ အဆိုပါ သဘောတူညီချက်တွင် ‘စာတတ်မြောက်မှု၊ ပညာရေးဆိုင်ရာသို့မဟုတ် ဥစ္စာပစ္စည်းပိုင်ဆိုင်မှု သတ်မှတ်ချက်များ’သည် ကြောင်းကျိုးဆီလျော်မှုမရှိဟု ဖော်ပြထားသည်။ ထို့အပြင်နေထိုင်ရာနေရာ၊ မိဘမျိုးရိုးကို အခြေခံ၍လည်းကောင်း၊ ကိုယ်ကာယမသန်စွမ်းမှုသို့မဟုတ် နိုင်ငံရေးအရ ဆက်နွှယ်မှုတို့ကို မူတည်ကာ မဲပေးပိုင်ခွင့်ကို ကန့်သတ်ခြင်း မပြုနိုင်ဟု ဖော်ပြထားသည်။ သာဓကပြရမည့်ကြောင်းကျိုးဆီလျော်မှုရှိသော ကန့်သတ်ချက်များ (ထိုကန့်သတ်ချက်များသည် အိမ်ရာမဲ့သူများကို မဲပေးခွင့်မရှိကြောင်းသတ်မှတ်ခြင်းမပြုသမျှ)ထဲတွင် နေထိုင်ကြောင်းထောက်ခံစာများ၊ ပြစ်မှုကျူးလွန်ခြင်းကို အကြောင်းပြ၍ မဲပေးခွင့်ဆုံးရှုံးခြင်း (သို့သော် ကျူးလွန်သည့်ပြစ်မှုနှင့် ညီမျှသော ကာလတစ်ခုအတွက်သာ မဲပေးခွင့်ဆုံးရှုံးခြင်းဖြစ်ရမည်)၊ စိတ်မနှံ့ခြင်းတို့ ပါဝင်သည်။

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပေါင်း ၁၂၅ ခုတွင် အရွယ်ရောက်သူတိုင်းမဲပေးခွင့် (အကြွင်းမဲ့ မဲပေးခွင့်)ကို အာမခံပေးထားသည်။ မဲပေးရန်အရည်အချင်းပြည့်မီသူများ မဖြစ်မနေမဲပေးရန် ကမ္ဘာပေါ်ရှိ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများတွင် ပြဌာန်းပေးထားပြီး ယင်းကို မဖြစ်မနေမဲပေးရခြင်း သို့မဟုတ် ဥပဒေအရ မဲပေးရခြင်းဟု ခေါ်ကြသည်။ (ရာစုနှစ်တစ်ခုကျော်ကြာဥပဒေအရ မဲပေးရခြင်းကိုကျင့်သုံးခဲ့သည့်နိုင်ငံကို ဥပမာပြလျှင် ဩစတြေးလျဖြစ်သည်။)⁴⁰ အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာဥပဒေအရ ခွင့်ပြုထားသည့် မဲပေးခွင့်အတွက်အများဆုံးကျင့်သုံးလေ့ရှိကြသော အကန့်အသတ်မှာ မဲဆန္ဒရှင်၏ အသက်ဖြစ်သည်။ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအများစုတွင် အသက် ၁၈ နှစ် သို့မဟုတ် ၁၈ အထက်ကို မဲပေးပိုင်ခွင့်ရှိသည်ဟု သတ်မှတ်ထားသည်။ ရွေးကောက်ပွဲတွင် ဝင်ရောက်ယှဉ်ပြိုင်ခွင့်ကို ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများတွင် ကန့်သတ်ထားပြီး အသက်အရွယ်ကန့်သတ်ချက်ကို သတ်မှတ်မှုအများဆုံး တွေ့ရသည်။

(င) တန်းတူညီမျှမဲပေးခွင့်နှင့် အထူးအစီအမံများ

အရွယ်ရောက်သူတိုင်း မဲပေးခွင့်သည် မဲပေးခွင့်ရှိသူနှင့်သက်ဆိုင်ပြီး တန်းတူညီမျှ မဲပေးခွင့်ဆိုသည်မှာ မဲပေးနိုင်သည့် အခွင့်အာဏာတန်းတူရှိခြင်းကို ဆိုလိုသည်။ ကိုယ်စားလှယ်နေရာတစ်ခုစီသည် တူညီသောမဲဆန္ဒရှင်အရေအတွက် သို့မဟုတ် တူညီသော လူဦးရေကို ကိုယ်စားပြုရမည်။ ဤအချက်ကြောင့် မဲဆန္ဒနယ်များ ပိုင်းခြားသတ်မှတ်ခြင်း၊ ဆန္ဒမဲများ ခွဲဝေသတ်မှတ်ခြင်းနည်းလမ်းတို့နှင့်ဆက်စပ်ပတ်သက်လျက်ရှိသည်။⁴¹ မဲဆန္ဒနယ်နှင့်ဆန္ဒမဲများ ခွဲဝေသတ်မှတ်မှုသည် မဲဆန္ဒရှင်များကို ခွဲဝေသတ်မှတ်မှုကို ပျက်ယွင်းစေခြင်းမဖြစ်သင့်သလို၊ တစ်စုတစ်ဖွဲ့ကို ခွဲခြားဆက်ဆံမှုမျိုး မဖြစ်သင့်ပေ။ မိမိတို့၏ ကိုယ်စားလှယ်များကို နိုင်ငံသားများက လွတ်လပ်စွာ ရွေးချယ်ပိုင်ခွင့်အား ကြောင်းကျိုးဆီလျော်မှုကင်းမဲ့စွာဖြင့် ကန့်သတ်ခြင်း သို့မဟုတ် ချန်လှပ်ခြင်းမဖြစ်သင့်ပေ။⁴¹

မဲဆန္ဒနယ်များ သတ်မှတ်ခြင်းနှင့် ကိုယ်စားလှယ်နေရာများ ခွဲဝေသတ်မှတ်ခြင်းကို နောက်ဆက်တွဲ ဥပဒေရေးဆွဲမှုတွင် ယေဘုယျအားဖြင့် ပြဌာန်းသတ်မှတ်လေ့ရှိသော်လည်း၊ မဲဆန္ဒနယ်နှင့် ကိုယ်စားလှယ်နေရာများ ခွဲဝေသတ်မှတ်ခြင်းအတွက် စံသတ်မှတ်ချက် သို့မ

⁴⁰ ဥပဒေဖြင့် မဖြစ်မနေပေးရန်သတ်မှတ်သည့် မဲပေးခြင်းသည် အစဉ်အမြဲအသက်ဝင်နေခြင်းမရှိသော်လည်း မဖြစ်မနေမဲပေးခြင်းကို ကျင့်သုံးသည့်အခါ ငွေဒဏ်သာမက ငွေဒဏ်မဟုတ်သည့် ပြစ်ဒဏ်များစွာသည် အဆိုပါ ဥပဒေတွင် တစ်ပါတည်းပါရှိလာသည်။ မဖြစ်မနေမဲပေးရခြင်းကို ဝေဖန်ဆန်းစစ်သူများကမူ ဆန္ဒမဲပေးရန် အခွင့်အရေးတွင် ဆန္ဒမဲမပေးဘဲနေရန် အခွင့်အရေးကိုလည်း ထည့်သွင်းထားသင့်သည်ဟု ထောက်ပြကြသည်။

⁴¹ ICCPR အထွေထွေ သဘောတူညီချက် အမှတ် ၂၅၊ အပိုဒ် ၂၁။

ဟုတ် လုပ်ထုံးလုပ်နည်းများကို ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွင် ပြဋ္ဌာန်းထားလေ့ရှိသည်။ ဥပမာ ဖင်လန်နိုင်ငံ၏ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ (အခန်း၂၅)တွင် ပြဋ္ဌာန်းထားချက်အရ မဲဆန္ဒနယ်များ ကြားတွင် လွှတ်တော်ရှိကိုယ်စားလှယ်ဦးရေကို အညီအမျှခွဲဝေသတ်မှတ်ရန် ပြဋ္ဌာန်းထားပြီး၊ ထိုသို့ခွဲဝေသတ်မှတ်ရာတွင် ‘ဖင်လန်နိုင်ငံသားဦးရေကို အခြေခံကာ အနည်းဆုံး မဲဆန္ဒနယ် ၁၂ ခု၊ အများဆုံး မဲဆန္ဒနယ် ၁၈ ခုအထိရှိရမည်’ ဟု ပြဋ္ဌာန်းထားသည်။ ဇင်ဘာဘွေနိုင်ငံ၏ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပုဒ်မ ၁၆၁ တွင်လည်း မဲဆန္ဒနယ်များအတွက် ကိုယ်စားလှယ်နေရာကို ‘အဖြစ်နိုင်ဆုံး’ အညီအမျှ ခွဲဝေသတ်မှတ်ရန် ပြဋ္ဌာန်းထားသည်။

မြေမျက်နှာသွင်ပြင် သီးခြားရပ်တည်မှုကဲ့သို့ မဲဆန္ဒနယ်တစ်ခု၏ သီးခြားလက္ခဏာ ရပ်များကို ထည့်သွင်းစဉ်းစားပြီးနောက် လူဦးရေအလိုက် သတ်မှတ်ထားသည့် ရာခိုင်နှုန်း ထက်ကျော်လွန်၍ ၂၀ ရာခိုင်နှုန်းအထိ ကိုယ်စားလှယ်နေရာများကို တိုးမြှင့်သတ်မှတ်ရန် ဇင်ဘာဘွေ ရွေးကောက်ပွဲကော်မရှင်ကို အခွင့်အာဏာအပ်နှင်းထားသည်။

ပင်းနစ်ကော်မရှင်၏ရွေးကောက်ပွဲဆိုင်ရာကိစ္စရပ်များကိုကောင်းမွန်စွာကျင့်သုံးရေး လိုက်နာလုပ်ဆောင်ရန် အချက်များတွင် မဲပေးရန်အခွင့်အာဏာသည် ၁၀ ရာခိုင်နှုန်း အပြောင်းအလဲရှိနိုင်သည်ဟု လက်ခံထားသည်။ သို့သော် လူဦးရေကျပ်ပါးသည့်ဒေသများ သို့မဟုတ် တစ်နေရာတည်းတွင်နေထိုင်သောလူနည်းစုကို အကာအကွယ်ပေးခြင်းတို့ကဲ့သို့ ထူးခြားဖြစ်စဉ်များအတွက် ၁၅ ရာခိုင်နှုန်းအပြောင်းအလဲထက် မကျော်လွန်စေရဟု သတ်မှတ်ထားသည်။ ဤအချက်ကိုကြည့်လျှင် ကိုယ်စားလှယ်နေရာတစ်ခုသည် အပြောင်းအလဲ ၁၀ ရာခိုင်နှုန်းရှိသည့် တူညီသောလူဦးရေသို့မဟုတ် မဲဆန္ဒရှင်ဦးရေကို ကိုယ်စားပြုရမည့်သဘော ဖြစ်သည်မှာ ခိုင်မာလျက်ရှိသည်။⁴²

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ၄၂ ခုတွင် မဲဆန္ဒနယ်များ၏ လူဦးရေကိုတွက်ချက်ရန် သန်းခေါင်စာရင်းလိုအပ်သည်ဟု ပြဋ္ဌာန်းထားသည်။ အိန္ဒိယဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ပုဒ်မ ၈၂ တွင် သန်းခေါင်စာရင်းကောက်ယူမှုတစ်ကြိမ်လုပ်ပြီးသည့်အခါတိုင်း မဲဆန္ဒနယ်တစ်ခုချင်းစီတွင် သတ်မှတ်ထားသည့် ကိုယ်စားလှယ်ဦးရေကို ပြန်လည်ပြင်ဆင်ရမည်ဟု ပြဋ္ဌာန်းထားသည်။

အမျိုးသမီးများ၊ လူနည်းစုများ၊ သမိုင်းတစ်လျှောက် ဘေးဖယ်ထုတ်ခံခဲ့ရသည့်

⁴² ဥပဒေလမ်းကြောင်းမှသွားသည့် ဒီမိုကရေစီအတွက် ဥရောပကော်မရှင်(ပင်းနစ်ကော်မရှင်)၊ ရွေးကောက်ပွဲဆိုင်ရာ ကိစ္စရပ်များကို ကောင်းမွန်စွာ ကျင့်သုံးရေးလိုက်နာလုပ်ဆောင်ရန် အချက်များ၊ ၂၀၀၃ ခုနှစ်၊ စာမျက်နှာ ၇။ [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2002\)023rev-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2002)023rev-e)

လူအုပ်စုများကို ကိုယ်စားပြုမှုဖြင့်တင်ပေးမည့် အထူးအစီအမံများကိုကျင့်သုံးကြရန် အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာဥပဒေက နိုင်ငံတော်များထံ အခွင့်အာဏာအပ်နှင်းထားသည်။⁴³ အထူးသဖြင့် အမျိုးသမီးများအတွက် တန်းတူညီမျှမှုပိုမိုရရှိစေရန် ခွဲတမ်းချမှုများကိုကျင့်သုံးရန် နိုင်ငံတော်များကို အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာဥပဒေက အခွင့်အာဏာအပ်နှင်းထားသည်။အဆိုပါအထူးအစီအမံများကို တန်းတူညီမျှမှုအခြေခံမှုကို သိသိသာသာချိုးဖောက်၍ ထည့်သွင်းစဉ်းစားခြင်းမပြုရဟု အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာဥပဒေတွင် ပြဌာန်းထားသည်။⁴⁴ ကိုယ်စားလှယ်လောင်းစာရင်းများ သို့မဟုတ် ကျား၊ မ လူမှုလိင်ဘက်လိုက်မှုမရှိသည့် ကိုယ်စားလှယ်ခွဲတမ်းများကဲ့သို့ အမျိုးသမီးများကိုယ်စားပြုမှုကိုမြှင့်တင်ပေးရန်နည်းလမ်းအများအပြားရှိသည်။⁴⁵ နိုင်ငံသားလူနည်းစုများအတွက် ကိုယ်စားလှယ်ခွဲတမ်းများကို အသုံးပြု၍ အဆိုပါလူနည်းစုများအတွက် ကိုယ်စားလှယ်များကို အနိမ့်ဆုံးသတ်မှတ်သည့် ဥပဒေပြုရေးဆိုင်ရာ ကိုယ်စားပြုမှု ဒီဂရီရရှိအောင် အာမခံပေးနိုင်သည်။ (ဥပမာ ရိုမေးနီယားအခြေခံဥပဒေပုဒ်မ ၆၂ (၂)နှင့် ဆလိုဗေးနီးယားအခြေခံဥပဒေပုဒ်မ ၈၀ တို့ကိုကြည့်ပါ။) အနိမ့်ဆုံးအနေဖြင့် ဥပဒေပြုရေးသည် တန်းတူညီမျှ ကိုယ်စားပြုမှုရှိစေရန် ကြိုးပမ်းသင့်သည်ဟု ညွှန်ပြထားနိုင်သည်။ သာဓကအနေဖြင့် ၂၀၁၄ ခုနှစ် တူနီးရှားအခြေခံဥပဒေပုဒ်မ ၄၆ တွင် နိုင်ငံတော်သည် ‘ရွေးကောက်တင်မြှောက်လိုက်သည့် လွှတ်တော်တိုင်းတွင် အမျိုးသားနှင့်အမျိုးသမီးတန်းတူညီမျှရှိအောင် ကြိုးပမ်းရမည်’ ဟု ပြဌာန်းထားသည်။

သီးခြားလူမှုရေးအုပ်စုများအတွက် သီးခြားမဲဆန္ဒရှင်စာရင်းကိုတန်းတူညီမျှမှုအတွက် အပြုသဘောထည့်ဝင် ဆောင်ရွက်ချက်ဟု မရှုမြင်ကြပေ။ အကြောင်းမှာ သီးခြားမဲဆန္ဒရှင်စာရင်းများသည် နိုင်ငံသားများကို သီးခြားအတန်းအစားအုပ်စုများအဖြစ် ခွဲထုတ်လိုက်ခြင်းကြောင့် ခွဲခြားဆက်ဆံခြင်းသို့မဟုတ် နိုင်ငံသားများကို အုပ်စုနှစ်ခြမ်းကွဲစေခြင်းတို့ ဖြစ်ပေါ်စေနိုင်သည့် အန္တရာယ်ရှိသည်။ ဤအန္တရာယ်ကိုဖြေရှင်းရန် ဘင်္ဂလားဒေ့ရှ် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပုဒ်မ ၁၂၁ တွင် ပြဌာန်းထားသည်။ ထိုပြဌာန်းချက်မှာ ‘ဘာသာရေး၊ လူမျိုးဇာတ်နိမ့်ဇာတ်မြင့် သို့မဟုတ် လိင်ကိုမူတည်ကာ မဲဆန္ဒရှင်များကို အုပ်စုခွဲရန်အတွက် သီးခြားမဲဆန္ဒရှင်စာရင်း

⁴³ လူမျိုးရေးခွဲခြားဆက်ဆံမှုပုံစံမှန်သမျှ တိုက်ဖျက်ရေးအပြည်ပြည်ဆိုင်ရာသဘောတူညီချက် အမှတ် ၁။ အမျိုးသမီးများအား ခွဲခြားဆက်ဆံမှုမှန်သမျှ တိုက်ဖျက်ရေးအပြည်ပြည်ဆိုင်ရာသဘောတူညီချက် အမှတ် ၄။ မသန်စွမ်းပုဂ္ဂိုလ်များ၏ အခွင့်အရေးဆိုင်ရာ သဘောတူညီချက် အမှတ် ၅။

⁴⁴ CEDAW ကော်မတီ၊ အထွေထွေသဘောတူညီချက် အမှတ် ၂၃။ အပိုဒ် ၁၅

⁴⁵ ရှင်းလင်းချက်နှင့် နောက်ထပ်သာဓကများအတွက် ABC for Gender Sensitive Constitution စာအုပ် စာမျက်နှာ ၆၂မှ ၆၅ ကို ကြည့်ပါ။

ပြုလုပ်ခြင်း အလျဉ်းမရှိစေရ’ ဟူ၍ဖြစ်သည်။

မဲဆန္ဒရှင်မှတ်ပုံတင်ခြင်း၊ ရွေးကောက်ပွဲသတင်းအချက်အလက်၊ မဲရုံများနှင့် အစိုးရရုံးတို့ကို အပြည့်အဝရယူသုံးစွဲရန် နိုင်ငံတော်အစိုးရများတွင် တာဝန်ရှိသည်။ ICCPR နှင့် မသန်စွမ်းပုဂ္ဂိုလ်များ၏ အခွင့်အရေးဆိုင်ရာ သဘောတူညီချက်တို့ အပါအဝင် အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာဥပဒေများ၌ မသန်စွမ်းပုဂ္ဂိုလ်များသည် နိုင်ငံရေးဆိုင်ရာအခွင့်အရေးများ ရရှိခံစားခွင့်ကို တန်းတူညီမျှရယူနိုင်သည်ဟု ပြဋ္ဌာန်းထားသည်။⁴⁶ မသန်စွမ်းပုဂ္ဂိုလ်များအတွက် ဥပဒေရှေ့မှောက်တွင် တန်းတူညီမျှမှုရှိရေးကို ကာကွယ်ပေးထားသည့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပေါင်း ၅၈ ခုရှိသည်။ ဘရာဇီးနှင့်ပါရာဂွေးနိုင်ငံများ၏ အခြေခံဥပဒေများတွင် အလားတူအကာအကွယ်ပေးမှုကို စာမတတ်မြောက်သူများအတွက်ပါ ချဲ့ထွင်ပေးထားသည်။ ထိုသို့ အခြေခံဥပဒေဖြင့် ပြဋ္ဌာန်းအကာအကွယ်ပေးထားမှုများသည် စာမတတ်မြောက်သူမဲဆန္ဒရှင်များ သို့မဟုတ် မသန်စွမ်းမဲဆန္ဒရှင်များနှင့် လိုက်လျောညီထွေဖြစ်စေရေး အတွက် အထူးကြိုးပမ်းအားထုတ်မှုများ ပြုလုပ်ပေးရန် လိုအပ်ချက်ကို ပြဆိုလျက်ရှိပေသည်။

(၈) လျှို့ဝှက်မဲပေးခြင်း

မဲဆန္ဒရှင်များကို ‘၎င်းတို့ မည်သူ့ကိုမဲပေးမည်၊ မည်သို့မည်ပုံမဲပေးခဲ့သည်ဆိုသည်တို့ကို ထုတ်ဖော်ပြသရန် အတင်းအကျပ်ခိုင်းစေခြင်း သို့မဟုတ် မဖြစ်မနေတိုက်တွန်းခြင်းပုံစံမှန်သမျှမှ အကာအကွယ်ပေးရန်၊ မဲပေးခြင်းလုပ်ငန်းစဉ်တွင် ဥပဒေနှင့်ဆန့်ကျင်သော သို့မဟုတ် မလျော်ကန်သော ကြားဝင်စွက်ဖက်မှုမှန်သမျှမှ အကာအကွယ်ပေးရန်’⁴⁷ နည်းလမ်းတစ်ရပ်အဖြစ် လျှို့ဝှက်မဲပေးခြင်းကို ICCPR အပိုဒ် ၂၅ တွင် ပြဋ္ဌာန်းထားသည်။ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပေါင်း ၁၅၀ ကျော်တွင် လျှို့ဝှက်မဲပေးခြင်းကို အတိအလင်း အကာအကွယ်ပေးထားသည်။ ဥပမာ ဂျပန်နိုင်ငံ၏ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ပုဒ်မ ၁၅ တွင် ‘ရွေးကောက်ပွဲတိုင်းတွင် လျှို့ဝှက်မဲပေးစနစ်ကို ချိုးဖောက်ခြင်းမရှိစေရ။ မဲဆန္ဒရှင်တစ်ဦးသည် ၎င်း၏ရွေးချယ်မှုအတွက် အများသိဖြစ်စေ၊ တစ်ဦးချင်းဖြစ်စေ တာဝန်ခံရခြင်းမရှိစေရ’ဟု ပြဋ္ဌာန်းထားသည်။

⁴⁶ အပိုဒ် ၂၉ တွင် ‘မဲပေးခြင်း လုပ်ငန်းစဉ်များ၊ အထောက်အပံ့စွဉ်းများ၊ ပစ္စည်းကိရိယာများသည် သင့်လျော်မှု၊ လက်လှမ်းမီခြင်း၊ နားလည်ရလွယ်ခြင်း နှင့်အသုံးပြုရလွယ်ခြင်းတို့ရှိစေရန်’ နိုင်ငံတော်အစိုးရများက လုပ်ဆောင်ရမည်ဟု ပြဋ္ဌာန်းထားသည်။ ထို့အပြင် ရွေးကောက်ပွဲနှင့် ပြည်သူ့ဆန္ဒခံယူပွဲများတွင် မသန်စွမ်းပုဂ္ဂိုလ်များသည် ခြိမ်းခြောက်အကျပ်ကိုင်မှုမရှိစေဘဲ လွတ်လပ်စွာ မဲပေးနိုင်သည်။ ရွေးကောက်ပွဲများတွင် ပါဝင်ယှဉ်ပြိုင်အရွေးခံနိုင်သည်။ ရာထူးတာဝန်များကို ထိရောက်ပီပြင်စွာ ထမ်းဆောင်ခွင့်ရှိသည်။ အစိုးရအဖွဲ့အစည်းအဆင့်တိုင်းတွင် အများပြည်သူဆိုင်ရာလုပ်ငန်းတာဝန်တိုင်းကို ထမ်းဆောင်ခွင့်ရှိသည်ဟု ပြဋ္ဌာန်းထားသည်။

⁴⁷ ICCPR အထွေထွေ သဘောတူညီချက် အမှတ် ၂၅၊ အပိုဒ် ၂၀

လျှို့ဝှက်မဲပေးစနစ်သည် ထိရောက်လွယ်သော အစုအဖွဲ့များအတွက် အကာအကွယ်အဖြစ်လည်း အထောက်အကူပြုသည်။ သာကေအားဖြင့် လင်မယားများကို မဲရုံအတွင်းသို့ အတူတကွဝင် ရောက်ရန် ခွင့်ပြုသည့်အခါ (မိသားစုလိုက်မဲပေးခြင်း) ခင်ပွန်းဖြစ်သူတို့က ဇနီးသည်များကို ဘယ်သူ့ကို မဲပေးပါဟု ပြောဆိုခြင်းကို ဆိုလိုသည်။

(ဆ) ခွဲခြားဆက်ဆံမှုမှကင်းလွတ်ခွင့်

ICCPR အပိုဒ် ၂(၁) နှင့် အပိုဒ် ၂၆၊ လူ့အခွင့်အရေးကြေညာစာတမ်းအပိုဒ် ၂ နှင့် အပိုဒ် ၇ တို့တွင် အကာအကွယ်ပေးထားသည့် ခွဲခြားဆက်ဆံမှုမှ ကင်းလွတ်ခွင့်သည် ဥပဒေရှေ့မှောက်တွင် တန်းတူညီမျှမှုရှိရေး၊ ခွဲခြားဆက်ဆံမှုလုံးဝမရှိဘဲ ဥပဒေ၏တန်းတူညီမျှ အကာအကွယ်ပေးမှုတို့နှင့်အတူ အားလုံးလွှမ်းခြုံမှုရှိသည့် အခြေခံမူတစ်ရပ်အဖြစ် ဖွဲ့စည်းထားသည်။⁴⁸ လူတန်းစား၊ လူမျိုး၊ အသားအရောင်၊ လိင်၊ ဘာသာစကား၊ ဘာသာရေး၊ နိုင်ငံရေး သို့မဟုတ် အခြားသော သဘောထားအမြင်၊ နိုင်ငံအရ သို့မဟုတ် လူမှုရေးအရဇာတိ၊ ပစ္စည်းဥစ္စာပိုင်ဆိုင်မှု၊ မျိုးရိုး သို့မဟုတ် မသန်စွမ်းဖြစ်မှုတို့ကို အခြေခံခြင်းမရှိစေဘဲ လူတိုင်း၏အခွင့်အရေးကို ကာကွယ်ပေးနိုင်ရေးအတွက်ဖြစ်ကြောင်း အဆိုပါအခြေခံမူက ပြဆိုလျက်ရှိသည်။ ခွဲခြားဆက်ဆံမှုတွင်ပါဝင်နေသည့်အချက်များကို နားလည်ရန် အပြည့်ပြည့်ဆိုင်ရာလူ့အခွင့်အရေးသဘောတူညီချက်များ၏ အကူအညီကိုယူနိုင်သည်။⁴⁹ သို့သော် ခွဲခြားဆက်ဆံမှုမှ ကင်းလွတ်ခွင့်သည် အပြုသဘောဆောင်သော ခွဲခြားမှုများကို ကန့်သတ်ပိတ်ပင်ခြင်းမဟုတ်ပါ။ ခွဲခြားဆက်ဆံမှု ကျော်လွှားရေးအစီအမံများဆိုသည်မှာ သမိုင်းကြောင်းတစ်လျှောက် မတရားမှုများကို ဖြေရှင်းကုစားပေးရန်၊ လူ့အဖွဲ့အစည်း၏ လူနည်းစုများကို ခွဲခြားဆက်ဆံမှုအလေ့အကျင့်များအား ပဲ့ပြင်ပေးရန်ကျင့်သုံးသည့် အစီအမံများဖြစ်သည်။ ပြည့်ဝသော တန်းတူညီမျှမှုကိုရရှိသည့် အချိန်အထိ ထိုအစီအမံများကို ကာလအပိုင်းအခြားတစ်ခုအထိရှိစေအပ်သည်ဟု နားလည်ရမည်။⁵⁰

ခွဲခြားဆက်ဆံမှုမှ လွတ်ကင်းရေးကို အသက်ဝင်စေမည့် ဥပဒေမူကြမ်းရေးဆွဲရေး

48 လူ့အခွင့်အရေးကော်မတ်အထွေထွေ သဘောတူညီချက် အမှတ် ၁၈၊ ၁၉၈၉။ အပိုဒ် ၁

49 ဥပမာအားဖြင့် လူမျိုးရေးခွဲခြားမှုပုံစံမှန်သမျှ တိုက်ဖျက်ရေးအပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ သဘောတူညီချက်တွင် ‘လူမျိုးရေးခွဲခြားမှု’ကို ဖွင့်ဆိုထားသည် (အပိုဒ် ၁)။ အမျိုးသမီးများအား ခွဲခြားဆက်ဆံမှုပုံစံအားလုံးတိုက်ဖျက်ရေး အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာသဘောတူညီချက်(CEDAW)တွင် ‘အမျိုးသမီးများကို ခွဲခြားဆက်ဆံမှု’အား ဖွင့်ဆိုထားသည် (အပိုဒ် ၁)။ မသန်စွမ်းပုဂ္ဂိုလ်များ၏ အခွင့်အရေးများဆိုင်ရာ သဘောတူညီချက်တွင် ‘မသန်စွမ်းဖြစ်ခြင်းကို အကြောင်းပြု၍ ခွဲခြားဆက်ဆံမှု’ကို ဖွင့်ဆိုထားသည်(အပိုဒ် ၂) စသည်တို့ဖြစ်သည်။

50 ဥပမာ CEDAW ၏ အပိုဒ် ၄(၁) တွင် ‘အမျိုးသားနှင့် အမျိုးသမီးကြားမှအရ တန်းတူညီမျှမှုကို မြှင့်တင်ရန် ရည်ရွယ်သည့် ယာယီကာလသတ်မှတ်သည့် အထူးအစီအမံများကို အဆိုပါ သဘောတူညီချက်အရ ခွဲခြားဆက်ဆံမှုအဖြစ်မှတ်ယူခြင်းမရှိစေရ’ဟု အတိအလင်းဖော်ပြထားသည်။

နည်းလမ်းအမျိုးမျိုးကို ကမ္ဘာအရပ်ရပ်ရှိ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ လူ့အခွင့်အရေး ကြေညာစာတမ်းများက ကျင့်သုံးခဲ့သည်။ နမူနာကောင်းတစ်ခုမှာ ကနေဒါလူ့အခွင့်အရေးနှင့် လွတ်လပ်ခွင့်များဆိုင်ရာ ကြေညာစာတမ်းဖြစ်သည်။ ထိုကြေညာစာတမ်း၏အပိုဒ် ၁၅ တွင် ခွဲခြားဆက်ဆံမှုကို တားမြစ်ထားပြီး ခွဲခြားဆက်ဆံမှုကျော်လွှားရေး လုပ်ငန်းအစီအမံများကို အောက်ပါအတိုင်း အကာအကွယ်ပေးထားသည်။

- (၁) လူတိုင်းသည် ဥပဒေရှေ့မှောက်နှင့် ဥပဒေဘောင်အတွင်းတွင် တန်းတူညီမျှမှု ရှိသည်။ လူတိုင်းသည် ဥပဒေ၏အကျိုးခံစားခံခွင့်ကို တန်းတူညီမျှရရှိပြီး ဥပဒေ၏ အကာအကွယ်ပေးမှုကို တန်းတူညီမျှရပိုင်ခွင့်ရှိသည်။ အထူးသဖြင့် လူမျိုး၊ နိုင်ငံသို့မဟုတ် မျိုးနွယ်စုဇာတိ၊ အသားရောင်၊ ဘာသာရေး၊ လိင်၊ အသက်၊ စိတ်ပိုင်းဆိုင်ရာ ချို့ယွင်းမှု သို့မဟုတ် ရုပ်ပိုင်းဆိုင်ရာ မသန်စွမ်းမှုကို အကြောင်းပြု၍ ခွဲခြားဆက်ဆံမှုမရှိစေရဘဲ လူတိုင်းသည် ဥပဒေ၏ တန်းတူညီမျှအကာအကွယ်ပေးမှုကို ရပိုင်ခွင့်ရှိသည်။
- (၂) လူမျိုး၊ နိုင်ငံ သို့မဟုတ် မျိုးနွယ်စုဇာတိ၊ အသားရောင်၊ ဘာသာရေး၊ လိင်၊ အသက်၊ စိတ်ပိုင်းဆိုင်ရာချို့ယွင်းမှု သို့မဟုတ် ရုပ်ပိုင်းဆိုင်ရာ မသန်စွမ်းမှုတို့ကြောင့် အခွင့်မသာဖြစ်ရသည့် အဘက်ဘက်တွင်ချို့တဲ့နေရသည့် လူတစ်ဦးချင်းနှင့် အစုအဖွဲ့များ၏ ဘဝအခြေအနေတိုးမြှင့်ရေး ရည်မှန်းချက်ဖြင့် ဆောင်ရွက်ရေးဆွဲသည့် ဥပဒေ၊ စီမံကိန်းနှင့် လှုပ်ရှားမှုတို့ကို အပိုဒ်ခွဲ (၁) သည် ပိတ်ပင်တားဆီးခြင်းမဖြစ်စေရ။

(ဂ) လူနည်းစုအခွင့်အရေးများ

မည်သူတို့သည် လူနည်းစုများ ဖြစ်ကြသနည်း။

အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာဥပဒေတွင် လူနည်းစုများဟူသော ဝေါဟာရနှင့်စပ်လျဉ်း၍ တရားဝင် အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုပေးထားခြင်း မရှိပါ။ သို့ရာတွင် ယေဘုယျသုံးနှုန်းနေကြသည့်အတိုင်း ဆိုရပါက လူနည်းစုဆိုသည်မှာ တိကျသေချာသော သီးခြားအမှတ်လက္ခဏာအထူးပြုချက်များ(မျိုးနွယ်စု၊ ဘာသာတရား၊ ဘာသာစကား၊ ဓလေ့ထုံးတမ်းများ)ကို မျှဝေခံယူထားပြီး ကျန်ရှိသောလူထုနှင့်ကွဲပြားခြားနားကာ ၎င်းတို့၏အထူးပြုချက်များကို ထိန်းသိမ်းစောင့်ရှောက်လိုသော ဆန္ဒ၊ စည်းလုံးညီညွတ်မှုနှင့် တစ်သွေးတစ်သားတည်းဖြစ်ခြင်းတို့ကို ပြဆိုနေသော လွှမ်းမိုးကြီးစိုးနိုင်ခြင်းမရှိသည့် တစ်သီးပုဂ္ဂလလူအုပ်စုများဟူ၍ အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုနိုင်သည်။ အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာဥပဒေတွင် လူနည်းစုအခွင့်အရေးများကို ကာကွယ်စောင့်ရှောက်ပေးခြင်း အရင်းအမြစ်များ

လူနည်းစုအခွင့်အရေးများကို ကာကွယ်စောင့်ရှောက်ပေးရေး အထူးပြုရည်ရွယ်ချုပ်ဆိုထားသော နိုင်ငံတကာပဋိညာဉ်စာချုပ်ဟူ၍ မရှိပါ။ ထိုအစား အောက်တွင် စာရင်းပြုစုတင်ပြထားသည့်အတိုင်း လူ့အခွင့်အရေးစာချုပ်အသီးသီးတွင် လူနည်းစုအခွင့်အရေးများအတွက် ပြဋ္ဌာန်းချက်များကို တွေ့ရနိုင်သည်။ ဥပဒေအရချုပ်ဆိုခြင်းမဟုတ်သော်လည်း လူနည်းစုဝင် လူပုဂ္ဂိုလ်များ၏အခွင့်အရေးနှင့်ဆိုင်ရာ ကုလသမဂ္ဂကြေညာစာတမ်းသည် အခြေခံစံချိန်စံညွှန်းများကို ချမှတ်ပေးထားပြီး လူနည်းစုအခွင့်အရေးများကို ကာကွယ်မှုပေးသော ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေနှင့် ဥပဒေပြုရေးဆိုင်ရာ ပြဋ္ဌာန်းချက်များကို သင့်တော်သလို လိုက်နာကျင့်သုံးကြရန် နိုင်ငံများအား လမ်းညွှန်ပေးထားသည်။

အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာဥပဒေသည် လူနည်းစုအခွင့်အရေးများအတွက် အချက်အချာ ကဏ္ဍလေးရပ်(အောက်ဖော်ပြပါ) နှင့် ၎င်းအခွင့်အရေးများကို ကာကွယ်ရန် စံချိန်

ဥပဒေအရချုပ်ဆိုထားသောအရင်းအမြစ်များ	ဥပဒေအရချုပ်ဆိုခြင်းမဟုတ်သော အရင်းအမြစ်များ
<ul style="list-style-type: none"> - နိုင်ငံသားနှင့် နိုင်ငံရေးအခွင့်အရေးဆိုင်ရာ အပြည် ပြည်ဆိုင်ရာသဘောတူညီချက်၊ အပိုဒ် ၁ နှင့် ၂၇ - လူ့အခွင့်အရေးကော်မတီ၏ လူနည်းစုများ ၏ အခွင့်အရေးဆိုင်ရာ အထွေထွေမှတ်ချက် အမှတ် ၂၃(၁၉၉၄) (အထက်ကသဘောတူညီချက် အပိုဒ် ၂၇ ကို ပြန်ဖွင့်ဆိုထားခြင်း) - စီးပွားရေး၊ လူမှုရေးနှင့် ယဉ်ကျေးမှုအခွင့်အရေးများဆိုင်ရာ အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာသဘောတူညီချက် အပိုဒ် ၂ - ခွဲခြားဆက်ဆံမှုပုံစံမှန်သမျှ ပပျောက်ရေး အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာသဘောတူညီချက်၊ အပိုဒ် ၁ - ကလေးအခွင့်အရေးဆိုင်ရာသဘောတူညီချက် အပိုဒ် ၃၀ 	<ul style="list-style-type: none"> - နိုင်ငံသား(သို့) တိုင်းရင်းသားလူမျိုးစု၊ ဘာသာတရားနှင့် ဘာသာစကားဆိုင်ရာလူနည်းစုဝင် လူပုဂ္ဂိုလ်များ၏အခွင့်အရေးဆိုင်ရာ ကုလသမဂ္ဂကြေညာစာတမ်း (၁၉၉၂) - အထက်ပါကြေညာစာတမ်းကို နားလည်သိမြင်စေရန် လူနည်းစုများကို လမ်းညွှန်လုပ်ကိုင်ပေး နေသောအစုအဖွဲ့များအပေါ် ကုလသမဂ္ဂ၏ ၂၀၀၅ မှတ်ချက် - အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာဥပဒေနှင့် ဒီမိုကရေစီဖွဲ့စည်းပုံ အခြေခံဥပဒေများတွင် ပါဝင်သော လူနည်းစုအခွင့်အရေးများ၏ အတိုင်းအတာ

စံညွှန်းသတ်မှတ်ချက်အချို့ကို ချမှတ်ပေးထားသည်။ သို့ရာတွင် အဆိုပါအခွင့်အရေးများကို အတိအကျကာကွယ်ပေးနိုင်မည့် အစိတ်အပိုင်းမှာ နိုင်ငံများကိုယ်တိုင်ပင်ဖြစ်သည်။ အမှန်စင်စစ်တွင်မူ လူနည်းစုဆိုင်ရာကုလသမဂ္ဂကြေညာစာတမ်းအပိုဒ် ၁၂ ၌ လူနည်းစုအခွင့်အရေးများကို လေးစားရန်နှင့် ထိရောက်မှုရှိစေရန် ‘သင့်တော်မည့် အရေးယူလုပ်ဆောင်ချက်အားလုံးကို’ ဆောင်ရွက်ရမည့် တာဝန်သည် နိုင်ငံများတွင်ရှိသည်ဟု သတ်မှတ်ဖော်ပြထားသည်။

အချက်အချာကဏ္ဍများ	အတိုင်းအတာ	ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအကျဉ်းချုပ်ပေးမှုသာကော
(၁) ရှင်သန်မှုနှင့် ဘဝဖြစ်တည်မှု	လူနည်းစုအုပ်စုတွင် ပါဝင်သော လူပုဂ္ဂိုလ်များ၏ အသက်ရှင်သန်မှုနှင့်ကိုယ်ခန္ဓာမပျက်ယွင်းမှုကို ကာကွယ်စောင့်ရှောက်ပေးခြင်းကို ဤကဏ္ဍကရည်ညွှန်းသည်။ ၎င်းလူနည်းစုဝင်ပုဂ္ဂိုလ်များ၏ ယဉ်ကျေးမှု၊ အမွေအနှစ်(ဥပမာ ဘာသာရေးအဆောက်အအုံများနှင့်မှတ်တမ်းမှတ်ရာများ)ကို လေးစားကာ ကာကွယ်မှု ပေးရန်လည်း လိုအပ်သည်။	<ul style="list-style-type: none">- အသက်ရှင်သန်ခွင့်၊ ပုဏ္ဏသိက္ခာရှိစွာနေထိုင်ခွင့်- သီးခြားအမှတ်လက္ခဏာအထူးပြုချက်များကိုခံယူခွင့်၊ လျော်ခွင့်၊ ကျင့်သုံးခွင့်
(၂) တန်းတူညီမျှမှုနှင့် ခွဲခြားဆက်ဆံမှုမရှိခြင်း	အပိုင်း (ဆ) ကိုကြည့် ခွဲခြားဆက်ဆံမှုမှ ကင်းလွတ်ခွင့်	<ul style="list-style-type: none">- ခွဲခြားဆက်ဆံမှုမှ ကင်းလွတ်ခွင့်- လူနည်းစုများ၏ အခြေအနေကို စောင့်ကြည့်ကာ အကျင့်ပြတ်သုံးသပ်ရန် တာဝန်ရှိသော သီးခြားလွှတ်လပ်သောအဖွဲ့ကို ဖွဲ့စည်းခြင်း
(၃) သီးခြားအမှတ်လက္ခဏာကို ဖြှင့်တင်ခြင်းနှင့် ကာကွယ်ခြင်း	ICCPR အပိုဒ် ၂၇ တွင် လူနည်းစုများ၌ ၎င်းတို့၏ သီးခြားအမှတ်လက္ခဏာအထူးပြုချက်များ(ဘာသာစကား၊ ယဉ်ကျေးမှု၊ ဘာသာတရားစသည်) တို့ကို ထိန်းသိမ်းစောင့်ရှောက်ခွင့်၊ ဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်အောင် လုပ်ခွင့်ရှိသည်ဟု ဖော်ပြပါရှိသည်။ လူနည်းစုအုပ်စုများနှင့် ၎င်းတို့၏သီးခြားအထူးပြုချက်များကို နိုင်ငံတော်က သဘောထားကြီးနားလည်ပေးရုံသာမက၊ အသိအမှတ်ပြုရန်၊ လေးစားရန်၊ ဖြှင့်တင်ပေးရန်နှင့်	<ul style="list-style-type: none">- လွတ်လပ်စွာ ထင်မြင်ယူဆခွင့်- မတူကွဲပြားသော ဘာသာစကားမျိုးစုံ တည်ရှိမှုကို အသိအမှတ်ပြုခြင်း- မတူကွဲပြားသော ဘာသာတရား ပေါင်းစုံတည်ရှိမှုကို အသိအမှတ်ပြုခြင်း- လူနည်းစုများ၏သက်ဆိုင်ရာသီးခြားအပိုင်းအပိုင်းကိစ္စရပ်များတွင် ၎င်းတို့ကိုယ်ပိုင် ဓလေ့ထုံးတမ်း(သို့)ဘာသာရေးဥပဒေများကို ကျင့်သုံးခွင့်- လူနည်းစုများ၏ကိုယ်ပိုင်အခြေခံယူသောစေ့စပ်မှုထောက်ထားရှိခွင့်

အချက်အချာကဏ္ဍများ	အတိုင်အတာ	ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအရပြဋ္ဌာန်းပေးမှုသဘာဝ
	ကာကွယ်ပေးရန်ကို ဤကဏ္ဍက ရည်ညွှန်းသည်။ တဆက်တည်းတွင် နိုင်ငံတော်က လူနည်းစုများ၏ သီးခြားအမှတ်လက္ခဏာအထူးပြုချက်များကို ထိန်းသိမ်းကာကွယ်ပေးရန် အရေးယူ လုပ်ဆောင်သင့်သည်။	<ul style="list-style-type: none"> - ယဉ်ကျေးမှုနှင့် ဘာသာရေးအသင်းအပေါင်းများ (၁၅)ပုဂ္ဂလိကကျောင်းများကိုအစွဲအထောက်ပံ့ပေးခြင်း - လူနည်းစုအခွင့်အရေးကို အကောင်အထည်ဖော်ပေးခြင်းအား စောင့်ကြည့်စစ်ဆေးမည့် သီးခြားလွှတ်လပ်သောကော်မရှင်အဖွဲ့များ ထူထောင်ခြင်း၊ မူဝါဒချမှတ်ခြင်းကို အကြံပေးခြင်း၊ လူနည်းစုအခြေအနေတိုးတက်မှုကို အစီရင်ခံတင်ပြခြင်း (အိန္ဒိယရှိ တိုင်းရင်းလူမျိုးစုအခြေအနေကို အစီအစဉ်တကျစောင့်ကြည့်လေ့လာရေးဆိုင်ရာ အမျိုးသားကော်မရှင်)
(၄) ပါဝင်ဆောင်ရွက်ခွင့်	ဆုံးဖြတ်ချက်ချခြင်းအဖွဲ့အစည်းများတွင် လူနည်းစုများ ကိုယ်စားပြုခွင့်ရသင့်သည်။ ဆုံးဖြတ်ချက်ချခြင်းလုပ်ငန်းစဉ်များတွင် ၎င်းတို့ထိရောက်စွာ ပါဝင်ဆောင်ရွက်သင့်သည်။ လူနည်းစုအုပ်စုများ၏အရေးကိစ္စများကို ထည့်သွင်းစဉ်းစားပေးသင့်သည်။ အထူးသဖြင့် ၎င်းတို့အပေါ် တိုက်ရိုက်သက်ရောက်နေသော မူဝါဒနယ်ပယ်များတွင် ဖြစ်သည်။	<ul style="list-style-type: none"> - မဲပေးခွင့်နှင့် ရွေးကောက်ပွဲယူညှိပြိုင်ခွင့် - ခြုံငုံပါဝင်နိုင်သော ရွေးကောက်ပွဲစနစ် - နိုင်ငံရေးပါတီများမှ ၎င်းတို့၏အမတ်လောင်းစာရင်းတွင် လူနည်းစုသက်မှ ပုဂ္ဂိုလ်များကို ထည့်သွင်းထားရန် လိုအပ်ချက် - ဆုံးဖြတ်ချက်ချခြင်းအဖွဲ့အစည်းများတွင် လူနည်းစုများအတွက် အရန်ထားပေးရမည့် အမတ်နေရာများ(ခွဲတမ်း) - လူနည်းစုများကို သက်ရောက်မှုရှိသော မူဝါဒရေးရာ တိုင်ပင်ဆွေးနွေးပွဲများကို စီစဉ်လုပ်ကိုင်နိုင်သောအခွင့်အာဏာ - အလှည့်ကျပုံစံဖြင့် မတူကွဲပြားသော အစုအဖွဲ့များကို အဓိကလုပ်ငန်းဆောင်တာများ လွှဲပြောင်းအပ်နှံခြင်း(နိုင်ငံ့ဦးစီးဌာနနှင့် ဘော့စနီယားဟာစီဂိုဗီးယားရှိ သမ္မတတာဝန်)

တစ်သီးပုဂ္ဂလအခွင့်အရေးများ၊ လူ့အုပ်စုအခွင့်အရေးများနှင့် သီးခြားအင်စတီကျူးရှင်းပိုင်း ယန္တရားများနှင့် သက်ဆိုင်သော ပြဋ္ဌာန်းချက်များကို ချမှတ်ကာ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံ ဥပဒေများ တွင် လူ့အခွင့်အရေးအပေါ် ကာကွယ်စောင့်ရှောက်မှုကို အများအားဖြင့် ထည့်သွင်း ထားကြသည်။

(၂) ဥပဒေနှင့်အညီ အခွင့်အရေးများကိုကန့်သတ်ခြင်း

အာဏာရှင်အစိုးရများ၏ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများတွင် လူ့အခွင့်အရေးကို ကာကွယ်ပေးမှုများ ထည့်သွင်းထားလေ့ရှိသော်လည်း ထိုအခြေခံဥပဒေများတွင် ချို့ယွင်း ချက်နစ်ရပ်ပါရှိသည်။ ထိုချို့ယွင်းချက်တို့မှာ ထိုအခြေခံဥပဒေများကို လေးစားလိုက်နာမှုမရှိ ခြင်းဖြစ်စေ၊ ထိုအခြေခံဥပဒေများတွင်ပါသည့် အခွင့်အရေးကာကွယ်ပေးမှုများကို အဓိပ္ပာယ် လေးနက်မှုပျက်ပြယ်စေသည့် အလှမ်းကျယ်သော ကန့်သတ်မှုစကားရပ်များ ထည့်သွင်းထား ခြင်းတို့ဖြစ်သည်။ ဥပမာအရှေ့အလယ်ပိုင်းဒေသ၌ ‘ဥပဒေက ဆုံးဖြတ်သတ်မှတ်သည့်အတိုင်း’ ဟူသည့် ပြဋ္ဌာန်းချက်တစ်ရပ်ကို လူ့အခွင့်အရေးဆိုင်ရာ ပြဋ္ဌာန်းချက်များထဲတွင် ထည့်သွင်း ထားတတ်သည်။ ထိုပြဋ္ဌာန်းချက်၏သဘောမှာ လွှတ်တော်ကိုယ်စားလှယ်များသည် ၎င်းတို့ ၏ နှစ်သက်သဘောကျမှုအလျောက် ဥပဒေပါ စကားရပ်များကို ကန့်သတ်မှုပြုနိုင်သည့် အဓိပ္ပာယ်ဆောင်သည်။

အခွင့်အရေးများကို ကန့်သတ်ခြင်းသည် အဆိုပါအခွင့်အရေးများကို လုံးလုံးလျား လျား အားလျော့ပျက်ပြယ်စေခြင်းမဖြစ်ရလေအောင် အဓိကကျသည့် အချက်များစွာကို အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာလူ့အခွင့်အရေးဥပဒေများတွင်ထည့်သွင်းထားသည်။ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ များတွင် လူ့အခွင့်အရေးဆိုင်ရာ အခန်းကဏ္ဍများကို မူကြမ်းရေးဆွဲသည့်အခါ ထိုအဓိကကျ သည့် အချက်များကို ထည့်သွင်းစဉ်းစားရန်လိုသည်။ ထိုအချက်များမှာ -

- အခွင့်အရေးများကိုကန့်သတ်မှုသည်တရားရေးအခြေခံရှိရမည်
- အခွင့်အရေးများကို ကန့်သတ်ခြင်းအကြောင်းရင်းများကို အတိအလင်း အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုသတ်မှတ်ရမည်။
- ဒီမိုကရေစီ လူ့အဖွဲ့အစည်းတစ်ခုတွင် ကန့်သတ်မှုများလိုအပ်သည်။ ထိုကန့် သတ်မှုများက ဦးတည်သည့် ရည် ရွယ်ချက်နှင့် အချိုးညီသည့်ကန့်သတ်မှုများ ဖြစ်ရမည်။ အခွင့်အရေးတစ်ရပ်၏ အနှစ်သာရကို ထိခိုက်ခြင်းမရှိစေရ။
- ဖြစ်လာနိုင်သည့် လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများအတွက် ထိရောက်ပီပြင်သည့် တရားရေးဆိုင်ရာ ကုစားပေးမှုတစ်ရပ်ရှိရမည်။

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတစ်ရပ်သည် လူ့အခွင့်အရေးကို ကန့်သတ်မှုနှင့်ပတ်သက်၍ တစ်လုံးတစ်ပါးမျှ ထည့်သွင်းခြင်းမပြုသင့်ဟု ဒီမိုကရေစီရေးတက်ကြွလှုပ်ရှားသူများက ထင်မြင်လေ့ရှိသည်။ မည်သည့်ကန့်သတ်မှုဖြစ်စေ အဆိုပါအခွင့်အရေးများကို အားလျော့ပျက်ပြယ်စေလိမ့်မည်ဟု ၎င်းတို့က ထင်မြင်ယူဆကြသည်။

သို့သော် ထိုသို့ထင်မြင်ယူဆချက်မှာ မှားယွင်းမှုတစ်ခုဖြစ်သည်။ အချို့သော အခွင့်အရေးများကို ကန့်သတ်ခံရနိုင်သည့် အခြေအနေများကို အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုမထားပါက အခွင့်အရေးများ၏ အတိုင်းအတာနှင့်ပတ်သက်၍ အခြေခံဥပဒေသည် မသေချာမရေရာ မှုများကိုပေါ် ပေါက်လာစေနိုင်သည်။ အုပ်ချုပ်ရေးမဏ္ဍိုင်က အလွဲသုံးစားပြုရန် အခြေခံဥပဒေက လမ်းဖွင့် ပေးလိုက်သလို ဖြစ်သွားနိုင်သည်။ ဤအချက်သည် လက်တွေ့ကျသည့် အလေးထားစရာ အချက်ဖြစ်သည်။ လူမှုအစီအစဉ်နှင့် တရားမျှတမှုကို အာမခံပေးရန်အလို့ငှာ နိုင်ငံရေးဆိုင်ရာအခွင့်အရေးနှင့် နိုင်ငံသားအခွင့်အရေးတို့ကို တစ်နည်းနည်းဖြင့် ကန့်သတ် ထားရမည်ဖြစ်သည်။ အမေရိကန်တရားရုံးချုပ် တရားသူကြီးအိုလီဗာဝမ်ဒဲလ်ဟိုးလ်စ်၏ စကားကို ကိုးကားရလျှင် ‘မိမိ၏လက်သီးကို ဝှေ့ရမ်းရန်အခွင့်အရေးသည် သူတပါး၏နှာ ခေါင်းဖျားတွင် အဆုံးသတ်သွား၏’^{၅၁} ဟု ဆိုရမည်။ ထို့ကြောင့်ပင် ဒီမိုကရေစီနှင့် လူ့အခွင့်အရေးဆိုင်ရာအပြည် ပြည်ဆိုင်ရာသဘောတူညီချက်များသည် အချို့သော အခွင့်အရေး အကာကွယ်ပေးမှုများကို ကန့်သတ်ရန် လိုအပ်ချက်ကို အသိအမှတ်ပြုထားသည်။

(က) အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာဥပဒေတွင် ပါရှိသည့်အခွင့်အရေးကန့်သတ်မှုများ

အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ လူ့အခွင့်အရေးများကို အောက်ပါအတိုင်း အုပ်စုကြီးနှစ်ခု ခွဲနိုင်သည်။

- တစ်ဖက်တွင် အကြွင်းမဲ့အခွင့်အရေးဟုခေါ်ကြသည့် အခွင့်အရေးများရှိသည်။ ထိုအခွင့်အရေးများကိုမည် သည့်အကြောင်းနှင့်မျှ စွက်ဖက်ခြင်း၊ ခြွင်းချက်ပြုခြင်းမရှိစေရ။ အကြွင်းမဲ့အခွင့်အရေးကိုပြသည့် အကောင်းဆုံး ဥပမာမှာ ညဉ့်ပန်းနှိပ်စက်မှုမှ ကင်းလွတ်ခွင့်၊ လူမဆန်သော၊ လူဂုဏ်သိက္ခာကျဆင်းစေသော ဆက်ဆံမှုမှ ကင်းလွတ်ခွင့်တို့ဖြစ်သည်။ ထိုအခွင့်အရေးကို မည်သည့် အခြေအနေတွင်မဆို ချိုးဖောက်ခြင်းမရှိအပ်ပေ။

⁵¹ ဟိုးလ်စ်၏ အဆိုအမိန့်ကိုကြည့်လျှင် လူပုဂ္ဂိုလ်များသည် အခြားသူများနှင့် ဆက်နွယ်ပတ်သက်၍ လူ့အခွင့်အရေးကို ခံစားခွင့်ရှိသည်ကိုပြသည်။ ထိုသို့ ယူဆချက်မျိုးကို လူ့အခွင့်အရေး၏ ဒေါင်လိုက်သက်ရောက်မှုဟု ခေါ်သည်။ ဤလက်စွဲစာအုပ်တွင် လူ့အခွင့်အရေးဆိုင်ရာ ခေတ်ဟောင်းယူဆချက်များကိုသာ ရှင်းလင်းတင်ပြထားသည်။ ဆိုလိုသည်မှာ နိုင်ငံတော်နှင့်ဆက်နွယ်၍ လူတစ်ဦးချင်း၏ လူ့အခွင့်အရေးများကို တင်ပြထားခြင်းဖြစ်သည်။

- တစ်ဖက်တွင် အခွင့်အရေးအများစုသည် အကြွင်းမဲ့မဟုတ်ကြပေ။ ဥပမာ လွတ်လပ်စွာစုရုံးခွင့်သည် အများပြည်သူသုံး အဝေးပြေးလမ်းမ သို့မဟုတ် လေယာဉ်ကွင်းထဲတွင် ဆန္ဒပြနေခြင်းပြုသည့် နိုင်ငံသားများကို အကျိုးဝင် မည် မဟုတ်ပေ။ လွတ်လပ်စွာ ထုတ်ဖော်ပြောဆိုခွင့်သည် အကြမ်းဖက်ရန် လှုံ့ဆော်သည့် စကားပြောဆိုမှုကို ယေဘုယျအားဖြင့် အကာအကွယ်မပေးပေ။ လူဆိုးဂိုဏ်းတစ်ခုသည် လွတ်လပ်စွာအသင်းအဖွဲ့ဖွဲ့စည်းခွင့်ကို ရရှိခံစားခွင့် မရှိပေ။ ထို့ကြောင့် ဖြေရှင်းရမည့်ကိစ္စရပ်မှာ ထိုလူ့အခွင့်အရေးများကို ကန့်သတ်ခြင်းပြုသင့်မပြုသင့်မဟုတ်ဘဲ မည်သို့ ကန့်သတ်မှုပြုသင့်သည်၊ မည်သည့်အတိုင်းအတာအထိ ကန့်သတ်မှုပြုသင့်သည်တို့ဖြစ်သည်။

အကြွင်းမဲ့ အခွင့်အရေးများကို ခွင်းချက်ထားကာ နိုင်ငံရေးဆိုင်ရာ အခွင့်အရေးများကို ကန့်သတ်ချက်များအား အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ လူ့အခွင့်အရေးဥပဒေတွင် လက်ခံထားသည်။ အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ လူ့အခွင့်အရေးကြေညာစာတမ်း အပိုဒ် ၂၉(၂) တွင် -

‘မိမိတို့၏ အခွင့်အရေးနှင့် လွတ်လပ်ခွင့်များကို ကျင့်သုံးရာတွင် လူတိုင်းသည် အခြားသူများ၏ အခွင့်အရေးများနှင့် လွတ်လပ်ခွင့်များကို အသိအမှတ်ပြု၍ ရိုသေလေးစားစေရန်အလို့ငှာလည်းကောင်း၊ ဒီမိုကရေစီကျင့်သုံးသော လူ့အဖွဲ့အစည်းတွင် ကိုယ်ကျင့်တရားအပြင် ရပ်ရွာအေးချမ်းသာယာရေးနှင့် ပြည်သူ့အကျိုးစီးပွား ဖြစ်ထွန်းရေးတို့အတွက် တရားမျှတစွာ ကျင့်ဆောင်ရန် အလို့ငှာလည်းကောင်း၊ ဥပဒေက ပြဋ္ဌာန်းထားသည့် ချုပ်ချယ်မှုများဖြင့်သာ ကန့်သတ်ခြင်းခံရမည်။’

အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ လူ့အခွင့်အရေးဥပဒေတွင် အခွင့်အရေးများကို နည်းလမ်းနှစ်ရပ်ဖြင့် ကန့်သတ်ထားသည်။

- အချို့သော ပြဋ္ဌာန်းချက်များတွင် အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ လူ့အခွင့်အရေးဥပဒေတွင်ပါရှိသည့် အခွင့်အရေးကာကွယ်မှုများ အားလုံးကို အကျိုးသက်ရောက်သည့် အထွေထွေကန့်သတ်ချက်အပိုဒ်တစ်ခုပါရှိသည်။ ဥပမာတစ်ခုမှာ အထက်ဖော်ပြပါ အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ လူ့အခွင့်အရေး ကြေညာစာတမ်းအပိုဒ် ၂၉(၂) ဖြစ်သည်။ အလားတူ လူ့အခွင့်အရေးနှင့် ပြည်သူ့အခွင့်အရေးဆိုင်ရာ အာဖရိကန်သဘောတူညီချက်အပိုဒ် ၂၇(၂)တွင်လည်း အောက်ပါအတိုင်း ပြဋ္ဌာန်းထားသည်။

အခြားသူများ၏ အခွင့်အရေး၊ လူ့အဖွဲ့အစည်း၏ လုံခြုံရေး၊ အကျင့်စာရိတ္တနှင့် အများပြည်သူ အကျိုးစီးပွားတို့ကို ရိုသေလေးစားမှုရှိရှိဖြင့် လူတစ်ဦးချင်းစီ၏ အခွင့်အရေးနှင့်

လွတ်လပ်ခွင့်များကို ကျင့်သုံးရာ၏။ ထိုသို့သော အပိုဒ်များသည် စံသတ်မှတ်ချက်များကို လက်တွေ့ကျင့်သုံးကြသည့် လွှတ်တော်၊ အစိုးရနှင့်တရားသူကြီးများကဲ့သို့ မဏ္ဍိုင်များအတွက် ပိုမိုလွယ်ကူစေရန် ပြဋ္ဌာန်းထားခြင်းဖြစ်သည်။ ထို့အတူ အသုံးပြုထားသည့် အခွင့်အရေးကန့် သတ်မှု အယူအဆကို အများပြည်သူနားလည်သဘောပေါက်စေရန် ထည့်သွင်းပြဋ္ဌာန်းထား ခြင်းလည်းဖြစ်သည်။ အခြားတစ်ဖက်တွင်မူ ထိုအပိုဒ်များသည် အခွင့်အရေးများအကြား ခွဲခြားသတ်မှတ်မှုများကို ခွင့်မပြုပေ။

အခြားသော အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ လူ့အခွင့်အရေးအထောက်အကူပြု သဘောတူ ညီချက်များတွင် ယေဘုယျအပိုဒ်ဟူ၍ မပါရှိပေ။ သီးခြားအပိုဒ်များနှင့် ဆက်စပ်နေသည့် သီးခြားကန့်သတ်ချက် အပိုဒ်များသာပါရှိသည်။ ဤအချက်သည် ICCPR ၏ဖြေရှင်းချက် ဖြစ်သည်။ ICCPR တွင် အခွင့်အရေးအားလုံးကို အညီအမျှ သက်ရောက်မှု ရှိလာမည့် အထွေထွေကန့်သတ်ချက်အပိုဒ်ဟူ၍ မပါရှိပေ။⁵² ထိုအချက်သည် လူ့အခွင့်အရေးဆိုင်ရာ ဥပဒေသဘောတူညီချက်နှင့် လူ့အခွင့်အရေးဆိုင်ရာ အမေရိကန်သဘောတူညီချက်ကို မူကြမ်းရေးဆွဲသူများက ချမှတ်ခဲ့ခြင်းဖြစ်သည်။ ထိုသဘောတူညီချက်များတွင် သီးခြားပြဋ္ဌာန်း ချက်တစ်ရပ်စီအတွက် အခွင့်အရေးတစ်ခုစီကို ကန့်သတ်ခြင်းအတွက် လက်ခံနိုင်လောက် သော အကြောင်းရင်းများကို ထည့်သွင်းဖော်ပြထားသည်။ မူကြမ်းကို ထိုသို့ရေးဆွဲခဲ့သဖြင့် လူ့အခွင့်အရေးကြေညာစာတမ်းမှာ ရှည်လျားသွားသော်လည်း သီးခြားအခွင့်အရေးတစ်ရပ်စီ အတွက် လက်ခံနိုင်လောက်သော အကြောင်းရင်းများထဲတွင် ခွဲခြားသိမြင် မှုရရှိစေနိုင်သည့် အကျိုးကိုရရှိစေသည်။ ICCPR တွင်ပါသည့်အချို့အပိုဒ်များတွင် ကန့်သတ်ချက်များနှင့်ပတ် သက်၍ စာသားအတိအကျ ပါဝင်ခြင်းမရှိပေ။ ဥပမာ အများပြည်သူလှုပ်ရှားမှုတွင် ပါဝင် ဆောင်ရွက်မှုနှင့် ပတ်သက်ပြီး အပိုဒ် ၂၅ တွင် ကြောင်းကျိုးဆီလျော်မှုမရှိသည့် မည်သည့် ကန့်သတ်ချက်မျှ မရှိစေရဟူသာ ပြဋ္ဌာန်းထားသည်။ ထိုအခြေအနေတွင် ကြောင်းကျိုးဆီ လျော်မှုမရှိသည့် ကန့်သတ်မှုများဟူသည့် အဓိပ္ပာယ်ကို ရှာဖွေဖော်ထုတ်ရန် အထောက်အထား ဥပဒေတစ်ရပ်ကို ကုလလူ့အခွင့်အရေးကော်မတီက ရေးဆွဲခဲ့သည်။

(၁) အခွင့်အရေးကန့်သတ်ခြင်းအတွက် ဥပဒေရေးရာအခြေခံ

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေနှင့် အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာဥပဒေတွင် အခွင့်အရေးများအပေါ်

⁵² သို့သော် လက်တွေ့တွင်မူ ICCPR တွင်ပါရှိသည့် ကန့်သတ်ချက်များကို ရေးဆွဲထားမှုအများအပြားသည် ကြောင်းကျိုးဆီလျော်မှု မရှိလှပေ။ ထိုရေးဆွဲ ထားမှုများကို ကုလလူ့အခွင့်အရေးကော်မတီက ဖလှယ်သုံးစွဲလေ့ရှိသည်။

ကန့်သတ်မှုပြုရန် ခွင့်ပြုထားသော်လည်း ထိုကဲ့သို့ ကန့်သတ်မှုများအတွက် ဥပဒေနှင့် အညီဖြစ်ရန်လိုအပ်သည်။ ဥပမာ ICCPR အပိုဒ် ၁၉ တွင် လွတ်လပ်စွာဖော် ထုတ်ခွင့်နှင့် သတင်းအချက်အလက်သိပိုင်ခွင့်တို့သည် ‘ဥပဒေပြဋ္ဌာန်းချက်အရ’ ကန့်သတ်ခြင်းပြုနိုင်သည့် အခွင့်အရေးများဖြစ်ကြောင်း ဖော်ပြထားသည်။

ပြဋ္ဌာန်းဥပဒေရေးဆွဲရေးကို အသုံးပြုကာ အခြေခံဥပဒေပါအခွင့်အရေးကို ပယ်ဖျက် ခြင်း သို့မဟုတ် ကန့်သတ်ခြင်းပြုကာ အခွင့်အရေးမျိုးဖောက်မှုများမှ အခြေခံဥပဒေကအကာ အကွယ်ပေးနိုင်စွမ်းကို အားလျော့ပျက်ပြယ်သွားစေမည်ကို စိုးရိမ်သည့်သူများက ထိုသို့သော အပိုဒ်များသည် အခွင့်အရေးကာကွယ်ပေးမှု အရှိန်အဟုန်ကို လျော့ပါးသွားစေမည်ဟု ရှုမြင် ကြသည်။ သို့ရာတွင် အုပ်ချုပ်ရေးမဏ္ဍိုင်၏ အာဏာရှင်ဆန်သောလုပ်ရပ်များမှ အကာအကွယ် ပေးရန်နှင့် ဥပဒေကြောင်းအရခိုင်လုံမှုတို့ကို အာမခံနိုင်ရန် မည်သည့် အခွင့်အရေးကန့်သတ်မှု မဆို ဥပဒေတွင် အခြေခံရန်လိုအပ်သည်။ ထို့ကြောင့် ဥပဒေပြုလွှတ်တော်-သို့မဟုတ် ဓလေ့ထုံးတမ်းဥပဒေသုံးစနစ်များရှိ တရားသူကြီးက ချမှတ်သည့် ဥပဒေ(စီရင်ထုံး) ဟူသည် ယင်းတို့က ကန့်သတ်လိုက်သည့် အခွင့်အရေးများ၊ ကန့်သတ်လိုက်ရသည့် အခြေခံကို ရှင်း လင်းစွာပြဆို ရမည်ဖြစ်သည်။⁵³ အခွင့်အရေးကာကွယ်မှုများသည် မည်သည့်နေရာတွင် ဆုံး သည်ဆိုသည်ကို ပြည်သူများအား သိသာမြင်သာစေရမည်ဖြစ်သည်။ သို့မှသာ ဥပဒေ၏ မျှော်မှန်းနိုင်စွမ်းကို အာမခံချက်ပေးနိုင်မည်ဖြစ်သည်။

ထို့ကြောင့် ICCPR အပိုဒ် ၁၉ တွင်ပါရှိသည့် ဥပဒေပြဋ္ဌာန်းချက်အရဟူသည့် စကားရပ်သည် အုပ်ချုပ်ရေးဆိုင်ရာ ပြဋ္ဌာန်းချက်တစ်ရပ် သို့မဟုတ် ရှင်းလင်းမှုမရှိသော ပြဋ္ဌာန်းဥပဒေဆိုင်ရာ အခွင့်အာဏာပေးအပ်မှုတစ်ခုခုပေါ်တွင်သာ အခြေခံသည့် နှောင့်ယှက် စွက်ဖက်မှုကို တားမြစ်ထားခြင်းအဖြစ် နားလည်သဘောပေါက်အပ်သည်။⁵⁴ သို့ရာတွင် ဥပ ဒေပြဋ္ဌာန်းချက်အရဟူသည့် စကားရပ်တစ်ခုတည်းသည် အခွင့်အရေးအလွဲသုံးစားပြုမှုများကို တိုက်ဖျက်ရန် လုံလောက်သော အာမခံချက်မဟုတ်ဆိုသည်ကို မမေ့ရန်အရေးကြီးသည်။ လာမည့် အပိုင်းနှစ်ပိုင်းတွင် ဖော်ပြထားသည့်အတိုင်း လွှတ်တော်ကိုယ်စားလှယ်တစ်ဦးက

⁵³ ဤအာမခံချက်သည် ၁၂၁၅ ခုနှစ် အင်္ဂလိပ် မဂ္ဂနာကာတာ သဘောတူညီချက်ကတည်းကပင် အစပြုပါရှိခဲ့သည်။ ထိုသဘောတူညီချက် အပိုဒ် ၃၉ တွင် မည်သည့်လွတ်လပ်သော လူသားကိုမဆို တိုင်းပြည်၏ ဥပဒေအရမဟုတ်လျှင်သော် လည်းကောင်း၊ သူကောင်းမျိုး၏ ဥပဒေနှင့်အညီ စီရင်ဆုံးဖြတ်မှုအရမဟုတ်လျှင်သော်လည်းကောင်း ဖမ်းဆီးခြင်း၊ သတ်ဖြတ်ခြင်း၊ နယ်နှင်ဒဏ်ပေးခြင်းမပြုရ။ ဟုပြဋ္ဌာန်းထားသည်။

⁵⁴ Manfred Nowak, *U.N. Covenant on Civil and Political Rights: CCPR Commentary*, 2nd ed., N.P. Engel Publishers, 2005, p. 460, fn. 46.

အခွင့်အရေးများကို ကန့်သတ်နိုင်သည့် အတိုင်းအတာကို ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေက အတိအလင်း ကန့်သတ်မှုပြုရမည်။

(ဂ) အခွင့်အရေးကန့်သတ်မှုအတွက်အကြောင်းရင်းများ

အကြွင်းမဲ့မဟုတ်သော အခွင့်အရေးများကို ကန့်သတ်ခြင်းအတွက် လက်ခံနိုင်လောက်သော အကြောင်းရင်းများကို ဆွေးနွေးခြင်းမပြုမီ အခွင့်အရေးတစ်ခု၏ အနှစ်သာရသည် ရှင်းလင်းပြီးသားဖြစ်ကြောင်း အသားပေးဖော်ပြရန်လိုသည်။ ကန့်သတ်မှုဟု ယူဆရသည့် အချက်သည် မူလအစတွင် သက်ဆိုင်ရာအခွင့်အရေးတွင် အကျိုးဝင်ချင်မှ ဝင်ပေလိမ့်မည်။ ဥပမာ နိုင်ငံသားများသာလျှင် နိုင်ငံတစ်ခု၏ ပြည်လုံးကျွတ်ရွေးကောက်ပွဲတွင် မဲပေးခွင့်ရလေ့ရှိသည်။ (ICCPR အပိုဒ် ၂၅ ကို ကြည့်ပါ။) ထို့ကြောင့် နိုင်ငံခြားသားများမဲပေးခွင့်မရှိဟူသည့်အချက်သည် လူ့အခွင့်အရေးကန့်သတ်မှုမဟုတ်ပေ။

ထို့အပြင် လူ့အခွင့်အရေးအခန်းကဏ္ဍကို စနစ်တကျ အနက်ဖွင့်ဆိုခြင်းအတွက် လိုအပ်ချက်မှနေ၍လည်း အခွင့်အရေးကန့်သတ်မှုများ ပေါ်ထွက်လာသည်။ အခွင့်အရေးများကို တစ်စိတ်တစ်ဒေသခြားခြားဖြင့်မပြုအပ်ပေ။ ဥပမာ အမျိုးသမီးအင်္ဂါ ဖြတ်တောက်ပြုပြင်ခြင်းကို မိဘများ၏ လွတ်လပ်စွာကိုးကွယ်ခွင့်ဖြင့် အကာအကွယ်ပေးထားခြင်းမရှိပေ။ အကြောင်းမှာ ကိုယ်လက်အင်္ဂါပြည့်စုံစွာ ပိုင်ဆိုင်ခွင့်နှင့် ကလေးငယ်၏ အခြားသော အခွင့်အရေးများသည် ဤကိစ္စရပ်တွင် ဘာသာရေးဆိုင်ရာလွတ်လပ်ခွင့်ထက်အလေးသာနေသောကြောင့်ဖြစ်သည်။⁵⁵

လူတစ်ဦးချင်းစီ၏အခွင့်အရေးများကို ကန့်သတ်ခြင်းအတွက် ကြောင်းကျိုးဆီလျော်သော အကြောင်းရင်းများအနက် အောက်ပါအကြောင်းရင်းများပါဝင်သည်။

- **အခြားသူများ၏အခွင့်အရေး။** ။ဤအချက်တွင် အခြားသူများ၏မူလအခွင့်အရေးများပါဝင်ပြီး မူလအခွင့်အရေးကဏ္ဍများထဲတွင် အကာအကွယ်ပေးထားခြင်းမရှိသည့် အခွင့်အရေးများလည်း ပါဝင်နိုင်သည်။ ဥပမာ လူ့အခွင့်အရေးကြေညာစာတမ်းထဲတွင် ပုဂ္ဂလိကပိုင်ပစ္စည်းကို အကာအကွယ်ပေးထားခြင်းမရှိပေ။ သို့သော် ပုဂ္ဂလိကပစ္စည်းဥစ္စာပိုင်ဆိုင်မှု အခွင့်အရေးသည် လွတ်လပ်စွာ သွားလာခွင့်ကို ကန့်သတ်မှုပြုနိုင်ကြောင်း ယေဘုယျအားဖြင့် လက်ခံထားသည်။ (ဥပမာ အခွင့်မရှိ ဖြတ်သန်းသွားလာခြင်းကို တားမြစ်ချက်များထုတ်

⁵⁵ အမျိုးသမီးအခွင့်အရေးဆိုင်ရာ လူ့အခွင့်အရေးနှင့် ပြည်သူ့အခွင့်အရေးဆိုင်ရာ အာဖရိကသမဂ္ဂ၏ လိုက်နာရန် ကျင့်ဝတ် အပိုဒ် (၅) (ခ) တွင်ပါရှိသည့် အမျိုးသမီးအင်္ဂါဖြတ်တောက်ပြုပြင်မှု အလေ့အကျင့်ကို တိုက်ဖျက်ရန်ရည်ရွယ်ကာ ယင်းအလေ့အကျင့်ကို တားမြစ်မှုအား ထည့်သွင်းပြဋ္ဌာန်းထားသည့်ကို သာကေအဖြစ်တွေ့နိုင်သည်။

ပြန်ခြင်း)

- **ရပ်ရွာအေးချမ်းသာယာရေး ။ ။** ရပ်ရွာအေးချမ်းသာယာရေးသည် ICCPR အပိုဒ်များစွာတွင်တွေ့ရှိရသည့် အခွင့်အရေးကန့်သတ်မှုများအတွက် အကြောင်းပြချက်တစ်ခုဖြစ်သည်။ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများစွာတွင် တွေ့ရလေ့ရှိသည့် အကြောင်းပြချက်တစ်ခုလည်းဖြစ်သည်။ တစ်ဖက်တွင် ရပ်ရွာအေးချမ်းသာယာရေးသည် သိသာမြင်သာသည့် အကန့်အသတ်တစ်ခုဖြစ်သည်ဟု ထင်ရသည့်အပြင် ရပ်ရွာအေးချမ်းသာယာမှုပျက်ပြားခြင်းမှ နိုင်ငံတော်က အကာအကွယ်ပေးရခြင်း၊ ပြစ်မှုနှိမ်နင်းခြင်း၊ တရားဥပဒေစိုးမိုးမှုကို ကာကွယ်စောင့်ရှောက်ရခြင်းတို့ကို ရည်ညွှန်းသည်။ အခြားတစ်ဖက်တွင် လူ့အခွင့်အရေးကို မှေးမှိန်စေမည့် အကြောင်းပြချက်ဖြင့် အာဏာရှင်အစိုးရများစွာက ဤအကြောင်းပြချက်ကိုကိုင်ကာ ကန့်သတ်မှုအား အလွဲသုံးစားပြုခဲ့ကြသည်။ ထို့ကြောင့် တရားဝင် ရပ်ရွာအေးချမ်းသာယာရေးဆိုင်ရာ ကန့်သတ်ချက်များ၏ အသေးစိတ်ယူဆချက်ကို ဥပဒေပြုလွှတ်တော်နှင့် တရားရုံးတို့က ဖော်ဆောင်ပေးရန် အရေးကြီးသည်။ ထိုကန့်သတ်ချက်သည် လိုအပ်ချက်နှင့် အချိုးညီမှုမူ အခြေခံမူများဖြင့် ကန့်သတ်ပေးရန်လည်း အရေးကြီးသည်။ (လာမည့်အပိုင်းတွင် လေ့လာရန်။)
- **တိုင်းပြည်လုံခြုံရေး ။ ။** နိုင်ငံတကာလူ့အခွင့်အရေးသဘောတူညီချက်များအနက် တိုင်းပြည်လုံခြုံရေးသည် အချို့သောလူ့အခွင့်အရေးများကို ကန့်သတ်ရန် ကြောင်းကျိုးဆီလျော်သည့် အခြေခံတစ်ရပ်ဖြစ်သည်။ ဥပမာ လွတ်လပ်စွာလှုပ်ရှားသွားလာခွင့် (ICCPR အပိုဒ် ၁၂) နှင့် လွတ်လပ်စွာ ထုတ်ဖော်ပြောဆိုခွင့် (ICCPR အပိုဒ် ၁၉) တို့ကဲ့သို့သော အခွင့်အရေးများဖြစ်သည်။ ရပ်ရွာအေးချမ်းသာယာရေးအပိုင်းတွင် ထည့်သွင်းစဉ်းစားမှုများနည်းတူ တိုင်းပြည်လုံခြုံရေးကို အကြောင်းပြကာ အာဏာအလွဲသုံးစားပြုမှုများကို လက်သင့်ခံခြင်းမပြုသင့်ပေ။ အကြမ်းဖက်ဝါဒတိုက်ဖျက်ရေးစစ်ဆိုသည့် စစ်ပွဲတွင် သံ့ပန်းများကို တရားမျှတသော ရုံးတင်စစ်ဆေးမှုရရှိခွင့်ပေးရန် ကန့်သတ်မှုများသည် အဆိုပါအလွဲသုံးစားပြုမှုများအတွက် ဥပမာပင်ဖြစ်သည်။ ထိုစဉ်က နိုင်ငံပေါင်းများစွာမှ သံသယရှိသူများကို စွပ်စွဲချက်မရှိ၊ အချိန်အကန့်အသတ်မရှိ ထောင်ချခဲ့သည်။
- **အများပြည်သူ၏ကျန်းမာရေး ။ ။** အခွင့်အရေးကန့်သတ်မှုအတွက် ဤအ

ကြောင်းရင်းကိုလည်း ကျယ်ကျယ်ပြန့်ပြန့်ကျင့်သုံးကြသည်။ ဥပမာ ကူးစက် ကပ်ရောဂါတစ်ခုကို မပြန့်ပွားစေရန် နိုင်ငံသားများ၏ လွတ်လပ်စွာ လှုပ်ရှား သွားလာခွင့်ကို နိုင်ငံတော်က ကန့်သတ်ခြင်း(ရောဂါခြေချုပ်)ပြုသည့် အခြေ အနေတွင်ဖြစ်စေ၊ အများပြည်သူသောက်သုံးရေဖြန့်ဖြူးမှုကို ကာကွယ်ရမည့် အခြေအနေတွင်ဖြစ်စေ ဤအကြောင်းရင်းကို ကိုးကားနိုင်သည်။

■ **အများပြည်သူ၏အကျင့်စာရိတ္တ** ။ ။ အများပြည်သူ၏ အကျင့်စာရိတ္တကို ကာကွယ်ပေးခြင်းသည် လူ့အခွင့်ရေးအများအပြားနှင့် ဆက်နွှယ်၍ အသိအ မှတ်ပြုထားသည့် အချက်ဖြစ်သည်။ ဗလီဝတ်ကျောင်း၊ ဘုရားရှိခိုးကျောင်း၊ သုသာန်စသည်တို့တွင် ဆန္ဒပြခြင်းကို ကန့်သတ်သည့်အခါ ဤအချက်ကို ကိုးကားနိုင်သည်။ ဤကန့်သတ်ချက်၏ အတိုင်းအဆပမာဏသည် လွတ် လပ်စွာ ဖွင့်ဟဖော်ပြခွင့်နှင့်စပ်လျဉ်း၍ အငြင်းပွားဖွယ်ဖြစ်လေ့ရှိသည်။ ဥပမာ သာသနာ ညှိုးနွမ်းစေမှုနှင့်ပတ်သက်၍ အငြင်းပွားဖွယ်ဖြစ်နိုင်သည်။

(ဃ) အခွင့်အရေးများကန့်သတ်မှုကို ပိုင်းခြားကန့်သတ်ပေးသောအရာများ၊ အချိုးညီမှုနှင့် အခွင့်အရေးတစ်ရပ်၏ အနှစ်သာရကို အကာအကွယ်ပေးခြင်း

လူ့အခွင့်အရေးကို ကန့်သတ်ခြင်းသည် ထင်ရာစိုင်းကန့်သတ်ခြင်းမျိုးဖြင့် ဆောင် ရွက်၍မရနိုင်ပါ။ ဤသို့မဟုတ်ပါက အစိုးရအာဏာပိုင်များမှ အခွင့်အရေးတစ်ရပ်ကို ကန့် သတ်လိုက်သည်နှင့် ၎င်းအခွင့်အရေးသည် လုံးလုံးပျောက်ကွယ်သွားနိုင်သည့် အခြေအနေ မျိုးသို့ ဆိုက်ရောက်သွားနိုင်သည်။

တရားရေးဆိုင်ရာ အချိုးညီမှုမှ အခြေခံမူ(ပြစ်မှုနှင့်ပြစ်ဒဏ် အတိုင်းအဆတူညီမှု) သည် အခွင့်အရေးကန့်သတ်မှုများကို ကျဉ်းမြောင်းအောင်လုပ်ဆောင်ရာတွင် အရေးကြီး သည်။ ပုံမှန်အနေအထားတွင် လက်ခံနိုင်သည့် ရည်မှန်းချက်တစ်ရပ် အောင်မြင်ရေးအတွက် ကန့်သတ်မှုအနည်းဆုံးနည်းလမ်းကို ကိုယ်စားပြုသည့် ပမာဏအတိုင်းအဆကိုလည်း ဆုံးဖြတ်သတ်မှတ်ရန် အထောက်အကူပြုသည်။ အစိုးရသည် သက်ဆိုင်ရာ အစီအမံတစ်ရပ် ၏ ရည်မှန်းချက်ကိုရရှိစေရန် လိုအပ်သည်ထက်ကျော်လွန်၍ အခွင့်အရေးတစ်ရပ်ကို ကန့် သတ်ခြင်းမပြုသင့်ကြောင်း အချိုးညီမှုမှ အခြေခံက ပြဋ္ဌာန်းထားသည်။

ဥရောပ လုံခြုံရေးနှင့် ပူးပေါင်းဆောင်ရွက်ရေးအဖွဲ့ (OSCE) က လွတ်လပ်စွာစုရုံး ခွင့်အပေါ် ကန့်သတ်ချုပ်ခြယ်မှုများကို ကန့်သတ်မှုပြုခြင်းနှင့်ပတ်သက်၍ အောက်ပါအတိုင်း ကြေညာထားသည်။

ကန့်သတ်ချုပ်ခြယ်မှုမှန်သမျှသည် ဖြစ်ပေါ်လာသည့် အရေးကိစ္စတစ်ရပ်နှင့် အနီးကပ်ဆက်သွယ်မှုရှိရမည်။ အာဏာပိုင်များက ရရှိအောင်ကြိုးပမ်းသည့် သီးခြားရည်မှန်းချက် (များ)ကို ပြည့်မီစေရန် နည်းပါးစွာကန့်သတ်မှုဖြစ်ရမည်။ ကန့်သတ်ချုပ်ခြယ်မှုမပြုလျှင် ရရှိလိမ့်မည်မဟုတ်သော ကျယ်ပြန့်သည့်အကျိုးစီးပွားကို မြှင့်တင်သည့် ကန့်သတ်မှုများဖြစ်ကြောင်း နိုင်ငံတော်ကပြဆိုနိုင်ရမည်။ သို့ဖြစ်၍ ဖြစ်ရပ်တစ်ခု၏လက္ခဏာကို အခြေခံကျကျ ပြောင်းလဲသွားစေခြင်း (ဥပမာ မြို့တစ်မြို့၏ အစွန်အဖျားနယ်မြေများမှ လမ်းလျှောက်ချီတက်ခြင်း)အားတားဆီးသည့် ကန့်သတ်ချုပ်ခြယ်မှုများကို အာဏာပိုင်များက ပုံမှန်ချမှတ်ခြင်း မပြုရန် အချိုးညီမျှမှု အခြေခံမူက ကန့်သတ်မှုပြုပေးသည်။⁵⁶

အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာဥပဒေတွင် အချိုးညီမျှမှုကို နည်းလမ်းအမျိုးမျိုးဖြင့် ဖော်ပြသည်။ ဥပမာ ICCPR အပိုဒ် ၁၉ တွင် ကန့်သတ်မှုပြုခြင်း၏ ဦးတည်ချက်ကို ရရှိရန် မဖြစ်မနေလိုအပ်သည့် ကန့်သတ်မှုများဖြစ်မှသာလျှင် ကန့်သတ်မှုများကို ခွင့်ပြုနိုင်သည်ဟု ပြဌာန်းထားသည်။ အချိုးညီမျှမှုစမ်းသပ်ချက်ကို အစိတ်အပိုင်းနှစ်ခုအဖြစ် တရားသူကြီးများက ခွဲခြားလေ့ရှိသည်။ ယင်းတို့မှာ တရားဝင်ဦးတည်ချက်တစ်ခုကိုရရှိရန် ထိုကန့်သတ်ချက်သည် လိုအပ်ခြင်းရှိမရှိ (သို့မဟုတ် အခြားနည်းလမ်းဖြင့် ထိုဦးတည်ချက်ကို ရရှိနိုင်သလား) ဆိုသည့်အစိတ်အပိုင်းနှင့်ကန့်သတ်မှုသည် ဦးတည်ချက်နှင့်အချိုးညီမှုရှိ မရှိဆိုသည့် အစိတ်အပိုင်းတို့ဖြစ်သည်။ ကန့်သတ်မှုသည် ဦးတည်ချက်နှင့် အချိုးညီမှုရှိမရှိဆိုသည့် စံသတ်မှတ်ချက်သည် ‘ကန့်သတ်မှုကို အလွန်အကျွံသုံးစွဲခြင်း’⁵⁷ မှ အကာအကွယ်ပေးရန်ဖြစ်သည်။

မရှိမဖြစ်လိုအပ်ချက်

အခွင့်အရေးကို ကန့်သတ်မှုပြုသည့် အစီအမံဟူသမျှသည် ဒီမိုကရေစီလူ့အဖွဲ့အစည်းတွင် မရှိမဖြစ်လိုအပ်ကြောင်း အစိုးရအာဏာပိုင်များက ပြသရန် ပြဌာန်းချက်ကို မရှိမဖြစ်လိုအပ်ချက်က ရည်ညွှန်းသည်။ ပြီးခဲ့သည့်အပိုင်းတွင် ဆွေးနွေးခဲ့သည့် ပုံမှန်အတိုင်းဆိုလျှင်ကြောင်းကျိုးဆီလျော်သည့်ရည်မှန်းချက်တစ်ခုကို ရရှိအောင်လုပ်သည့်အခါတွင်ပင်လျှင် အင်မတန်လိုအပ်သည့် အရေးယူဆောင်ရွက်ချက်များ ထက်ကျော်လွန်အောင် မလုပ်ဆောင်သင့်ပေ။ ICCPR တွင်ပါရှိသည့် လွတ်လပ်စွာ စုရုံးခွင့်နှင့်အသင်းအပင်းဖွဲ့စည်းခွင့်အတွက်

56

OSCE, *Guidelines on Freedom of Peaceful Assembly*, page 39

57

အချိုးညီမျှမှု အခြေခံနှင့် အခွင့်အရေးတစ်ရပ်၏ အနှစ်သာရကို အကာအကွယ်ပေးခြင်းတို့အား ကော်မတီ၏ နားလည်သဘောပေါက်မှုအတွက် အထွေထွေ သဘောတူညီချက်အများအပြားတွင် ကုလ လူ့အခွင့်အရေး ကော်မတီက ရှင်းလင်းတင်ပြထားသည်။ ဥပမာ အထွေထွေ သဘောတူညီချက် အပိုဒ် ၂၉။(၁၉၉၉) တွင်ပါသည့် (လွတ်လပ်စွာ လှုပ်ရှားသွားလာခွင့်) အပိုဒ် ၁၂ ။ ပိုဒ်ခွဲ ၁၁ မှ ၁၈။

ချမှတ်ထားသည့် ကန့်သတ်ချက်များ၏ ဒီမိုကရေစီနည်းကျလိုအပ်ချက်သည် သာဓကထဲတွင် ပါဝင်သည်။ ထိုအခွင့်အရေးနှစ်ရပ်သည် နိုင်ငံရေးထင်မြင်ယူဆချက်များကို ပုံဖော်ခြင်း၊ ထုတ်ဖော်ပြသခြင်းလုပ်ငန်းစဉ်တွင် မရှိမဖြစ် ဒီမိုကရေစီနည်းကျလုပ်ငန်းတစ်ခုကို လုပ်ဆောင်ပေးသည်။ ထိုအခွင့်အရေးများကို ကန့်သတ်ခြင်းသည် ထိုဒီမိုကရက်တစ်လုပ်ငန်းအတွက် အထောက်အကူဖြစ်စေရမည်။ အဆိုပါအခွင့်အရေးများကို ကန့်သတ်ခြင်းသည် မူမတူယှဉ်တွဲနေနိုင်မှု၊ ခွင့်လွှတ်သည်းခံမှု၊ အမြင်ကျယ်မှု၊ ပြည်သူလူထု၏ အချုပ်အခြာအာဏာ စသည့် အခြေခံဒီမိုကရက်တစ် အခွင့်အရေးများကို ဦးတည်သည့် ဒီမိုကရေစီစံချိန်စံညွှန်း^{၁၈} ကို တည်တံ့အောင် ထိန်းသိမ်းပေးရန် မရှိမဖြစ်လိုအပ်သည့် ကန့်သတ်မှုများဖြစ်ရမည်ဟု ICCPR က ပြဌာန်းထားသည်။ တစ်နည်းဆိုရလျှင် လွတ်လပ်စွာ စုရုံးခွင့် သို့မဟုတ် လွတ်လပ်စွာ အသင်းအပင်းဖွဲ့စည်းခွင့်ကို ကန့်သတ်ရန်အလို့ငှာ အဆိုပါကန့်သတ်ချက်တစ်ရပ်သည် အရေးပေါ် လူမှုလိုအပ်ချက်တစ်ရပ်ကို ဖြေရှင်းရန်အတွက် လိုအပ်ခြင်းဖြစ်ကြောင်း နိုင်ငံတော်က ထုတ်ဖော်ပြသနိုင်ရမည်။ ဥပမာ လူနည်းစုလူမျိုးများက မဲပေးရန်ပြင်ဆင်သည့်အခါ စနစ်တကျခြိမ်းခြောက်အကြပ်ကိုင်ရန် ကြိုးပမ်းသည့် လူမျိုးရေးဝါဒီအုပ်စုတစ်စုကို တရားမဝင်ကြောင်း နိုင်ငံတော်ကကြေညာနိုင်သည်။ ထိုလူမျိုးရေးဝါဒီအုပ်စုကို ကန့်သတ်ခြင်းမှာ ကြောင်းကျိုးဆီလျော်မှုရှိသည်။ အကြောင်းမှာ ထိုအုပ်စုသည် အခြားသူများ၏ အခွင့်အရေးကို ကန့်သတ်သည့်အပြင် လူမျိုးစုံကွဲပြားစွာ အတူယှဉ်တွဲနေထိုင်သော လူ့အဖွဲ့အစည်း၏ အခြေခံတန်ဖိုးများကို ခြိမ်းခြောက်နေသောကြောင့် ဖြစ်သည်။

ဦးတည်ချက်နှင့် လျော်ညီသောအချိုးညီမှု

ရည်မှန်းသော ဦးတည်ချက်နှင့်လျော်ညီသော အချိုးညီမှုကို ဆန်းစစ်ရာတွင် ကန့်သတ်ချုပ်ချယ်မှုပြုလုပ်သော အစီအမံများသည် အတိုင်းအဆအနည်းဆုံးဖြစ်မဖြစ်ကို အခြေခံကြည့်သည်။ အခွင့်အရေးတစ်ရပ်ကို ထိပါးသောလုပ်ဆောင်ချက်သည် အတိုင်းအဆအားဖြင့် နည်းပါးစေကာမူ နိုင်ငံတော်အနေဖြင့် အချိုးညီမှုအခြေခံမှုကို ချိုးဖောက်သည်ဟု ဆိုရမည်ဟု တွေ့ရမည်။ လွတ်လပ်စွာစုရုံးခွင့်သာကေဖြစ်ရပ်ကိုကြည့်ပါ။ ရပ်ရွာအေးချမ်းသာယာရေးကို ကာကွယ်ရန်ဟုဆိုကာ ငြိမ်းချမ်းစွာဆန္ဒပြမှုကို တားမြစ်ပိတ်ပင်မည်ဆိုပါက အစိုးရအာဏာပိုင်များအနေဖြင့် တည်ငြိမ်မှုမပျက်ပြားစေရန် လွတ်လပ်စွာဆန္ဒပြမှုကို တားဆီးပိတ်ပင်ခြင်းထက် ကန့်သတ်ချုပ်ချယ်မှုနည်းပါးသော အခြားအစီအမံများကို ရွေးချယ်ခြင်း မပြု

ရသည့်အကြောင်းရင်းများကို ရှင်းလင်းပြရန်လိုအပ်မည်ဖြစ်သည်။ ဥပမာ - အစိုးရအနေဖြင့် ဆန္ဒပြသူများကို ထိန်းသိမ်းရန် ရဲအစောင့်အရှောက်ကို ပိုမိုချပေးထားခြင်းဖြင့်လည်းကောင်း၊ ဆန္ဒပြမှုတစ်ရပ်လုံးကို ပိတ်ပင်သည့်အစား ဆန္ဒပြရန်နေရာများကို ကန့်သတ်ပေးခြင်းအားဖြင့်လည်း ကောင်းတည်ငြိမ်မှုကို မပျက်ပြားစေရန် ဆောင်ရွက်နိုင်သည်။ သို့သော် ဆန္ဒပြသူများ၏ လွတ်လပ်စွာ စုရုံးခွင့်ကို ချိုးဖောက် လိုက်ရာကျသည်ကိုတော့ တွေ့မြင်နိုင်မည်ဖြစ်သည်။ အဆုံးသတ်အားဖြင့်ဆိုရပါမူ အခွင့်အရေးကို ကန့်သတ်ထားခြင်းအားဖြင့် လူ့အခွင့်အရေးတစ်ရပ်၏ အနှစ်သာရကို မထိခိုက်စေနိုင်ပါဟူသော အခြေခံမူကို အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာလူ့အခွင့်အရေးဥပဒေက လက်ခံပေးထားသည်။ ဥပမာ အစိုးရသည် အတိုက်အခံပါတီအား ဆန္ဒပြပွဲအတွက် မြို့လယ်ခေါင်တွင်မဟုတ်ဘဲ အားကစားကွင်းတစ်ကွင်းတွင် ပြုလုပ်ရန် ခွင့်ပြုပါကလည်း လွတ်လပ်စွာစုရုံးခွင့် အခွင့်အရေး၏အနှစ်သာရကို ထိပါးစေနိုင်သည်။ အကြောင်းမူ ဆန္ဒပြပွဲများ၏ရည်ရွယ်ချက်သည် လမ်းမများပေါ်က ပြည်သူလူထုဆီရောက်ရှိရေး၊ ပြည်သူကိုယ်တိုင်ပါဝင်လာနိုင်ရေးပင်ဖြစ်၍ ယင်းအခင်းအကျင်းကို အားကစားကွင်းတစ်ကွင်းတွင် ပြုလုပ်၍ မရရှိနိုင်ပါ။

(င) ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများတွင် ကန့်သတ်ခြင်းပုဒ်မများထားရှိခြင်း

ကမ္ဘာတစ်ဝန်းလုံးရှိ ဥပဒေစနစ်များသည် နိုင်ငံတကာသဘောတူစာချုပ်များနှင့် အညီဖြစ်သော နိုင်ငံရေးဆိုင်ရာအခွင့်အရေးများကို ကန့်သတ်ထားကြသည်။ အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာလူ့အခွင့်အရေးသဘောတူစာချုပ်များတွင်ပါသည့်အတိုင်း ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများသည် ယေဘုယျကန့်သတ်ချက်ပုဒ်မတစ်ရပ်ဖြင့် အခွင့်အရေးများကန့်သတ်ရသည့်အကြောင်းရင်းများကို ထည့်သွင်းပြုစုထားကြသည်။ သို့မဟုတ် ယင်းအကြောင်းရင်းများကို တစ်ဦးချင်းစီ၏ အခွင့်အရေးပြဋ္ဌာန်းချက်များတွင် ထည့်သွင်းပေါင်းစည်းထားသည်။ အဆိုပါကန့်သတ်ချက်များသည် အမျိုးမျိုးရှိသည်။

တောင်အာဖရိက၏ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေသည် လူ့အခွင့်အရေးအဆောက်အဦပုံစံကို ဖော်ဆောင်ရာတွင် ရှုပ်ထွေးသည်။ ထို့အပြင် လူ့အခွင့်အရေးကန့်သတ်ချက်များကို အသေးစိတ်ချမှတ်ပေးထားသည်။ ပုဒ်မ ၃ တွင် ‘အခွင့်အရေးကြေညာ စာ တမ်းပါ အခွင့်အရေးများသည် အပိုင်း ၃၆၊ သို့မဟုတ် စာတမ်းပါ အခြားသောနေရာတွင် ထည့်သွင်းထားသော၊ သို့မဟုတ် ရည်ညွှန်းထားသော ကန့်သတ်ချက်များကို ကျော်လွန်ခြင်းမရှိစေရ’ဟု ဖော်ပြထားသည်။ ထို့ကြောင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေသည် ယေဘုယျကန့်သတ်ချက်ကိုလည်းကောင်း၊ သီးခြားကန့်သတ်ချက်များကိုလည်းကောင်း ထည့်သွင်းထားသည်။ ပုဒ်မ ၃၆

တွင် အောက်ပါအတိုင်း ထည့်သွင်းထားသည်။

(၁) လူသားဂုဏ်သိက္ခာ၊ တန်းတူညီမျှမှု၊ လွတ်လပ်မှုတို့ကို အခြေခံသော ပွင့်လင်းလွတ်လပ်သည့် ဒီမိုကရေစီလူ့အဖွဲ့အစည်းတစ်ရပ်တွင် အခြားသက်ဆိုင်ရာအောက်ပါ အကြောင်းအရာများကို ထည့်သွင်းစဉ်းစားကာကန့်သတ်ချက်သည် ကြောင်းကျိုး ညီညွတ်ပြီး တရားမျှတမှုရှိကြောင်း အတိုင်းအတာတစ်ရပ်အထိ ဥပဒေဆိုင်ရာကျင့်သုံးဆုံးဖြတ်မှုနှင့်အညီဖြစ်မှသာ အခွင့်အရေးကြေညာစာတမ်းပါ အခွင့်အရေးများ အပေါ်ကန့်သတ်မှုပြုလုပ်နိုင်သည်။

- (က) အခွင့်အရေးအမျိုးအစား
- (ခ) ကန့်သတ်ခြင်းရည်ရွယ်ချက်၏အရေးပါမှု
- (ဂ) ကန့်သတ်ခြင်းသဘာဝနှင့် အတိုင်းအဆ
- (ဃ) ကန့်သတ်ခြင်းနှင့် ကန့်သတ်ရသည့် ရည်ရွယ်ချက်တို့အကြား ဆက်စပ်မှုနှင့်
- (င) အဆိုပါရည်ရွယ်ချက်ကိုရရှိရန် ကန့်သတ်ချုပ်ချယ်မှုနည်းသော နည်းလမ်းများ

(၂) အပိုဒ်ခွဲ(၁)တွင်၊ သို့မဟုတ် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပါ အခြားပြဋ္ဌာန်းချက်များတွင် ဖော်ပြထားသည်မှတစ်ပါး အခွင့်အရေးကြေညာစာတမ်းပါ အခွင့်အရေးများကို မည်သည့်ဥပဒေကမှ ကန့်သတ်နိုင်ခြင်းမရှိပါ။

တောင်အာဖရိကဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေသည် ဤလက်စွဲစာအုပ်တွင် မီးမောင်းထိုးပြထားသော ထပ်တိုးကန့်သတ်ချက်များမရှိစေရန် အာမခံပေးချက်များကို ရှင်းလင်းစွာထည့်သွင်းထားသည်။

ဆွစ်ဇာလန် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွင်လည်း လူ့အခွင့်အရေးဆိုင်ရာ ကန့်သတ်ချက်များနှင့်သက်ဆိုင်သည့် အထွေထွေပြဋ္ဌာန်းချက်တစ်ရပ်ကို ထည့်သွင်းထားသည်။ (အပိုဒ် ၃၆)

(၁) မူလအခြေခံအခွင့်အရေးများအပေါ် ကန့်သတ်ချုပ်ချယ်မှုများသည် ဥပဒေရေးရာအခြေခံရှိရမည်။ သိသာထင်ရှားသော ကန့်သတ်ချုပ်ချယ်မှုများသည် ဖက်ဒရယ်အက်ဥပဒေအခြေခံရှိရမည်။ ပြင်းထန်ကာ မမျှော်လင့်သော အန္တရာယ်မျိုးကျရောက်လာသောအခြေအနေမျိုးနှင့် အဆိုပါအန္တရာယ်ကို မကာကွယ်နိုင်သောအခါမျိုးတွင် မူလအခြေခံအခွင့်အရေးများပေါ် ကန့်သတ်ချုပ်ချယ်မှုများသည် ဥပဒေရေးရာ

အခြေခံရှိရန် မလိုအပ်ပေ။

- (၂) မူလအခြေခံအခွင့်အရေးများအပေါ် ကန့်သတ်ချုပ်ချယ်မှုများသည် အများပြည်သူ အကျိုးစီးပွားကို ကာကွယ်ခြင်းနှင့် အခြားသူများ၏ မူလအခွင့်အရေးများကို ကာကွယ်ရန်အလို့ငှာ ကြောင်းကျိုးညီညွတ်မှုရှိရမည်။
- (၃) မူလအခြေခံအခွင့်အရေးများအပေါ် ကန့်သတ်ချုပ်ချယ်မှုများသည် အချိုးအစားညီရမည်။
- (၄) မူလအခြေခံအခွင့်အရေးများ၏ အနှစ်သာရသည် ပျက်ယွင်းစေခြင်းမရှိရ။

၇၁မနီနိုင်ငံ၏ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပုဒ်မ (၁၉) တွင် အလားတူအချက်များကို ထည့်သွင်းထားသည်။

- (၁) ဤအခြေခံဥပဒေအရ ဥပဒေသည် သီးခြားကိစ္စရပ်တစ်ခုအတွက် အခြေခံအခွင့်အရေးတစ်ရပ်အား ဥပဒေအရ ကန့်သတ်နိုင်သည်။ သို့သော် အဆိုပါ ဥပဒေသည် သီးခြားကိစ္စရပ်တစ်ခုအတွက်မဟုတ်ပဲ ယေဘုယျကျင့်သုံးသည့် ဥပဒေဖြစ်ရမည်။ ထို့အပြင် ဥပဒေသည် အခြေခံအခွင့်အရေးနှင့် ၎င်းအခွင့်အရေးကို ဖော်ပြထားသော ပုဒ်မကို အတိအလင်းပြဋ္ဌာန်းပေးရမည်။
- (၂) မည်သည့်အတွက်ကြောင့်မှ အခြေခံအခွင့်အရေးတစ်ရပ်၏ အနှစ်သာရကို ထိခိုက်စေခြင်းမရှိရ။
- (၃) အခြေခံအခွင့်အရေးများသည် အခွင့်အရေးအမျိုးအစားအလိုက် ၎င်းတို့ကို စီစဉ်ပြဋ္ဌာန်းပေးသော လူပုဂ္ဂိုလ်များနှင့်လည်း အတိုင်းအဆတစ်ရပ်အထိ သက်ဆိုင်ရမည်။
- (၄) တစ်စုံတစ်ဦး၏ အခွင့်အရေးများကို အစိုးရအာဏာပိုင်က ချိုးဖောက်ခဲ့သော် ချိုးဖောက်ခံရသူသည် တရားရုံးများကို အားကိုးနိုင်သည်။ အဆိုပါကိစ္စမျိုးအတွက် သီးသန့်တည်ထောင်ထားသော တရားရေးအာဏာပိုင်မရှိပါက သာမန်တရားရုံးကို အားကိုးနိုင်သည်။

၇၁မနီနိုင်ငံ၏ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွင် အခွင့်အရေးများချိုးဖောက်သည်ဟု စွဲချက်အမှုများအတွက် တရားရုံးများကို အားကိုးရာအဖြစ် အသုံးပြုခွင့် အခိုင်အမာပေးထားသည်ကိုတွေ့ရသည်။ ထိုထဲတွင် ထူးခြားသည့်အချက်မှာ လူတစ်ဦးသည် ၎င်း၏တစ်ဦးချင်း အခွင့်အရေးအတွက်ပင် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေခုံရုံးထံ ဦးတိုက်လျှောက်ထားခွင့်ရှိခြင်းပင် ဖြစ်သည်။

၂၀၁၄ခုနှစ်က အတည်ပြုခဲ့သော တူနီရှားနိုင်ငံ၏ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွင်လည်း အခွင့်အရေးများကို ကန့်သတ်ခြင်း ဥပဒေပုဒ်မတစ်ရပ်ကို ထည့်သွင်းထားသည်။ ပုဒ်မ ၄၉

တွင် -

‘ဤဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွင် အာမခံပေးထားသော အခွင့်အရေးများနှင့် လွတ်လပ်ခွင့်များကို ကျင့်သုံးခြင်းအပေါ် ကန့်သတ်မှုပြုခြင်းများကို ဥပဒေဖြင့် လုပ်ဆောင်ရမည်။ ဤသို့လုပ်ဆောင်ရာတွင် အဆိုပါအခွင့်အရေးများနှင့် လွတ်လပ်ခွင့်များ၏ အနှစ်သာရကို ညှိနှိုင်းလျော့ပါးစေရမည် မဟုတ်ပါ။ ဒီမိုကရေစီနည်းကျ အရပ်သားအစိုးရအတွက် လိုအပ်သော၊ အခြားသူများ၏ အခွင့်အရေးများကို ကာကွယ်မှုပေးရန် ရည်ရွယ်ချက်၊ (သို့) ရပ်ရွာအေးချမ်းသာယာရေး၊ တိုင်းပြည်ကာကွယ်ရေး၊ အများပြည်သူ၏ ကျန်းမာရေး (ဝါ) အများပြည်သူ၏ကိုယ်ကျင့်စာရိတ္တစသည့် တိုင်းပြည်၏ လိုအပ်ချက်များကို အခြေခံခြင်းဟူသော အကြောင်းရင်းများအတွက်သာ ကန့်သတ်မှုပြုခြင်းကို လုပ်ဆောင်နိုင်သည်။ သို့မှသာ ကန့်သတ်ခြင်းနှင့်ရယူမည့် ဦးတည်ချက်တို့ကြား အချိုးညီမှုရှိမည်။’

အခွင့်အရေးများနှင့် လွတ်လပ်ခွင့်များကို ချိုးဖောက်ခံရမှုမရှိစေရန် တရားရေးအာဏာပိုင်များက ကာကွယ်ပေးရမည်။

မည်သည့်ပြင်ဆင်ချက်မဆို ဤဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွင် အာမခံပေးထားသော လူ့အခွင့်အရေးနှင့် လွတ်လပ်ခွင့်များကို လျော့ပါးစေခြင်း မရှိရ။’

(၃) အခွင့်အရေးများချိုးဖောက်ခြင်းအတွက် ထိရောက်စွာ ပြန်လည်ကုစားပေးခြင်းများ

အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာဥပဒေအရ အခွင့်အရေးများကို အကာအကွယ်ပေးမှုတွင် ထိရောက်စွာ ပြန်လည်ကုစားပေးခြင်းများကို ပြုလုပ်ပေးရန် လိုအပ်ကြောင်း ဖော်ပြထားသည်။ ICCPR အပိုဒ် (၂) တွင် ယခုလို တင်ပြသည်။

၃။ တည်ဆဲပဋိညာဉ်စာချုပ်အရ အဖွဲ့ဝင်နိုင်ငံများ လိုက်နာဆောင်ရွက်ရမည့်အချက်များမှာ -

- (က) ဤစာချုပ်တွင် အသိအမှတ်ပြုထားသော အခွင့်အရေးများ၊ သို့မဟုတ် လွတ်လပ်ခွင့်များကို ပိုင်ဆိုင်ထားသည့် မည်သည့်ပုဂ္ဂိုလ်မဆို ချိုးဖောက်ခံရပါက ထိရောက်စွာ ပြန်လည်ကုစားပေးခြင်းများကို ရရှိရမည်။ တရားဝင်လုပ်ကိုင်နိုင်စွမ်းရှိသောသူအားဖြင့် ကျူးလွန်ချိုးဖောက်လင့်ကစား ချိုးဖောက်ခံရသူသည် အဆိုပါ ပြန်လည်ကုစားပေးခြင်းများကို ရရှိရမည်။
- (ခ) အဆိုပါပြန်လည်ကုစားပေးမှုကို တောင်းခံသော မည်သည့်ပုဂ္ဂိုလ်မဆို ယင်း၏အခွင့်အရေးနှင့် ပူးတွဲလျက် လုပ်ပိုင်ခွင့်အာဏာအပ်နှင်းခံတရားရေး၊ အုပ်ချုပ်ရေး၊ သို့မဟုတ် ဥပဒေပြုရေးအာဏာပိုင်များမှလည်းကောင်း၊ နိုင်ငံတော်

တရားရေးစနစ်က ကြိုတင်စီမံထားသော အခြားလုပ်ပိုင်ခွင့်အာဏာအပ်နှင်းခံအဖွဲ့မှလည်းကောင်း အဆုံးအဖြတ်ပေးမှုကို ခံယူနိုင်သည်။ တရားစီရင်ရေးပိုင်းပြန်လည်ကုစားပေးမှုကို ရရန်ဖြစ်နိုင်ခြေများကို တိုးပွားအောင်လုပ်နိုင်သည်။

- (ဂ) ခွင့်ပြုချက်ရပါက အထက်ပါ ပြန်လည်ကုစားပေးမှုများကို လုပ်ပိုင်ခွင့်အာဏာအပ်နှင်းခံအဖွဲ့များက ပြဋ္ဌာန်းဆောင်ရွက်ရမည်။

ထိရောက်သော ပြန်လည်ကုစားပေးမှုများသည် တရားစီရင်ရေးပိုင်းကို အားကိုးအားထားပြုရန် အာမခံပေးသောပုံစံတစ်ရပ်ဖြစ်သည်။ ယင်းပုံစံက အခွင့်အရေးကာကွယ်ပေးမှုတွင် တရားရေးအင်အားကို ဖြည့်ဆည်းပေးလိုက်နိုင်သည်။ ထို့အပြင် သီးခြားအခွင့်အရေးများကို နိုင်ငံတော်က ချိုးဖောက်ခြင်းများ၊ သို့မဟုတ် တရားစီရင်ရေးနှင့် မညီသောလုပ်ထုံးများကို နိုင်ငံတော်က ကျင့်သုံးလာမည်ကို ဟန့်တားကာကွယ်ပေးနိုင်သည်။ ဥပမာ မဲပေးပိုင်ခွင့်အရေးကိစ္စတွင် ‘လျှို့ဝှက်မဲပေးစနစ်နှင့် မဲရေတွက်ခြင်းတွင် လုံခြုံမှုရှိခြင်းအပေါ် မဲဆန္ဒရှင်များ ယုံကြည်စိတ်ချလာစေရန် တရားရေးပိုင်းစိစစ်သုံးသပ်ခြင်း၊ သို့မဟုတ် အခြားသော သင့်တော်ရာလုပ်ငန်းစဉ်ကို ချမှတ်လုပ်ဆောင်ရန် လိုအပ်ချက်တစ်ရပ်သည် ထိရောက်သော ပြန်လည်ကုစားပေးခြင်း သဘောမျိုးသက်ရောက်သည်။’^{၅၉}

အခန်း ၈

နိုင်ငံတော် ဖွဲ့စည်းတည်ဆောက်ပုံများ နှင့် အင်စတီကျူးရှင်းများ

နိုင်ငံတော်ဖွဲ့စည်းတည်ဆောက်ပုံနှင့်အင်စတီကျူးရှင်းများသည် မတူကွဲပြားသည့် စနစ်အမျိုးမျိုးဖြင့်တည်ဆောက်ထားကြပြီး ပုံစံတစ်ခုသည် အခြားပုံစံတစ်ခုထက် ပိုမိုကောင်းမွန်သည်ဟူ၍တော့မဟုတ်ပါ။ သို့သော်လည်း အာဏာသည်အဖွဲ့အစည်းတစ်ရပ် သို့မဟုတ် အင်စတီကျူးရှင်းတစ်ခုတည်းတွင် သာပေးအပ်ထားသည့်ပုံစံတော့ မဖြစ်ရန်မှာ အရေးကြီးဆုံးပင်ဖြစ်သည်။ ယင်းအစား အစိုးရအဖွဲ့အစည်းအတွင်း မဏ္ဍိုင်များခွဲခြား၍ (အုပ်ချုပ်ရေး၊ တရားစီရင်ရေးနှင့်ဥပဒေပြုရေး)အလျားလိုက်ပုံစံဖြင့်လည်းကောင်း၊ အစိုးရအဆင့်ဆင့်အလိုက် (စီရင်စု၊ ဒေသတွင်းနှင့်ဗဟိုအစိုးရ)ဒေါင်လိုက်ပုံစံဖြင့်လည်းကောင်းအာဏာကိုဟန်ချက်ညီမျှအောင် လုပ်ရန်လိုအပ်သည်။ အာဏာခွဲဝေမှု အခြေခံသဘောတရားဟုလည်း ခေါ်တွင်သော အထက်ပါပုံစံ အာဏာခွဲဝေမှုနည်းလမ်းများသည် အောက်ပါအကြောင်းအရာများကို ကျောထောက်နောက်ခံပြုထားကြသည်။

(၁) အစိုးရစနစ်

အစိုးရစနစ်ဟူသည် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေကို မူကြမ်းရေးဆွဲစဉ် သို့မဟုတ် သိသာထင်ရှားစွာပြင်ဆင်ချိန်တွင် အများအားဖြင့် အဓိကမေးခွန်းထုတ်စရာတစ်ရပ်ဖြစ်နေသည်။ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများ၏ တည်ဆောက်ထားပုံနှင့် ပုံပန်းညွှန်သည် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတစ်ရပ် ဒီမိုကရေစီနည်းကျဖြစ်မဖြစ်အပေါ် သိသာထင်ရှားစွာ သက်ရောက်မှုရှိသည်။ နှစ်ဆယ်ရာစုအစောပိုင်းကာလများတွင် ဒီမိုကရေစီစနစ်များကို နိုင်ငံရေးစနစ်နှစ်ရပ်အပေါ် အခြေပြုတည်ဆောက်ခဲ့ကြသည်ကို တွေ့မြင်ရသည်။ သမ္မတစနစ် သို့မဟုတ် ပါလီမန်အစိုးရ

စနစ်ဟူ၍ ဖြစ်သည်။ ထိုရာစုနှစ်အတွင်းပင် အထက်ပါ စနစ်နှစ်မျိုးသည် ပြောင်းလဲဖွံ့ဖြိုးခဲ့ပြီး ပညာရှင်များက ‘သမ္မတတစ်ပိုင်းစနစ်(semi-presidentialism)’ဟု သမုတ်ခဲ့သော တတိယပုံစံအမျိုးအစားအစိုးရစနစ်တစ်ရပ်ပေါ်ပေါက်လာခဲ့သည်။ ယခင်ကအစိုးရစနစ်နှစ်မျိုးသည် နိုင်ငံတော်အာဏာကို နိုင်ငံရေးအင်စတီကျူးရှင်းနှစ်ခု (ပါလီမန်နှင့်သမ္မတ သို့မဟုတ် ပါလီမန်နှင့်အစိုးရ)သို့ အပ်နှင်းထားခြင်းဖြစ်ပြီး ပြောင်းလဲဖွံ့ဖြိုးခဲ့သော တတိယပုံစံသမ္မတတစ်ပိုင်းစနစ်တွင် နိုင်ငံတော်အာဏာကို အင်စတီကျူးရှင်းသုံးခုသို့ ခွဲဝေအပ်နှင်းထားခြင်းဖြစ်သည်။ အာဏာအပ်နှင်းထားသည့် နိုင်ငံရေးအင်စတီကျူးရှင်းသုံးခုမှာ ပါလီမန်၊ သမ္မတနှင့် ဝန်ကြီးချုပ်တစ်ဦးခေါင်းဆောင်သောအစိုးရအဖွဲ့တို့ဖြစ်ပြီး အဆိုပါ အင်စတီကျူးရှင်းသုံးခုစလုံးသည် တူညီသော ဒီမိုကရေစီနည်းကျတရားဝင်မှုနှင့် အရေးပါသောအာဏာများကို ရရှိထားသည်။ အောက်တွင် စနစ်တစ်ခုချင်းစီ၏ အဓိကအသွင်အပြင်များ၊ အားသာချက်နှင့် အားနည်းချက်များကို လေ့လာဆန်းစစ်ပြထားသည်။

(က) သမ္မတစနစ်များ

သမ္မတစနစ်အစိုးရပုံစံတွင် အာဏာခွဲဝေမှုသည် အုပ်ချုပ်ရေးမဏ္ဍိုင်(သမ္မတ)နှင့် ဥပဒေပြုရေးမဏ္ဍိုင်ကြား ထင်ရှားရှင်းလင်းစွာ ခွဲဝေထားသည့်ပုံစံဖြစ်ပြီး မဏ္ဍိုင်နှစ်ခုလုံးကို တိုက်ရိုက်ရွေးကောက်တင်မြှောက်သည့်ပုံစံဖြစ်သည်။ သမ္မတစနစ်ကို ကျင့်သုံးသော အထင်ရှားဆုံးသာဓကမှာ အမေရိကန်နိုင်ငံဖြစ်သည်။ သို့သော် လက်တင်အမေရိကနိုင်ငံများ (ဘရာဇီးလ်နှင့်အာဂျင်တီးနား)၊ အာဖရိကနိုင်ငံများ(နိုင်ဂျီးရီးယား၊ ဆူဒန် သို့မဟုတ် ကင်ညာ) နှင့် အာရှအလယ်ပိုင်း (ကာဇက်စတန်နှင့် တာမင်နစ္စတန်) နိုင်ငံများသည်လည်း သမ္မတစနစ်အစိုးရပုံစံကို ကျင့်သုံးကြသည်။

သမ္မတစနစ်တွင် အာဏာကို ခွဲဝေခြင်းပုံစံ ။ ။သမ္မတစနစ်တွင် ပါလီမန်သည် ဥပဒေပြုရေးအာဏာနှင့် သမ္မတကို နိုင်ငံရေးအရထိန်းချုပ်ခြင်းမှတစ်ဆင့် အကန့်အသတ်ပြုနိုင်သည်။ ထို့အတူ အပြန်အလှန်အားဖြင့် သမ္မတသည် ယေဘုယျအားဖြင့် ဥပဒေပြုရေးအာဏာမရှိဟု ဆိုသော်လည်း ပါလီမန်မှသဘောတူပြဋ္ဌာန်းသည့်ဥပဒေများကို သမ္မတ၏ ဗီတိုအာဏာဖြင့် ပယ်ချနိုင်သလို ဥပဒေအမိန့်များထုတ်ပြန်ရန် အခွင့်အာဏာရှိပေသည်။ ထို့ပြင် သမ္မတသည် အုပ်ချုပ်ရေးအာဏာကို ကိုင်စွဲထားနိုင်သည်။ ဆိုလိုသည်မှာ သမ္မတတစ်ဦးအနေဖြင့် နေ့စဉ် ကျင့်သုံးနေသော မူဝါဒများကို အဆုံးအဖြတ်ပေးနိုင်ပြီး အစိုးရအုပ်ချုပ်ရေးမဏ္ဍိုင်ကို ထိန်း

ချုပ်နိုင်သော အာဏာရှိပေသည်။ သမ္မတနှင့်ပါလီမန်ဥပဒေပြုမဏ္ဍိုင်သည် တိကျစွာ သတ်မှတ်ထားသော သက်တမ်းအတွင်းသာ တာဝန်ထမ်းဆောင်ခွင့်ရှိ၍ အနည်းငယ်သော ခြွင်းချက်အနေဖြင့် သမ္မတ၏လက်ခံနိုင်ဖွယ်မရှိသော မလျော်ကန်သည့်လုပ်ရပ်ပေါ် စွဲချက်တင်သမ္မတစနစ်

ပါလီမန်(ဥပဒေပြုရေးမဏ္ဍိုင်) ↔ သမ္မတ(အုပ်ချုပ်ရေးမဏ္ဍိုင်)

သမ္မတစနစ်၏ အကျိုးနှင့်အပြစ်များ

အကျိုး	အပြစ်
<ul style="list-style-type: none"> - သမ္မတကို ပြည်သူများက တိုက်ရိုက်ရွေးချယ်ပြီး သမ္မတသည် ပြည်သူများကို တိုက်ရိုက်တာဝန်ခံသည်။ - ဤစနစ်တွင် အမျိုးမျိုးသောအာဏာပိုင်အဖွဲ့အစည်းများကြားအာဏာကို ဟန်ချက်ညီထိန်းကွပ်စောင့်ကြည့်နိုင်သောကြောင့် အလုပ်ပိုဖြစ်သကဲ့သို့ အုပ်ချုပ်ရေးမဏ္ဍိုင်နှင့် ဥပဒေပြုရေးမဏ္ဍိုင်ကြား တိုက်ရိုက် ရှင်းရှင်းလင်းလင်းခွဲခြားထားသည့် သီးသန့်ပိုင်းခြားသတ်မှတ်မှုများရှိသည်။ - သမ္မတအဖြစ် ရွေးချယ်တင်မြှောက်ခြင်း ခံရသူသည် တစ်နိုင်ငံလုံးအတိုင်းအတာရှိ မဲဆန္ဒနယ်များကို ကိုယ်စားပြုသူဖြစ်ခြင်းကြောင့် ဖက်ဒရယ်ပြည်နယ်များ၊ သို့မဟုတ် အခြားသော သူတလူငါတမင်းစိုးစံသော စနစ်များ (ဥပမာ တိုင်းပြည်မငြိမ်သက်ချိန်မျိုးတွင်) တွင် ဗဟိုမှချုပ်ကိုင်သော အင်အားတစ်ရပ်ကဲ့သို့ လုပ်ကိုင်နိုင်သည်။ - အကျပ်အတည်းကြုံတွေ့နေရသည့်ကာလများတွင် သမ္မတသည် တိကျပြတ်သားသော ခေါင်းဆောင်မှုကို ပေးနိုင်သည်။ 	<ul style="list-style-type: none"> - သမ္မတစနစ်ကြောင့် နိုင်ငံရေးပါတီများသည် ကိုယ်စား လှယ်လောင်းများကို သမ္မတရာထူးအတွက် အမည်သွင်းရန်သာ ကြိုးစားကြသည့်အတွက် အချိန်ကြာသည်နှင့်အမျှ ပါတီအရေအတွက် လျော့ကျလာနိုင်သည်။ - အုပ်ချုပ်ရေးမဏ္ဍိုင်နှင့်ဥပဒေပြုရေးမဏ္ဍိုင်၏အာဏာများမှာ အပြိုင်တူညီစွာ ခွဲဝေခံထားရ၍ အစိုးရအနေဖြင့် သံကွန်ချာလောင်အိမ်အတွင်း အလုပ်လုပ်နေရသလိုပင်ဖြစ်သည်။ အဓိကမဏ္ဍိုင်နှစ်ရပ်ကြား နိုင်ငံရေးပိုင်းနှစ်ခြမ်းကွဲနေချိန်တွင် ဤသဘောမျိုးဖြစ်လာသည်။ (အမေရိကန်နိုင်ငံတွင် ဖြစ်သကဲ့သို့) - သမ္မတထံ အုပ်ချုပ်ရေးအာဏာကို စုပြုံပေးထားပါက စနစ်သည် မတည်ငြိမ်ဖြစ်နိုင်ပြီး အာဏာရှင်အုပ်ချုပ်ရေးတကျော့ပြန်လည်လာနိုင်သည် (အာဏာရှင်အုပ်ချုပ်ရေးများသည် ထုံးစံအရမူ သမ္မတစနစ်များအသွင်ဟန်ဆောင် တတ်သော်လည်း၊ တကယ်တမ်းတွင် အလွန်အမင်း အားနည်းသွားတတ်သည်က ပါလီမန်ပင်ဖြစ်သည်)

နိုင်ယုံမှတစ်ပါး မည်သူကမှ မည်သူ့ကို ဖျက်သိမ်းဖယ်ရှားပစ်နိုင်သော အခွင့်အာဏာမရှိပါ။

(၁) ပါလီမန်စနစ်များ

ရာစုနှစ်ပေါင်းများစွာကပင် ဗြိတိန်နိုင်ငံသည် စံနမူနာယူထိုက်သော ပါလီမန်အစိုးရ စနစ်ကို ထူထောင်ခဲ့သည်။ ထိုချိန်မှစ၍ နှစ်ဆယ်ရာစုအတွင်း အခြားဥရောပနိုင်ငံအများစုကလည်း အဆိုပါစနစ်ကို လက်ခံကျင့်သုံးလာကြပြီး မူအားဖြင့်အမျိုးမျိုးကွဲပြားကြသည်။ ပါလီမန်စနစ်ကို ကျင့်သုံးခဲ့ကြသောနိုင်ငံများကိုသာဓကပြရမည်ဆိုပါက ဘယ်လ်ဂျီယံ၊ ကနေဒါ၊ ဂျာမနီ၊ အိန္ဒိယ၊ ဂျမေကာ၊ ဂျပန်၊ မောရစ်ရှ၊ နီပေါ၊ နယူးဇီလန်နှင့် နော်ဝေနိုင်ငံတို့ဖြစ်ကြသည်။ ဗြိတိန်တွင် ပါလီမန်အစိုးရစနစ်သည် ပါလီမန်အတွင်း နေရာအများစုကို ရှင်းလင်းတိကျစွာပေးထားတတ်သော မဲများသူအနိုင်ရရွေးကောက်ပွဲစနစ်တစ်ရပ်ကို အခြေခံကာ တည်ငြိမ်မှုအားကောင်းလျက်ရှိသည်။ အခြားနိုင်ငံများတွင် ပါလီမန်အစိုးရစနစ်သည် မတည်ငြိမ်မှုဖြစ်ရသော အဓိကအကြောင်းရင်းအဖြစ် ရှိနေတတ်သည်။ ထုံးစံအားဖြင့်ဆိုပါက မဲအသာရမှုမရှင်းလင်းဘဲ ပါတီအချင်းချင်းပူးပေါင်းကြမှုများ၊ အစိုးရအဖွဲ့ကို အကြိမ်ကြိမ်အပြောင်းအလဲဖြစ်စေသောပါတီအုပ်စုကွဲများ ပေါ်ပေါက်နေသောအခြေအနေမျိုးတွင် ပါလီမန်အစိုးရစနစ်မှာ မတည်ငြိမ်တော့ပေ။

ပါလီမန်စနစ်တွင် အာဏာကို ခွဲဝေခြင်းပုံစံ ။ ။ပါလီမန်စနစ်ကျင့်သုံးသော အစိုးရအဖွဲ့စနစ်တွင် ပါလီမန်သည်ဥပဒေပြု ရေးအာဏာနှင့် ဝန်ကြီးချုပ်ဦးဆောင်သော အစိုးရကို ထိန်းချုပ်ထားသည်။ အစိုးရအနေဖြင့် ဥပဒေပြုရေးအာဏာမရှိသကဲ့သို့ ဗီတိုအာဏာလည်း မရှိပေ။ ပါလီမန်သည် နေ့စဉ်တိုင်းပြည်ကိုအုပ်ချုပ်စီမံရန် တာဝန်ယူရပြီး ပါလီမန်အတွင်းအများစုမဲဖြင့် ယုံကြည်မှုရရှိရန်ကိုလည်း ဗီတိုတည်နေရသည်။ ဝန်ကြီးချုပ်သည် ပုံမှန်အားဖြင့် ပါလီမန်အတွင်းနေရာအများစုကို ရယူထားနိုင်သော ပါတီ၏အကြီးအကဲဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့် ၎င်းသည် ပါလီမန်အတွင်း ဟန်ပြမဟုတ်သောလွှမ်းမိုးမှု သိသာထင်ရှားစွာရှိနိုင်သည်။ သမ္မတဖြစ်စေ၊ ဘုရင်ဖြစ်စေနိုင်ငံတော်၏အကြီးအကဲသည် ရုပ်ပြသဘောမျိုးသာ၊ သို့မဟုတ် အာဏာအလွန်အမင်း ကန့်သတ်ခံထားရသူသာဖြစ်သည်။

(ဂ) သမ္မတစနစ်ပိုင်းစနစ်များ

သမ္မတတစ်ပိုင်းစနစ်များသည် မကြာသေးခင်က ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲရေးနှင့် ဆက်စပ်သော အကြောင်းအရာများတွင် ဆွေးနွေးခံရမှုအများဆုံး အကြောင်းအရာဖြစ်

ပါလီမန်စနစ်

ပါလီမန်(ဥပဒေပြုရေးမဏ္ဍိုင်) ↔ အစိုးရ(အုပ်ချုပ်ရေးမဏ္ဍိုင်)

ပါလီမန်စနစ်၏ အကျိုးနှင့်အပြစ်များ

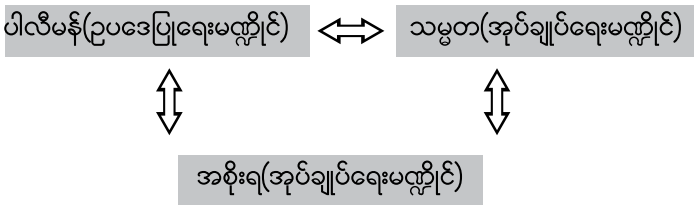
အကျိုး	အပြစ်
<ul style="list-style-type: none"> - အုပ်ချုပ်ရေးမဏ္ဍိုင်(ဦးစီးလုပ်ဆောင်သူ) နှင့် ဥပဒေပြုရေးမဏ္ဍိုင်(အစိုးရအတူဖွဲ့စည်းထားသောပါတီများမှ ယေဘုယျလွှမ်းမိုးထားသော) အတူပူးပေါင်းလုပ်ဆောင်နိုင်သည်။ - အုပ်ချုပ်ရေးမဏ္ဍိုင်နှင့် ဥပဒေပြုရေးမဏ္ဍိုင်ကြား သဘောထားကွဲလွဲနိုင်ခြေနည်းပါးပြီး အုပ်ချုပ်ရေးမဏ္ဍိုင်က ဥပဒေပြုမဏ္ဍိုင်၏ ယုံကြည်မှုကို ဆက်ရယူထားနိုင်ရန် လိုအပ်သည်။ 	<ul style="list-style-type: none"> - ဥပဒေပြုရေးနှင့် အုပ်ချုပ်ရေးမဏ္ဍိုင်ကို ခွဲခြားထားမှုမှာ ရှင်းရှင်းလင်းလင်းမရှိပေ။ - အုပ်ချုပ်ရေးကို ဦးဆောင်သော ဝန်ကြီးချုပ်သည် ဥပဒေပြုမဏ္ဍိုင်မှ ရွေးကောက်တင်မြှောက်ထားသောကြောင့် မဲဆန္ဒရှင်များအပေါ်တိုက်ရိုက်တာဝန်ခံနိုင်မှုအားနည်းသည်။ - ညွန့်ပေါင်းအစိုးရပြိုကွဲချိန်၊ သို့မဟုတ် ပြောရေးဆိုခွင့်ရှိသည့် အဆိုရှင်လူနည်းစုက ခုခံတားဆီးချိန်တွင် မတည်မငြိမ်ဖြစ်လာနိုင်သည်။

သည်။ အကြောင်းမူ အခြားအစိုးရစနစ်နှစ်မျိုးတွင် စွန့်စားမှုယူရမည့် အကျိုးအပြစ်များရှိနေခြင်းကြောင့်ပင် ဖြစ်သည်။ သမ္မတစနစ်သည် အာဏာရှင်စနစ်သို့ ကူးပြောင်းနိုင်သည့် အန္တရာယ်ရှိသကဲ့သို့ ပါလီမန်စနစ်သည်လည်း ထိန်းမနိုင်သိမ်းမရဖြစ်နိုင်ပြီး ခေါင်းဆောင်မှုပျောက်သွားသည့်အဖြစ်နှင့် ကြုံရနိုင်သည်။ သမ္မတတစ်ပိုင်းစနစ်ကို ဝန်ကြီးချုပ်ဦးဆောင်သောအစိုးရအဖွဲ့မှတစ်ဆင့် အုပ်ချုပ်ရေးအာဏာအပေါ် ပိုမိုစောင့်ကြည့်ထိန်းကွပ်နိုင်စေမည့် အခင်းအကျင်းကိုဖန်တီးပေးရင်း သမ္မတဦးဆောင်မှုကို ခွင့်ပြုထားသည့် စနစ်တစ်ရပ်အဖြစ် မြင်တတ်ကြသည်။ ဤစနစ်တွင်လည်း အတွင်းပိုင်းရှုပ်ထွေးမှုများနှင့် စွန့်စားမှုယူရသည့်အကျိုးအပြစ်များ ရှိသည်သာဖြစ်သည်။ သမ္မတတစ် ပိုင်းစနစ်ကျင့်သုံးသောနိုင်ငံများမှာ ဩစတေးလျ၊ ဘူဂေးရီးယား၊ ကိပ်ဘာဒီ၊ အရှေ့တီမော၊ ဖင်လန်၊ ပြင်သစ်၊ ဂျော်ဂျီယာ၊ ပိုလန်၊ ပေါ်တူဂီ၊ ရိုမေးနီးယား၊ ဆီနီဂေါ၊ ထိုင်ဝမ်နှင့် ယူကရိန်းနိုင်ငံများ ဖြစ်ကြသည်။

သမ္မတတစ်ပိုင်းစနစ်၏အသွင်လက္ခဏာရပ်တွင် အာဏာခွဲဝေမှုပုံစံသည် သမ္မတ၊ ဝန်ကြီးချုပ်ဦးဆောင်သောအစိုးရအဖွဲ့နှင့် ပါလီမန်တို့ဖြစ်ကြသည်။ အောက်တွင် ဖော်ပြထားသော ပုံကို ကြည့်ရှုနိုင်သည်။

သမ္မတတစ်ပိုင်းစနစ်၏ အဓိကစိန်ခေါ်မှုမှာ အဆိုပါအာဏာမဏ္ဍိုင်သုံးရပ်အကြား အာဏာခွဲဝေမှုကို ညီမျှအောင် ဖန်တီးခြင်းပင် ဖြစ်သည်။ ဖွဲ့စည်းအုပ်ချုပ်ပုံအခြေခံဥပဒေ မူဘောင်နှင့် သမ္မတတစ်ပိုင်းအခြေခံသော နိုင်ငံရေးအခင်းအကျင်းသည် အဆိုပါအာဏာမဏ္ဍိုင်

သမ္မတတစ်ပိုင်းစနစ်

သုံးရပ်ကြား မြန်ဆန်သည့်ဆက်ဆံရေးတစ်ရပ်ကို အခြေခံကာ အပြန်အလှန်အကျိုးပြုဆောင်ရွက်လာရန်နှင့် အထူးသဖြင့်နှစ်ဖက်ကွဲအုပ်ချုပ်ရေးမဏ္ဍိုင်(သမ္မတ/အစိုးရ) အတူ ပူးပေါင်းစွာ လုပ်ဆောင်လာရန် ဖော်ဆောင်ပေးရမည်ဖြစ်သည်။

သမ္မတတစ်ပိုင်းစနစ်သည် အထက်ပါမဏ္ဍိုင်သုံးရပ်၏ တူညီသော ဒီမိုကရေစီနည်းကျတရားဝင်မှုအပေါ် အခြေခံထားသည်။ ထို့အပြင် ဤမဏ္ဍိုင်သုံးရပ်ကြား မြန်ဆန်တိကျသော ဟန်ချက်ညီလုပ်ဆောင်မှုတစ်ရပ်ကို ဖန်တီးဖြစ်ပေါ်စေမည့် အာဏာခွဲဝေခြင်း (အကောင်းသဘောဖြစ်စေ၊ အဆိုးသဘောဖြစ်စေ) တစ်ရပ်အပေါ်တွင်လည်း တည်မှီနေသည်။ အာဏာခွဲဝေမှုအတွက် သတ်မှတ်ချက်ပုံစံများတွင် အောက်ပါအချက်များ ပါဝင်သည်။

- ❖ အုပ်ချုပ်ရေးဆိုင်ရာ နေ့စဉ်စီမံခန့်ခွဲမှုပြုလုပ်နေသည့် မူဝါဒများသည် အစိုးရ၏ လက်ထဲတွင်ရှိပြီး သို့မဟုတ် သမ္မတ၏လက်ထဲတွင်လည်းရှိပြီး ဝန်ကြီးအဖွဲ့အစည်းအဝေးကို မည်သူက ဦးဆောင်သည်ဆိုသည့် မေးခွန်းနှင့် ဆက်စပ်နေခြင်း၊
- ❖ အစိုးရသည် ကျန်မဏ္ဍိုင်နှစ်ရပ်အပေါ် သို့မဟုတ် ပါလီမန်တစ်ဖွဲ့တည်းအပေါ်ကိုသာ မှီခိုနေခြင်း၊
- ❖ သမ္မတအနေဖြင့် လွတ်လွတ်လပ်လပ် သို့မဟုတ် ရှေ့ဆက်မရနိုင်သော အခြေအနေမျိုးရောက်မှသာ ဥပဒေပြုရေးမဏ္ဍိုင်ကို တရားဝင်ဖျက်သိမ်းရန်တတ်နိုင်ခြင်း၊
- ❖ ဥပဒေအမိန့်များကို ထုတ်ပြန်နိုင်ခွင့်ရှိခြင်း (သမ္မတစ်ဦးတည်းသာ သို့မဟုတ် ဝန်ကြီးချုပ်တစ်ဦးတည်းသာ သို့မဟုတ် နှစ်ဦးစလုံးလက်မှတ်ထိုးမှသာ ထုတ်ပြန်နိုင်သလား၊ သို့မဟုတ် ပါလီမန်၏ အခန်းကဏ္ဍသည် မည်သို့နည်း)

- ❖ အစိုးရအဖွဲ့ဝင် ဝန်ကြီးများနှင့် အရာရှိကြီးများကို ခန့်အပ်ခွင့်ရှိခြင်း၊
- ❖ ပါလီမန်၏ပြဌာန်းဥပဒေကို သမ္မတမှ ဗီတိုအာဏာသုံး၍ ပယ်ချခြင်း၊

သမ္မတတစ်ပိုင်းစနစ်၏ အနှစ်ချုပ်အသွင်အပြင်တစ်ရပ်မှာ အာဏာကို သမ္မတထံ အပ်နှင်းထားခြင်းဖြစ်သည်။ သမ္မတထံအာဏာများ အလွန်အကျွံအပ်နှင်းထားပါက အဆိုပါ စနစ်သည် သမ္မတတစ်ခုလုံးစနစ်ထံ ကူးပြောင်းသွားနိုင်ပြီး အကယ်၍ အာဏာကို အလွန် အနည်းအကျဉ်းသာ အပ်နှင်းထားပါက ပါလီမန်အစိုးရစနစ် ဖြစ်လာနိုင်သည်။^{၆၀}

ပြည့်မီလုံလောက်သော အာဏာဟန်ချက်ညီမှုယန္တရားများသည် အထက်ပါအစိုးရ စနစ်သုံးမျိုး၏ အဓိကအချက်အချာဖြစ်နေမှသာလျှင် ယင်းစနစ်များကို ဒီမိုကရေစီလိုအပ်ချက် များနှင့်အညီဖြစ်စေရန် ရေးဆွဲနိုင်မည်ဖြစ်သည်။ ထို့ပြင် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွင် သမ္မတ စနစ်ဖြစ်စေ၊ ပါလီမန်၊ သို့မဟုတ် သမ္မတတစ်ပိုင်းစနစ်ဖြစ်စေ ဒီမိုကရေစီနည်းကျစနစ်ဖြစ်ရေး အတွက် မည်သည့်မဏ္ဍိုင်မှ တစ်ဦးကိုတစ်ဦးဘောင်ကျော်ဆောင်ရွက်နိုင်ခြင်းမရှိစေရန်ကို သမ္မတစနစ်၏ အကျိုးနှင့်အပြစ်များ

အကျိုး	အပြစ်
<ul style="list-style-type: none"> - သမ္မတအနေဖြင့် နိုင်ငံရေးအကျပ်အတည်း သို့မဟုတ် နိုင်ငံရေးဆိုင်ရာ ပဋိပက္ခကြုံကြိုက် သည့်အခါတွင် တိုင်းပြည်တည်ငြိမ်စေရေးအတွက် စီစဉ်ဆောင်ရွက်ပေးနိုင်သည်။ - ဝန်ကြီးချုပ်အနေဖြင့် ပါလီမန်ကို တာဝန် ယူရသည့်အတွက် နိုင်ငံရေးပြေလည်မှုကို ရစေ နိုင်ပြီး သမ္မတအာဏာကို ဟန်ချက်ညီအောင် ထိန်းပေးနိုင်သည်။ - အုပ်ချုပ်ရေးတွင် သမ္မတနှင့် ဝန်ကြီးချုပ်နှစ် ဦးရှိသောကြောင့် နှစ်ဦးနှစ်ဖက်ကြား အာဏာမျှ ဝေမျှသုံးနိုင်မည်ဖြစ်ပြီး နိုင်လျှင် အကုန်ယူ သော အခြေအနေကို ရှောင်ရှားနိုင်စေမည်။ 	<ul style="list-style-type: none"> - ဝန်ကြီးချုပ်နှင့် အစိုးရ၏ ဥပဒေပြုမဏ္ဍိုင် အပေါ် တာဝန်ယူမှုသည် ဥပဒေပြုလွှတ်တော် တွင်း လူစုကွဲသည့်ဖြစ်ရပ်နှင့် ရင်ဆိုင်ရခိုခိုတွင် အစိုးရပိုင်းမတည်ငြိမ်မှုကို ဖြစ်စေနိုင်သည်။ - အုပ်ချုပ်ရေးမဏ္ဍိုင်နှစ်ဖွဲ့ထားရှိသဖြင့် အစိုး ရအဖွဲ့အတွင်း အင်စတီကျူးရှင်းဆိုင်ရာ အကျပ် အတည်းဖြစ်ပွားနိုင်သည်။ အထူးသဖြင့် သမ္မတ နှင့် ပါလီမန်တို့ရရှိသော လူများစုမဲသည် ပါတီ ခြင်းမတူညီသော အခါမျိုးတွင် ‘အတူ ယှဉ်တွဲရပ် တည်မှု’ကို ဖော်ဆောင်ရန်လိုအပ်သော အခိုက် အတန့်များတွင် ဖြစ်သည်။

⁶⁰ သမ္မတ၏ လုပ်ပိုင်ခွင့်ဆိုင်ရာ အခွင့်အာဏာများကို လေ့လာလိုပါက Alan Siaroff, "Comparative Presidencies: The Inadequacy of the Presidential, Semi-presidential and Parliamentary Distinction", *European Journal of Political Research*, 42 (2003), p. 287. တွင်ကြည့်ပါ။

တိကျရှင်းလင်းစွာ ထည့်သွင်းပြဋ္ဌာန်းပေးထားသည်။ ဤအကြောင်းများကို အောက်တွင်ဖော်ပြထားသော တူရကီနိုင်ငံ၏ နိုင်ငံရေးဖြစ်စဉ်သာကေတွင် အာဏာရပ်နှင့် လုပ်ပိုင်ခွင့်များကို ခွဲခြားထားခြင်း၊ အထူးသဖြင့် အုပ်ချုပ်ရေးအာဏာအပေါ် စောင့်ကြည့်ထိန်းကျောင်းခြင်းနှင့် တရားရေးမဏ္ဍိုင်၏ သီးခြားလွတ်လပ်မှု စသည့်အပိုင်းများတွင် အထက်ကတင်ပြသော ဘောင်ကျော်ဆောင်ရွက်နိုင်ခြင်းမရှိသော အပိုင်းအကန့်များကို လေ့လာကြည့်နိုင်သည်။

သာကေ

တူရကီနိုင်ငံ၏ အစိုးရဖွဲ့စည်းပုံကို သမ္မတစနစ်သို့ပြောင်းလဲခြင်း

၂၀၁၇ ခုနှစ်တွင် တူရကီနိုင်ငံသည် အငြင်းပွားဖွယ်ကောင်းသည့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပြင်ဆင်ချက်များကို ထုတ်ပြန်ခဲ့သည်။ ထိုပြင်ဆင်ချက်များသည် အစိုးရဖွဲ့စည်းပုံကို သမ္မတစနစ်သို့ပြောင်းလဲရန်အတွက် ထိရောက်သော ဖွဲ့စည်းပုံပြင်ဆင်ချက်များ ဖြစ်ခဲ့သည်။ သမ္မတစနစ်အပြောင်းအလဲတွင် အသစ်တရားဝင်သတ်မှတ်ခွင့်ပြုပေးလိုက်သော အာဏာများမှာ အောက်ပါအတိုင်းဖြစ်သည်။

- ❖ သမ္မတ၏ လုပ်ပိုင်ခွင့်အာဏာများကို တိုးမြှင့်ခြင်း (ဝန်ကြီးချုပ်ရုံးကို ဖျက်သိမ်းပြီး ဝန်ကြီးချုပ်၏အာဏာများကို သမ္မတသို့အပ်နှင်းသည်။ သမ္မတထံ အစိုးရအဖွဲ့ဝင် ဝန်ကြီးများကို ခန့်အပ်ခွင့်အာဏာ အပ်နှင်းသည်။ သမ္မတသည် နိုင်ငံတော်၏ ဘဏ္ဍာရေးစာရင်းကို သတ်မှတ်ရေးဆွဲခြင်းနှင့် ကျယ်ပြန့်သော အုပ်ချုပ်ရေးအမိန့် ဒီကရီများကို ဥပဒေပြဋ္ဌာန်းမှုအားနှင့် ထုတ်ပြန်နိုင်သည်။ သမ္မတသည် ၎င်း၏နိုင်ငံရေးပါတီအဆက်အနွယ်များကို ဆက်ထားရှိနိုင်သည်။ သမ္မတတွင် နိုင်ငံ၏အရေးပေါ်အခြေအနေ ကြေညာခွင့်အာဏာရှိခြင်းနှင့်၊ သို့မဟုတ် ပါလီမန်ကို ဖျက်သိမ်းကာ ရွေးကောက်ပွဲအသစ်ကျင်းပပိုင်ခွင့် အာဏာရှိသည်)
- ❖ ပါလီမန်၏လုပ်ပိုင်ခွင့်အာဏာများကို လျှော့ချခြင်း (ပါလီမန်၏အုပ်ချုပ်ရေး (အစိုးရ)ဆောင်ရွက်ချက်များအပေါ် စိစစ်ခြင်းနှင့်သက်ဆိုင်သည့် အခန်းကဏ္ဍကို လျှော့ချသည်။ သမ္မတ၏ခွင့်ပြုချက်မပါဘဲ ဥပဒေပြဋ္ဌာန်းပိုင်ခွင့်ကိုလျှော့ချသည်။ သမ္မတအပေါ် စွဲချက်တင်နိုင်ခွင့်ကို လျှော့ချသည်)
- ❖ တရားစီရင်ရေးမဏ္ဍိုင်၏ အမှီခိုကင်းစွာ ရပ်တည်မှုကို ထိပါးခြင်း (သမ္မတသည် တရားစီရင်ရေးမဏ္ဍိုင်၏ ထိပ်ပိုင်း အရာရှိ တစ်ဝက်ကျော်ကို ခန့်အပ်ပိုင်ခွင့်ရှိသည်) မီးနစ်ကော်မရှင် (The Venice Commission)က ‘တူရကီ၏ သမ္မတစနစ်အုပ်ချုပ်

ရေးအပြောင်းအလဲပုံစံတွင် အန္တရာယ်များရှိသည်ကို သတိပေးခဲ့သည်။^{၆၁} ကော်မရှင်က ရှင်းပြရာတွင် အစိုးရစနစ်များအားလုံးသည် မူအားဖြင့် ဒီမိုကရေစီစံနှုန်းများနှင့် အညီဖြစ်ရန် ချမှတ်နိုင်သော်လည်း အထူးသဖြင့် သမ္မတစနစ်သည် ခိုင်မာသေချာသော စောင့်ကြည့်ထိန်းကွပ်အကဲဖြတ်နိုင်မှုကို ကျင့်သုံးရန်လိုအပ်သည်။ အထူးသဖြင့် ‘ခိုင်မာသေချာသည့် လွှတ်လပ်ပြီးအမှီအခိုကင်းသော တရားရေးရှိရမည်ဖြစ်သည်။ သို့မှသာ ပါလီမန်စနစ်တွင်း နိုင်ငံရေးဆိုင်ရာဆွေးနွေးငြင်းခုံမှုများနှင့် စေ့စပ်ညှိနှိုင်းဆွေးနွေးမှုများတွင် အငြင်းပွားဖွယ်တစ်စုံတစ်ရာပေါ်ပေါက်လာပါက ကြားဝင်ဖြေရှင်းဆောင်ရွက်နိုင်မည်ဖြစ်သည်။ ယခုသမ္မတစနစ်တွင်မူ ထိုကဲ့သို့သော ပြဿနာရပ်များပေါ်ပေါက်လာပါက သမ္မတအဖွဲ့မှပင် တရားရုံးသို့ မရောက်မီ ဆုံးဖြတ်ချက်ချသကဲ့သို့ ဖြစ်နေပေမည်’ဟု သတိပေးခဲ့သည်။ ထို့အပြင် တူရကီဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပြင်ဆင်ချက်များနှင့် ပတ်သက်၍ ဗီးနစ်ကော်မရှင်က လေ့လာသုံးသပ်မှုများပြုလုပ်ခဲ့ပြီး နောက်ဆုံးဝေဖန်အကြံပြုချက်များပေးခဲ့သည်မှာ ‘တူရကီနိုင်ငံ၏သမ္မတစနစ်တွင် မဏ္ဍိုင်များအကြား လိုအပ်လျက်ရှိသည့် စောင့်ကြည့်ထိန်းကွပ်အကဲဖြတ်နိုင်မှု အားနည်းနေပြီး အာဏာရှင်စနစ်သို့ မကူးပြောင်းစေရန်အတွက် ကာကွယ်မှုများပြုလုပ်ထားခြင်း အားနည်းနေသည်’ဟူ၍ဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့်တူရကီနိုင်ငံ၏ သမ္မတစနစ်သို့ကူးပြောင်းသော ဖွဲ့စည်းပုံပြင်ဆင်ချက်ကိုကြည့်ခြင်းဖြင့် အစိုးရပုံစံတစ်ရပ်ကူးပြောင်းရာတွင် အာဏာရှင်စနစ်သို့ တကျော့ပြန်မလည်လာစေရန် အင်စတီကျူးရှင်းဆိုင်ရာ ကာကွယ်မှုများပြုလုပ်ရန် လိုအပ်နေသည်ကို လေ့လာသိရှိနိုင်သည်။

(၂) အာဏာကိုပျံ့နှံ့မှုမရှိမှုလျှော့ချရေး

နိုင်ငံအားလုံးတွင် အုပ်ချုပ်မှုအာဏာကို ဗဟိုတစ်ခုတည်းရှိမနေစေရန် (ဝါ) ဗဟိုချုပ်ကိုင်မှုလျှော့ချရေးအတွက် ပြဋ္ဌာန်းချက်များရှိပေသည်။ အချို့အမိန့်အာဏာများနှင့် လုပ်ပိုင်ခွင့်များကို ပြုပြင်ပြောင်းလဲခြင်းတွင် ဗဟိုတစ်ခုတည်းမှ လုပ်ဆောင်ခြင်းထက် ယူနစ်ခွဲများစုပေါင်းလုပ်ဆောင်နိုင်ရန် ပြဋ္ဌာန်းထားခြင်းဖြစ်သည်။ ဗဟိုချုပ်ကိုင်မှုလျှော့ချရေးဆိုသည်မှာ ဤနေရာတွင် လုပ်ပိုင်ခွင့်နယ်ပယ်ဟူသည့် အယူအဆကို ပြောခြင်းဖြစ်သည်။

⁶¹ European Commission for Democracy Through Law (Venice Commission), Turkey: Opinion on the Amendments to the Constitution Adopted by the Grand National Assembly on 21 January 2017 and to Be Submitted to a National Referendum on 16 April 2017, 13 March 2017, [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=cdl-ad\(2017\)005-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=cdl-ad(2017)005-e).

ဗဟိုချုပ်ကိုင်မှုလျှော့ချရေး၏ ရည်မှန်းချက် ။ ။ ဗဟိုချုပ်ကိုင်မှုလျှော့ချရေး၏ ရည်မှန်းချက်များမှာ အောက်ပါအချက်များကြောင့်ဖြစ်သည်။ အခြေခံအဆောက်အအုံကို တိုးတက်ပြောင်းလဲလိုခြင်း၊ အာဏာရှင်စနစ်တကျော့ပြန်မလာစေရန်ကာကွယ်ထားခြင်း၊ နေဥစ္စာကြွယ်ဝမှုကိုခွဲဝေသုံးစွဲရာတွင် မျှတမှုပိုမိုရရှိစေရန်၊ ကိုယ်ပိုင်အုပ်ချုပ်ခွင့်ရ အထူးပြုဒေသများ အတွက် အခွင့်အရေးများရရှိစေရန် စသည်တို့ဖြစ်သည်။ ထို့အပြင်အုပ်ချုပ်မှုအာဏာကို ဗဟိုတစ်ခုတည်းတွင် မထားသည့် ပုံစံကျင့်သုံးခြင်းသည် အချိန်တိုင်းနှင့် ကိစ္စရပ်တိုင်းအတွက် အဆင်ပြေမည်ဟု ပြောဆိုနိုင်ခြင်းမရှိသော်လည်း အထက်က ရည်မှန်းချက်များကို ရရှိစေနိုင်သော သာဓကဖြစ်ရပ်များစွာရှိသည်။ ယခင်က ဖြေရှင်းနိုင်ခြင်းမရှိခဲ့သော ပြဿနာရပ်များကို အခြားသော၊ သို့မဟုတ်ထပ်တိုးဖော်ဆောင်သည့်နည်းလမ်းများမှတစ်ဆင့် ပိုမိုထိရောက်စွာ ကိုင်တွယ်ဖြေရှင်းနိုင်သည်။ ဥပမာ လူနည်းစုများအပေါ် တန်းတူညီမျှဆက်ဆံမှုထွန်းကာ လာစေရေးဆိုသည်မျိုးပင်။

အုပ်ချုပ်မှုအာဏာကို ဗဟိုတစ်ခုတည်းတွင်မထားသည့် ပုံစံရေးဆွဲမည်ဆိုပါက ပုံညွှန်ပိုင်းနှင့် အနှစ်သာရပိုင်းသွင်ပြင် လက္ခဏာရပ်များဟူ၍ အောက်ပါအတိုင်း ခွဲခြားပြလျှင် အသုံးတည့်မည်ဖြစ်သည်။⁶²

- ပုံသဏ္ဌာန်ပိုင်းအဆင့်တွင် အစိုးရအဆင့် မည်မျှရှိသနည်း (ဗဟိုအစိုးရ၊ ဒေသဆိုင်ရာအစိုးရ၊ မြို့နယ်ကောင်စီများ)နှင့် အစိုးရအဆင့်တစ်ခုစီချင်းတွင် ယူနစ်မည်မျှပါသနည်းနှင့် မည်သည့်အရွယ်အစားဖြစ်သနည်းဆိုသည့် မေးခွန်းများဖြစ်သည်။ ဤပုံညွှန်ပိုင်းသွင်ပြင်လက္ခဏာက ပထဝီအနေအထားကိုလိုက်၍ဖွဲ့စည်းထားသော ယူနစ်များနှင့် ယူနစ်ခွဲများအပေါ် မေးခွန်းထုတ်မှုကို အဖြေပေးသည်။ အချို့တိုင်းပြည်များတွင် အချို့သီးခြားဖွဲ့စည်းမှု အားနည်းသည်ကို တွေ့ရသည်။ ဥပမာ အားဖြင့် အချို့နယ်ပယ်များကို ဗဟိုအစိုးရမှ တိုက်ရိုက်အုပ်ချုပ်သော်လည်း အချို့နယ်ပယ်များကို ဒေသဆိုင်ရာအစိုးရများ သို့မဟုတ် ပြည်နယ်အစိုးရများမှ တိုက်ရိုက်အုပ်ချုပ်သည်ကို တွေ့ရသည်။ အုပ်ချုပ်မှုအာဏာကို ဗဟိုတစ်ခုတည်းတွင် မထားသည့် ပုံစံပြုလုပ်ရာ၌ စံသတ်မှတ်ချက်နှစ်ခုမှာ အောက်ပါအတိုင်းဖြစ်သည်။
- ❖ အကျိုးများမှုနှင့် ချွေတာရေး ဤပုံစံက ယူနစ်သစ်များကို တည်ထောင်ခြင်း၊

⁶² ဗဟိုချုပ်ကိုင်မှုလျှော့ချရေးစနစ်များတွင် ပုံစံရွေးချယ်မှုနှင့် စပ်လျဉ်း၍ ထပ်မံအသေးစိတ်သိရှိလိုပါက *Democracy Reporting International* ၏ *Decentralising Government. What You Need to Know, Briefing Paper 87m August 2017*, <http://democracy-reporting.org/drixpublications/bp-87-decentralising-government-what-you-need-to-know/> တွင်ကြည့်ပါ။

သို့မဟုတ် ယခင်ရှိခဲ့ပြီးသား ယူနစ်များကို ပုံစံချဖွဲ့စည်းခြင်းကြား ရွေးချယ်ရန်ပင်ဖြစ်သည်။ သို့မဟုတ် ယူနစ်များကို သယံဇာတအရင်းအမြစ်များ၊ သို့မဟုတ် အခြေခံအဆောက်အအုံများအပေါ် မူတည်၍ စီးပွားရေးသဘောအားဖြင့် ချွေတာနိုင်မည့်အလားအလာရှိမရှိဟူ၍ ဆုံးဖြတ်ရန်ဖြစ်သည်။

- ❖ သီးခြားအမှတ်အသား (လူမျိုး၊ ဘာသာစကား၊ ကိုးကွယ်မှု၊ သမိုင်းကြောင်းနှင့်သက်ဆိုင်သော) ဤပုံစံက သီးခြားအမှတ်အသားကိုအခြေခံသော ယူနစ်ခွဲများကို မည်သို့တည်ထောင်မည်လဲဟူ၍ ဆုံးဖြတ်ရန် ဖြစ်သည်။ (တစ်ခါတစ်ရံပဋိပက္ခဖြစ်ပွားအပြီး အခြေအနေတွင် မူတည်၍လည်း ဆုံးဖြတ်သည်။ ဥပမာ ဘော့စနီးယား-ဟာဇီကိုဗီးနားနှင့် တောင်ဆူဒန်တို့ဖြစ်သည်။) ဤသို့သီးခြားအမှတ်အသားကိုအခြေပြု၍အာဏာကိုဗဟိုမှချုပ်ကိုင်မှုလျှော့ချခြင်းပုံစံသည် ပြဿနာသစ်များကို ဖြစ်ပေါ်စေနိုင်သည်။ အကြောင်းမူ ယူနစ်ခွဲများသည် အလွှာပေါင်းစုံဖြစ်တည်နေသည့်အတွက် ယင်းတို့၏ သက်ဆိုင်ရာနယ်ပယ်တွင်း အသစ်အသစ်သောလူနည်းစုများကို ထွက်ပေါ်စေနိုင်သည့်အတွက်ပင်ဖြစ်သည်။ သို့သော်လည်း အုပ်ချုပ်မှုအာဏာကို ဗဟိုတစ်ခုတည်းတွင်မထားသည့် ပုံစံရေးဆွဲမည်ဆိုပါက သီးခြားအမှတ်အသားကိစ္စက လိုအပ်သည်။ အထက်ကသတ်မှတ်ချက်နှစ်ခုကို ရောယှက်၍ ချဉ်းကပ်လုပ်ဆောင်ရန်မှာလည်း လိုလားဖွယ်ရာပင်။ နီပေါနိုင်ငံအတွင်း အာဏာအခွင့်အလမ်းနယ်များကို ကန့်သတ်ရန်အတွက်ထားရှိ မည့်စံသတ်မှတ်ချက်နှင့်စပ်လျဉ်း၍ဖြစ်ပေါ်နေဆဲ ဆွေးနွေးငြင်းခုံမှုများက အဆိုပါပြဿနာရပ်များနှင့် ဆက်စပ်နေသော စိန်ခေါ်မှုများကို လှစ်ဟပြနေသည်။⁶³

- အနှစ်သာရ(လက်တွေ့လုပ်ဆောင်မှု)အဆင့်တွင် အာဏာကိုဗဟိုမှချုပ်ကိုင်မှု လျှော့ချရေးကို နယ်ပယ်သုံးရပ်ခွဲ၍ ပြုနိုင်သည်။

- ❖ နိုင်ငံရေးပိုင်းအာဏာကို ဗဟိုမှချုပ်ကိုင်မှု လျှော့ချရေးကို ယူနစ်ခွဲများမှလာသော မဲဆန္ဒရှင်များတွင် ကိုယ်စားပြုအဖွဲ့(နိုင်ငံအဆင့်၊ သို့မဟုတ် ပြည်နယ်အဆင့်ဥပဒေပြုလွှတ်တော်များ၊ သို့မဟုတ် အုပ်ချုပ်ရေးမဏ္ဍိုင်များ)အတွက် ယင်းတို့၏ ကိုယ်ပိုင်ကိုယ်စားလှယ်အမတ်ကို ရွေးကောက်တင်မြှောက်နိုင်

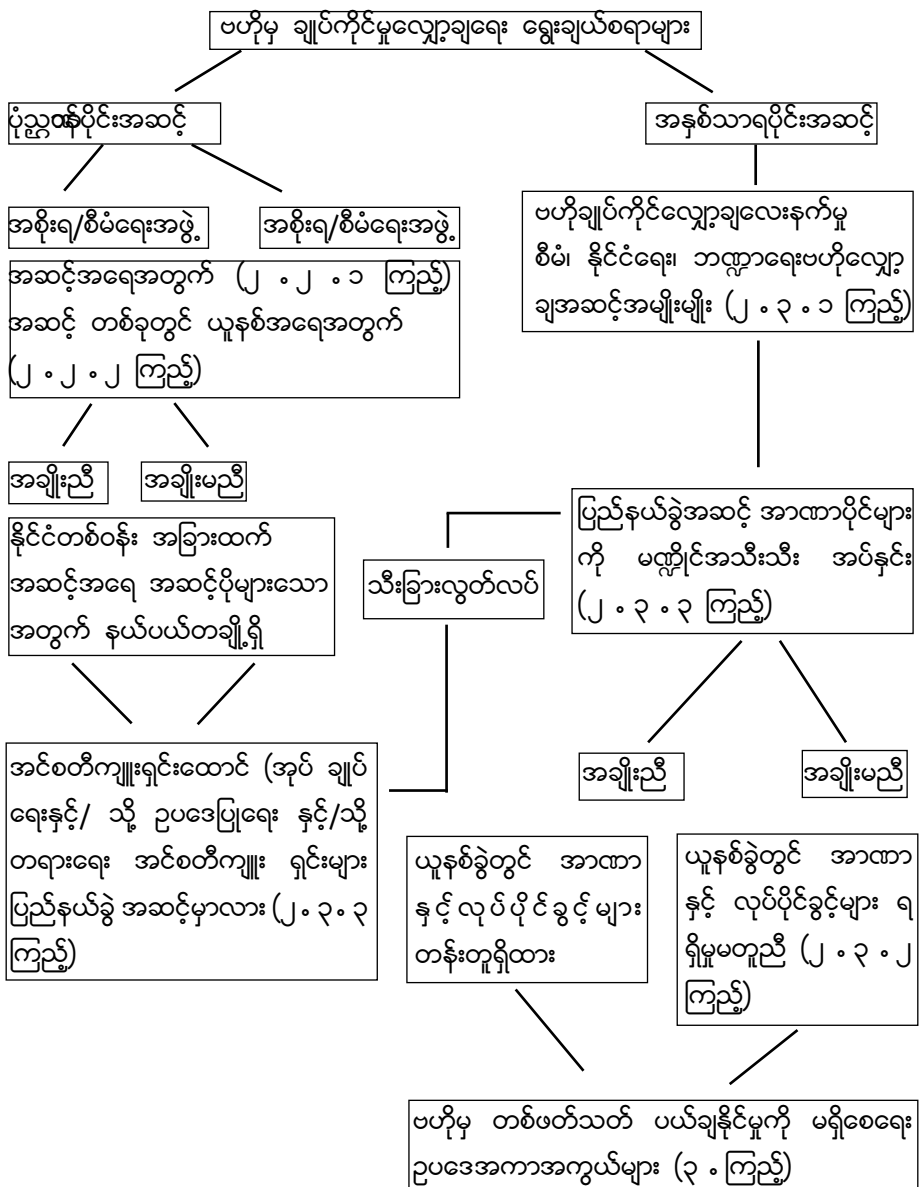
63 Magnus Hatlebakk and Charlotte Ringdal, "The Economic and Social Basis for State-restructuring in Nepal", Chr. Michelsen Institute, 2013, <http://www.cmi.no/publications/file/4711-the-economic-and-social-basis-for-state.pdf> တွင်ကြည့်ပါ။

သော အခွင့်အရေးရှိသည့်အခါ၊ ထို့အပြင် မူဝါဒနယ်ပယ်တစ်ရပ်(ဥပမာစာသင်ကျောင်းစနစ်ကဲ့သို့)ကို ထိန်းချုပ်စီမံနိုင်သော အခွင့်အရေးတစ်ရပ်ယူနစ်ခွဲများတွင် ရှိသည့်အခါတွင် တွေ့ရသည်။

- ❖ အုပ်ချုပ်ရေးပိုင်းအာဏာကိုဗဟိုမှ ချုပ်ကိုင်မှုလျှော့ချရေးကို ဗဟိုအစိုးရအနေဖြင့် နယ်မြေဒေသအားလုံးအတွက် တိုက်ရိုက်ဝန်ဆောင်မှုပေးသော လုပ်ငန်းများ(ဥပမာ နိုင်ငံကူးလက်မှတ်ထုတ်ပေးခြင်းကဲ့သို့)ကိုသာ လုပ်ဆောင်နိုင်သည့်ကိစ္စအပြင် နိုင်ငံလုံးဆိုင်ရာအဆင့်တွင် ချမှတ်ထားသော တရားရေးမူဘောင်တစ်ရပ်အတွင်းမှ မူဝါဒဆုံးဖြတ်ချက်များချမှတ်ခြင်း၊ သို့မဟုတ် အမျိုးသားရေးမူဝါဒများအကောင် အထည်ဖော်ခြင်းအခွင့်အရေးကို ယူနစ်ခွဲများအားပေးထားခြင်းအားဖြင့် ပိုမိုခိုင်မာသောပုံစံမျိုးအတိုင်းလည်းရှိနေနိုင်သည့်အခါတွင် တွေ့ရသည်။

- ❖ ဘဏ္ဍာရေးပိုင်းအာဏာကို ဗဟိုမှချုပ်ကိုင်မှုလျှော့ချရေးကို တိုင်းဒေသနှင့် ပြည်နယ်အစိုးရ၏သက်ဆိုင်ရာဒေသများအတွက် ဘဏ္ဍာရေးပိုင်းကို လွတ်လပ်စွာ စီစဉ်ဆောင်ရွက်နိုင်ခွင့် အတိုင်းအဆကိုကြည့်၍ တွေ့ရသည်။ ဤနေရာ၌ မေးခွန်းသုံးခုထွက်ပေါ်လာသည်။ မည်သည့်အဆင့်သည်အခွန်ကို တိုးမြှင့်ကောက်ခံနိုင်သနည်း၊ မည်သည့်အဆင့်သည် ငွေကြေးသုံးစွဲမှုဆိုင်ရာ ဆုံးဖြတ်ချက်များချပိုင်ခွင့်ရှိသနည်း၊ မည်သည့်အဆင့်သည် ငွေကြေးလွှဲပြောင်းမှုဆိုင်ရာလုပ်ငန်းများကို ဆောင်ရွက်နိုင်သနည်းဆိုသည့် မေးခွန်းများဖြစ်ပြီး ရံဖန်ရံခါ မည်သည့်အဆင့်သည် ငွေကြေးမညီမျှမှုကို ထိန်းချုပ်နိုင်သနည်းဆိုသည့် မေးခွန်းလည်း မေးတတ်ကြသည်။ ဘဏ္ဍာရေးပိုင်းအာဏာကို ဗဟိုမှချုပ်ကိုင်မှုလျှော့ချရေးသည် အငြင်းပွားဖွယ်ရာကိစ္စ ဖြစ်တတ်သည်။ အထူးသဖြင့် ပြည်နယ်တစ်ခုတွင် စီးပွားရေးအရင်းအမြစ်များ အချိုးအစားမညီမျှမှုဖြစ်နေချိန်မျိုးတွင်ပင်ဖြစ်သည်။ သို့သော် ဘဏ္ဍာရေးပိုင်းအာဏာကို ဗဟိုမှ ချုပ်ကိုင်မှုလျှော့ချရေးအပေါ် မေးခွန်းထုတ်မှုများသည် စစ်မှန်သော ဗဟိုချုပ်ကိုင်မှုလျှော့ချရေးဖြစ်မဖြစ်အတွက် စင်စစ်မှတ်ကျောက်စံတစ်ခုဖြစ်နိုင်သည်။ ယူနစ်ခွဲများတွင် အကောင်အထည်ဖော်လုပ်ဆောင်ရန် ရန်ပုံငွေမရှိပါက အာဏာကိုဗဟိုမှချုပ်ကိုင်မှုလျှော့ချရေး အခြားသွင်ပြင်လက္ခဏာများသည် အဓိပ္ပာယ်မရှိ ဖြစ်လာနိုင်သည်။

အထက်ပါသတ်မှတ်ချက်များကိုလေ့လာခြင်းဖြင့် ရှင်းလင်းသေချာသည့်အချက်တစ်

ခုမှာ ဗဟိုချုပ်ကိုင်မှုလျှော့ချရေးအတွက် စံသတ်မှတ်ချက်တည်ရှိနေသည်မဟုတ်ဆိုခြင်းပင်။ ဗဟိုချုပ်ကိုင်မှု လျှော့ချရေးအတွက် စံသတ်မှတ်ချက် အမြောက်အများကို သင့်တော်သလို ပေါင်းစပ်ကျင့်သုံးခြင်းသည်သာ ဖြစ်နိုင်သည့်နည်းလမ်းတစ်ခုဖြစ်ပေသည်။

ဖက်ဒရယ်စနစ် ဖက်ဒရယ်စနစ်သည် ဗဟိုချုပ်ကိုင်မှုလျှော့ချနိုင်ရေးအတွက် သင့်တော်ကောင်းမွန်သည့် အထူးပြုပုံစံတစ်ခုဖြစ်သည်။ ဖက်ဒရယ်စနစ်ကျင့်သုံးသော နိုင်ငံတွင် ဥပဒေအရ ခိုင်မာမှုရှိသည့်အချက်မှာ မည်သည့်အဆင့်အစိုးရကမှ အခြားအစိုးရတစ်ရပ်ရပ်၏ တာဝန်ယူမှုနှင့် လုပ်ပိုင်ခွင့်အာဏာကို တစ်ဖက်သတ်ပြောင်းလဲရယူနိုင်ခြင်း မရှိပေ။ ဥပမာ အားဖြင့် ပြောရမည်ဆိုလျှင် ဖက်ဒရယ်စနစ်ကျင့်သုံးသော အမေရိကန်ပြည်ထောင်စုတွင် ပြည်နယ်တစ်ခုဖြစ်သည့် ကယ်လီဖိုးနီးယား ပြည်နယ်အစိုးရသည် သူ၏လုပ်ပိုင်ခွင့်အာဏာကို တိုးချဲ့ရယူနိုင်ခြင်းမရှိသကဲ့သို့ ကယ်လီဖိုးနီးယားပြည်နယ်အစိုးရ၏ လုပ်ပိုင်ခွင့်အာဏာကို လည်း ပြည်ထောင်စုအစိုးရမှ ရယူဆောင်ရွက်ခြင်းမရှိပေ။ သို့သော်လည်း အစိုးရအဆင့်ဆင့် ကြား ဖက်ဒရယ်ဆက်သွယ်ချက်ရှိရှိမျှသာရှိသည့် ပုံစံသည်အာဏာနှင့် အရင်းအမြစ်ပမာဏကို ယူနစ်ခွဲများထံ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေနှင့်အညီ ခွဲဝေသတ်မှတ်ပေးထားသော ဗဟိုချုပ်ကိုင်မှုလျှော့ချရေး၏လေးနက်မှုအစစ်အမှန်ကို အရေးမထားသလို ဖြစ်စေသည်။⁶⁴ ထို့အပြင် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွင် ပြည်နယ်အစိုးရကို ခိုင်မာအားကောင်းလာရန် ထည့်သွင်းပြဋ္ဌာန်းပေးထားခြင်းသည် ဖက်ဒရယ်စနစ်ပုံစံကို ဆန့်ကျင်ရန်၊ သို့မဟုတ် ထောက်ခံရွေးချယ်ရန်မှ တစ်ပါး အခြားပိုမိုလုပ်ကိုင်နိုင်စရာမရှိတော့သည့် အခြေအနေသို့ ဆိုက်ရောက်နေသည်။

ဗဟိုချုပ်ကိုင်မှု လျှော့ချရေးအတွက် နိုင်ငံများကြား စီစဉ်ဆောင်ရွက်မှုပုံစံများသည် ကွဲပြားခြားနားပြီး တစ်နိုင်ငံနှင့်တစ်နိုင်ငံ တူညီမှုမရှိကြပေ။ မိမိနိုင်ငံနှင့်ကိုက်ညီမည့် ပုံစံများကို ကျင့်သုံးကြ၍ ကွဲပြားနေကြခြင်းဖြစ်သည်။ သို့သော် အရေးပါသည့် အချက်တစ်ခုတော့ ရှိနေသည်။ ယင်းမှာ မည်သည့်အစိုးရစနစ်ပုံစံမျိုးကို ကျင့်သုံးသည်ဖြစ်စေ သေချာရမည့် အချက်မှာ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအတွင်း အစိုးရအဆင့်ဆင့်များအကြား အာဏာညီမျှမှုရှိနေစေရန်နှင့် စောင့်ကြည့်ထိန်းကွပ်မှုရှိနိုင်စေရန်ကို ခိုင်ခိုင်မာမာ ထည့်သွင်းထားရေးဖြစ်သည်။ အာဏာသည် မည်သည့်နေရာတွင် တည်ရှိနေသည်ဖြစ်စေ အာဏာကိုကျင့်သုံးမှုအပေါ် တာဝန်ခံမှုယန္တရားများပါဝင်သော တည့်မတ်မှန်ကန်သည့် စောင့်ကြည့်ထိန်း မတ်မည့်နည်းလမ်းများဖြင့် ကွပ်ကဲရမည်ဖြစ်သည်။

⁶⁴ ဥပမာအားဖြင့် တန်ဖေးနီးယားပြည်နယ်တစ်စိတ်တစ်ဒေသ ဇန်နီဘာနှင့် ဖင်လန်ပြည်နယ်တစ်စိတ်တစ်ဒေသ အာလန်တို့သည် ကမ္ဘာတစ်ဝန်း ကိုယ်ပိုင်သီးခြားလွတ်လပ်မှုအဖြစ်ဆုံးသော ပြည်နယ်ခွဲများအနက် အပါအဝင်ဖြစ်သည်။ ယင်းပြည်နယ်ခွဲများသည် ပြည်ထောင်စုစနစ်အတွင်း မပါဝင်ကြပါ။

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေမူကြမ်းရေးဆွဲခြင်းလုပ်ငန်းစဉ်တွင် နိုင်ငံရေးအရပြောဆို သိမ်းသွင်းရာတွင် ဖက်ဒရယ်စနစ်သည် မကြာခဏ အသုံးများသော စကားလုံးဖြစ်ပေသည်။ နိုင်ငံရေးအရပြောဆို သိမ်းသွင်းမှုဟူသည် သမိုင်းအတွေ့အကြုံများနှင့် အာဏာအခြေခံအရေးကြီးလုပ်ငန်းစဉ်များအ ကြောင်းနှင့် ဝန်ပိုနေသောဇာတ်ကြောင်းဖြစ်ပြီး ဖက်ဒရယ်စနစ်ကို ကွဲပြားထင်ရှားသည့် ဥပဒေ ရေးရာအဓိပ္ပာယ်ပိုက်သောအတတ်ပညာအယူအဆအဖြစ်မှအငြင်းပွားဖွယ်ရာအယူအဆတစ်ရပ် အဖြစ်ကူးပြောင်းပေးလိုက်သည်။ ထို့ကြောင့်ပင် တောင်အာဖရိက၊ ဆူဒန်နှင့်စပိန်တို့တွင် ဖက် ဒရစ်စနစ်အစီအမံများမှ ပေးစွမ်းမည့် အကျိုးတရားကို ငြင်းဆိုခြင်းမပြုဘဲ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ အတွက် ညှိနှိုင်းဆွေးနွေးကြစဉ်တွင် ဖက်ဒရယ်စနစ်ဝေါဟာရ ကို ရှောင်ရှားကြခြင်းဖြစ်သည်။ ဆူဒန်ဒုတိယသမ္မတဟောင်း ဂျန်ဂါရန်၏စကားအရဆိုလျှင်-

“ကျွန်တော်တို့အနေနဲ့ ငြိမ်းချမ်းရေးလုပ်ငန်းစဉ် သဘောတူညီမှုအတွက် ဆွေးနွေးမှု မပြီးဆုံးမ ခြင်း ကျွန်တော်တို့ ညှိနှိုင်းဆွေးနွေးပြီးသဘောတူထားပြီးဖြစ်တဲ့ အစိုးရအုပ်ချုပ်မှုပုံစံကို တရား ဝင်ထုတ်ဖော်ပြောကြားမှာ မဟုတ်ပါဘူး။ ကျွန်တော်တို့ဟာ မမွေးသေးတဲ့ကလေးကို အာဖရိ ကန်တံဆိပ်ကပ်ပြီး နာမည်မပေးသေးပါဘူး။ ငြိမ်းချမ်းရေးလုပ်ငန်းစဉ်အတွင်းမှာ . . .။ ကျွန်တော် တို့ အတူတကွ ထိုင်ပြီးဆွေးနွေးအဖြေရှာမယ်။ စစ်နဲ့ငြိမ်းချမ်းရေးနဲ့ပတ်သက်တဲ့ အရေးပါအဓိက ကျတဲ့ ပြဿနာတွေကို ဖြေရှင်းနိုင်ဖို့ကြိုးစားမှာဖြစ်တယ်။ ကျွန်တော်တို့အနေနဲ့ ငြိမ်းချမ်းရေး လုပ်ငန်းစဉ်တွေကို ထိခိုက်နှောင့်နှေးစေမယ့် ဖက်ဒရယ်စနစ်ကျင့်သုံးရေးတွေ၊ ကွန်ဖက်ဒရယ်စနစ် ကျင့်သုံးရေးတွေ၊ ဒါမှမဟုတ် စစ်မှန်တဲ့ဖက်ဒရယ်စနစ်တွေကို ဆွေးနွေး ပြောကြားမှာ မဟုတ်ဘူး။ တစ်ကယ်လို့ ကျွန်တော်တို့ လုပ်ငန်းစဉ်တွေပြီးဆုံးလို့ ကလေးမွေးဖွား ပြီဆိုရင် သုတေသနပညာရှင်တွေဟာ ငြိမ်းချမ်းရေးလုပ်ငန်းစဉ်သဘောတူညီချက်ထဲမှာ ဆူဒန် တွေ သဘောတူထားတဲ့ အစီအမံတွေကို အကောင်းဆုံးဖော်ထုတ်ပြနိုင်တယ်လို့ သူတို့ယုံကြည် ထားတဲ့နာမည်ကို ပေးကြမှာပါ”

ဖက်ဒရယ်စနစ်ကို မီးမောင်းထိုးပြခြင်း

ဖက်ဒရယ်စနစ်သည် ဗဟိုမှအာဏာခွဲဝေပေးမှုနှင့် သက်ဆိုင်သော သီးခြားပုံစံတစ် ခုဖြစ်သည်။ ဖက်ဒရယ်နိုင်ငံတစ်နိုင်ငံတွင် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေမှ အသိအမှတ်ပြုပေးထား သော အစိုးရအဆင့် အနိမ့်ဆုံးနှစ်ဆင့်ရှိသည်။ အစိုးရအဆင့်တစ်ခုက အခြားအစိုးရအဆင့် တစ်ခု၏ တာဝန်ယူမှုများနှင့် လုပ်ပိုင်ခွင့်အာဏာကို တစ်ဖက်သတ်ပြောင်းလဲ မပစ်နိုင်ဟူ သောအချက်ကို ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွင် ထည့်သွင်းကာ ကာကွယ်မှုများပေးထားသည်။

ဖက်ဒရယ်စနစ်သည် အောက်ပါ လက်တွေ့စည်းမျဉ်းအခြေခံမူသုံးရပ်နှင့်အညီ လည်ပတ် အလုပ်လုပ်သည်-

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအရ အာမခံကာကွယ်ပေးထားမှုများ

ဖက်ဒရယ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေသည် အစိုးရအဆင့်တစ်ခုချင်းစီကို အာဏာများ ခွဲဝေပေးထားသည်။ အစိုးရအဆင့်တစ်ရပ်က အခြားအစိုးရအဆင့်တစ်ရပ်၏ သဘောတူညီမှုမရှိဘဲ သူ့နည်းသူ့ဟန်ဖြင့် ၎င်းအစိုးရအဆင့်၏ အာဏာများကို ပြောင်းလဲပစ်၍မရ ဟူသောအချက်ကို အာမခံကာကွယ်ပေးထားသော ပြင်ဆင်ချက်လုပ်ထုံးလုပ်နည်းတစ်ရပ်ဖက်ဒရယ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွင် ပါဝင်သည်။ ထို့ကြောင့် ကယ်လီဖိုးနီးယားပြည်နယ်သည် ၎င်း၏အာဏာများကို တစ်ဖက်သတ် ကျယ်ပြန့်အောင် ချဲ့ထွင်၍မရနိုင်ပါ။ အမေရိကန်ပြည်ထောင်စု၏ ဖက်ဒရယ်အစိုးရသည် ကယ်လီဖိုးနီးယားပြည်နယ်၏ အာဏာများကို တစ်ဖက်သက် ရုတ်သိမ်းပစ်၍မရနိုင်ပါ။

ပါဝင်ဆောင်ရွက်ခြင်း (ခွဲဝေအုပ်ချုပ်ခြင်းဟုလည်း အမည်တွင်)

ဖက်ဒရယ်စနစ်တွင် ပြည်နယ်အစိုးရခွဲများသည် နိုင်ငံ၏အမျိုးသားနိုင်ငံရေးတွင် ပါဝင်ဆောင်ရွက်ရသော အခန်းကဏ္ဍရှိသည်။ ဗဟိုအစိုးရအဆင့် ဆုံးဖြတ်ချက်ချခြင်းတွင် အဆိုပါပြည်နယ်အစိုးရခွဲများမှ ကိုယ်စားပြုခွင့်ရသင့် သလို၊ ပါဝင်ဆောင်ရွက်ခွင့်လည်း ရှိသင့်သည်။ ၎င်းတို့သည် စောင့်ကြည့်စစ်ဆေးခြင်းနှင့် ဟန်ချက်ညီထိန်းကွပ်ခြင်းကို တစ်စိတ်တစ်ပိုင်းကျင့်သုံးသည့်အနေဖြင့် ဗဟိုအစိုးရ၏လုပ်ကိုင်ဆောင် ရွက်မှုများနှင့် ဆုံးဖြတ်ချက်များကို ကြီးကြပ်စစ်ဆေးနိုင်သည်။ လွှတ်တော်နှစ်ရပ်စနစ်တွင် ဤပုံစံကို တွေ့ရသည်။ အထက်လွှတ်တော်သည် ပြည်နယ်အစိုးရခွဲများကို ကိုယ်စားပြုသည်။ အထူးသဖြင့် လွှတ်တော်နှစ်ရပ်စလုံးတွင် သဘောထားကွဲလွဲမှုဖြစ်နေပါက ပေါင်းစည်းလုပ်ကိုင်ခြင်းနှင့် အထက်လွှတ်တော်၏ အာဏာများသည် ဖက်ဒရယ်စနစ်၏သဘောသဘာဝပျောက်ပျက်မသွားစေရန် အရေးပါသည်။ အလားတူအရေးကြီးသည့် အရာရှိသည်၊ ပြည်နယ်အစိုးရခွဲများရှိအာဏာပိုင်အဖွဲ့များသည် ဗဟိုအစိုးရမှဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပါ ပြဌာန်းချက်များနှင့်အညီ ပြုမူဆောင်ရွက်သလော၊ ဗဟိုအစိုးရသည် ပြည်နယ်အစိုးရခွဲများကို ထိခိုက်စေလျက် ၎င်း၏အစွမ်းအစများကို ကျော်လွန်အသုံးပြုခြင်း မရှိသလောဟူ၍ စောင့်ကြည့်စစ်ဆေးနိုင်ရန် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေသုံးသပ်ရေးအဖွဲ့ထံ အမှုဖွင့်နိုင်သော အစွမ်းအစရရှိ ထားရမည့်အချက်ပင်ဖြစ်သည်။ ဗဟိုအဆင့်

ဆုံးဖြတ်ချက်ချခြင်းတွင် ပြည်နယ်ခွဲများ ပါဝင်ဆောင်ရွက်ခြင်းကို ထပ်မံအားပြည့်ပေးနိုင်သော အခြားယန္တရားများလည်း ရှိသေးသည်။ အာဏာအပြိုင်ထားရှိခြင်း၊ လုပ်ပိုင်ခွင့်အာဏာအရ ညှိနှိုင်းတိုင်ပင်ဆွေးနွေးမှုများ၊ မူဝါဒနယ်ပယ်များ (သို့) သီးခြားညှိနှိုင်းဆောင်ရွက်ခြင်း အင်စတီကျူးရှင်းများတွင် ပြုလုပ်သော လူထုဆန္ဒခံယူပွဲ စသည်တို့ကို ဆိုလိုသည်။

ကိုယ်ပိုင်အုပ်ချုပ်ခွင့် (ကိုယ်ပိုင်အုပ်ချုပ်ရေးဟုလည်း အမည်တွင်)

ဖက်ဒရယ်နိုင်ငံတစ်နိုင်ငံတွင် ပြည်နယ်အစိုးရခွဲများမှ ထဲထဲဝင်ဝင် အသုံးပြုနိုင်သော အာဏာများကို ဖက်ဒရယ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေက အာမခံပေးထားသည်။ ဆုံးဖြတ်ချက်ချနိုင်သောအာဏာ ပေးအပ်ခံထားရသဖြင့် ပြည်နယ်အစိုးရခွဲများသည် မူဝါဒရေးရာနယ်ပယ်များတွင် ကိုယ်ပိုင်လွတ်လပ်မှုဖြင့် ဆုံးဖြတ်အုပ်ချုပ်ခွင့်ရှိသည်။ တစ်နည်းအားဖြင့် အစိုးရပုံစံခွဲအဆင့်များသည် ဗဟိုအစိုးရအဆင့်၏ လွှမ်းမိုးမှု(သို့)ကြားဝင်စွက်ဖက်မှုကင်းကင်းဖြင့် သီးခြားလွတ်လပ်စွာ ဆုံးဖြတ်ချက်များကို ချနိုင်ခြင်းပင်ဖြစ်သည်။ ထို့သို့လုပ်နိုင်ရန် ၎င်းတို့ချမှတ်သော မူဝါဒများမှာ ဖက်ဒရယ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေနှင့်အညီဖြစ်ရန်လိုသည်။ ဗဟိုအစိုးရက ပြဌာန်းသောဥပဒေများနှင့် အညီဖြစ်ရန် လိုအပ်သည်။ ဤအဆုံးသတ်ရည်မှန်းချက်အတွက် ပြည်နယ်အစိုးရခွဲများသည် အများအားဖြင့် ဗဟိုအဆင့်တွင် တည်ရှိသော အင်စတီကျူးရှင်းများအတိုင်း ပုံတူကူးယူကြသည်။ ဥပမာ တိုင်းဒေသလွှတ်တော်နှင့် အစိုးရများကို ဆိုလိုသည်။ တချို့ကိစ္စများတွင် ပြည်နယ်အစိုးရခွဲများသည် ၎င်းတို့ကိုယ်ပိုင် အင်စတီကျူးရှင်းများနှင့် ဥပဒေအစီအစဉ်ကို ချမှတ်နိုင်သည်(ဖက်ဒရယ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအစီအစဉ်နှင့် ကိုက်ညီမှုရှိနေသမျှကာလအထိ)။ ဤသို့ချမှတ်နိုင်ခြင်းတွင် ကိုယ်ပြည်နယ်ဒေသနှင့်ဆိုင်ရာ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတစ်ရပ်လည်း ပါဝင်တတ်သည်။ ဩစတြေးလျ၊ ဘရာဇီးနှင့် ဗင်နီဇွဲလားနိုင်ငံများကို နမူနာကြည့်နိုင်သည်။

အစိုးရအဆင့်အသီးသီးကြား ဖက်ဒရယ်မူအခြေခံသော ဆက်ဆံရေးတည်ရှိနေမှုကြောင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွင် ပြည်နယ်အစိုးရခွဲများဆီ အာဏာခွဲဝေပေးရမည့်အတိုင်း အဆအကြောင်း အများအပြားပြောစရာမလိုပေ။ ခွဲဝေအုပ်ချုပ်ရေးနှင့် အာဏာခွဲခြားခြင်းကို ဖက်ဒရယ်တိုင်းပြည်တစ်နိုင်ငံချင်းစီတွင် နည်းလမ်းတစ်ရပ်နှင့် ပုံစံချမှတ်ထားပေသည်။

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေကို မူကြမ်းရေးဆွဲသည့်လုပ်ငန်းစဉ်တွင် ဖက်ဒရယ်စနစ်ကို

ဖက်ဒရယ်စနစ်တွင်ပါဝင်သောအစိတ်အပိုင်းများ

ပါဝင်ဆောင်ရွက်ခြင်း/ခွဲဝေအုပ်ချုပ်ရေး	ကိုယ်ပိုင်အုပ်ချုပ်ခွင့်/ကိုယ်ပိုင်အုပ်ချုပ်ရေး
<ul style="list-style-type: none"> - ဗဟိုအဆင့်အစိုးရနှင့် ဥပဒေပြုလွှတ်တော်တွင်း ပြည်နယ်အစိုးရခွဲများ၏ကိုယ်စားပြုမှုနှင့် ပါဝင်ဆောင်ရွက်ခြင်း - အာဏာခွဲဝေခြင်း၊ အာဏာအပြိုင်ထားရှိသောစာရင်း - ပူးပေါင်းဆောင်ရွက်သော အစိုးရ၊ ညှိနှိုင်းဆောင်ရွက်ခြင်းနှင့် တရားရေးမဟုတ်သော ပဋိပက္ခဖြေရှင်းခြင်းယန္တရားများ - တရားရေးသုံးသပ်မှုစနစ် - ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပြင်ဆင်ချက်လုပ်ထုံးလုပ်နည်း - အရေးပေါ်အခြေအနေတစ်ရပ်အဖြစ် ကြေညာရန်နှင့် ကြီးကြပ်ရေးအာဏာများကို အသုံးပြုရန် လုပ်ငန်းစဉ်နှင့် သတ်မှတ်စံ 	<ul style="list-style-type: none"> - ပြည်နယ်အစိုးရခွဲအရေးအတွက် - ပြည်နယ်အစိုးရခွဲ နယ်နိမိတ်ဘောင်များကို အသေးစိတ်ခွဲချရန် သတ်မှတ်စံ၊ အချိန်ကိတ်စီစဉ်မှုနှင့် လုပ်ထုံးလုပ်နည်း - အာဏာခွဲဝေခြင်း၊ ဗဟိုအဆင့်အတွက် အထူးသီးသန့်အာဏာများ ထည့်သွင်းထားသော စာရင်း၊ ပြည်နယ်အစိုးရခွဲများအတွက်အထူးသီးသန့်အာဏာများ ထည့်သွင်းထားသော စာရင်း၊ ဘေးထွက်အာဏာများကို ခွဲဝေခြင်း - အရင်းအမြစ်များကို ခွဲဝေခြင်း၊ သဘာဝအရင်းအမြစ်များမှ ခွဲဝေပေးသော အခွန်ငွေများ၊ ဗဟိုအဆင့်နှင့် ပြည်နယ်အစိုးရခွဲများကြား အခွန်ကောက်ခြင်း - အမျိုးသားအဆင့်ပုံစံဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများ၊ ဤဥပဒေများ အစီအစဉ်တကျဖြစ်ပါက ၎င်းတို့သည် ဖက်ဒရယ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေနှင့်အညီဖြစ်သင့်သည်၊ ဒီမိုကရေစီနည်းကျအာမခံပြဋ္ဌာန်းချက်များကို အဆိုပါဥပဒေများက ပေးအပ်သည်။

နိုင်ငံရေးပြောဟောစည်းရုံးမှုဖြင့် ပုံဖော်တတ်ကြသည်။ အဆိုပါ နိုင်ငံရေးပြောဟောစည်းရုံးမှုတွင် သမိုင်းကြောင်းအတွေ့အကြုံများ၊ အာဏာခွဲဝေမှုလုပ်ငန်းစဉ်များ ပြည့်နှက်ပါဝင်နေသည်။ ထို့ကြောင့် ဖက်ဒရယ်စနစ်ကို ဥပဒေအဓိပ္ပာယ်တစ်ရပ်ဖြင့် ဖွင့်ဆိုသတ်မှတ်ရမည့် အတတ်ပညာပိုင်းအယူအဆတစ်ရပ်အဖြစ်မှ အငြင်းပွားစရာအယူအဆအဖြစ်သို့ ပြောင်းလဲသွားစေသည်။ ယင်းအတွက်ကြောင့်ပင် တောင်အာဖရိက၊ ဆူဒန်နှင့်စပိန်နိုင်ငံများတွင် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေနှင့်စပ်လျဉ်း၍ ဆွေးနွေးညှိနှိုင်းကြသည့်အခါ ဖက်ဒရယ်စနစ်ဟူသော ဝေါဟာရကို ရှောင်သုံးခဲ့ကြသည်။ ယင်းအကြောင်းဆွေးနွေးလျှင် ဖက်ဒရယ်အစီအမံများမှ

ပေးအပ်နိုင်သော ကောင်းကျိုးတရားများအကြောင်းကိုသာ အဓိကထားပြောကြသည်။

ဆူဒန်နိုင်ငံ ဒုသမ္မတဟောင်းဖြစ်သူ ဂျွန်ဂါရမ်း၏ ပြောစကားများကို ဖော်ပြရမည်။ ၎င်းက ‘ကျွန်တော်တို့ ညှိနှိုင်းဆွေးနွေးပြီး သဘောတူညီထားတဲ့အုပ်ချုပ်ရေးပုံစံကို ဖော်ပြဖို့ အတွက် ဘက်စုံငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူညီချက်စာချုပ်တစ်ခုလုံးမှာ တရားဝင်ဖြစ်တဲ့ စကား လုံးတစ်လုံးမှကို မသုံးစွဲဘူး။ ဒါဟာလည်း အာဖရိကရဲ့အမှတ်သညာဖြစ်တဲ့ ကလေးမမွေးခင် နာမည်မပေးရဘူးဆိုတဲ့ လမ်းညွှန်ချက်ကြောင့်ဖြစ်မယ်။ ငြိမ်းချမ်းရေးလုပ်ငန်းစဉ်ထဲ ရောက် တဲ့အခါ ကျွန်တော်တို့ဟာ ငါတို့မှာ အားလုံးပေါင်းစည်းထားတဲ့ ပြည်ထောင်စုကြီးတစ်ခု၊ ကွန်ဖက်ဒရေးရှင်းကြီးတစ်ခု၊ ဒါမှမဟုတ် စစ်မှန်တဲ့ဖက် ဒရယ်စနစ်တို့ ရှိသင့်တယ်ဆိုပြီး ရှေ့မတိုးနိုင်ဘဲလေပေါနေမယ့်အစားစစ်နှိုငြိမ်းချမ်းရေးလိုလေးနက်တဲ့ပြဿနာရပ်အကြောင်း ထိုင်ပြီးဆွေးနွေး အဖြေရှာကြတယ်။ အခုတော့ ကလေးက မွေးလာပြီ၊ လေ့လာသူတွေအနေနဲ့ ဆူဒန်ပြည်သူတွေ ဆူဒန်ဘက်စုံငြိမ်းချမ်းရေးသဘောတူညီချက်မှာ သဘောတူညီထားတဲ့ အစီအမံတွေကို အကောင်းဆုံးသရုပ် ထင်စေမယ်လို့ သူတို့ယုံကြည်မယ့် နာမည်ကို ပေးနိုင် နေပြီ။’

အာဏာဗဟိုမှခွဲဝေပေးရေး အထူးအစီအမံများသည် နိုင်ငံတစ်နိုင်ငံနှင့် တစ်နိုင်ငံ မတူညီကြပါ။ သက်ဆိုင်ရာတိုင်းပြည် ၏ သိသာထင်ရှားသော ဝန်းကျင်အဆက်အစပ်ပေါ်တွင် အခြေခံ၍ အဆိုပါအစီအမံများကို ပုံသွင်းပေးရမည်ဖြစ်သည်။ သို့သော် အစိုးရစနစ်ရွေးချယ် မှုဖြစ်စဉ်မှာကဲ့သို့ပင်၊ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအစီအမံများသည် အစိုးရအဆင့်အသီးသီးကြား အာဏာဟန်ချက်ညီမှုကို ဖြစ်ထွန်းစေရန် ရည်ရွယ်သင့်သည်ဟူသောအချက်ကိုမူ ကိုင်စွဲထား ရန် အရေးကြီးသည်။ မည်သည့်နေရာတွင် အာဏာအခြေတည်သည်ဖြစ်စေ၊ ၎င်းအာဏာကို ကျင့်သုံးမှုသည် တာဝန်ခံမှုယန္တရားများအပါအဝင် လျော်ကန်သင့်မြတ်သော စောင့်ကြည့်စစ် ဆေးခြင်းနှင့် ဟန်ချက်ညီထိန်းကွပ်ခြင်းများဖြင့် ကင်းဝေးမသွားရန် လိုအပ်ပါသည်။

(၃) လွှတ်လုပ်သော တရားစီရင်ရေးနှင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပြန်လည်သုံးသပ်ရေး

သီးခြားလွတ်လပ်သောတရားစီရင်ရေးသည် ဒီမိုကရေစီနည်းကျ ရေးဆွဲထားသော ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများတွင် မရှိမဖြစ် လိုအပ်သော အချက်ဖြစ်သကဲ့သို့ လူ့အခွင့်အရေးနှင့် တရားဥပဒေစိုးမိုးရေးအတွက် တရားရုံးများသည် နိုင်ငံသားများကို ကာကွယ်ရန်အတွက် လုပ်ပိုင်ခွင့် အပြည့်ရှိရမည်ဖြစ်သည်။ တရားရုံးများနှင့် ခုံရုံးများသည် အစိုးရတစ်ရပ်၏ အုပ် ချုပ်ရေးနှင့် စီမံရေးဆိုင်ရာအဖွဲ့အစည်းများ ဆောင်ရွက်ချက်များသည် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ

နှင့်ဖြစ်စေ အခွင့်အရေးများနှင့်ဖြစ်စေ ဥပဒေနှင့်ဖြစ်စေ ကိုက်ညီမှုရှိသည်ကို သေချာစေရမည်ဖြစ်သည်။

အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ ဥပဒေတွင်းပါဝင်သော တရားစီရင်ရေးကဏ္ဍ၏လွတ်လပ်မှု

ကမ္ဘာ့ကုလသမဂ္ဂ၏ အထွေထွေညီလာခံမှ လွတ်လပ်ပြီးအမှီခိုကင်းသော တရားစီရင်ရေးနှင့် ဒီမိုကရေစီ၏ ဆက်သွယ်ချက်ကို အသိအမှတ်ပြုခဲ့ပြီး ၂၀၀၄ ခုနှစ်တွင် ထုတ်ပြန်ခဲ့သော ကြေညာချက်၌ ‘ဒီမိုကရေစီအတွက် မရှိမဖြစ်လိုအပ်သောအစိတ်အပိုင်း’^{၆၅} ဟုဖော်ပြခဲ့သည်။ ထို့အပြင် အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာနိုင်ငံသားနှင့် နိုင်ငံရေးအခွင့်အရေး ကြေညာစာတမ်း (ICCPR) အပိုဒ် ၁၄ တွင်လည်း ဖော်ပြထားသည်မှာ လူသားတိုင်းသည် တရားရုံးမှ အပြစ်ရှိကြောင်း မဆုံးဖြတ်မီကာလအတွင်း တူညီသည့် အခြေအနေတွင်ရှိခြင်းကြောင့် လူအများရှေ့မှောက်တရားမျှတပြီးလွတ်လပ်သော၊ ပွင့်လင်းသော တရားရုံး၊ ခုံရုံးများတွင် အမှုရင်ဆိုင်ခွင့်ရှိသည်ဟူ၍ ဖြစ်သည်။

ထို့အပြင် ကမ္ဘာ့ကုလသမဂ္ဂမှ နိုင်ငံတစ်နိုင်ငံအနေဖြင့် ပြည်တွင်းဥပဒေများနှင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများတွင်

ကမ္ဘာ့ကုလသမဂ္ဂ လူ့အခွင့်အရေးကော်မရှင်မှ ယခုကဲ့သို့ အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ဆိုနိုင်သည်ဟု သတ်မှတ်ခဲ့သည့် အထွေထွေသုံးသပ်ချက် ၃၂ တွင် လွတ်လပ်သောတရားစီရင်ရေးနှင့် ပတ်သက်၍ အောက်ပါအတိုင်း ဖွင့်ဆိုခဲ့သည်။

(၁) တရားရုံးများသည် သက်ဆိုင်ရာလူပုဂ္ဂိုလ်အစုအဖွဲ့များအပေါ် ခွဲခြားဆက်ဆံမှုမရှိဘဲ သမာသမတ်ကျစွာဆက်ဆံရမည်။

(၂) တရားရုံးများသည် သီးခြားလူပုဂ္ဂိုလ်အစုအဖွဲ့များအပေါ်ဘက်လိုက်မှု၊ သို့မဟုတ် မျက်နှာသာပေးမှု မရှိစေရ။

(၃) တရားရုံးများသည် အမှုများကို တင်ကြိုစီရင် ဆုံးဖြတ်ခြင်းမပြုရ (ဥပမာ အကတိတရားမရှိရ)

(၄) တရားရုံးများသည် နိုင်ငံရေးအရ သီးခြားလွတ်လပ်မှုရှိရမည်၊ အစိုးရ၏အုပ်ချုပ်ရေး၊ စီမံရေး၊ သို့မဟုတ် ဥပဒေပြုရေးဌာနခွဲများမှ လွှမ်းမိုးမှု၊ သို့မဟုတ် ခြယ်လှယ်စိုးမိုးမှုကိုမခံရ၊ သို့မဟုတ် ယင်းတို့အပေါ် ကျေးဇူးစောင့်သိရန် မလိုအပ်။

(၅) တရားရုံးများသည် ယင်းတို့၏လုပ်ငန်းဆောင်တာများကို ကြောက်ရွံ့မှုကင်းစွာဖြင့် ပြီးမြောက်အောင် ဆောင်ရွက်နိုင်ရမည်၊ တရားရုံးများသည် အစိုးရ သို့မဟုတ် ပုဂ္ဂလိက အစုအဖွဲ့များအပေါ် ဘက်လိုက်မှုမရှိဘဲ စီရင်ဆုံးဖြတ်မှုများအတွက် လက်တုံ့ပြန်ခံရမည့်အရေးနှင့် ရင်ဆိုင်ရပါက လွတ်လပ်စွာပြုမူဆောင်ရွက်နိုင်မည်မဟုတ်ပေ။

⁶⁵ ၂၀၀၄ ခုနှစ် ဒီဇင်ဘာတွင် သဘောတူညီမှုရရှိခဲ့သည်။ ထိုဆုံးဖြတ်ချက်ကို ၂၀၀၅ ခုနှစ်တွင် တရားဝင်ထုတ်ပြန်ကြေညာခဲ့သည်။ http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/59/201&Lang=E. See also DRI, *International Consensus: Essential Elements of Democracy*, <http://democracy-reporting.org/dri-publications/international-consensus-essential-elements-of-democracy/>. တွင် ကြည့်ပါ။

လွတ်လပ်၍ အမှီခိုကင်းသော တရားစီရင်ရေးဖြစ်စေရန် ကာကွယ်ပေးရမည့် အခြေခံမူများနှင့် လမ်းညွှန်ချက်များကို ထုတ်ပြန်ပေးထားသည်။ ထိုလမ်းညွှန်ချက်များမှာ အောက်ပါအတိုင်းဖြစ်ကြသည်။

- လွတ်လပ်သော တရားစီရင်ရေးအတွက် အခြေခံမူများ⁶⁶
- ရှေ့နေများ၏ အခန်းကဏ္ဍအတွက် အခြေခံမူများ⁶⁷
- ဥပဒေအရာရှိများ၏ အခန်းကဏ္ဍအတွက် ညွှန်ကြားချက်များ⁶⁸
- လွတ်လပ်သော တရားစီရင်ရေးဖြစ်စေရန် ဆောက်ရွက်ရမည့် ထိရောက်သော လုပ်ထုံးလုပ်နည်းများဆိုင်ရာ အခြေခံမူများနှင့်⁶⁹ အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ လွတ်လပ်သော တရားစီရင်ရေးကြေညာချက်မူကြမ်း (the "Singhvi Declaration")⁷⁰

(အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ နိုင်ငံသားနှင့် နိုင်ငံရေးအခွင့်အရေး ကြေညာစာတမ်း အပိုဒ် ၂ ၊ အာဖရိကလူသားနှင့် ပြည်သူ့အခွင့်အရေးကြေညာစာတမ်း အပိုဒ် ၂၆ နှင့် ဥရောပ လူ့အခွင့်အရေးကြေညာစာတမ်းအပိုဒ် ၆၊ အမေရိကန်လူ့အခွင့်အရေးကြေညာစာတမ်းအပိုဒ် ၈ အရှေ့တောင်အာရှနိုင်ငံများ၏ လူ့အခွင့်အရေးကြေညာစာတမ်း အပိုဒ် ၂၀) များအရ တိုင်းဒေသအဆင့်တရားရုံးများတွင် သီးခြားလွတ်လပ်သောတရားစီရင်ရေးတစ်ရပ်ထားရှိရန် လိုအပ်ကြောင်းကို ထည့်သွင်းထားသည်။

ကမ္ဘာတစ်ဝန်းရှိ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများတွင် ပါဝင်သည့် လွတ်လပ်သော တရားစီရင်ရေး

ကမ္ဘာ့ဒီမိုကရေစီနိုင်ငံများ၏ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများတွင် ပြည်တွင်းအခြေခံဥပဒေ

⁶⁶ UN Basic Principles in the Independence of the Judiciary, adopted by the Seventh UN Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, Milan 26 August - 6 September 1985, endorsed by General Assembly resolutions 40/32, 29 November 1985 and 40/146, 13 December 1985.

⁶⁷ Adopted by the Eighth United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, Havana, Cuba, 27 August to 7 September 1990

⁶⁸ Adopted by the Eighth United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, Havana, Cuba, 27 August to 7 September 1990.

⁶⁹ Economic and Social Council resolution 1989/60, endorsed by General Assembly resolution 44/162, 15 December 1989.

⁷⁰ Economic and Social Council, Sub-Commission on Prevention of Discrimination and Protection of Minorities, Special Rapporteur on the Study on the Independence and Impartiality of the Judiciary, Jurors and Assessors and the Independence of Lawyers, endorsed by Commission on Human Rights resolution 1989/32 (the "Singhvi Declaration").

များအားလုံး၌ လွတ်လပ်သော တရားစီရင်ရေးအတွက် သီးသန့်ပြင်ဆင်ထည့်သွင်းထားသည်။ ဥပမာအားဖြင့် တောင်အာဖရိကဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရှိ ပုဒ်မ ၁၆၅/၂ တွင် လွတ်လပ်သော တရားစီရင်ရေးအတွက် ပြင်ဆင်ထည့်သွင်းထားသည်ကို အောက်ပါအတိုင်း လေ့လာကြည့်နိုင်သည်။

- တရားရုံးများသည် လွတ်လပ်ပြီး အမှီအခိုကင်းရမည်ဖြစ်ကာ တရားစီရင်ရေးတွင် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပါ အချက်အလက်များနှင့် ပြဋ္ဌာန်းဥပဒေများအရ အကြောက်တရားကင်းစွာ၊ မျက်နှာသာပေးမှုကင်းစွာ သို့မဟုတ် အဂတိတရားဖြင့် အမှန်ကိုမသိဘဲ မှန်းဆတင်ကြိုအမိန့်ချမှတ်မှုကင်းစွာဖြင့် ဆောင်ရွက်ရမည်။

ကင်ညာနိုင်ငံ၏ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွင်လည်း တရားရုံးများ၏ လုပ်ငန်းဆောင်တာများကို စွက်ဖက်မှုကင်းကင်းဖြင့် ဆောင်ရွက်နိုင်ရန် ပုဒ်မ ၁၆၀ ၌ ပြဋ္ဌာန်းဖော်ပြထားသည်ကို တွေ့ရသည်။

- ဤဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေနှင့် ဥပဒေများမှတစ်ပါး တရားရေးဆိုင်ရာ အာဏာပိုင်များနှင့် တရားစီရင်ရေးလုပ်ငန်း များတွင် မည်သည့်လူပုဂ္ဂိုလ်ကမဆို တိုက်ရိုက်အမိန့်ပေးစေခိုင်းခြင်း သို့မဟုတ် ထိန်းချုပ်ခြင်း မရှိစေရ။

၂၀၁၄ ခုနှစ်က ရေးဆွဲခဲ့သော တူနီးရှားနိုင်ငံ၏ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပုဒ်မ ၁၀၂ တွင်လည်း ယခုလို ထည့်သွင်းရေးဆွဲထားသည်။

တရားရေးသည် လွတ်လပ်ပြီး အမှီအခိုကင်းသည့် အဖွဲ့အစည်းဖြစ်သည်။ ဤဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွင် အချုပ်အခြာအာဏာဆိုင်ရာဥပဒေ၊ နိုင်ငံသားများ၏ အခွင့်အရေးများကို ကာကွယ်ခြင်းနှင့်လွတ်လပ်မှုကို ကာကွယ်ခြင်းများ ထည့်သွင်းပြဋ္ဌာန်းထားသည်။ တရားသူကြီးများသည် လွတ်လပ်ပြီး အမှီအခိုကင်းရမည်ဖြစ်ကာ ပြဋ္ဌာန်းဥပဒေများအရသာ စွဲချက်တင်ခြင်းလုပ်ငန်းများကို ဆောင်ရွက်ခွင့်ရှိသည်။

လွတ်လပ်သောတရားစီရင်ရေးအတွက် အဓိကကျသော အချက်များ

အထက်တွင် ဖော်ပြပြီးဖြစ်သော အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ ဥပဒေစံချိန်စံညွှန်းများကို နှိုင်းယှဉ်၍ သီးခြားလွတ်လပ်သော တရားစီရင်ရေးဖြစ်စေရန် အောက်တွင်ဖော်ပြထားသည့် အဓိကကျသောအချက်များကို ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲသူများ ထည့်သွင်းစဉ်းစားသင့်ပေသည်။

သီးခြားလွတ်လပ်သောတရားစီရင်ရေးအတွက် အဓိကကျသော အချက်များ	ထည့်သွင်းစဉ်းစားသင့်သည့် အကြောင်းအရာများ
တရားရေးလွတ်လပ်မှုနှင့်တာဝန်ခံမှုကို ဟန့်ချက်ညီဖြစ်စေရန် လိုအပ်ခြင်း	<ul style="list-style-type: none"> ■ တရားရေးပိုင်းခန့်အပ်တာဝန်ပေးမှုများ ■ ရာထူးသက်တမ်း လုံခြုံစိတ်ချရမှု ■ တာဝန်ထမ်းဆောင်ခြင်း စည်းကမ်းသတ်မှတ်ချက်များ ■ ထုတ်ပယ်ခြင်း၊ စည်းကမ်းလိုက်နာစေခြင်းနှင့် အရေးယူအပြစ်ပေးခြင်း ■ ရာထူးပြောင်းရွှေ့ခြင်းနှင့် တိုးမြှင့်ခြင်း ■ တရားရုံးဖွဲ့စည်းတည်ဆောက်ပုံ
အင်စတီကျူးရှင်းဆိုင်ရာ သီးခြားလွတ်လပ်သော တရားစီရင်မှုဖြစ်ရေး	<ul style="list-style-type: none"> ■ တရားရေးလွတ်လပ်မှုကို ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဖြင့်ကာကွယ်ပေးခြင်း ■ တရားရေးနှင့် စီမံအုပ်ချုပ်ရေးပိုင်း ပြန်လည်ကုစားပေးမှုများ ■ ဘဏ္ဍာငွေစာရင်းချမှတ်ပေးခြင်း ■ အမှုစီရင်ခွင့်ပေးခြင်း ■ အထူးတရားရုံးနှင့်စစ်ခုံရုံးထားရှိခြင်း
တရားရေးလွတ်လပ်မှုကို အထောက်အပံ့ပေးသည့် အင်စတီကျူးရှင်းများနှင့် ကွန်ရက်ချိတ်ဆက်လုပ်ကိုင်ရန်	<ul style="list-style-type: none"> ■ အစိုးရရှေ့နေအဖြစ် ဆောင်ရွက်ခွင့်ရှိသော အာဏာပိုင်များ ■ တရားရေးကောင်စီများ ■ ဥပဒေဆိုင်ရာ ကျွမ်းကျင်အဖွဲ့အစည်းများ ထားရှိခြင်း

တရားရေးလွတ်လပ်မှုနှင့် တာဝန်ခံမှုကို ဟန့်ချက်ညီဖြစ်စေရန် လိုအပ်ခြင်း

တရားသူကြီးများ၏ ပုဂ္ဂိုလ်ရေးဆိုင်ရာသီးခြားလွတ်လပ်မှုကို ယင်းတို့အား ခန့်အပ်ရေးယန္တရားများနှင့် လုပ်ထုံးလုပ်နည်းများမှတစ်ဆင့် ကာကွယ်မှုပေးထားသည်။ နိုင်ငံရေးသမားများနှင့် သီးခြားပါတီအစုအဖွဲ့များသည် တရားသူကြီးများကို ခန့်အပ်ပြီးနောက် တရားစီရင်ရေးလုပ်ငန်းများတွင် အတိုင်းအတာတစ်ရပ်အထိ ဝင်ရောက်လွှမ်းမိုးနိုင်သည်။ သို့သော် တရားသူကြီးများသည် လုပ်ငန်းတာဝန်များကို ကျွမ်းကျင်စွာ၊ သီးခြားလွတ်လပ်စွာ၊ သို့မဟုတ်

ဘက်မလိုက်ဘဲမျှတစွာ လုပ်ဆောင်နိုင်ခြင်း မရှိပါက ၎င်းတို့၏လုပ်ရပ်များအတွက် တာဝန်ခံရမည်ဖြစ်သည်။ သီးခြားလွတ်လပ်သော တရားစီရင်ရေးဟူသည် တရားသူကြီးများအား တာဝန်ခံမှုတစ်စုံတစ်ရာမရှိဘဲ ပြုမူလုပ်ဆောင်ခွင့်ပေးနိုင်မည် မဟုတ်ပါ။ တရားသူကြီးများကို ခန့်အပ်တာဝန်ပေးခြင်း၊ ရာထူးသက်တမ်း၊ ရာထူးမှထုတ်ပယ်ခြင်း၊ စည်းကမ်းလိုက်နာစေခြင်း နှင့် အရေးယူအပြစ်ပေးခြင်းများအတွက် စည်းမျဉ်းများသည် တရားသူကြီးများကို ပြင်ပမှ လွန်လွန်ကဲကဲ လွှမ်းမိုးခြင်းမရှိအောင် ကာကွယ်ပေးရန် လိုအပ်ချက်နှင့် တရားစီရင်ရေးပိုင်း တာဝန်ခံရန် လိုအပ်ချက်ကြား ညင်သာသိမ့်မွေ့ကသော ဟန်ချက်ညီစေမှုတစ်ရပ်ဖြစ်အောင် ဖော်ဆောင်ပေးရမည်။

တရားရေးပိုင်း၌အပ်တာဝန်ပေးမှုများ

ကုလသမဂ္ဂ၏ လွတ်လပ်သောတရားစီရင်ရေးဆိုင်ရာ အခြေခံမူများတွင် တရားသူကြီးများကို ခန့်အပ်တာဝန်ပေးသည့် လုပ်ငန်းဆောင်တာများ၌ တည်ကြည်မှုနှင့် တာဝန် ပြီးမြောက်နိုင်စွမ်းအပေါ်မူတည်၍ သီးခြားလွတ်လပ်စွာ ခန့်အပ်တာဝန်ပေးရမည်ဟု ဖော်ပြထားသလို မလျော်ကန်သောအကြောင်းရင်းများဖြင့် ခန့်အပ်တာဝန်ပေးခြင်းမျိုးမှ ကာကွယ်ရမည့်အချက်များ ထည့်သွင်းထားသည်(အပိုဒ်၁၀)။ နိုင်ငံများသည် တရားသူကြီးများကို ခန့်အပ်တာဝန်ပေးရာတွင် အသုံးပြုသောစံသတ်မှတ်ချက်များ မတူကွဲပြားသည်။ နိုင်ငံများကို ‘တရားမဥပဒေ’ ကျင့်သုံးသောနိုင်ငံများနှင့် ‘ခေလွှဲထုံးတမ်းဥပဒေ’ ကျင့်သုံးသော နိုင်ငံများဟူ၍ ပိုင်းခြားထားသည်။ တရားမဥပဒေကျင့်သုံးသောနိုင်ငံများသည် ‘သက်မွေးဝမ်းကျောင်း အခြေပြုပုံစံ’(အခြေခံဥပဒေပညာတတ်မြောက်ပြီး မကြာခင် အစိုးရဝန်ထမ်းအဖြစ် ခန့်အပ်ခံရသော တရားသူကြီးများ)ကို သုံးသည်။ ခေလွှဲထုံးတမ်းဥပဒေကျင့်သုံးသော နိုင်ငံများမှာမူ ‘အသိအမှတ်ပြုခြင်းပုံစံ’ (ဥပဒေတတ်ကျွမ်းပညာရှင်အဖြစ် သက်မွေးမှုကြာမြင့်ပြီး ရရှိသော အောင်မြင်မှုမှတ်တမ်းများကို ကြည့်၍ ခန့်အပ်တာဝန်ပေးခြင်းများ)ကို အသုံးပြုကြသည်။ မည်သည့်ပုံစံဖြင့် ကျင့်သုံးသည်နိုင်ဖြစ်စေ တရားသူကြီးများခန့်အပ်ရန် လုပ်ထုံးလုပ်နည်းများသည် ဥပဒေပြုရေးမဏ္ဍိုင်နှင့် အုပ်ချုပ်ရေးမဏ္ဍိုင်တို့ပူးပေါင်းကာ ဆောင်ရွက်သင့်သော ကိစ္စဖြစ်ပြီး မည်သည့်မဏ္ဍိုင်မှ လွှမ်းမိုးခြင်းမရှိရပါ။ ထို့ပြင် အလွဲသုံးစားမှုအား ကာကွယ်ရန် တရားသူကြီးချုပ်များအား ရွေးချယ်ခန့်အပ်ရာ၌ ၎င်းတို့၏ သက်ဆိုင်ရာတရားရုံးများ အတွင်းတွင်သာ(တနည်း တရားရုံးရှိ တရားသူကြီးများအထဲမှရွေးချယ်သင့်ပြီး အဆိုပါ ရွေးချယ်မှုကိုလည်း တရားသူကြီးများကိုယ်နှိုက်က ဆောင်ရွက်ရမည်ဖြစ်သည်)

ရာထူးသက်တမ်းလုံခြုံစိတ်ချရခြင်း

တရားသူကြီးများ၏ ရာထူးသက်တမ်း လုံခြုံစိတ်ချရစေရန် သက်တမ်းမကုန်ဆုံးခင် အထိ သီးခြားအခြေအနေများမှလွဲ၍ ၎င်းတို့ကို ရာထူးမှထုတ်ပယ်ခြင်းမပြုနိုင်ပါ။ တရားသူကြီးများကို ဥပဒေအရခွင့်ပြုထားသော အငြိမ်းစားယူရမည့် အရွယ်တိုင်အောင်၊ သို့မဟုတ် သီးခြားသတ်မှတ်ထားသော ရာထူးသက်တမ်းကာလအထိတိုင်အောင် ခန့်အပ်တာဝန်ပေးထားမည်လားဟူသည် တရားရေးစနစ်အပေါ် စိစစ်သတ်မှတ်ကြည့်စရာကိစ္စတစ်ရပ်ပင် ဖြစ်သည်။ ပါလီမန်ဗဟိုပြုစနစ်နှင့် သီးခြားလွှတ်လပ်သောတရားစီရင်ရေးဆိုင်ရာ ဓနသဟာယတိုင်းပြည်များအတွက် Commonwealth Latimer House လမ်းညွှန်ချက်များတွင် ဓနသဟာရနိုင်ငံများ၌ တရားသူကြီးများ၏ ရာထူးသက်တမ်း လုံခြုံစိတ်ချရမှုရှိစေရန် အထက်ပါအချက်ကို အသိအမှတ်ပြုလက်ခံထားသည်။ တစ်ချိန်တည်းတွင် အဆိုပါလမ်းညွှန်ချက်များက အမြဲတမ်းသက်တမ်းဖြင့် ရာထူးခန့်အပ်ရန် ဦးစားပေးကြောင်းကိုလည်း ညွှန်ပြထားသည် (အပိုင်း ၂(၁))။ အာဖရိကနိုင်ငံများသမဂ္ဂလမ်းညွှန်ချက်တွင်လည်း တရားသူကြီးများ၏ ရာထူးသက်တမ်း လုံခြုံစိတ်ချရမှုရှိစေရန် ရာထူးသက်တမ်းကာလကို အပိုင်းအခြားဖြင့် အာမခံပေးရမည်၊ ဥပဒေအရခွင့်ပြုထားသော အငြိမ်းစားယူရမည့်အရွယ်တိုင်အောင်ဖြစ်စေ၊ သီးခြားသတ်မှတ်ထားသော ရာထူးသက်တမ်းကာလအထိတိုင်အောင်ဖြစ်စေ အာမခံပေးရန်၊ သို့သော် ပြင်ဆင်မရသော သက်တမ်းသေစာချုပ်များဖြင့် ခန့်အပ်တာဝန်ပေးမှုများကိုမူ တားမြစ်ထားကြောင်း အတိအလင်းဖော်ပြထားသည်။⁷¹

တာဝန်ထမ်းဆောင်ခြင်းစည်းကမ်းသတ်မှတ်ချက်များ

တရားသူကြီးများ၏အကျိုးခံစားခွင့်များကို အာမခံပေးခြင်းသည် သီးခြားလွှတ်လပ်သော တရားစီရင်ရေး၏အရေးပါသော အခြင်းအရာတစ်ရပ်ပင်ဖြစ်သည်။ တစ်နည်းအားဖြင့် တရားသူကြီးများ၏တာဝန်ထမ်းဆောင်ခြင်း စည်းကမ်းသတ်မှတ်ချက်များကို မလျော်ညီဘဲ လျှော့ပေါ့ပေးခြင်းမပြုရန် အာမခံခြင်းကို ဆိုလိုသည်။ လစာခံစားခွင့်လျှော့ချခြင်း၊ သို့မဟုတ် တာဝန် ထမ်းဆောင်မှုစည်းမျဉ်းသတ်မှတ်ချက်ကို လျှော့ပေါ့ပေးခြင်းစသော အန္တရာယ်များကို တရားသူကြီးများ၏ ဆုံးဖြတ်ချက်များအပေါ် လွှမ်းမိုးရာတွင် အသုံးပြုနိုင်သည်။ သာမန်ဥပဒေပြုခြင်း၊ သို့မဟုတ် အစိုးရစည်းကမ်းချမှတ်ခြင်းမျိုးတွင် ပြုလွယ်ပြောင်းလွယ်အခြေအနေကို ကာကွယ်ထိန်းသိမ်းထားမည့် အသေးစိတ်အချက်အလက်များကို စိစစ်သတ်မှတ်ရန်ကျန်နိုင်

⁷¹ Principles and Guidelines on the Right to a Fair Trial and Legal Assistance in Africa, principles A(4) (l), (m), and (n)(3).

သည်။

ရာထူးမှထုတ်ပယ်ခြင်း၊ စည်းကမ်းလိုက်နာစေခြင်းနှင့် အရေးယူအပြစ်ပေးခြင်းများ

သီးခြားလွတ်လပ်သောတရားစီရင်ရေးဆိုင်ရာ အခြေခံမူတွင် တရားသူကြီးများကို ရာထူးသက်တမ်းမှ အနားပေးခြင်းသည် အရည်အချင်းမပြည့်ဝခြင်း၊ ၎င်းတို့၏ လုပ်ငန်းတာဝန်များကို အရည်အချင်းပြည့်ဝစွာ ထမ်းဆောင်နိုင်မှုမရှိခြင်း သို့မဟုတ် ရာထူးထမ်းဆောင်ရန် ကျန်းမာရေးမပြည့်ဝမှု စသည့်အချက်များမှလွဲ၍ အနားပေးထုတ်ပယ်ခြင်း မပြုလုပ်နိုင်ပေ။ ပို၍ တိကျစွာပြောရမည်ဆိုလျှင် တရားသူကြီးများကို ရာထူးများမှ ထုတ်ပယ်ခြင်းနှင့် ပြစ်ဒဏ်ချမှတ်အရေးယူသည့် လုပ်ငန်းများသည် မျှတသေချာသော စံသတ်မှတ်ချက်နည်းလမ်းများဖြင့်သာ ဆောင်ရွက်ရမည်ဖြစ်သကဲ့သို့ ထိုသို့ အရေးယူဆောင်ရွက်ရာတွင်လည်း သီးခြားလွတ်လပ်သော စိစစ်သုံးသပ်မှုကို ပြုလုပ်ရမည်ဖြစ်သည်။⁷² ခြွင်းချက်အနေဖြင့်မူ အသွင်ကူးပြောင်းရေးကာလဖြစ်ပါက ယခင်အာဏာရှင်အုပ်ချုပ်ရေးတွင် တာဝန်ထမ်းဆောင်ခဲ့သော တရားသူကြီးများကို မူအပြောင်းအလဲပြုလုပ်နိုင်သည်။

နေရာပြောင်းရွှေ့မှုများနှင့် ရာထူးတိုးမြှင့်ခြင်းများ

သွားရောက်လိုမှု နည်းပါးလေ့ရှိသည့် နေရာဒေသများသို့ တရားသူကြီးများအား နေရာပြောင်းရွှေ့တာဝန်ပေးခြင်းကို တရားစီရင်ရေးဆိုင်ရာ ပြုမူဆောင်ရွက်ပုံအပေါ် လွှမ်းမိုးချုပ်ကိုင်နိုင်ရန်အတွက် ဖိအားပေးခြိမ်းခြောက်မှုတစ်ခုအဖြစ်အသုံးပြုနိုင်သည်။ နေရာပြောင်းရွှေ့ရန်အတွက် စည်းမျဉ်းစည်းကမ်းများအား ဤခြိမ်းခြောက်မှုကို ဖယ်ရှားရန်အတွက် သေချာစွာ စုစည်းထုတ်ပြန်ထားရမည်ဖြစ်သည်။ သို့သော် ကြောင်းကျိုးဆီလျော်ပြီး လိုအပ်ချက်အရဖြစ်သည့် စီမံအုပ်ချုပ်မှုပိုင်းဆိုင်ရာ ရာထူးနေရာပြန်လည်ချထားပေးမှုအပြင် တရားသူကြီးများအား နေရာပြောင်းရွှေ့မှုအတွက် အဆိုပါစည်းမျဉ်းစည်းကမ်းများက ခွင့်ပြုပေးထားရမည်ဖြစ်သည်။⁷³ အပြန်အလှန်အားဖြင့် ရာထူးတိုးပေးခြင်းနှင့်ပတ်သက်၍ မည်သည့်စနစ်ပုံစံမဆို နိုင်ငံရေးအရဘက်လိုက်မှုအတွက် အကျိုးပြန်ခံစားရခွင့်တစ်ရပ်အဖြစ် တရားစီရင်ရေးတွင်

⁷² UN Basic Principles on the Independence of the Judiciary, အပိုဒ် ၁၇-၂၀/

⁷³ Economic and Social Council Sub-Commission on Prevention of Discrimination and Protection of Minorities, Special Rapporteur on the Study on the Independence and Impartiality of the Judiciary, Jurors and Assessors and the Independence of Lawyers, endorsed by Commission on Human Rights resolution 1989/32 (the "Singhvi Declaration"), အပိုဒ် ၁၅။

ရာထူးတိုးလာခြင်းမျိုးကို ဖယ်ရှားပေးရန် လိုအပ်သည်။ ဓမ္မဗိဇ္ဇာန်ကျမှုကို သေချာစေရန် နည်းလမ်းတစ်ခုမှာ အနည်းဆုံးအနေဖြင့် တရားသူကြီး အများစုဖြင့် ဖွဲ့စည်းထားသည့် သီးခြားလွှတ်လပ်သော အဖွဲ့အစည်းတစ်ခုထံ တရားသူကြီးများ၏ ရာထူးတိုးခြင်းကိစ္စရပ်အပေါ် ဆုံးဖြတ်လုပ်ပိုင်ခွင့်ပေးထားခြင်းပင်ဖြစ်သည်။

တရားရုံးဖွဲ့စည်းတည်ဆောက်ပုံ

တရားရုံးများ၏အဆင့်အတန်းနှင့် တရားစီရင်ရေးစနစ်စုဖွဲ့ထားရှိမှုပုံစံသည် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွင် အခိုင်အမာ သတ်မှတ်ထားသော်လည်း အတိုင်းအဆမတူကွဲပြားသည်။ ဥပမာအားဖြင့် အမေရိကန်ပြည်ထောင်စုဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေသည် အမေရိကန်ပြည်ထောင်စုတရားရုံးချုပ်ကိုသာလျှင် တည်ထောင်ဖွဲ့စည်းထားပြီး အခြားသောတရားရုံးများအားလုံးကို တည်ထောင်ရေးနှင့် လုပ်ငန်းဆောင်ရွက်စေမှုကို သာမန်ဥပဒေပြဋ္ဌာန်းချက်များဖြင့်သာ ဖော်ဆောင်ပေးထားသည်(ပုဒ်မ ၃ ၊ ပိုဒ်ခွဲ ၁)။ အခြားတစ်ဖက်၌ တောင်အာဖရိကနိုင်ငံ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေကမူ တရားရုံးများအားလုံးကို တည်ဆောက်ပေးသည်။ တရားစီရင်ရေးစနစ်၏ အထက်အောက်ဝါစဉ်စနစ်ကို ဖော်ပြပြဋ္ဌာန်းထားပြီး အဆိုပါစနစ်အရ တရားရုံးတစ်ခုချင်းစီ၏ တရားစီရင်မှုပုံစံကို အကြမ်းဖျဉ်းသတ်မှတ်ပြဋ္ဌာန်းပေးသည်(ပုဒ်မ ၁၆၆)။ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေမှတရားရုံးများကို တည်ထောင်မပေးသည့်နေရာတွင် ဥပဒေပြုရေးမဏ္ဍိုင်နှင့် အုပ်ချုပ်ရေးမဏ္ဍိုင်များကို ၎င်းတို့ကိုယ်ပိုင်ဆုံးဖြတ်ချက်ဖြင့် အထူးသီးသန့်၊ သို့မဟုတ် အထူးခံရုံးများ တည်ထောင်လာနိုင်ရန် လမ်းဖွင့်ပေးသလိုဖြစ်နိုင်သည်။ ဥပမာအားဖြင့် အကြမ်းဖက်သည်ဟု စွပ်စွဲခံပုဂ္ဂိုလ်များအား အထူးခံရုံးဖွဲ့စစ်ဆေးရန် ကြိုးပမ်းမှုမျိုးပင်ဖြစ်သည်။ အထူးခံရုံးများကို ဖွဲ့စည်းတည်ထောင်နိုင်သောအာဏာသည် ၎င်းခံရုံးများအား သာမန်(တစ်ခါတစ်ရံကြီးလေးတတ်)မျှတသော စစ်ဆေးစီရင်မှု လုပ်ထုံးလုပ်နည်းများအား ရှောင်လွှဲခွင့်ပေးသလိုဖြစ်ကာ အလွဲသုံးစားလုပ်ခံရနိုင်သည်။ ယင်းသို့ အလွဲသုံးစားပြုလုပ်ရာတွင် သီးခြားလွှတ်လပ်သော တရားစီရင်ရေး၊ သို့မဟုတ် အနည်းဆုံးအနေဖြင့်သီးခြားလွှတ်လပ်သော တရားစီရင်ရေးဆိုင်ရာသဘောထားအမြင်များကို မှေးမှိန်သွားစေသည်။

အင်စတီကျူးရှင်းဆိုင်ရာ သီးခြားလွတ်လပ်သော တရားစီရင်မှု

တရားသူကြီးများအနေဖြင့် မျှတစွာနှင့် သီးခြားလွတ်လပ်စွာဆုံးဖြတ်လုပ်ကိုင်နိုင်မှုကို သေချာစေခြင်းသည် သီးခြားလွတ်လပ်သော တရားစီရင်ရေး၏ တစ်ခုတည်းသောအခြင်းအရာပင်ဖြစ်သည်။ တရားသူကြီးတစ်ဦးချင်းစီတိုင်းသည် ၎င်းတို့ကိုယ်တိုင် သီးခြားလွတ်လပ်

နေရမည်ဖြစ်၍ အင်စတီကျူးရှင်းတစ်ခုဖြစ်သည့် တရားစီရင်ရေးကဏ္ဍသည် ခြယ်လှယ်စွက်ဖက်မှုအောက်မှ ကင်းလွတ်ရမည်ဖြစ်ပြီး လွှမ်းမိုးမှုမခံရရန် လိုသည်။ အင်စတီကျူးရှင်းတစ်ခုဖြစ်သော တရားစီရင်ရေးကဏ္ဍသည် ၎င်း၏ ကိုယ်ပိုင်စီမံအုပ်ချုပ်မှုနှင့် ဌာနတွင်းဆိုင်ရာအစီအစဉ်များကို လည်ပတ်ဆောင်ရွက်ရာတွင် အခြားသော အစိုးရဌာနဆိုင်ရာများမှ ဝင်ရောက်စွက်ဖက်မှု မရှိစေဘဲ ကိုယ်ပိုင်စီမံခန့်ခွဲနေသကဲ့သို့ လည်ပတ်လုပ်ဆောင်နေရမည်ဖြစ်သည်။ အင်စတီကျူးရှင်းဆိုင်ရာ သီးခြားလွတ်လပ်သော တရားစီရင်ရေးကို အောက်ပါအချက်များဖြင့် အကာအကွယ်ပြုနိုင်သည်။

တရားရေးလွတ်လပ်မှုကို ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဖြင့် ကာကွယ်ပေးခြင်း

ဤအခြေခံမူကို ခိုင်မာစေခြင်းသည် နိုင်ငံရေးပိုင်းခြယ်လှယ်စွက်ဖက်မှုကို တားဆီးကာကွယ်စေမည်။ သို့သော် တရားစီရင်ရေး၏ လုပ်ငန်းဆောင်ရွက်ခြင်းအပိုင်း လက်တွေ့ဖော်ဆောင်မှုအသေးစိတ်အချက်များကမူ တရားစီရင်ရင်းမဏ္ဍိုင်ကို ၎င်းကိုယ်တိုင် ထိန်းကျောင်းကြပ်မတ်စေရန်အတွက်သာဖြစ်တတ်သည်။ ထိုနည်းအရဆိုလျှင် အချို့သောဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများသည် ဥပဒေပြုရေး သို့မဟုတ် အခြေခံဥပဒေအမူဘောင်တစ်ခုအတွင်း တရားရုံးများ၏ ‘ဌာနတွင်း’လုပ်ငန်းဆောင်ရွက်ခြင်းကို တရားရုံးများကိုယ်တိုင်မှနေ၍ ဆုံးဖြတ်ရမည်ဆိုသည်ကို ခွင့်ပြုပေးထားသည်။⁷⁴

တရားရေးနှင့် စီမံအုပ်ချုပ်ရေးပိုင်း ပြန်လည်ကုစားပေးမှုများ

အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာဥပဒေသည် တရားမျှတမှုဆီ လက်လှမ်းမှီရေးဟူသောအခြေခံမူကို အတည်ပြုထောက်ခံပေးသော်လည်း အခွင့်အရေးတစ်ရပ်ကို ချိုးဖောက်မှုအတွက် ပြန်လည်ကုစားပေးခြင်းကို တရားရုံးက (အခြားစီမံအုပ်ချုပ်ရေးအဖွဲ့နှင့် ဆန့်ကျင်ဘက်ဖြစ်နေ) လုပ်ဆောင်ပေးရန် မလိုအပ်ကြောင်းကို ထောက်ခံပေးထားသည်။ စည်းမျဉ်းအရ ဥပဒေဆိုင်ရာအငြင်းပွားမှုများကို ဖြေရှင်းဆောင်ရွက်ရန် အလှည့်ကျဆွေးနွေးပွဲဖိုရမ်များသည် ကုန်ကျစရိတ်နည်းပါးခြင်းနှင့် မြန်ဆန်မှုရှိခြင်းစသည့် အကျိုးကျေးဇူးများရရှိစေရန် ကူညီထောက်ပံ့ပေးသည်။⁷⁵ သို့သော် အဆိုပါအလှည့်ကျဆွေးနွေးပွဲများသည် (က) အထူးသဖြင့် အခွင့်အ

⁷⁴ Democracy Reporting International and The Carter Center, *Strengthening International Law to Support Democratic Government and Genuine Elections*, 2012, p. 17, <http://democracy-reporting.org/newdri/wp-content/uploads/2016/05/dri-report-strengthening-democratic-governance.pdf> ကြည့်ပါ။

⁷⁵ Report of the Special Rapporteur on the Independence of Judges and Lawyers, 2008, အပိုဒ် ၃၅။

ရေးများကို ကာကွယ်ပေးရန် တရားရုံးများဆီသို့ လက်လှမ်းမီနိုင်မည့် လမ်းကြောင်းများကို ပိတ်ဆို့ထားသင့်ပေ။ (ခ) သာမန်တရားရုံးများကဲ့သို့ သီးခြားလွတ်လပ်မှုနှင့် ဘက်မလိုက်ဘဲ မျှတမှု ရှိစေရန်အလားတူ အကာအကွယ်များနှင့် လည်ပတ်လုပ်ဆောင်ရမည်။

ဘဏ္ဍာငွေစာရင်းချမှတ်ပေးခြင်း

တရားစီရင်ရေးသည် ၎င်း၏လုပ်ငန်းတာဝန်ကို သင့်တင့်ကောင်းမွန်စွာ လုပ်ဆောင် နိုင်စွမ်းရှိရန် လုံလောက်ပြည့်မီသည့် အရင်းအမြစ်များ ရှိရမည်ဖြစ်သည်။ တရားစီရင်ရေး ကဏ္ဍ၏ ဘဏ္ဍာငွေစာရင်းသည် ထိပ်တန်းဦးစားပေးဖြစ်နေရမည့်အပြင် တရားစီရင်ရေး သို့ မဟုတ် အခြားသော သီးခြားလွတ်လပ်သောအင်စတီကျူးရှင်းသည် ထိုဘဏ္ဍာငွေသုံးစွဲမှုအ တွက် တာဝန်ယူရမည်ဖြစ်သည်။ တစ်ခါတစ်ရံ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများက တရားစီရင်ရေး ကဏ္ဍ၏ ဘဏ္ဍာငွေသုံးစွဲမှုအပိုင်းကို အခိုင်အမာအကာအကွယ်ပေးလေ့ရှိသည်။ ဥပမာအား ဖြင့် အုပ်ချုပ်ရေးပိုင်းမှ အလွဲသုံးစားပြုလုပ်ခြင်းကို တားဆီးကာကွယ်ရန် ဆောင်ရွက်သည့် အနေဖြင့် နိုင်ငံတော်ဘက်ဂျက်(ဝါ)ဘဏ္ဍာထဲမှ ရာခိုင်နှုန်းတစ်ခုကို သီးခြားထည့်သွင်းထားခြင်း ဖြစ်သည် (ဥပမာ ကော်စတာရီကာနိုင်ငံ အခြေခံဥပဒေထဲမှ ပုဒ်မ ၁၇၇ နှင့် အယ်လ်ဆာဗေဒို နိုင်ငံအခြေခံဥပဒေထဲမှ ပုဒ်မ ၁၇၂)။

အမှုစီရင်ခွင့်ပေးခြင်း

အမှုစီရင်ခွင့်ပေးခြင်းကိုအခြားသော အစိုးရအဖွဲ့မဏ္ဍိုင်များမှ ဝင်ရောက်ခြယ်လှယ် ခြင်း သို့မဟုတ် ကြားဝင်စွက်ဖက်ခြင်း ပြုလုပ်ခွင့်မပေးဘဲ တရားစီရင်ရေးကဏ္ဍ၏ ပရဂုဏ် အတွင်း၌သာ ဆုံးဖြတ်ပြုလုပ်ရမည်ဖြစ်သည်။ အမှုစီရင်ခွင့်ပေးခြင်းအပေါ် ဝင်ရောက်ခြယ် လှယ်ပြီး အလွဲသုံးစားပြုကြသည့်ကိစ္စရပ်များတွင် အလွဲသုံးစားမှုပြုခြင်းသည် တရားစီရင်ရေး မဏ္ဍိုင်သက်သက်(ဝါရင့်တရားသူကြီးများကဲ့သို့)အတွင်းကပင် ဖြစ်ပေါ်လာနိုင်သည်။ ထိုဖြစ် ရပ်မျိုးများတွင် ကြိုသလိုတာဝန်ခွဲဝေပေးခြင်း၊ သို့မဟုတ် မွေမိဌာန်ကျရေးစံသတ်မှတ်ချက်အ ပေါ် အခြေခံသော အသေးစိတ်စီမံခန့်ခွဲမှု အစီအစဉ်တစ်ရပ်နှင့်အညီ တာဝန်ခွဲဝေပေးခြင်း စသည့်လုပ်ထုံးလုပ်နည်းပုံစံတချို့ ပါဝင်သော စီမံလုပ်ဆောင်ချက်များက အထောက်အကူ ဖြစ်နိုင်သည်။⁷⁶

76 Report of the Special Rapporteur on the Independence of Judges and Lawyers, 2009, အပိုဒ် ၄၇။

အထူးတရားရုံးများနှင့် စစ်ခုံရုံးများ

အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာဥပဒေသည် အထူးတရားရုံးများနှင့် စစ်ခုံရုံးများ၏ တရားဝင်မှု အပေါ် တစ်ဖက်သက်ရပ်တည်ပေးခြင်းကို အတည်ပြုလက်ခံထားခြင်းမရှိပေ။ ထို့အပြင် အရပ်သားပြည်သူများသည် အဆိုပါတရားရုံး ခုံရုံးများရှေ့မှောက်သို့ လာရောက်သင့်မသင့်နှင့် ပတ်သက်၍လည်း ရပ်တည်မှုမပေးပေ။^{၇၇} ထို့ကြောင့် အဆိုပါအဆက်အစပ်ကိုထောက်ရှု၍ သီးခြားလွတ်လပ်သော တရားစီရင်ရေးနှင့် မျှတစွာစီရင်မှုတို့ကို အသုံးပြုရန် လိုအပ်သည်မှာ အထူးပြောစရာ မလိုတော့ပါ။ ဤပြဿနာရပ်အပေါ် အခြေခံပြီးဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများကို အောက်ပါအတိုင်း ညီမျှစွာ ခွဲခြားဖော်ပြထားသည်။

သီးခြားလွတ်လပ်သော တရားစီရင်ရေးကို အထောက်အပံ့ပေးသည့် အင်စတီကျူးရှင်းများ နှင့် ကွန်ရက်ချိတ်ဆက်လုပ်ဆောင်ခြင်း

တရားရုံးတွင်တွေ့ရမည့် တရားရေးကိုယ်စားလှယ်များ၊ တရားစွဲမှုများအတွက် တာဝန်ရှိသော အင်စတီကျူးရှင်းများနှင့်တစ်သီးပုဂ္ဂလများ၊ စုံစမ်းစစ်ဆေးမှုများနှင့်သက်သေ အထောက်အထားစုဆောင်းခြင်းတို့သည် ဘက်မလိုက်ဘဲ ဆောင်ရွက်ရန်လိုအပ်သည်။ သို့ မှသာ တရားရေးစီရင်ဆုံးဖြတ်ချက်များသည် တရားဥပဒေစိုးမိုးရေးနှင့် လူ့အခွင့်အရေးကို လေးစားကာကွယ်ရေးဟူသော အခြေခံမူများကို ထိန်းသိမ်းရာရောက်ပေမည်။^{၇၈} ယင်းသို့ဖြစ် ရန် အထောက်အပံ့ပေးသည့် အင်စတီကျူးရှင်းများအနက် အရေးကြီးဆုံးအနေဖြင့် ပါဝင် သည်မှာ -

အစိုးရရှေ့နေအဖြစ်ဆောင်ရွက်ခွင့်ရှိသောအာဏာပိုင်များ

အစိုးရရှေ့နေအဖြစ်ဆောင်ရွက်ခွင့်အာဏာသည် ဘက်လိုက်မှုကင်းစင်ရေးအတွက် သက်ဆိုင်ရာနိုင်ငံတွင်း စီမံလုပ်ဆောင်ထားရန် လိုအပ်ချက်နှင့်စပ်လျဉ်း၍ အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ ဥပဒေက ရှင်းလင်းစွာ ဖော်ပြထားသည်။ အစိုးရရှေ့နေများ၏ အခန်းကဏ္ဍဆိုင်ရာ ကုလ သမဂ္ဂလမ်းညွှန်ချက်များသည် အစိုးရရှေ့နေများ၏ ထိရောက်မှု၊ ဘက်မလိုက်မှုနှင့်မျှတမှုကို

^{၇၇} Democracy Reporting International and The Center for Constitutional Transitions at NYU Law, *International Standards for the Independence of the Judiciary*, Briefing Paper 41, September 2013, p. 11, http://democracy-reporting.org/dri_publications/briefing-paper-41-international-standards-for-the-independence-of-the-judiciary-2/ တွင်ထပ်မံကြည့်ပါ။

^{၇၈} UN Guidelines on the Role of Prosecutors, adopted by the Eighth UN Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, Havana, Cuba, 27 August to 7 September 1990.

ဖြစ်ထွန်းစေရာတွင် အဖွဲ့ဝင်နိုင်ငံများအား ပံ့ပိုးပေးရန် ရည်ရွယ်ချက်ထားခြင်းဖြစ်သည်။ အဆိုပါ ကုလလမ်းညွှန်ချက်များကို တိုင်းပြည်၏ ပြဋ္ဌာန်းဥပဒေများနှင့် ဥပဒေပြုမှုများတွင် ထည့်သွင်းစဉ်းစား၍ ထင်ဟပ်ဖော်ပြရမည်ဖြစ်သည်။⁷⁹ သို့သော် အစိုးရရှေ့နေအဖြစ်ဆောင်ရွက်ရန် တာဝန်ရှိသော အင်စတီကျူးရှင်းများသည် ဖြစ်ရပ်ကိစ္စအတော်များများတွင် အုပ်ချုပ်ရေးကဏ္ဍ (သို့) တရားစီရင်ရေးကဏ္ဍ၏ ထိန်းချုပ်ခံ (သို့) ကိုယ်စားပြုပုံစံတစ်စိတ်တစ်ပိုင်း ဖြစ်နေသည့်အတွက် အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာဥပဒေအရ အစိုးရရှေ့နေအဖြစ်ဆောင်ရွက်ခွင့်ရှိသော အာဏာပိုင်များအနေဖြင့် သီးခြားလွတ်လပ်မှုရှိနေရန် မလိုအပ်သည့်အချက်ကို သိမှတ်ထားရန် အရေးကြီးသည်။

တရားရေးကောင်စီများ

တရားရေးကောင်စီဆိုသည်မှာ အစိုးရတစ်ရပ်၏ တရားစီရင်ရေး၊ အုပ်ချုပ်ရေးနှင့် ဥပဒေပြုရေးကဏ္ဍ အဖွဲ့အစည်းဌာနများမှ အဖွဲ့ဝင်များ၊ ဥပဒေဆိုင်ရာ ကျွမ်းကျင်သူနှင့် သို့မဟုတ် အရပ်ဘက်အဖွဲ့အစည်း(တရားစီရင်ဆုံးဖြတ်မှုများပေါ်မူတည်၍ ဖွဲ့စည်းပေါင်းစပ်မှုပုံစံများကွဲပြားသည်)ဖြင့် သီးခြားလွတ်လပ်စွာ ပူးပေါင်းဆောင်ရွက်သောအဖွဲ့အစည်းတစ်ခုပင် ဖြစ်သည်။ ထိုအဖွဲ့အစည်းကောင်စီကို တရားစီရင်ရေးကဏ္ဍ၏ လုပ်ငန်းဆောင်တာများ၊ တရားစီရင်ရေးအာဏာပိုင်အဖွဲ့ကို ဖွဲ့စည်းခြင်းနှင့်သက်ဆိုင်သော သီးခြားတာဝန်များကို ဖြည့်ဆည်းဆောင်ရွက်ရန် လုပ်ပိုင်ခွင့်ပေးအပ်ထားသည်။ အဆိုပါလုပ်ငန်း များသည်ကွဲပြားသော်လည်း တရားသူကြီးများကို ခန့်အပ်တာဝန်ပေးမှု သို့မဟုတ် အမည်စာရင်းတင်သွင်းမှု၊ စည်းမျဉ်းအတိုင်းဆုံးဖြတ်မှုများ၊ တရားသူကြီးများအား ရာထူးမှထုတ်ပယ်ခြင်းနှင့် ရာထူးတိုးပေးခြင်း၊ တရားရုံးများ၏ ဌာနတွင်း လုပ်ငန်းတာဝန်များနှင့်ဆက်စပ်သည့် အုပ်ချုပ်ရေးဆိုင်ရာ ကိစ္စရပ်များ အများအားဖြင့် ပါဝင်နေတတ်သည်။ ယင်းနှင့်စပ်လျဉ်း၍ အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာလမ်းညွှန်ချက်တွင် အဆိုပါကောင်စီအဖွဲ့အစည်းသည် သီးခြားလွတ်လပ်မှုရှိရန်နှင့် တရားစီရင်ရေးအာဏာပိုင်အဖွဲ့ဝင်များ(သို့မဟုတ် အများစုအနေဖြင့်ပါဝင်နေရန်ပင်)ကို ထည့်သွင်းရမည့်အဖွဲ့ဝင် သတ်မှတ်မှုရှိရန် လိုအပ်ကြောင်း ဖော်ပြပါရှိသည်။ နိုင်ငံများထဲမှ အကြမ်းဖျင်း ၆၀ ရာခိုင်နှုန်းသည် တရားစီရင်ရေးကောင်စီတစ်ခုကို ဖွဲ့စည်းတည်ထောင်ထားသည်။⁸⁰

79 ယင်းစာ

80 Nuno Garoupa & Tom Ginsburg, "Guarding the Guardians: Judicial Councils and Judicial Independence" (John M. Olin Program in Law and Economics Working Paper No. 444, 2008) p. 4, http://chicagounbound.uchicago.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1221&context=law_and_economics

အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာဥပဒေနှင့် ကမ္ဘာတစ်ဝန်းလုံးရှိ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများတွင် ပေးအပ်ထားသော ဥပဒေဘောင်များ၌ တရားရေးလွတ်လပ်မှုကို အခြေခံမူတစ်ရပ်အနေဖြင့် ရှင်းလင်းစွာ အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုချမှတ်ထားသည်။ တရားရေးလွတ်လပ်မှုနှင့်စပ်လျဉ်း၍ တချို့သော လက်တွေ့ဖော်ဆောင်မှုပိုင်းတွင် အသေးစိတ်အချက်များကအစ ကွဲပြားတတ်သော်လည်း ဒီမိုကရေစီဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတစ်ရပ်သည် အဆိုပါအခြေခံနှင့် ပတ်သက်သော အဓိကယူဆချက်များကို အကာအကွယ်ပေးရမည်ဖြစ်သည်မှာ ယုံမှားသံသယဖြစ်စရာမရှိပါ။ တရားရေးလွတ်လပ်မှုနှင့်စပ်လျဉ်း၍ လက်တွေ့ဖော်ဆောင်မှုတွင် လိုက်နာရမည့်လမ်းညွှန်ချက်များကို အောက်ပါအတိုင်း ရှင်းလင်းစွာ အနှစ်ချုပ်ကြည့်နိုင်သည်။

အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာဥပဒေအရ တရားရေးလွတ်လပ်မှုနှင့်အပေါ် လက်တွေ့အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုချက်ကို အောက်ပါအတိုင်း ခွဲခြားသိမြင်နိုင်သည်။ သီးခြားလွတ်လပ်သော တရားစီရင်ရေးဆိုသည်မှာ (က)ဘက်မလိုက်ရန် (ခ) အမှုများကို မျှတမှုရှိရှိ စီရင်ဆောင်ရွက်ရန် (ဂ) အဂတိတရားမရှိရန် (ဃ) နိုင်ငံရေးအရသီးခြားလွတ်လပ်ရန်(င) ကြောက်ရွံ့ခြင်းကင်းစွာဖြင့် ပြီး မြောက်အောင်ဆောင်ရွက်ရန်ဟူ၍ဖြစ်သည်။

အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာဥပဒေကိုအခြေခံ၍ ဤအခြေခံမူများကို အောက်ဖော်ပြပါ လက်တွေ့ဖော်ဆောင်မှု လမ်းညွှန်ချက်များအဖြစ် ဖွင့်ဆိုဖော်ပြနိုင်သည် -

- (က) တရားရေးဆိုင်ရာ တာဝန်ခန့်အပ်မှုများကို ပြုလုပ်နိုင်သည့်အာဏာသည် တရားသူကြီးများအား ရွေးချယ်ခန့်အပ်ရာတွင် ကျယ်ပြန့်သည့် လုပ်ပိုင်ခွင့်အာဏာကို ကျင့်သုံးနိုင်သော အုပ်ချုပ်ရေးကဏ္ဍသည် နိုင်ငံရေးခေါင်းဆောင်တစ်ဦးတည်း၏ လက်ထဲတွင် ရှိမနေသင့်ပေ။ ဥပမာ တရားသူကြီးများ၊ ဥပဒေဆိုင်ရာကျွမ်းကျင်သူများ၊ အတိုက်အခံနိုင်ငံရေးပါတီများ၊ အရပ်ဘက်အဖွဲ့အစည်းများ၊ ဥပဒေပြုရေးကဏ္ဍ၊ သို့မဟုတ် တရားရေးဆိုင်ရာ အုပ်ချုပ်မှုကဏ္ဍမှ တာဝန်ရှိသူအစိုးရအဖွဲ့ဝင်များကဲ့သို့ အစိုးရနှင့်လူ့အဖွဲ့အစည်းအတွင်း အခြားသောကဏ္ဍများ၏ ပါဝင်မှုကို ထောက်ကူပေးသည့် လုပ်ငန်းစဉ်တစ်ရပ်မှတစ်ဆင့် အဆိုပါ တရားရေးဆိုင်ရာ တာဝန်ခန့်အပ်မှုများကို ပြုလုပ်ရန်အတွက် နှစ်သက်လိုလားသည်။
- (ခ) ရာထူးသက်တမ်း လုံခြုံစိတ်ရခြင်းမူအရ တရားရေးဆိုင်ရာ တာဝန်ခန့်အပ်မှုများသည် ဥပဒေပြဋ္ဌာန်းချက်အရ ခွင့်ပြုထားသော အငြိမ်းစားမယူခင်ကာလအထိ တစ်သက်တာ(သို့) သတ်မှတ်ထားသော သက်တမ်းအခိုက်အတန့်အထိ ဖြစ်ရန် လိုအပ်သည်။
- (ဂ) တာဝန်ထမ်းဆောင်မှုနှင့် အကျိုးခံစားခွင့်သတ်မှတ်ချက်များကို အဂတိတရားရေ့

ထား၍ လျှော့ပေါ့မပေးနိုင်ပါ။ ဤအချက်ကို ဥပဒေဖြင့် ကာကွယ်မှုပေးရမည်။

- (ဃ) တရားသူကြီးများအနေဖြင့် ၎င်းတို့၏ စီရင်လုပ်ဆောင်ချက်အတွက် တာဝန်ခံရမည်။ တရားသူကြီးများကို ပြင်းထန်သော စီရင်လုပ်ဆောင်ချက်လွှဲမှားမှုဖြစ်စေ၊ အရည်အချင်း (သို့) အရည်အသွေးမပြည့်မီဖြစ်စေ ထုတ်ပယ်(သို့) ထိန်းသိမ်းကြပ်မတ်ရာတွင် ကြိုတင်ချမှတ်ထားသော ဓမ္မဓိဋ္ဌာန်ကျစံနှုန်းများနှင့် သတ်မှတ်ချက်ကို အခြေခံရမည်။ တရားရေးပိုင်းသုံးသပ်ခွင့်ဖြင့် မှန်ကန်မှုတသော လုပ်ထုံးလုပ်နည်းများကို ကျင့်သုံး၍သာ ထုတ်ပယ်ခြင်း(သို့)ထိန်းသိမ်းကြပ်မတ်ခြင်းကို ပြုလုပ်နိုင်သည်။
- (င) တရားစီရင်ရေးကဏ္ဍအတွင်း တရားသူကြီးများ၏ ဌာနနေရာရွှေ့ပြောင်းမှုနှင့် အသစ်ပြန်လည်ခန့်အပ်မှုများအား တရားစီရင်ရေးအပိုင်းကနေ၍ ဌာနတွင်းသဘော ဆုံးဖြတ်လုပ်ကိုင်ရမည်ဖြစ်သည့်အပြင် ဥပဒေပြုရေး၊ သို့မဟုတ် အုပ်ချုပ်ရေးပိုင်း၏ လွှမ်းမိုးထိန်းချုပ်မှုမှ ကင်းလွတ်သည့်အနေအထားတွင် ရှိရမည်ဖြစ်သည်။
- (စ) တရားရုံးအားလုံးကို ဥပဒေအရ တည်ထောင်ဖွဲ့စည်းရမည်ဖြစ်သည်။ တရားရုံးဖွဲ့စည်းတည်ဆောက်ပုံအပေါ် အုပ်ချုပ်ရေးကဏ္ဍမှ လွှမ်းမိုးထိန်းချုပ်ကာ အလုံးစုံပြင်ဆင်ပြောင်းလဲခြင်း မပြုနိုင်ပါ။ ထို့အပြင် တရားရုံးများကို စည်းမျဉ်းတကျမဟုတ်ဘဲ ကြိုသလိုဖွဲ့စည်းခြင်းမျိုးကို တားမြစ်ရမည်။
- (ဆ) တရားစီရင်ရေးသို့မဟုတ် သီးခြားလွတ်လပ်သော တရားစီရင်ရေးကောင်စီတစ်ခုသည် တရားစီရင်ရေးကဏ္ဍ၏ အုပ်ချုပ်ရေးဆိုင်ရာ စီမံခန့်ခွဲမှုအတွက် တာဝန်ယူရမည်ဖြစ်သည်။
- (ဇ) အစဉ်အလာ တရားရုံးများထက် အထူးခုံရုံးများသည် သာမန်တရားရုံးများကဲ့သို့ တရားရေးပိုင်း သီးခြားလွတ်လပ်မှုရှိရမည့် အခြေခံမူများကို လိုက်နာရမည်။
- (ဈ) တရားရုံးများအား ၎င်းတို့၏လုပ်ငန်းဆောင်တာများကို အပြည့်အဝ လည်ပတ်နိုင်ရန်အတွက် ပြည့်စုံလုံလောက်သည့် ဘဏ္ဍာရေးအရင်းအမြစ်များဖြင့် ထောက်ပံ့ပေးရမည်ဖြစ်သည်။ တရားစီရင်ရေးကိုယ်တိုင် သို့မဟုတ် တရားစီရင်ရေးကောင်စီသည် တရားစီရင်ရေးကဏ္ဍ၏ ဘဏ္ဍာငွေစီမံခန့်ခွဲမှုအတွက် မဖြစ်မနေတာဝန်ယူရမည်ဖြစ်သည်။
- (ည) အမှုအခင်းများအား တရားသူကြီးများထံသို့ တာဝန်ချပေးအပ်မှုသည် တရားရေးဌာနတွင်းအုပ်ချုပ်မှုကိစ္စရပ်တစ်ခုဖြစ်သည်။ အထူးသဖြင့် အမှုကိစ္စတာဝန်ချထား

မှုကို အလျဉ်းသင့်သလို (သို့) အလှည့်ကျပုံစံဖြင့် ပြုလုပ်သင့်သည်။

- (၄) စစ်ခုံရုံးများသည် အရပ်သားများအား တရားစီရင်ပိုင်ခွင့်မရှိပေ။
- (၅) တရားလိုလုပ်မည့် အာဏာပိုင်အဖွဲ့အစည်းသည် ဘက်မလိုက်၍ မျှတစွာ လုပ်ဆောင်ရမည်ဖြစ်သည်။
- (၆) တရားစီရင်ရေးဆိုင်ရာကောင်စီသည် ဖွဲ့စည်းပြီးဖြစ်လျှင် အခြေခံအားဖြင့် တရားသူကြီးများဖြင့် ပါဝင်ဖွဲ့စည်းထားရမည်ဖြစ်ပြီး ၎င်း၏ဩဇာအာဏာနှင့် လုပ်ငန်းစဉ်တာဝန်များကို ဥပဒေအရ ရှင်းလင်းစွာ ထုတ်ပြန်ထားရမည်ဖြစ်သည်။

(၁) ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပြန်လည်သုံးသပ်ရေး

အစိုးရ၏လုပ်ဆောင်ချက်များအား အခြေခံဥပဒေပါ ပြဋ္ဌာန်းချက်များနှင့် ကိုက်ညီမညီကို ဆုံးဖြတ်ပေးသည့် အခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာသုံးသပ်ရေးအတွက် အခွင့်အာဏာရှိသော တရားစီရင်ရေးကဏ္ဍကို တည်ထောင်ဖွဲ့စည်းထားခြင်းကို ယခုအခါတွင် ဒီမိုကရေစီစနစ်၏ အခြေခံစံနှုန်းတစ်ရပ်အဖြစ် ယူဆသတ်မှတ်ထားပြီဖြစ်သည်။⁸¹ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပြန်လည်သုံးသပ်ရေးဆိုင်ရာအထူးအဖွဲ့(CRI)ထံ အခြေခံဥပဒေပြန်လည်သုံးသပ်ရေး လုပ်ပိုင်ခွင့်အာဏာကို လွှဲပေးအပ်ထားခြင်းအပေါ် ယုံကြည်လက်ခံမှုတိုးပွားလာခြင်းမှာ ထုံးစံဖြစ်သည်။ အဆိုပါအဖွဲ့က ဥပဒေများနှင့် အစိုးရလုပ်ဆောင်ချက်များအပေါ် အခြေခံဥပဒေနှင့်အညီဖြစ်၊ မဖြစ်ကို ဆုံးဖြတ်ချမှတ်နိုင်သော အခွင့်အာဏာရှိသည်။ ထို့အပြင် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပါ ပြဋ္ဌာန်းချက်ကို အနက်ဖွင့်ဆိုသတ်မှတ်ပေးနိုင်သည်။ ပြဋ္ဌာန်းဥပဒေများနှင့် အစိုးရလုပ်ဆောင်ချက်များကို အခြေခံဥပဒေအရ ညီညွတ်မှုရှိမရှိအား ပြန်လည်သုံးသပ်ရန် အခွင့်အာဏာရှိသည့် CRI အဖွဲ့တစ်ခု တည်ထောင်ဖွဲ့စည်းခြင်းသည် နိုင်ငံရေးပါတီများနှင့် အုပ်စုများအား အနာဂတ်နိုင်ငံရေးအခင်းအကျင်းအတွက် ‘အာမခံ’ပုံစံတစ်ရပ်ကို ပေးအပ်သည်။ ထိုအာမခံပုံစံအရ အဆိုပါပါတီများနှင့် အုပ်စုများသည် အစိုးရအဖွဲ့တွင် ရှိနိုင်ချင်မှုရှိမည်၊ သို့သော် ၎င်းတို့၏ အတိုက်အခံပါတီများနှင့် အုပ်စုများက ဖွဲ့စည်းထားသော အစိုးရအဖွဲ့ကိုမူ မည်သည့်လုပ်ဆောင်ချက်ကို လုပ်သည်ဖြစ်စေ၊ အခြေခံဥပဒေဟူသော အကန့်အသတ်ဘောင်အတွင်းမှ လုပ်စေချင်သော နိုင်ငံရေးအခင်းအကျင်းကို ရရှိမည်ဖြစ်သည်။

⁸¹ အသေးစိတ်ဆွေးနွေးချက်ကို ထပ်မံသိရှိလိုပါက *Democracy Reporting International and The Center for Constitutional Transitions at NYU Law, Constitutional Review in New Democracies, Briefing Paper 40, September 2013, <http://democracy-reporting.org/dri/publications/briefing-paper-40-constitutional-review-in-new-democracies/>* ကိုကြည့်ပါ။

CRI ၏ အခန်းကဏ္ဍများ - ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပြန်လည်သုံးသပ်ရေးအဖွဲ့သည် ဥပဒေပြုရေးကဏ္ဍနှင့် ပတ်သက်၍ အခြေခံဥပဒေနှင့် ညီညွတ်မှု ရှိမရှိကို ပြန်လည်သုံးသပ်ခြင်း၊ နိုင်ငံသားတစ်ဦးချင်းစီ၏ အခွင့်အရေးများကို ကာကွယ်ပေးခြင်း၊ ဖက်ဒရယ်စနစ်အရ အငြင်းပွားမှုများအား ဖြေရှင်းဆောင်ရွက်ရာတွင် ဆွေးနွေးပွဲဖိုရမ်ပြုလုပ်ပံ့ပိုးပေးခြင်း၊ အာဏာခွဲဝေမှုကို ခိုင်မာစေခြင်း၊ ရွေးကောက်ပွဲရလဒ်များကို စိစစ်အတည်ပြုပေးခြင်းနှင့် နိုင်ငံရေးပါတီများ၏ တရားဝင်မှုကို ဆန်းစစ်အကဲဖြတ်ပေးခြင်းများ အပါအဝင် အရေးကြီးသည့် အခန်းကဏ္ဍပေါင်းများစွာကို ပါဝင်ဆောင်ရွက်နိုင်သည်။

ပုံမှန်တရားရုံးများနှင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာခုံရုံးများကြား ဆက်နွှယ်ချက် - သာမန်တရားရုံးများအား တရားရုံးများရှေ့မှောက်ရောက်ရှိလာသည့် အမှုကိုစွဲရပ်များ၏ အသွားအလာအရ ပေါ်ပေါက်လာသည့် အခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာမေးခွန်းများအပေါ် အကန့်အသတ်ဖြင့်သာ ပြန်လည်သုံးသပ်မှုပြုနိုင်ရန် ခွင့်ပြုပေးထားသည်။ ပြဌာန်းဥပဒေများကို ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေနှင့်အညီ လိုက်နာကျင့်ကြံစေနိုင်ရန် အဆိုပါပြန်လည်သုံးသပ်မှုကို အကန့်အသတ်ဖြင့်ထားရှိခြင်း ဖြစ်နိုင်သည်။ အကယ်၍သာမန်တရားရုံးများအနေဖြင့် ပြဌာန်းဥပဒေများကို စိန်ခေါ်နိုင်သည်ဟု ထင်မြင်လာပါက ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာခုံရုံးမှ ၎င်းတို့၏ဆုံးဖြတ်ချက်များကို ထပ်မံ၍ ပြန်လည်သုံးသပ်မှုပြုနိုင်သည်။ တရားရေးပိုင်းအကျိုးထိရောက်နိုင်စွမ်းကို မြှင့်တင်ပေးနိုင်မည့် အခြားနည်းလမ်းတစ်ရပ်ရှိသည်။ ယင်းနည်းလမ်းက သာမန်တရားရုံးများမှ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာကိစ္စရပ်ဟု ယူဆလာသည့်အခါ အမှုကြားနာစစ်ဆေးမှုကို ရပ်တန့်ပစ်ရန် လိုအပ်သည်ဟု မြင်မသွားစေရန် လုပ်ဆောင်ပေးခြင်းဖြစ်သည်။

CRIs ၏ တရားရုံးအဖွဲ့ဝင်ဖြစ်မှုနှင့် တရားရေးသီးခြားလွတ်လပ်မှု - တရားသူကြီးများအား နိုင်ငံရေးအရ ဖိအားပေးခြင်းမှ အကာအကွယ်ပေးရမည်ဖြစ်သည်။ အမျိုးမျိုးသော နိုင်ငံရေးဆိုင်ရာ ပါဝင်ဆောင်ရွက်သူများ၊ တရားသူကြီးတစ်ဦးအား ရာထူးမှဖယ်ရှားသည့်လုပ်ငန်းစဉ်နှင့် ဖယ်ရှားရသည့်အကြောင်းတရားများကို တင်းတင်းကြပ်ကြပ် ဖော်ပြသတ်မှတ်ထားသည့် စည်းမျဉ်းစည်းကမ်းများ၊ ဂုဏ်သတင်းကောင်းနှင့် ကျွမ်းကျင်မှုအပေါ် အခြေခံထားသည့် တရားစီရင်မှုဆိုင်ရာ အရည်အချင်းများအပြင် တရားသူကြီးများအတွက် ပြန်လည်သက်တမ်းတိုး၍မရသည့် ရာထူးသက်တမ်းသတ်မှတ်မှုများ စသဖြင့် ရာထူးတာဝန်ခန့်အပ်မှုဆိုင်ရာ လုပ်ထုံးလုပ်နည်းက CRIs များအား တရားရေးသီးခြားလွတ်လပ်မှုကိုတိတိကျကျ အားပေးမြှင့်တင်ရန်အတွက် အရာရာအားလုံးကို ကူညီပေးနိုင်သည်။

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပြန်လည်သုံးသပ်ရေးအဖွဲ့ (CRI) တစ်ခုအတွက် တရားသူကြီးများအား ရာထူးတာဝန်ခန့်အပ်ခြင်း။ ရွေးချယ်ခြင်းလုပ်ငန်းစဉ်သည် နိုင်ငံအများစုတွင် ကွဲပြားလေ့ရှိသည်။ ၎င်းတို့မှ ချမှတ်သော ဆုံးဖြတ်ချက်များ၏ နိုင်ငံရေးပိုင်း အကျိုးသက်ရောက်မှုကို ထောက်ရှု၍ အခြားသောအစိုးရဌာနဆိုင်ရာများမှ နိုင်ငံရေးဆိုင်ရာပါဝင်သူများအား ရွေးချယ်ခြင်းလုပ်ငန်းစဉ်အတွင်း ထည့်သွင်းထားသင့်သည်ဟု အကျယ်အပြန့်လက်ခံထားကြသည်။ ထိုသို့ပါဝင်သည့်ပုဂ္ဂိုလ်များသည် တရားစီရင်ဆုံးဖြတ်ချက်များကို ပို၍နာခံလက်ခံတတ်သည့် အတွက်ကြောင့်ပင်ဖြစ်သည်။ အခြေခံအားဖြင့်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ပြန်လည်သုံးသပ်ရေးအတွက် တရားသူကြီးများကို မည်သို့ရွေးချယ်မည်ဆိုသည်နှင့် စပ်လျဉ်းကာမတူညီသော ပုံစံသုံးမျိုးရှိသည်။ ၎င်းတို့မှာ - (၁) အဖွဲ့အစည်းတစ်ခုမှ ရွေးချယ်ခြင်း (ဥပဒေပြုရေးကဏ္ဍ (သို့) နိုင်ငံတော်အကြီးအကဲမှ ရွေးချယ်လေ့ရှိသည်)၊ (၂) ဘက်ပေါင်းစုံမှပါဝင်သူများ စနစ်တကျစီစဉ်၍ စုပေါင်းရွေးချယ်ခြင်း (ဘက်ပေါင်းစုံမှပါဝင်သူများ အတူတကွ ဆုံးဖြတ်ချက်ချသည်။ ပူးပေါင်းဆောင်ရွက်သောယန္တရားဟု ညွှန်းသည်)၊ (၃) ဘက်ပေါင်းစုံမှ အချိုးကျပါဝင်၍ ၎င်းတို့က ရွေးချယ်ခြင်း (တစ်ဦးတစ်ယောက်က ရွေးချယ်၍ တာဝန်ပေးခန့်အပ်မှုကို တရားရုံးထံ သီးခြားအဆိုပြုသည်။ ကိုယ်စားပြုဆောင်ရွက်သောယန္တရားဟု ညွှန်းသည်)⁸²။ အကောင်းဆုံး ရွေးချယ်မှုပုံစံဆိုသည်မှာ မရှိပေ။ ထို့အပြင် တစ်ခါတရံ နိုင်ငံအများအပြားလက်ခံကျင့်သုံးနေသည့် ပုံစံကိုလည်း ဥပဒေဆိုင်ရာယဉ်ကျေးမှုလေ့။ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ သမိုင်းမှနေ၍ ကြိုတင်သတ်မှတ်ထားပြီးဖြစ်သည်။ (ဥပမာ ပုံစံ ၃ ကို ပြင်သစ်စကားပြောနိုင်ငံများက အများအားဖြင့် အသုံးပြုသည်)။

တရားစီရင်ပိုင်ခွင့် - CRI အဖွဲ့တစ်ခုသည် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအပေါ်မေးခွန်းထုတ်ဆန်းစစ်သည့် အမှုကိုစွရပ်အားလုံးကို တရားစီရင်ဆုံးဖြတ်ပိုင်ခွင့်ရှိသင့်သည်။ အခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာတရားရုံးကို ကျယ်ပြန့်သော တရားစီရင်ပိုင်ခွင့် အပ်နှင်းထားပါက တရားရုံးများသည် တိုင်းပြည်၏နိုင်ငံရေးအပေါ် အလွန်အကျူးလွှမ်းမိုးထိန်းချုပ်ခွင့်ရရှိသွားမည်ဖြစ်သည်။ တစ်ဖက်တွင် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပါဥပဒေကို ကျင့်သုံးရာနယ်ပယ်တိုင်းသည် ‘အဆီးအတားမရှိကြောင်း’ ကြေညာကာ တရားရုံး၏တရားစီရင်ပိုင်ခွင့်ကို ကန့်သတ်ခြင်းပြုလိုက်ပြန်ပါကလည်း တရားရုံးဟူသည် ဥပဒေအရာတွင် အဆီးအတားမရှိ အဆုံးသတ်စီရင်နိုင်သည်ဟုဆိုသော ဖွင့်ဆိုချက်နှင့် လိုက်လျောညီညွတ်မည် မဟုတ်ပေ။

⁸² Tom Ginsburg, *Judicial Review in New Democracies: Constitutional Courts in Asian Cases*, Cambridge University Press, 2003.

အခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ သုံးသပ်မှုဆီသွားရာ လမ်းကြောင်း - CRI အဖွဲ့၏ တရားစီရင်ပိုင်ခွင့်
မည်သို့ပင် ကျယ်ပြန့်သည်ဖြစ်စေကာမူ CRI အတွက် ဥပဒေသုံးသပ်ရေးပြုလုပ်ရန် အကန့်အသတ်ဖြစ်လွန်းနေပါက အဆိုပါတရားစီရင်ပိုင်ခွင့်၏သက်ရောက်မှုများသည် အကန့်အသတ်ရှိနေမည်ဖြစ်သည်။ ယေဘုယျအားဖြင့် CRI အဖွဲ့သို့ တစ်စုံတစ်ဦးကမှ အဖွဲ့အစည်းသဘောဖြင့်ဖြစ်စေ သို့မဟုတ် တစ်ဦးချင်းအနေဖြင့်ဖြစ်စေ ဝင်ရောက်လုပ်နိုင်ခွင့် မရှိပါက အသက်ဝင်မည်မဟုတ်ပေ(တရားလိုများမရှိလျှင် တရားစီရင်မှုမရှိနိုင်)။ အချို့သောဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများသည် ဥပဒေကြမ်းတစ်ရပ်ကို အတည်ပြုမ ထုတ်ပြန်မီ CRI သို့ ဥပဒေအရမဖြစ်မနေ လွှဲပြောင်းတင်သွင်းရန် ပြဋ္ဌာန်းပေးထားသော ယခုစည်းမျဉ်းကို ခြွင်းချက်ပြု၍ ထည့်သွင်းထားကြသည်။ ယင်းနှင့် စပ်လျဉ်း၍ အောက်ပါဖြစ်ရပ်များတွင် ကြည့်ပါ။

- ပြင်သစ်နိုင်ငံနှင့် တခြားသောပြင်သစ်စကားပြောနိုင်ငံအများအပြားသည် ဥပဒေအတည်ပြုမပြဋ္ဌာန်းမှီ ၎င်းတို့၏ အခြေခံဥပဒေနှင့် ညီညွတ်မှု ရှိမရှိသဘောအရ တင်သွင်းသည့် ဥပဒေအားလုံးကို (အကောင်အထည်ဖော်ရမည့် သို့မဟုတ် အခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ ပြဋ္ဌာန်းချက်များနှင့်ပတ်သက်၍ တိတိကျကျ ပိုမိုသတ်မှတ်ချက်ပေးရမည့်ဥပဒေများ) ပြန်လည်သုံးသပ်ရန်အတွက် CRI အဖွဲ့လိုအပ်သည်။
- အလားတူ နိုင်ငံတကာ သဘောတူချက်တစ်ရပ်ကို အတည်ပြုပြဋ္ဌာန်းခြင်းမပြုမီ CRI များအနေဖြင့် နိုင်ငံတကာ သဘောတူညီချက်များက အခြေခံဥပဒေနှင့် လိုက်လျောညီထွေ ကိုက်ညီမှုရှိမရှိနှင့် မည်ရွေ့မည်မျှအတိုင်းအတာဖြင့် လိုက်လျောညီထွေဖြစ်ရှိမည်ဆိုသည်ကို စေ့စေ့စပ်စပ် ကြည့်ရှုစစ်ဆေးရမည်ဖြစ်သည်။
- ခြွင်းချက်အားဖြင့် အချို့ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများတွင် အခြေခံဥပဒေပြင်ဆင်ချက်များနှင့် ပတ်သက်ပြီး ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေနှင့် ညီမညီအပေါ် CRI က အတိအလင်း အတည်ပြုပေးရန် လိုအပ်သည်။ လုပ်ထုံးလုပ်နည်းပိုင်းကိုကြည့်၍ဖြစ်စေ၊ အတွင်းသားအကြောင်းအရာပိုင်းကိုကြည့်၍ဖြစ်စေ အတည်ပြုရန်လိုသည်(တူနီးရှား)။ ပြင်ဆင်ချက်လုပ်ထုံးလုပ်နည်းများသည် အခြေခံဥပဒေတွင် ပြဋ္ဌာန်းထားသည့်အတိုင်း လိုက်နာထားခြင်းရှိမရှိ၊ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ၏ ဖွဲ့စည်းတည်ဆောက်ထားပုံကို လေးစားခြင်းရှိမရှိဟုမေးခွန်းထုတ်စရာများရှိနေသည်။ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွင် ပြင်ဆင်ပြောင်းလဲမရနိုင်သော ဥပဒေအပိုဒ်များ(လုံးလုံးပြင်ဆင်၍ မရသော၊ သို့ ထိပါးမရနိုင်သော)ပါဝင်နေသည်ဆိုပါက ဒုတိယအမျိုးအစားမေးခွန်းနှင့် သက်ဆိုင်လာမည်ဖြစ်သည်။

- အလွန်ဖြစ်တောင့်ဖြစ်ခဲသည့်အနေဖြင့် CRI အဖွဲ့တစ်ခုကိုလည်း ၎င်း၏ကိုယ်ပိုင် ဦးဆောင်ဦးရွက်ပြုမှုဖြင့် အခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ ကိစ္စရပ်များအပေါ် ဆုံးဖြတ်နိုင်ရန် စွမ်းဆောင်ရည်တိုးမြှင့်ပေးရမည်ဖြစ်သည်(ex officio)။ ဘာလင်တွင် အခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာတရားရုံးက သမ္မတရွေးကောက်ပွဲများနှင့် ပတ်သက်၍ အခြေခံဥပဒေနှင့် ညီညွတ်မှုရှိ မရှိဆိုသည်ကို အဆုံးအဖြတ်ပေးရန်အတွက် ၎င်း၏ကိုယ်ပိုင် လှုပ်ရှားပုံအရ ဆုံးဖြတ်ဆောင်ရွက်ပေးနိုင်သည် (ပုဒ်မ ၁၁၇)။ ၎င်းပုဒ်မ ၁၁၇ က နေ၍ အခြေခံလူ့အခွင့်အရေးများကို ထိပါးနှောက်ယှက်ပုံသည့် ဥပဒေများနှင့် နည်းဥပဒေများအား တားဆီးရန်အတွက် ‘procedure de saisine d’office’ ဆိုသည့် လုပ်ထုံးလုပ်နည်းတစ်ခုကို ချဲ့ထွင်သတ်မှတ်ထားသည်။⁸³

အဆိုပါ ခြွင်းချက်များအပြင် CRI ကို ဆန်းစစ်အကဲဖြတ်ရန်အတွက် နည်းလမ်း အမျိုးမျိုး ရှိပါသည် -

- အခြားတရားရုံးများမှ လွှဲပြောင်းပေးခြင်းဖြင့်သော်လည်းကောင်း (သာမန်တရားရုံးတစ်ခုရှေ့မှောက်မှ အမှုကိစ္စတစ်ခုတွင် အခြေခံဥပဒေနှင့်ပတ်သက်၍ မေးခွန်းထုတ်စရာပါဝင်နေလျှင် အောက်တရားရုံးက တရားရေးလုပ်ငန်းစဉ်ကို ရပ်တန့်ပြီး CRI သို့ အဆိုပါမေးခွန်းကို လွှဲပြောင်းနိုင်သည်။
- ဥပဒေပြုရေးအဖွဲ့ဝင်များ၊ ဝန်ကြီးချုပ် သို့မဟုတ် သမ္မတတို့မှ လွှဲပြောင်းပေးခြင်း သို့မဟုတ် အထူးသဖြင့် အခွင့်အရေးဥပဒေအတိုင်း လိုက်နာစေသည့်သဘောဖြင့် နိုင်ငံသားများ၏ ဦးဆောင်ဦးရွက်ပြုမှုဖြင့်သော်လည်းကောင်း (ကိုလံဘီယာနိုင်ငံ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေသည် နိုင်ငံသားတိုင်းအား ဥပဒေများ၊ အုပ်ချုပ်ရေးဆိုင်ရာ ဥပဒေများအပြင် အခြေခံဥပဒေပြင်ဆင်ပြဋ္ဌာန်းချက်များနှင့်ပတ်သက်၍ အခြေခံဥပဒေအရ ညီညွတ်မှုရှိမရှိကို စိန်ခေါ်မေးခွန်းထုတ်ပိုင်ခွင့်အခွင့်အရေးသဘောတူပေးအပ်ထားခြင်းဖြင့် ရပ်တည်ပြဋ္ဌာန်းထားသည်)၊ အရပ်ဘက်အဖွဲ့အစည်းများ (အများပြည်သူဆိုင်ရာ အကျိုးစီးပွားအငြင်းပွားမှု) သို့မဟုတ် အစိုးရအရာရှိများ၊ အဖွဲ့အစည်းများ (အငြင်းပွားများကို ဖြေရှင်းဆောင်ရွက်ပေးရသူ သို့မဟုတ် အ

ထူးကော်မရှင်တစ်ခု၏ အကြီးအကဲ)တို့မှ နေ၍ လွှဲပြောင်းပေးအပ်မှုအရသော် လည်းကောင်း။

တစ်သီးပုဂ္ဂလသဘော အငြင်းပွားမှုဖြေရှင်းရေးလုပ်ငန်းစဉ်က အစိုးရ၏ လူ့အခွင့် အရေး လေးစားလိုက်နာမှုအား ထိရောက်စွာ စောင့်ကြပ်ကြည့်ရှုရမည့် တာဝန်နှင့်အတူ CRIs အဖွဲ့များအား ထောက်ပံ့ပေးထားသည် (စောင့်ကြပ်စစ်ဆေးမှုသီအိုရီ)⁸⁴။ သို့သော် CRI သို့ ရောက်ရှိတိုင်ကြားရမည့် လမ်းကြောင်းကိုမူ စည်းမျဉ်းစည်းကမ်းများ (အမှုပြုလုပ် နိုင်ခွင့်ရှိသူ)ချည်း ရပ်တည်ခြင်းအားဖြင့် ဆုံးဖြတ်မရသည့်အပြင် အမှုတစ်ခုကို ဆက်လက် ဆောင်ရွက်နိုင်ရန်လိုအပ်သည့် ငွေကြေးရင်းမြစ်များဖြင့်လည်း ဆုံးဖြတ်မရပေ။ တစ်နည်းအား ဖြင့် တရားရုံးဆီ ဦးတိုက်လျှောက်ထားရန် မတတ်နိုင်သည့်သူများအား အကူအညီပေးသည့် ဥပဒေအထောက်အကူပြုစနစ်သည် အရေးပါကောင်းပါနိုင်မည်ဖြစ်သည်။ အထူးသဖြင့် စီး ပွားရေး-လူမှုရေးဆိုင်ရာ အခွင့်အရေးများနှင့် ဆက်စပ်သည့် အမှုကိစ္စရပ်များတွင်ဖြစ်သည်။ ဤအဆက်အစပ်ဖြင့်ဆိုလျှင် အမှီအခိုကင်းလွတ်လပ်သည့် ကော်မရှင်အဖွဲ့များသည် လူ့အ များ၏ ရပိုင်ခွင့်အခွင့်အရေးများနှင့် ကြားနာလေ့လာနိုင်သည့် အခွင့်အရေး ပေးအပ်နိုင်စွမ်း အကြား အဖြစ်မှန်ဖြစ်သည့် ကွာဟချက်များကို ပေါင်းကူတံတားဆက်ပေးရန်အတွက် ထိ ရောက်သော ကိရိယာတစ်ခုအဖြစ် ဆောင်ရွက်ပေးနိုင်သည်။(အောက်တွင်ကြည့်ပါ)

မျှော်မှန်းချက်စီမံခန့်ခွဲမှုသည် ဤနေရာတွင်လည်း အရေးကြီးသည် - မည်သည့်နိုင်ငံသားကို မဆိုဦးတိုက်တိုင်ကြားမှုပြုလုပ်နိုင်ရန်ခွင့်ပြုစီမံပေးခြင်းက ကြာရှည်စီမံခန့်ခွဲမရသည့်သဘော မျိုးဖြင့် CRIs အဖွဲ့များ၏ စာရင်းစာရွက်ပေါ်တွင်သာ အမှုကိစ္စရပ်အရေအတွက်များစွာ တိုး လာစေနိုင်သည်။ အချို့သော အကန့်အသတ်များ သို့မဟုတ် ကြားဝင်ဆောင်ရွက်သူများ (ဥပမာ လူ့အခွင့်အရေး ကော်မရှင်ကဲ့သို့)များ၏ ပါဝင်မှုက CRI ၏ ရေရှည်ရပ်တည်မှုအတွက် မဖြစ်မနေ သက်သေပြုပေးနိုင်သည်။

အခြေခံဥပဒေနှင့် ညီညွတ်မှုအပေါ် ချိုးဖောက်ခြင်းများအတွက် ပြန်လည်ကုစားမှုများ - အ ခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ တရားရုံးတစ်ခုသည် အခြေအနေကျယ်ပြန့်သည့်အတိုင်းအတာကို ကိုင် တွယ်ဆောင်ရွက်နိုင်သည့်အပြင် အမှန်တကယ် ထိခိုက်သက်ရောက်မှုရှိသည့် အခြေခံဥပဒေ

84 Widner, "Constitution Writing in Post-Conflict Settings", စာ ၁၅၂၀။

ချိုးဖောက်မှုများအတွက် ပြန်လည်ကုစားမှုများကို သဘောတူခွင့်ပြုပေးနိုင်မည့် အခွင့်အာဏာရှိရမည်ဖြစ်သည်။ ပုံမှန်အားဖြင့် ပြန်လည်ကုစားမှုများအတွက် ရွေးချယ်နိုင်သည့်အခွင့်အရေးများ အောက်ပါတို့ပါဝင်သည် -

- **အခြေခံဥပဒေနှင့်မညီညွတ်မှုကို ထုတ်ပြန်ကြေညာခြင်းများ** - ဤတွင် အခြေခံဥပဒေနှင့်လုံးဝအားဖြင့်ဖြစ်စေ သို့မဟုတ် တစ်စိတ်တစ်ပိုင်းအားဖြင့်ဖြစ်စေ မညီညွတ်ကြောင်းကို ချက်ချင်းဖြစ်စေ သို့မဟုတ် နောက်ကျမှဖြစ်စေ ဥပဒေတစ်ရပ်ကို ထုတ်ပြန်ကြေညာခြင်းပါဝင်နိုင်သည်။ အမှန်တကယ်တွင် ဥပဒေပြုရေးအပိုင်းက ထိုသို့အခြေခံဥပဒေအရ ညီညွတ်မညီညွတ် ပဋိပက္ခများကို ဖယ်ရှားရန်ဆိုသည့် မေးခွန်းထုတ်မှုတွင် ဥပဒေများကို ပြင်ဆင်ရန် အမြဲတမ်းရွေးချယ်နိုင်သည်။
- **တရားစီရင်ဆုံးဖြတ်မှု၏ နောက်ဆုံးအခြေအနေ - CRI** စီရင်ဆုံးဖြတ်ချက်သည် စည်းနှောင်နေပြီးဖြစ်သည့်အပြင် မပြောင်းလဲနိုင်တော့သည့် နောက်ဆုံးနည်းလမ်းဖြစ်နေသည့်အခါ အပြန်အလှန်အားဖြင့် ထိုသို့ဖြစ်မှုက လေးစားလိုက်နာမှုကို သေချာစေ၍ ဥပဒေစနစ်တစ်ရပ်လုံးအတွင်းရှိ ဥပဒေဆိုင်ရာသေချာမှုနှင့် ကြိုတင်မှန်းဆနိုင်မှုတို့ကို ထောက်ကူပေးအပ်ထားသည်။
- **ရွေးကောက်ပွဲရလဒ်များကို ဖျက်သိမ်းခြင်း** - အခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ တရားရုံးသည် နိုင်ငံတစ်ခု၏ရွေးကောက်ပွဲများကို မှန်ကန်ကြောင်း ထုတ်ပြန်ကြေညာပေးနိုင်သည့် တရားစီရင်ပိုင်ခွင့်အာဏာရှိသည့် နေရာတွင် အဆိုပါ တရားရုံးအနေဖြင့် ရွေးကောက်ပွဲဖြစ်စဉ်အတွင်း အခြေခံဥပဒေအရ ရရှိခံစားနိုင်သည့် အခွင့်အရေးများ ချိုးဖောက်ခံရသည်ဟုတွေ့ရှိလျှင် အဆိုပါရွေးကောက်ပွဲရလဒ်များကို ဖျက်သိမ်းနိုင်သည့် အာဏာရှိနိုင်သည်။
- **တားမြစ်မိန့်များနှင့် ယာယီကြားဖြတ်အမိန့်ညွှန်ကြားချက်များ** - သာမန်တရားရုံးများကဲ့သို့ပင် အခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာတရားရုံးများသည် တားမြစ်မိန့်များ ထုတ်ပြန်နိုင်သည့် အခွင့်အာဏာရှိနိုင်သည်။ တားမြစ်မိန့်များဆိုသည်မှာ တစ်စုံတစ်ဦးအား သီးသန့်အရေးယူမှုပြုလုပ်ရန် သို့မဟုတ် ထိုသို့ပြုလုပ်ခြင်းမှ ကာကွယ်ပေးရန် ညွှန်ကြားအမိန့်ပေးနိုင်သည့် ခွင့်ပြုမိန့်များဖြစ်သည်။

၄။ ဒီမိုကရေစီကိုထောက်ပံ့ပေးသည့် လွတ်လပ်သော ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးရာအဖွဲ့များ

(က) ရွေးကောက်ပွဲ စီမံခန့်ခွဲမှုအဖွဲ့များ

အခြားသော ရွေးကောက်ပွဲတာဝန်ဝတ္တရားများ ကျေပွန်ပြည့်စုံမှုသည် ပြီးပြည့်စုံပြီး

လွတ်လပ်အမှီအခိုကင်းသည့် ရွေးကောက်ပွဲစီမံဆောင်ရွက်မှုရှိရန် လိုအပ်ပါသည်။ အထွေထွေမှတ်ချက် ၂၅ သည် ‘ရွေးကောက်ပွဲလုပ်ငန်းစဉ်ကို ကြီးကြပ်ရန်’ တည်ထောင်ဖွဲ့စည်းထားရမည့် ‘အမှီအခိုကင်းလွတ်လပ်သော ရွေးကောက်ပွဲဆိုင်ရာ အာဏာပိုင်အဖွဲ့’ တစ်ခုကို ‘မျှတ၍ ဘက်လိုက်မှုကင်းစွာ စီစဉ်ဆောင်ရွက်ထားသည့်အပြင် တည်ဆဲဥပဒေများနှင့်အညီပါ’ ဖြစ်ရမည့် ရွေးကောက်ပွဲများ အသေအချာဖြစ်ပေါ်စေရန်အတွက် တာဝန်ဝတ္တရားအား တာဝန်ပေးအပ်ထားခြင်းဖြစ်သည်။⁸⁵ အဖွဲ့အစည်းဆိုင်ရာ အမှီအခိုကင်းလွတ်လပ်မှုကို သေချာဖြစ်ပေါ်စေသည့် စည်းမျဉ်းစည်းကမ်းများအား နိုင်ငံတကာစာရွက်စာတမ်းပေါင်းများစွာအတွင်း ကြိုတင်ဖော်ပြထားပါသည်။ နှိုင်းယှဉ်လေ့လာမှုအတွေ့အကြုံမှ လေ့လာဆွဲယူ၍ ကမယာ့ကုလသမဂ္ဂက အကြံပြုတင်ပြထားသည်မှာ ရွေးကောက်ပွဲဆိုင်ရာ စီမံခန့်ခွဲမှု အဖွဲ့ များသည် အမြဲတမ်းအဖွဲ့ဖြစ်ရမည်ဖြစ်ပြီး လွတ်လပ်အမှီအခိုကင်းမှု၊ ဘက်မလိုက်မှု၊ ပွင့်လင်းမြင်သာရှိမှု၊ လုပ်ငန်းတွင်ကျွမ်းကျင်နိုင်စွမ်းမှု၊ ရေရှည်တည်တံ့နိုင်မှုစသည့် စည်းမျဉ်းစည်းကမ်းများဖြင့် ထိန်းကြောင်း သတ်မှတ်ထားရမည်ဖြစ်သည်ဟု ဆိုပါသည်။⁸⁶ ဗင်းနစ်ကော်မရှင်ကလည်း ဘက်မလိုက်သည့် ရွေးကောက်ပွဲကော်မရှင်များအား အမြဲတမ်းကော်မရှင်ဖြစ်စေရန် ပြုလုပ်ထားရမည်ဖြစ်ပြီး ဥပဒေနှင့်မညီသည့် ရာထူးထုတ်ပယ်မှုမှလည်း ကာကွယ်ပေးရန်စီစဉ်ဆောင်ရွက်ရမည့်အပြင် အဆင့်တိုင်းတွင်လည်း (နိုင်ငံတော်အဆင့်မှ မဲရုံအဆင့်များအထိ) တည်ထောင်ဖွဲ့စည်းရမည်ဟု အကြံပြုထားသည်။⁸⁷

အမျိုးမျိုးသော ပုံစံများသည် လွတ်လပ်အမှီအခိုကင်းသည့် ရွေးကောက်ပွဲဆိုင်ရာ အာဏာပိုင်အဖွဲ့အစည်းများအတွက် ပေါ်ပေါက်လာခြင်းဖြစ်သည်။ အခြေခံဥပဒေပေါင်း ၈၀ ကျော်တွင် အတွေ့ရအများဆုံးမှာ အမျိုးသားရွေးကောက်ပွဲကော်မရှင်ပင်ဖြစ်သည်။ ရွေးကောက်ပွဲ ကော်မရှင်တစ်ခုကို စီမံအုပ်ချုပ်ပုံအတွက် ယေဘုယျစံပုံစံ ၂ ခုပေါ်ထွက်လာသည်

- **ပါတီပေါင်းစုံပုံစံ။** ဤပုံစံတွင် အဓိကျသည့်အင်အားကြီးနိုင်ငံရေး ပါတီများအား လုံးသည် ကော်မရှင်တွင် ကိုယ်စားလှယ်နေရာတစ်ခု သို့မဟုတ် မည်သည့်အဖွဲ့အစည်းနှင့်မှ ဆက်နွှယ်မှုမရှိသည့် ကျွမ်းကျင်သူများဖြင့် ဖွဲ့စည်းထားသည့်

⁸⁵ ICCPR General Comment 25 ? အပိုဒ် ၂၀။

⁸⁶ United Nations Development Program (UNDP), *Principles for Independent and Sustainable Electoral Management: International Standards for Electoral Management Bodies*, 2012.

⁸⁷ Venice Commission, *Code of Good Practice in Electoral Matters* 2003 စာ ၁၀။

ကျွမ်းကျင်သူအဖွဲ့တစ်ခုအဖြစ် ပါဝင်မည်ဖြစ်သည်။ ဥပမာ ကိုလံဘီယာဖွဲ့စည်းပုံ အခြေခံဥပဒေပုဒ်မ ၂၆၄ က ဖော်ပြထားသည်မှာ အမျိုးသားရွေးကောက်ပွဲ ကောင်စီတွင် ‘ကွန်ဂရက်၏ နိုင်ငံရေးဆိုင်ရာလှုပ်ရှားဆောင်ရွက်မှုကို ထင်ဟပ် သည့်ရပါတီများနှင့် နိုင်ငံရေးဆိုင်ရာလှုပ်ရှားမှုများမှနေ၍ ရေးဆွဲပြုစုထားသည့် စာရင်းများ’မှ အဖွဲ့ဝင် ၇ ဦးပါဝင်ရမည့်အပြင် အဆိုပါအဖွဲ့ဝင်များကလည်း ‘နိုင်ငံတော် တရားရုံးချုပ်တရားသူကြီးများအတွက် အခြေခံဥပဒေမှနေ၍ တာဝန်ပေးအပ်ပြဌာန်းထားသည့် သတ်မှတ်အရည်အချင်းများဖြင့် ပြည့်စုံနေသူများ ဖြစ်ရမည်’ဟု ဖော်ပြထားပါသည်။

- **လွတ်လပ်အမှီအခိုကင်းသည့်ပုံစံ။** ဤပုံစံတွင် ကော်မရှင်အဖွဲ့ဝင်များသည် နိုင်ငံရေးအရ လွတ်လပ်အမှီအခိုကင်းသူများဖြစ်သည်။ ဥပမာအားဖြင့် တူနီးရှားနိုင်ငံဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ပုဒ်မ ၁၂၆ က ‘ကော်မရှင်ကို ၆ နှစ်ကြာ ရာထူးသက်တမ်းတစ်ခုအတွက် တာဝန်ယူဆောင်ရွက်ရမည့် လွတ်လပ်အမှီအခိုကင်းသော၊ ဘက်မလိုက်သော၊ ရိုးသားဖြောင့်မတ်ခြင်းနှင့်ပါပြည့်စုံသည့်အပြင် ကျွမ်းကျင်သော ပုဂ္ဂိုလ် ၉ ဦးဖြင့် ပါဝင်ဖွဲ့စည်းရမည်’ဟုဖြစ်သည်။ နောက်ထပ်ပုဒ်မတစ်ခုကလည်း ကော်မရှင်၏ ‘ဥပဒေဆိုင်ရာအရည်အသွေးနှင့် ဘဏ္ဍာရေးအုပ်ချုပ်ရေးဆိုင်ရာ လွတ်လပ်အမှီအခိုကင်းမှု’ကို အာမခံပေးထားသည်။

နောက်ထပ်ပုံစံတစ်ခုမှာ အလယ်နှင့်တောင်အမေရိကနိုင်ငံများ၏ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများတွင် တွေ့ရှိရသည့် ရွေးကောက်ပွဲဆိုင်ရာတရားရုံးဖြစ်သည်။ တရားသူကြီးများဖြင့် ဖွဲ့စည်းထားပြီး ရွေးကောက်ပွဲကော်မရှင်အဖွဲ့ဝင်များ၏ လုပ်ငန်းတာဝန်များနှင့် အလားတူသဘောမျိုးရှိသည်။ အများပြည်သူဝန်ဆောင်မှုလုပ်ငန်းတွင် ဘက်လိုက်မှုကင်းပြီး ရွေးကောက်ပွဲမသမာမှုသမိုင်းကင်းသည့်ဒီမိုကရေစီ ပိုမိုရင့်ကျက်ပြီး နိုင်ငံအချို့တွင် ပြည်ထဲရေးဝန်ကြီးဌာန (ပြင်သစ်) သို့မဟုတ် အခြားသော အစိုးရအေဂျင်စီများက ရွေးကောက်ပွဲများကို စီမံဆောင်ရွက်သည်(ဂျာမနီ)။

(က) အမျိုးသားလူ့အခွင့်အရေးဆိုင်ရာအဖွဲ့အစည်းများ

CRI ပြီးလျှင် အခြေခံဥပဒေပါပြဌာန်းချက်များကို လေးစားလိုက်နာမှုအား ထောက်ပံ့ပေးသည့် အခြေခံဥပဒေအရ လိုအပ်၍ လိုက်ဖက်သည့် အခြားအဖွဲ့အစည်းများလည်း အများအားဖြင့် ရှိတတ်ပါသည်။ အများအားဖြင့် ၎င်းတို့ဖြစ်လာတတ်သည်မှာ လွတ်လပ်အမှီအခိုကင်းသည့် ကော်မရှင်များ အနေဖြင့်သော်လည်းကောင်း (ဥပမာ အကျင့်ပျက်ခြစားမှု

တိုက်ဖျက်ရေးကော်မရှင် (နိုင်ငံပေါင်း ၂၅ နိုင်ငံကျော်တွင်တွေ့ရ)⁸⁸၊ ရွေးကောက်ပွဲဆိုင်ရာ ကော်မရှင်(နိုင်ငံပေါင်း ၉၀ ကျော်)၊ လူ့အခွင့်အရေးကော်မရှင်(နိုင်ငံပေါင်း ၄၀ ကျော်)၊ နိုင်ငံပေါင်း ၃၀ ကျော်တွင် မီဒီယာကော်မရှင် စသဖြင့်)ပုံစံမျိုးဖြစ်သည်။ အခြေခံအခွင့်အရေးများကို အလေးဂရုပြုသည့်အနေဖြင့် လူ့အခွင့်အရေးကော်မရှင် သို့မဟုတ် လူ့အခွင့်အရေးနှင့်ပတ်သက်ပြီး ဖြေရှင်းဆောင်ရွက်သူတစ်ဦးသည် နိုင်ငံသားများကြား အသိအမြင်မြှင့်တက်လာစေခြင်းအပြင် ဆက်နွှယ်ဖြစ်ပေါ်လာသော ချိုးဖောက်မှုများကို စုံစမ်းစစ်ဆေးခြင်းအပါအဝင် အကူအညီပေးအပ်နိုင်သည့် သက်သေပြရန် လိုအပ်သည်။ CRIs များနှင့် ကဲ့သို့ပင် လူ့အခွင့်အရေးကော်မရှင်နှင့်ပတ်သက်၍ ရွေးချယ်သည့်လုပ်ငန်းစဉ်နှင့် အာဏာပိုင်အဖွဲ့အစည်းများသည် ၎င်းတို့ လုပ်ငန်းဆောင်ရွက်နိုင်မှုအတွက် အဓိကသော့ချက်ဖြစ်သည်။

အဆိုပါရှုထောင့်နှစ်ခုလုံးအရဒီမိုကရေစီယူနိုက်တက် လူ့အခွင့်အရေးကော်မရှင်သည် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံပုံအရ ဖွဲ့စည်းတည်ထောင်ထားခြင်းမဟုတ်ခဲ့သော်လည်း စဉ်းစားစရာဖြစ်နေသည်။ အဆိုပါ ကော်မရှင်ကို လူ့အခွင့်အရေးကာကွယ်စောင့်ရှောက်မှု အက်ဥပဒေအပေါ်ကိုသာ အခြေခံထားခြင်းဖြစ်သည်။ ဒီမိုကရေစီနိုင်ငံတွင် လူ့အခွင့်အရေးကော်မရှင်ကို ဖွဲ့စည်းထားပုံသည် အဖွဲ့ဝင်(၅)ဦးထဲမှ (၃)ဦးအတွက် လိုအပ်သည့် မြင့်မားသောအရည်အချင်း သတ်မှတ်ချက်များဖြင့် ကြိုတင်ဆုံးဖြတ်သတ်မှတ်ခြင်းကို အတိုင်းအတာတစ်ခုအထိ ပြုလုပ်ထားသည်။ ကော်မရှင်ကို တရားရုံးချုပ်မှ အငြိမ်းစားတရားသူကြီးချုပ်တစ်ဦးမှ ဦးဆောင်ရမည်ဖြစ်ပြီး အထက်တရားရုံးတစ်ခုမှ လက်ရှိရုံးထိုင်ဆဲ သို့မဟုတ် အငြိမ်းစားတရားသူကြီးတစ်ဦးနှင့် တရားရုံးချုပ်မှ လက်ရှိရုံးထိုင်ဆဲ သို့မဟုတ် အငြိမ်းစားတရားသူကြီးတစ်ဦး ပါဝင်ရမည်ဖြစ်သည်(ကျန်အဖွဲ့ဝင်နှစ်ဦးသည် ‘လူ့အခွင့်အရေးနှင့်စပ်ဆက်သည့် ကိစ္စရပ်များတွင် လက်တွေ့အတွေ့အကြုံရှိသူ သို့မဟုတ် ဗဟုသုတနှင့်ပြည့်စုံများ’ဖြစ်ရမည်)⁸⁹။ ကော်မရှင်၏ လုပ်ဆောင်ရမည့် ကဏ္ဍပိုင်းသည် ကျယ်ပြန့်၍ စွပ်စွဲထားသည့် လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများကို စုံစမ်းစစ်ဆေးခြင်း၊ အကျဉ်းထောင်များကို စစ်ဆေးခြင်းနှင့် လူ့အဖွဲ့အစည်း၏ အဆင့်တိုင်းအားလုံးအကြား လူ့အခွင့်အရေးဆိုင်ရာ သိမြင်တတ်မြောက်မှုကို ပြန့်နှံ့စေခြင်းစသည်တို့ ပါဝင်ရမည် ဖြစ်သည်။

(၅) အာဏာရှင်စနစ်ကို ဆန့်ကျင်သည့် တိကျသောအမည်ချက်များ

⁸⁸ Source for the numbers: Constitute Project, www.constituteproject.org.

သဘာဝအားဖြင့် ဒီမိုကရေစီနည်းကျဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတစ်ခုသည် အာဏာရှင်စနစ်ကို ဆန့်ကျင်တွန်းလှန်ရန်အတွက်ခံမြေကတုတ်တစ်ခုပင်ဖြစ်သည်။ သို့သော် သက်ဦးဆံပိုင်းအုပ်ချုပ်ရေးဆန်သည့်အုပ်ချုပ်မှုကို တားဆီးကာကွယ်ရန်ထည့်သွင်းစဉ်းစားသုံးသပ်ရမည့် သီးခြားပြဋ္ဌာန်းချက်များစွာ ရှိပါသည်။

(က) အုပ်ချုပ်ရေးအခွင့်အာဏာအပေါ်စောင့်ကြည့်စစ်ဆေးခြင်း

သမ္မတရာထူးသက်တမ်း အကန့်အသတ်များ - အာဏာရှင်အုပ်ချုပ်ရေးသည် မကြာခဏဆိုသလို အာဏာကို လူတစ်ဦးတစ်ယောက်ထံတွင်သာ စုစည်းခိုင်မာအောင် ပြုလုပ်ထားလေ့ရှိသည်။ အများအားဖြင့် သက်တမ်းရှည်ကြာသည့် သမ္မတတစ်ဦးလက်ထဲတွင် ဖြစ်သည်။ သက်ဦးဆံပိုင်းအုပ်ချုပ်ရေးဆန်ဆန် ပုဂ္ဂိုလ်ရေးအရသာဖြစ်သည့်အပြင် တာဝန်ခံတာဝန်ယူမှုကင်းသော အုပ်ချုပ်မှုစနစ်ကို ကာကွယ်တားဆီးရန်အတွက် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအတော်များများသည် နိုင်ငံ၏အုပ်ချုပ်ရေးအကြီးအကဲတစ်ဦး ကိုင်ဆွဲထားနိုင်သည့် ရာထူးသက်တမ်းကာလအရှည်နှင့် အရေအတွက် ကန့်သတ်သတ်မှတ်ထားသည်။ တစ်ကမယာလုံးတွင် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအရ ရာထူးသက်တမ်းကာလအရှည်များသည် သက်တမ်းတစ်ခုအတွက် ၄ နှစ်မှ ၆ နှစ်အတွင်းရှိသည်။ အချို့သော အခြေခံဥပဒေများက သက်တမ်းကာလတစ်ခုသာ ခွင့်ပြုသက်မှတ်ထားပြီး အများစုမှာ သက်တမ်း ၂ ကြိမ်အထိ ပြဋ္ဌာန်းသတ်မှတ်ထားပါသည်။ ထို့အပြင် အချို့မှာမူ နှစ်ကြိမ်ဆက်တိုက်အထိရာ ထူးသက်တမ်းယူခွင့်ကို အမြင့်ဆုံးပေးထားပါသည်။ သို့သော် စုစုပေါင်းအရေအတွက်ကို ကန့်သတ်တားဆီးထားခြင်းမရှိပေ။

အချို့သော သမ္မတများသည် ၎င်းတို့၏ အာဏာကို အားကောင်းစေရန်အလို့ငှာ သမ္မတရာထူးသက်တမ်းကို တိုးရန် သို့မဟုတ် ဖျက်သိမ်းပစ်ရန် ကြိုးပမ်းကြလေ့ရှိသည်။ ရာထူးသက်တမ်းများကို အပြောင်းအလဲပြုရန် မကြာသေးခင်က ကြိုးပမ်းမှုများသည် ကမ္ဘာတစ်ဝှန်းနိုင်ငံရေးအကျပ်အတည်းများကို အစပျိုးပေးခဲ့သည်။ အထူးသဖြင့် ဆာဟာရ အာဖရိကဘက်ပိုင်း ဒေသတွင်ဖြစ်သည်။ ၁၉၉၀ ကတည်းက ဆာဟာရအာဖရိကဒေသပိုင်းမှ သမ္မတ ၇ ဦးသည် ပြည်သူ့ဆန္ဒခံယူပွဲများဖြင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအရ ၎င်းတို့သမ္မတရာထူး ၂ ကြိမ်ဆက်သက်တမ်း အကန့်အသတ်ကို ချဲ့ထွင်တိုးမြှင့်ခဲ့သည့်အပြင် နောက်ဆက်လျက် တတိယအကြိမ်သက်တမ်းကိုပါ အောင်မြင်အောင် လုပ်ခဲ့သည်။ လူထုဆန္ဒခံယူပွဲများအပြင် ကမယာတစ်ဝှန်းလုံးမှ သမ္မတများသည် ရာထူးသက်တမ်းကန့်သတ်ချက်များကို အောက်ပါအချက်များအပါအဝင် နည်းလမ်းပေါင်းစုံဖြင့် ပရိယာယ်ဆင်ကာ တားဆီးဖယ်ရှားရန် ကြိုးပမ်းကြမည်ဖြစ်သည် -

- ဥပဒေပြုအပိုင်းတွင် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာပြင်ဆင်မှုမှတစ်ဆင့် သက်ဆိုင်ရာပြဌာန်းချက်များကို ဖျက်သိမ်းခြင်း(တူနီးရှား ၁၉၇၅၀)။
- ဘက်လိုက်သည့် တရားရုံးဆုံးဖြတ်ချက်မှတစ်ဆင့် သက်ဆိုင်ရာပြဌာန်းချက်များကို ဖျက်သိမ်းခြင်း (နီကာရာဂွာ ၂၀၀၉)။
- နောက်တက်လာမည့် သမ္မတအတွက် ရည်ရွယ်သည့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာပြင်ဆင်ချက်က လက်ရှိသမ္မတအားသက်ရောက်စေနေသည်ကို စောဒကတက်ငြင်းချက်ထုတ်ခြင်း(ဆီနီဂေါ ၂၀၁၂)။
- ဝန်ကြီးချုပ်နေရာကို ရယူထားသည့်သဘောရှိသော၊ ကိုယ်စားပြုသူအပေါ် သိသိသာသာ ဩဇာလွှမ်းမိုးမှုဖြင့် အုပ်စိုးနေချိန်တွင် နောက်ထပ်သက်တမ်းများအတွက် ကန့်သတ်ချက်များကို ရှောင်လွှဲသည့်အနေဖြင့် သမ္မတရာထူးကို ရယူလည်ပတ်နိုင်ရန် နိုင်ငံရေးမဟာမိတ်အဖြစ် ကိုယ်စားလှယ်တစ်ဦးဦးကို အမည်စာရင်းတင်သွင်းခြင်း(ရုရှား ၂၀၁၂)။

ဝင်ရောက်လွှမ်းမိုးမှု ကာကွယ်စေရန်အလို့ငှာ ဟွန်ဒူးရပ်စ်နိုင်ငံ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေမှ ထည့်သွင်းထားသည်မှာ ရာထူးသက်တမ်းအကန့်အသတ်များကို ဖျက်သိမ်းခြင်းသို့မဟုတ် ပြင်ဆင်ခြင်းတို့ကို တင်ပြသည့် မည်သည့်ခေါင်းဆောင်သူမဆို တာဝန်ထမ်းဆောင်ဆဲ ရုံးဌာနမှ ချက်ချင်းဖယ်ရှားခံရမည်ဟူ၍ ဖြစ်သည်။ ဤအချက်သည် တတိယအကြိမ် ရာထူးသက်တမ်း ဆက်လက်တာဝန်ထမ်းဆောင်နိုင်ရန် ဖြစ်စေခဲ့သည့် အခြေခံဥပဒေပြုမှုကို ၂၀၀၉ ခုနှစ်တွင် တင်သွင်းခဲ့သော သမ္မတဟောင်း Manuel Zelaya အတွက် ကံကြမ္မာတစ်ခုဖြစ်ခဲ့သည်။⁹⁰

ဥပဒေဆိုင်ရာ တားဆီးမှုပေါင်းများစွာကို ရာထူးသက်တမ်း အကန့်အသတ်များအား အပြောင်းအလဲပြုလုပ်ရာတွင် ပိုမိုခက်ခဲနေစေရန်အတွက် တည့်မတ်ထားနိုင်သည်။ မူကြမ်းရေးဆွဲသူများအနေဖြင့် အောက်ပါအချက်များကို ဖြစ်စေသည့် ပြဌာန်းထုတ်ပြန်ချက်များကို ဆင်ခြင်သုံးသပ်ရမည်ဖြစ်သည် -

- အခြေခံဥပဒေတစ်ခု၏ အခြားသော အစိတ်အပိုင်းများကို ပြင်ဆင်သည့်တိုင်အောင် ရာထူးသက်တမ်းအကန့်အသတ်များအား မူလအတိုင်း ဆက်လက်ထားရရှိရမည်ဆိုသည်ကို စာသားထဲတွင် ရှင်းရှင်းလင်းလင်းဖော်ပြရန်။

⁹⁰ Tom Ginsburg, "The Puzzle of Unamendable Provisions: Debate-Impairing Rules vs. Substantive Entrenchment", Comparative Constitutions Project, 12 August 2009, <http://www.iccnecblog.com/2009/08/the-puzzle-of-unamendable-provisions-debate-impairing-rules-vs-substantive-entrenchment/>.

- ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံတစ်ခုကို ပြဌာန်းအတည်ပြုချိန်မှာ သမ္မတအဖြစ် တာဝန်ထမ်းဆောင်သူပုဂ္ဂိုလ်က ရာထူးသက်တမ်းသတ်မှတ်ချက်အတွင်း ရောက်နေခဲ့သလား သို့မဟုတ် သူ သို့မဟုတ် သူမ၏ နောက်ထပ်သက်တမ်းများကို ထည့်သွင်းရေတွက်မည်လားဆိုသည်များကိုလည်း ဥပဒေစကားရပ် စာသားအတွင် ရှင်းရှင်းလင်းလင်းဖော်ပြရန်။
- သာမန် အခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ ပြင်ဆင်ချက်၊ တရားရုံးဆုံးဖြတ်ချက် သို့မဟုတ် လူထုဆန္ဒခံယူမှုများကနေတစ်ဆင့်အပါအဝင် မည်သည့်နည်းလမ်းနှင့်မျှ ရာထူးသက်တမ်းသတ်မှတ်ချက်များကို အပြောင်းအလဲမပြုလုပ်ရန်ကို ထုတ်ပြန်ကြေညာရန်။

အရေးပေါ်အခြေအနေအတွက် ရှင်းလင်း၍ တိကျစွာ ကန့်သတ်ထားသည့် ထုတ်ပြန်ပြဌာန်းချက်များ - အရေးပေါ်အခြေအနေတစ်ခုသည် ဒီမိုကရေစီနိုင်ငံတစ်ခုအတွင်း အုပ်ချုပ်ရေးကဏ္ဍပိုင်းဆီ ပိုမိုအာဏာရွှေ့ပြောင်းရသည့်အတွက် အာဏာနှင့်ပတ်သက်သော ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ ဟန်ချက်ညီမျှနေမှုကို ယုတ်လျော့အားနည်းစေသည်။ ကန့်သတ်ချက်များကို မည်သို့အသုံးပြုပြီး မည်သည့်အခြေအနေအနေအထားများအောက်တွင် ထားရှိမည်ဆိုသည်ကို နေရာချထားခြင်းမရှိဘဲ အရေးပေါ်အခြေအနေများအား ရှည်လျားသည့်ကာလအပိုင်းအခြားများအတွက် ဩဇာအာဏာကို စုစည်းခိုင်မာစေရန်အတွက် တလွဲအသုံးချမှုလည်း ပြုလုပ်နိုင်သည်။

ဆယ်စုနှစ်များစွာ ရှည်လျားလှသည့် အရေးပေါ်အခြေအနေများသည် အထူးသဖြင့် အယ်လ်ဂျီးရီးယား၊ အီဂျစ်နှင့်ဆီးရီးယားကဲ့သို့သော အာရပ်နိုင်ငံများတွင် အာဏာကို ဒီမိုကရေစီနည်းမကျသည့် စုစည်းခိုင်မာစေရန်အားထုတ်မှုပြုရာ၌ အသုံးများသည့် ကိရိယာတစ်ခုသဖွယ်ဖြစ်ခဲ့သည်။ နိုင်ငံ၏အုပ်ချုပ်ရေးကို အရေးပေါ်အခြေအနေကြေညာခွင့်အာဏာပေးအပ်ထားသည့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများတွင်မူ နိုင်ငံတော်၏ ဒုတိယအစိတ်အပိုင်းဖြစ်သည့် နိုင်ငံ့အကြီးအကဲ သို့မဟုတ် အစိုးရအကြီးအကဲ(အုပ်ချုပ်ရေးကဏ္ဍ ၂ ခုရှိသည့်စနစ်များတွင်)၊ ဥပဒေပြုရေး သို့မဟုတ် အစိုးရအဖွဲ့ စသည့်တစ်ခုခုမှ ၈၀ ရာခိုင်နှုန်းမှ တောင်းဆိုရန်လိုအပ်သည်။ အရေးပေါ်အခြေအနေတစ်ခုအဖြစ် ခေါ်ဆိုနိုင်သည့် စစ်ပွဲ၊ ပြည်ပမှကျူးကျော်ခြင်း၊ သဘာဝဘေးအန္တရာယ်၊ စီးပွားရေးဆိုင်ရာ အရေးပေါ်အခြေအနေ၊ သို့မဟုတ် ဖွဲ့စည်းပုံစနစ်ကို ခြိမ်းခြောက်မှုကဲ့သို့သော တိတိကျကျ ရှင်းလင်းပြတ်သားသည့် အခြေအနေများကို အရေးပေါ်အခြေအနေဆိုင်ရာ ပြဌာန်းချက်များနှင့်အတူ အဖွဲ့အစည်းအင်စတီကျူးရှင်းများ၏

၈၄ ရာခိုင်နှုန်းမှ စည်းကမ်းသတ်မှတ်သည်။

တကယ်တမ်းတွင်မူ နိုင်ငံသားနှင့်နိုင်ငံရေးအခွင့်အရေးဆိုင်ရာ နိုင်ငံတကာသဘောတူစာချုပ်(ICCPR)၏ အပိုဒ် ၄ သည် အရေးပေါ်အခြေအနေအသုံးပြုမှုများအပေါ် တင်းကြပ်သည့် ကန့်သတ်ချက်များကို နိဒါန်းပျိုးထားသည်။ ၎င်းအပိုဒ်က ‘အခြေအနေဖြစ်ပေါ်မှု၏ လိုအပ်ချက်အတိုင်းအတာအရ’ လျှော့ပေါ့ဆောင်ရွက်မှုများကို ခွင့်ပြုပေးထားသည့်အပြင် ထိုသို့ လုပ်ဆောင်ခြင်းမှ တစ်စိတ်တစ်ဒေသအားဖြင့် ယုတ်လျော့အောင် မလုပ်ဆောင်နိုင်သည့် အခွင့်အရေးများလည်း ပါဝင်သည်။ အပိုဒ် ၄ နှင့်ပတ်သက်၍ လူ့အခွင့်အရေး ကော်မတီ၏ အထွေထွေမှတ်ချက်တွင် ဖော်ပြထားသည်မှာ အရေးပေါ် အခြေအနေများဆိုသည်မှာ ‘ခြွင်းချက်ဖြစ်သည့်အပြင် ခေတ္တယာယီသဘောသဘာဝဖြစ်ပြီး နိုင်ငံတစ်ခု၏ အခြေအနေကို ခြိမ်းခြောက်နေသမျှ ကာလပတ်လုံး ရှည်ကြာနိုင်မည်’ ဖြစ်သည်ဟု ဆိုပါသည်။

ကုလသမဂ္ဂ၏ Siracusa Principles⁹¹ သည် အောက်ပါအချက်များအပါအဝင် အရေးပေါ်အခြေအနေတစ်ခုကို မည်သို့ကန့်သတ်မည်ဆိုသည်နှင့်ပတ်သက်၍ တင်ကြိုလုပ်ဆောင်မှုတစ်ခုကို ထောက်ကူပေးထားသည် -

- အရေးပေါ် အခြေအနေတစ်ရပ်ဟု ခေါ်ဆိုနိုင်သည့် အနေအထားအောက်ရှိ သီးခြားအခြေအနေများ။
- အရေးပေါ် အခြေအနေတစ်ရပ်ဖြစ်နေစဉ် အတောအတွင်း၌ပင် ICCPR အပိုဒ် ၄ နှင့်ကိုက်ညီသည့် အထူးသီးခြားအခွင့်အရေးများနှင့် လွတ်လပ်မှုများကို ကာကွယ်စောင့်ရှောက်ခြင်း။
- အရေးပေါ် အခြေအနေတစ်ရပ်ဖြစ်နေစဉ် အတောအတွင်း အုပ်ချုပ်ရေးကဏ္ဍ၏ လုပ်ပိုင်ခွင့်အာဏာကို ကျဉ်းမြောင်းအောင် တားဆီးကန့်သတ်ခြင်းဖြင့် ရှင်းလင်းတိကျသည့် အကန့်အသတ်များ။

အထက်ပါ ကြိုတင်ကာကွယ်မှုများအပြင် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံ ဥပဒေရေးဆွဲသူများကလည်း အောက်ပါလိုအပ်ချက်များကို စဉ်းစားသုံးသပ်ရမည်ဖြစ်သည် -

- ဥပဒေပြုအမတ်များ သို့မဟုတ် အခြားသော အစိုးရကဏ္ဍ အစိတ်အပိုင်းထဲရှိသည့် လူပုဂ္ဂိုလ်အများစုထံမှ အရေးပေါ်အခြေအနေတစ်ရပ်ဖြစ်ကြောင်း ထောက်ခံအတည်ပြုမှု။

⁹¹ United Nations Economic and Social Council, Commission on Human Rights, "The Siracusa Principles on the Limitation and Derogation Provisions in the International Covenant on Civil and Political Rights", 28 September 1984, <http://www.unhcr.org/refugees/pdf/huridocda/huridoca198419.pdf>.

- ပုံမှန်အချိန်ကာလအတိုင်းအတာအရအခွင့်အာဏာရှိသည့် အဖွဲ့အစည်းဌာနတစ်ခုမှ ထပ်မံသက်တမ်းတိုးသည့် ထောက်ခံအတည်ပြုမှု။
- အရေးပေါ် အခြေအနေတစ်ရပ်ဖြစ်ကြောင်း ထုတ်ပြန်ကြေညာနိုင်သည့် အခြေအနေများနှင့် ညီညွတ်မှုရှိသည် သို့မဟုတ် မရှိပါဆိုသည်ကို ဆုံးဖြတ်နိုင်သော လွတ်လပ်အမှီအခိုကင်းသည့် အဖွဲ့အစည်းတစ်ခုထံမှ ထောက်ခံချက်။
- အရေးပေါ်အခြေအနေ သက်ရောက်နိုင်သည့် အချိန်အတိုင်းအတာအပေါ် ကန့်သတ်ချက်။
- ပါလီမန်သက်တမ်းကို ပြိုပျက်စေခြင်း သို့မဟုတ် ထပ်မံတိုးခြင်း၊ အခြေခံဥပဒေကို ပြင်ဆင်ခြင်း သို့မဟုတ် အမိန့်ဒီကရီထုတ်ပြန် အုပ်ချုပ်ခြင်း စသည်တို့ကို အုပ်ချုပ်ရေးပိုင်းမှ ပြုလုပ်မှုအား အတိအလင်း တားဆီးကာကွယ်ခြင်းအားဖြင့် အုပ်ချုပ်ရေးကဏ္ဍမှ အစိုးရ၏ကျန်ရှိသော အစိတ်အပိုင်းများကို ကြားဝင်စွက်ဖက်မှုအား ကာကွယ်ပေးမည့် ကြိုတင်ကာကွယ်မှုများ။

(၁) ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပြင်ဆင်ရေးအပေါ်ကန့်သတ်မှုများ

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများသည် အခြားသောဥပဒေပါ ပြဋ္ဌာန်းချက်များထက် ပြင်ဆင်ရန် ပိုမိုခက်ခဲအောင် ပြုလုပ်ထားသည့် အချို့သော အခြေခံကျသည့် ပြဋ္ဌာန်းချက်များကဲ့သို့ အလေ့အကျင့်ကို ခိုင်မာအမြစ်တွယ်စေနိုင်သည်။ အချို့သော အခြေခံဥပဒေများကမူ သီးခြားပြဋ္ဌာန်းချက်များ သို့မဟုတ် စည်းမျဉ်းများအား ပြင်ဆင်မရစေရန် ပြုလုပ်ဖန်တီးထားသည်။ ကမာယပေါ်ရှိ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများထဲမှ ၃၅ ရာခိုင်နှုန်းတွင် လုံးဝထိမရသည့် ထာဝရသဘောဆန်သော စကားရပ်ဝါကျများ ပါဝင်နေသည်။

ဥပမာများအနေဖြင့် အောက်ပါအချက်တို့ ပါဝင်နေသည် -

- အစိုးရနှင့်ပတ်သက်၍ ပြည်သူ့သမ္မတစနစ်ပုံစံတည်ဆောက်ပုံအား ပြင်ဆင်ခြင်း မပြုရ' (ပြင်သစ်၊ ပုဒ်မ ၈၉)
- 'တရားဥပဒေစိုးမိုးမှုဖြင့် အုပ်ချုပ်စီမံသည့် ဒီမိုကရေစီနိုင်ငံတော်တစ်ခုအတွက် မရှိမဖြစ်လိုအပ်ချက်များအရ အပြောင်းအလဲပြုလုပ်ခြင်းများကို ခွင့်ပြုမည်မဟုတ်ပေ' (ချက်ဇီပတ်ဘလစ်၊ ပုဒ်မ ၉၁ ၂)
- 'ပြည်နယ်များအတွင်းသို့ ဖက်ဒရေးရှင်းစနစ်အရ အာဏာခွဲဝေမှုကို အကျိုးသက်ရောက်မှုရှိနေသည့် ဤအခြေခံဥပဒေအပေါ် ပြင်ဆင်ချက်များ၊ ဥပဒေပြုရေးလုပ်ငန်းတွင် အဆိုပါ ပြင်ဆင်ချက်များ၏ ပါဝင်ပတ်သက်မှု၊ သို့မဟုတ် ပုဒ် ၁

နှင့် ၂ တွင် ဖော်ပြထားရှိသည့် စည်းမျဉ်းစည်းကမ်းများအား ခွင့်ပြုမည်မဟုတ်ပေ' (ဂျာမနီ၊ ပုဒ်မ ၇၉ ၃)။ ဂျာမနီနိုင်ငံ အခြေခံဥပဒေပုဒ်မ ၁ ကလည်း လူသား ဂုဏ်သိက္ခာကို ထိခိုက်ညှိုးနွမ်းစေခြင်းမပြုရဟူ၍ ဖော်ပြထားသည်။ ထို့အပြင် ပုဒ်မ ၂၀ က ဒီမိုကရေစီနည်းကျ ဆိုရှယ်ဖက်ဒရယ်နိုင်ငံတစ်ခု၏ စည်းမျဉ်းစည်းကမ်းများအပြင် တရားဥပဒေစိုးမိုးမှုကိုပါ အဓိကအနှစ်သာရအဖြစ် ထည့်သွင်း ဖော်ပြထားသည်။

စည်းမျဉ်းစည်းကမ်းများဆိုသည်ထက် အခြေခံဥပဒေပါ သီးခြားပြဋ္ဌာန်းချက်များ၏ စုစည်းခိုင်မာနေမှုက အများနှင့်သက်ဆိုင်မှု များစွာပင်နည်းပါးသည်။ တူရကီနိုင်ငံ ဖွဲ့စည်းပုံ အခြေခံဥပဒေပုဒ်မ ၄ သည် အခြေခံဥပဒေထဲမှ ပုဒ်မ ၁၊ ၂ နှင့် ၃ တို့ အား ပြင်ဆင်၍မရကြောင်း ကြေညာပြဋ္ဌာန်းထားသည်။ ပုဒ်မ ၂ ကဖော်ပြထားသည်မှာ -

တူရကီနိုင်ငံတော်သည် တရားဥပဒေစိုးမိုးရေးကို အဓိကထားအုပ်ချုပ်သော ဒီမိုကရေစီနိုင်ငံ၊ နိုင်ငံရေးတွင် ဘာသာရေးရောယှက်မှုကင်းသော လူမှုအကျိုးပြုနိုင်ငံတစ်နိုင်ငံ ဖြစ်၏။ ရပ်ရွာအေးချမ်းသာယာရေး၊ အမျိုးသားစည်းလုံးညီညွတ်ရေးနှင့် တရားမျှတမှုရှိရေး ဟူသော လောကပါလအသိတရားများကို အမြဲတစေ ရင်ဝယ်ထွေးပိုက်ထားပြီး Atatürk အမျိုးသားရေးဝါဒကို သစ္စာစောင့်သိကာ လူ့အခွင့်အရေးကို လေးစားလိုက်နာသော နိုင်ငံလည်းဖြစ်သည်။ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအနိမ့်အပိုင်းတွင် ပြဋ္ဌာန်းထားသော အခြေခံဥပဒေအပိုဒ်များကို အခြေခံကျင့်ကြံ၏။

၎င်း၏ ပြင်ဆင်မရသည့် ပြဋ္ဌာန်းချက်များအပေါ် အကဲဖြတ်ဆန်းစစ်မှုတွင် Venice Commission က စဉ်းစားသုံးသပ်သည်မှာ ထိုကဲ့သို့ အလွန်အမင်းခိုင်မာနေမှုသည် ရှုပ်ထွေးပြီး နောင်တစ်ချိန် အငြင်းပွားဖွယ်ရာဖြစ်နိုင်သော အလားအလာရှိသည့် အခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ အစိတ်အပိုင်းဖြစ်သောကြောင့် ဂရုတစိုက်ဖြင့် ကျင့်သုံးအသုံးချရမည်ဖြစ်သလို ထိုပြောင်းလဲပြင်ဆင်မရသည့် ပြဋ္ဌာန်းချက်များသည် ဒီမိုကရေစီကို အာမခံပေးထားသည့် အခြေခံဒီမိုကရေစီ စည်းမျဉ်းစည်းကမ်းများအတွက်သာ ဖြစ်သင့်သည်။ အခြေခံဥပဒေနည်းကျ ဒီမိုကရေစီနိုင်ငံတစ်ခုသည် အစိုးရနှင့်ပတ်သက်၍ ၎င်း၏အခြေခံအကျဆုံး စည်းမျဉ်းများနှင့် ဖွဲ့စည်းတည်ဆောက်ပုံများအား ပြုပြင်ပြောင်းလဲမှုလုပ်ဆောင်ရန်အပေါ် ပွင့်ပွင့်လင်းလင်း ပြောဆိုဆွေးနွေးမှုတိုင်းအား အခြေခံမူအားဖြင့်ကို လမ်းဖွင့်ခွင့်ပြုပေးထားသည်။^{၇၂}

အချို့ဖွဲ့စည်းပုံဥပဒေများက 'ခိုင်မာစွာ အမြစ်တွယ်နေမှုကို တန်ပြန်ဆန့်ကျင်ခြင်း' သို့မဟုတ် အခြားသော ပြဋ္ဌာန်းချက်များထက် ပြင်ဆင်ရန်လွယ်ကူသည့် ပြဋ္ဌာန်းချက်များကို ခွင့်ပြုပေးထားသည်။ အိုက်စ်လန်နိုင်ငံ၏ ၁၉၄၄ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံ ဥပဒေပုဒ်မ ၆၂ က

‘Evangelical Lutheran ဘုရားကျောင်းတော်သည် အိုက်စလန်နိုင်ငံတွင် နိုင်ငံတော် ဘုရားကျောင်းဖြစ်ပြီး ထို့ကြောင့်ပင်လျှင် ၎င်းဘုရားကျောင်းတော်အား နိုင်ငံတော်မှ ထောက်ပံ့ကာကွယ်စောင့်ရှောက်ရမည်။ ဤပြဋ္ဌာန်းချက်ကို ဥပဒေအရ ပြင်ဆင်မှုပြုနိုင်သည်’ ဟု ဖော်ပြထားသည်။

အခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ ပြင်ဆင်မှုများကို ထောက်ခံအတည်ပြုပေးရသည့် ဥပဒေပြုရေးကဏ္ဍ

- အခြေခံဥပဒေပြင်ဆင်မှုပြုရန် အခြေအနေရှိလာသည့်အခါ မူကြမ်းရေးဆွဲသူများသည် တည်ငြိမ်မှုနှင့် ပြုလွယ်ပြင်လွယ်ရှိမှုနှစ်ခုအကြား ဟန်ချက်ညီစေရန် ကြိုးပမ်းကြရမည်ဖြစ်သည်။ နိုင်ငံ၏အခြေခံကျလှသော ဥပဒေကဲ့သို့ဖြစ်သည့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံ ဥပဒေတစ်ခုသည် ဥပဒေပြုရာ ပါလီမန်လွှတ်တော်၏ စိတ်ညစ်ညူးစရာအဖြစ် ဖြစ်မနေသင့်ပေ။ သို့သော်လည်း တစ်ချိန်တည်းတွင် အခြေခံ ဥပဒေတစ်ရပ်သည် ပြည်သူ့ဆန္ဒ သို့မဟုတ် အဖွဲ့အစည်းဆိုင်ရာ ဖွံ့ဖြိုးမှုအရ သိသာထင်ရှားသည့် ပြောင်းလဲပြင်ဆင်မှုများကို အချိန်နှင့်အမျှ ဆီလျော်နေစေနိုင်စွမ်းရှိနေရမည်ဖြစ်သည်။ ဤသဘောအရဆိုလျှင် အခြေခံဥပဒေတစ်ခုသည် ပြင်ဆင်ရန်အတွက် လွယ်ကူလွန်းနေသလိုလည်း မဖြစ်ရသကဲ့သို့ ခက်ခဲလွန်းနေသလိုလည်း မဖြစ်ရပေ။

ဥပမာအားဖြင့် ၁၉၅၇ ဘူနီးရှားနိုင်ငံအခြေခံဥပဒေကို သမ္မတလွှမ်းမိုးမှု ကြီးမားသည့် အဖွဲ့အစည်းတစ်ခုဖြစ်သော ကိုယ်စားလှယ်တော်ကြီးများအဖွဲ့ (Chamber of Deputies) ထဲမှ သုံးပုံနှစ်ပုံအများစုဆန္ဒဖြင့် ပြင်ဆင်နိုင်ခဲ့သည်။ Bourguiba သည် အဆိုပါ လုပ်ထုံးလုပ်နည်းဖြင့် ဆန္ဒရှိသလို အခြေခံဥပဒေကို ပြင်ဆင်နိုင်စွမ်းရှိခဲ့ခြင်းဖြစ်သည်။ အခြားတစ်ဖက်တွင်မူ အမေရိကန်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေသည် ပြင်ဆင်ရန်ခက်ခဲလွန်းသည့်သဘောရှိသည်ဟု ဆိုနိုင်သည်။ အမေရိကန်ပြည်ထောင်စုတွင် အခြေခံဥပဒေကို ပြင်ဆင်လေ့ရှိသည့် နည်းလမ်းမှာ အမျိုးသားလွှတ်တော်နှစ်ရပ်စလုံးတွင် ထောက်ခံမဲ သုံးပုံ-နှစ်ပုံရရှိရန် လိုအပ်ပြီး ပြည်နယ်လွှတ်တော်များအနက် လေးပုံ-သုံးပုံက အတည်ပြုပေးပါက ပြင်ဆင်နိုင်ခြင်းပင်ဖြစ်သည်။

ကမ္ဘာတစ်ဝှန်းလုံးရှိ အခြေခံဥပဒေများ၏ ၉၀ ရာခိုင်နှုန်းကျော်သည် မဲထက်ဝက်ကျော်သည့် အများစု(၅၀ ရာခိုင်နှုန်း + ဥပဒေပြုလွှတ်တော်အဖွဲ့ဝင်ထဲမှတစ်ဦး)နှင့် ဥပဒေပြုလွှတ်တော်၏ လေးပုံသုံးပုံအကြား အပြည့်အဝ ဆန္ဒမဲအများစုမှ ပြင်ဆင်ရန် အတည်ပြုမှုလိုအပ်သည်။ ရွေးကောက်ပွဲစနစ်ပုံစံသည် အခြေခံဥပဒေပြင်ဆင်ရန်အတွက် သင့်တင့်လျောက်

⁹² European Commission for Democracy Through Law (Venice Commission), Report on Amendment, 19 January 2010, para. 218, [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2010\)001-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2010)001-e).

ပတ်သည့် သုံးပုံတစ်ပုံထက်များသည့် လူများစုဆန္ဒကို သုံးသပ်ဆုံးဖြတ်မှုအရ အရေးကြီးသော ဆင်ခြင်ချိန်ဆမှု တစ်ရပ်ဖြစ်သည်။ မဲများသူအနိုင်ယူသည့် ရွေးကောက်ပွဲစနစ်များတွင် ဥပမာအားဖြင့် ပါတီတစ်ခုသည် အခြေခံဥပဒေကို အပြောင်းအလဲပြုလုပ်နိုင်သည့် ဆန္ဒမဲအများစုအဖြစ် အလွယ်တကူ အနက်ပြန်ယူဆနိုင်သော သိသာထင်ရှားသည့် မဲအများစုကို ရယူနိုင်သည်။⁹³

သုံးပုံတစ်ပုံထက်များသည့် ဆန္ဒမဲအတွက် အပြောင်းအလဲဖြစ်သွားနိုင်မှု အမြင့်ဆုံးအခြေအနေနှင့်ပတ်သက်၍ အန္တရာယ်တစ်ခုကတော့ လူနည်းစု သို့မဟုတ် အနားအဖျားအုပ်စုများနှင့် ပတ်သက်ပြီး ညှိနှိုင်းရမည့်အနေအထားကို မလျော်မကန် ဆွဲဆန့်ထားနိုင်ခြင်းပင်ဖြစ်သည်။

အချို့သောဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများတွင်မူ နောက်တက်လာသော ဥပဒေပြုလွှတ်တော်သစ်၏ ထောက်ခံမဲကို ရရှိရန် ထပ်မံလိုအပ်သည်။ ဥပမာ ဆွီဒင်နိုင်ငံတွင် ဥပဒေပြုလွှတ်တော်ရွေးကောက်ပွဲများကို အသစ်ကျင်းပရန် လိုအပ်ပြီး အခြေခံဥပဒေပြင်ဆင်ချက်စာသားများကို အရင်လွှတ်တော်နှင့် အသစ်တက်လာသော လွှတ်တော်အဆက်ဆက်မှ အတည်ပြုပေးရန်လိုသည်။ ယင်းကဲ့သို့လွှတ်တော်နှစ်ရပ်ကြားအတည်ပြုပေးရသည့်အတွက် ပြင်ဆင်နိုင်ရန် အနိမ့်ဆုံး အချိန်ကိုးလ နှောင့်နှေးကြန့်ကြာသည်။ ထို့ကဲ့သို့ အချိန်နှောင့်နှေးကြန့်ကြာမှုများသည် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတစ်ရပ်ကို နိုင်ငံရေးအရ သက်ဝင်အလုပ်လုပ်လာစေရန် ကြိုးပမ်းနိုင်သည့် အတိုင်းအဆကို လျော့ကျစေသည်။ သို့သော် တမူထူးခြားသော အခြေအနေများတွင် အပြောင်းအလဲများကို မြန်မြန်ဆန်ဆန်ဖြစ်လာစေရန် မရည်ရွယ်ပါ။။ အခြားသော (အီတလီ၊ ဂူယာနာ၊ ဘာကီနာဖာဆို၊ လက်ဗီးယား)ကမူ လွှတ်တော်အတွင်း မဲအရေအတွက်က သုံးပုံနှစ်ပုံထက်ကျော်သည့် အရေအတွက်ထက် မရရှိလျှင် ဥပဒေပြုရေးအပိုင်းသို့ တင်သွင်းပြီးဖြစ်သည့် ပြင်ဆင်ချက်များအား အတည်ပြုရန်အတွက် လူထုဆန္ဒခံယူပွဲကျင်းပပြုလုပ်ရန် လိုအပ်သည်။ အခြားသော (ချီလီ၊ မော့လီတာ၊ အိုက်စလန်)တို့တွင်မူ ပြင်ဆင်သည့် ပြဋ္ဌာန်းချက်အမျိုးအစားများပေါ် မူတည်၍ မတူညီသည့် မဲဆန္ဒအရေအတွက်အများစုကို တောင်းဆိုလေ့ရှိသည်။ လွှတ်တော်နှစ်ရပ်ရှိသည့် (ကိုရီးယား၊ ဆွစ်ဇာလန်နိုင်ငံများ)ကဲ့သို့ အချို့သော ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများသည် လွှတ်တော်တစ်ခုချင်းစီတွင် မတူညီသည့် အပြောင်းအလဲဖြစ်သွားနိုင်မှု အနေအထားများရရှိရန် လိုအပ်သည်။

⁹³ ဥပမာ ၂၀၁၀ဟန်ဂေရီရွေးကောက်ပွဲများတွင် ဗဟိုလက်ယာပါတီ FIDESZ သည် မဲ ၅၃ ရာခိုင်နှုန်းနီးပါးရရှိပြီး အမတ်နေရာပုံ၂၂ကို အနိုင်ရသည်။ ထို့နောက်ပါတီသည် အတိုင်းအဆကျယ်ပြန့်ပြီး အငြင်းပွားဖွယ်ရာကောင်းသော ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးများကို ချမှတ်လုပ်ဆောင်ခဲ့သည်။

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ လူထုဆန္ဒခံယူပွဲများအတွက် ရှင်းလင်းတိကျသည့် ပြဋ္ဌာန်းချက်များ - အချို့သော ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများသည် ဥပဒေဆိုင်ရာပြင်ဆင်မှုများကို အတည်ပြုပြဋ္ဌာန်းရန်အတွက် အများပြည်သူပါဝင်သည့် ဆန္ဒခံယူပွဲ ပြုလုပ်ရန်လိုအပ်သည်။ လစ်သူယေးနီးယားနိုင်ငံအခြေခံဥပဒေက လူထုဆန္ဒခံယူပွဲအတွက် အချို့သော ပြဋ္ဌာန်းချက်များနှင့်ပတ်သက်၍ ပြင်ဆင်ချက်ကို ခြွင်းချက်ထား ချန်လှပ်ထားသည်။ အပိုဒ်အမှတ် ၁၄၈ က ဖော်ပြထားသည်မှာ ‘ပထမဆုံးအခန်း၏ပြဋ္ဌာန်းချက်များ(လစ်သူယေးနီးယားနိုင်ငံတော်) နှင့် ၁၄ ခန်းမြောက်(ဖွဲ့စည်းပုံ အခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာပြောင်းလဲမှု)တို့ကို ပြည်သူ့ဆန္ဒခံယူပွဲဖြင့် သာလျှင် ပြောင်းလဲနိုင်သည်’ဟူ၍ ဖြစ်သည်။

ပြည်သူ့ဆန္ဒခံယူပွဲတစ်ခုသည် ဘက်လိုက်သည့် အခြေခံဥပဒေ ပြင်ဆင်ချက်များကို တားဆီးကာကွယ်ရန်အတွက် အသုံးဝင်လှသည့် အပိုလိုခြုံမှုစနစ်တစ်ရပ်အဖြစ် အသုံးပြုနိုင်သည်။ သို့ရာတွင် အခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ ပြည်သူ့ဆန္ဒခံယူပွဲများအတွက် ထုတ်ပြန်ပြဋ္ဌာန်းချက်များသည် အခြေခံဥပဒေပါ စကားရပ်စာသားများကို ကျော်နင်းရန်ကြိုးစားမည့် အကြွင်းမဲ့အာဏာရှင်များအတွက် တံခါးပေါက်ကို ဖွင့်ပေးသကဲ့သို့လည်း ဖြစ်နိုင်သည်။ မည်သည့်အခြေခံဥပဒေပါ စာသားထက်မဆို အများပြည်သူ၏ဆုံးဖြတ်စီရင်မှုကသာ အလေးသာစေရမည်ဖြစ်သည်ဟူ၍ အကြံပြုသည့်အနေဖြင့် အခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ ကန့်သတ်ချက်များကို ကျော်လွန်လုပ်ဆောင်ရန်အတွက် အရင်ဆိုဗီယက်ပြည်ထောင်စုတစ်ဝှန်းလုံးတွင် ပြည်သူ့ဆန္ဒခံယူပွဲများကို အသုံးပြုခဲ့သည်။

ဥပမာ ၂၀၀၂ ခုနှစ်တွင်အငြင်းပွယ်ရာဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ လူထုဆန္ဒခံယူပွဲတစ်ခုအရ အမြင့်ဆုံးအနေအထားကို ရောက်ရှိခဲ့သော ၁၉၉၀ ခုနှစ်ဝန်းကျင်အတွင်း ယူကရိန်းနိုင်ငံသည် နှစ်လရှည်ကြာ နိုင်ငံရေးပဋိပက္ခတစ်ခုကို ခံစားခဲ့ရခြင်းပင်ဖြစ်သည်။ ပါလီမန်လွှတ်တော်နှင့်အတူ ခါးသီးပွယ်ရာ အငြင်းပွားမှုအလယ်တွင် နောက်တက်လာသည့် သမ္မတ Leonid Kuchma က အခြေခံဥပဒေအရ ပြည်သူ့ဆန္ဒခံယူပွဲတစ်ခုကို ခေါ်ယူကျင်းပခဲ့သည်။ ပါလီမန်အမတ်များ၏ဆန္ဒကို အားနည်းစေခြင်း၊ ဒုတိယမြောက် အဖွဲ့အစည်းတစ်ခုကို တည်ထောင်ခြင်းနှင့် ပါလီမန်ကို ပျက်ပြယ်စေရန်အတွက် သမ္မတ၏လုပ်ပိုင်ခွင့် အာဏာကို တိုးချဲ့ခြင်းအားဖြင့် ဥပဒေပြုကဏ္ဍ၏ ဩဇာအာဏာကို လျော့ချရန် လူထုဆန္ဒခံယူပွဲကို ကျင်းပခဲ့ခြင်းဖြစ်သည်။ အဆိုပါ ဆန္ဒခံယူပွဲပြီးနောက် ဆယ်နှစ်အကြာတွင် ဗင်းနက်ကော်မရှင်သည် ယူကရိန်းပြည်သူ့ဆန္ဒခံယူပွဲသည် တိုင်းပြည်၏သမိုင်းတွင်သော နိုင်ငံရေးအရ မတည်ငြိမ်မှုဖြစ်ရသည့် အဓိကရေသောက်မြစ်ဖြစ်သည်ဟု ကောက်ချက်ချခဲ့သည်။ ယူကရိန်းနိုင်ငံ

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေသည် အခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ ပြဋ္ဌာန်းချက်များအား လူပြိန်းကြိုက်စမ်း သပ်ပြင်ဆင်ခြင်းမှ လူထုဆန္ဒခံယူပွဲများကို တားဆီးကာကွယ်ရာတွင် လုံလောက်သည့်ရှင်း လင်းတိကျမှုမရှိကြောင်း ကော်မရှင်မှ ထောက်ပြညွှန်ကြားခဲ့သည်။⁹⁴

အခြေခံဥပဒေမူကြမ်းရေးဆွဲသူများက အောက်ပါအချက်များကို ရှင်းလင်းစွာစည်းကမ်းသတ်မှတ်ခြင်းအားဖြင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေကို အောက်ခြေမှအမြစ်လှန် ပြင်ဆင်ရန် လူထုဆန္ဒခံယူပွဲများကို အသုံးပြုသည့် အန္တရာယ်အား လျော့ချနိုင်ခဲ့သည် -

- ချိန်သားကိုက်ဖြစ်ခြင်း အပါအဝင်(ပါလီမန်လွှတ်တော် အများစုမှ အခြေခံဥပဒေ ပြင်ဆင်ချက်တစ်ခုကို အတည်မပြုခင် သို့မဟုတ် အတည်ပြုပြီးနောက်) လူထုဆန္ဒခံယူခွင့်ပတ်သက်သည့် လုပ်ငန်းစဉ်၊
- လူထုဆန္ဒခံယူပွဲမှတစ်ဆင့် ပြင်ဆင်နိုင်သည့်အခြေခံဥပဒေပါအပိုဒ်များ၏ အမျိုးအစားများ၊
- အဆိုပါ လုပ်ထုံးလုပ်နည်းများအား ခိုင်မာစွာပြုလုပ်ခြင်းအားဖြင့်အပြင် အခြေခံဥပဒေတွင် ပြဋ္ဌာန်းဖော်ပြထားသည့် လုပ်ထုံးလုပ်နည်းများအရ လူထုဆန္ဒခံယူပွဲများကို ကျင်းပပြုလုပ်ရမည်၊
- ပါလီမန်လွှတ်တော်အတွင်း သုံးပုံနှစ်ပုံကျော်သည့် ဆန္ဒမဲဖြင့်ပြုလုပ်သည့် လူထုဆန္ဒခံယူပွဲသည် အခြေခံဥပဒေကို ပြင်ဆင်ရန်အတွက် တစ်ခုတည်းသောနည်းလမ်းသာဖြစ်သည်။

(ဂ) လက်နက်ကိုင်နှင့် လုံခြုံရေးတပ်ဖွဲ့များအပေါ် ဒီမိုကရေစီနည်းကျအုပ်ချုပ်မှု

လွန်ခဲ့သော ဆယ်စုနှစ်ပေါင်းများစွာအတွင်းရှိ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပေါင်းများစွာတွင် လက်နက်ကိုင်နှင့် လုံခြုံရေးတပ်ဖွဲ့များအပေါ် ဒီမိုကရေစီနည်းကျစီမံအုပ်ချုပ်မှုအတွက် အသေးစိတ်ပြဋ္ဌာန်းချက်များ ပါဝင်ခဲ့သည်။ ထိုသို့သောသဘောလက္ခဏာသည် အာဏာရှင်စနစ်(စစ်တပ်)မှ ဒီမိုကရေစီနည်းပိုကျသည့် အစိုးရစနစ်များသို့ အသွင်ကူးပြောင်းသည့် နိုင်ငံများနှင့် ပဋိပက္ခလွန်နိုင်ငံများနှင့် ဆက်စပ်သည့်ဖြစ်ရပ်မျိုးတွင် အထူးသဖြင့် တွေ့ရှိရ

⁹⁴ Venice Commission opinion of 30 March 2000, [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-INF\(2000\)011-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-INF(2000)011-e); Venice Commission Opinion on 20 December 2010 on the constitutional situation in Ukraine, [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2010\)044-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2010)044-e). Democracy Reporting International, *Democracy Delayed: Obstacles in Political Transition* October 2011, <http://democracy-reporting.org/dri/publications/report-democracy-delayed-obstacles-in-political-transition/>. တွင်လည်းကြည့်ပါ။

သည်။ ဥပမာများအနေဖြင့် အရှေ့ဥရောပရှိ ၁၉၈၉ ခုနှစ်လွန် အသွင်ကူးပြောင်းမှုများ၊ လက်တင်အမေရိကရှိ အာဏာရှင်စနစ်ကာလလွန် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများနှင့် ၁၉၉၀ ခုနှစ်တစ်ဝိုက်တွင် အာဖရိကနိုင်ငံပေါင်းများစွာ၌ ဒီမိုကရေစီနည်းကျ ပြဌာန်း ထုတ်ပြန်ခဲ့ကြ သည့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများပါဝင်သည်။

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများသည် လက်နက်ကိုင်လုံခြုံရေးတပ်ဖွဲ့များအပေါ် ဒီမိုက ရေစီနည်းကျစီမံအုပ်ချုပ်မှုကို တည်ဆောက်ရန်အတွက် အရေးကြီးသည်။ အင်အား အသုံး ပြုမှုအား နိုင်ငံတော်မှသာ ထိန်းချုပ်ထားခြင်းသည် ခေတ်သစ်နိုင်ငံများ၏ အခြေခံကျသည့် ဝိသေသလက္ခဏာတစ်ရပ်ဖြစ်ပြီး ဒီမိုကရေစီနိုင်ငံတစ်ခုတွင် နိုင်ငံတော်အာဏာ၏ အစိတ် အပိုင်းတိုင်းအား ဒီမိုကရေစီနည်းကျစွာ တရားဝင်ဖြစ်တည်သည့် အဖွဲ့အစည်းများကနေ၍ ထိန်းချုပ်ရမည်ဖြစ်သည်။ အာဏာဟန်ချက်ညီမျှမှု၊ ပွင့်လင်းမြင်သာရှိမှုနှင့် အများပြည်သူ ဆိုင်ရာတာဝန်ယူတာဝန်ခံမှု၊ အားကောင်း၍ လွတ်လပ်အမှီအခိုကင်းသော တရားစီရင်မှုစနစ် များ၊ တရားဥပဒေစိုးမိုးမှု၊ နိုင်ငံရေးဆိုင်ရာအခွင့်အရေးများနှင့် လွတ်လပ်မှုများအား လေး စားအလေးထားမှုနှင့် ဒီမိုကရေစီနှင့်ပတ်သက်သည့် အခြားသော မရှိမဖြစ် အင်္ဂါရပ်များအား လုံးသည် လက်နက်ကိုင်လုံခြုံရေးတပ်ဖွဲ့များအပေါ် ဒီမိုကရေစီနည်းကျ စီမံအုပ်ချုပ်မှု၏ အဓိကကျသော အစိတ်အပိုင်းများပင် ဖြစ်သည်။

လက်နက်ကိုင် လုံခြုံရေးတပ်ဖွဲ့များ၏ စီမံအုပ်ချုပ်မှုနှင့် ပတ်သက်၍ ဖွဲ့စည်းတည် ဆောက်ပုံကို ဒီဇိုင်းရေးဆွဲရာတွင် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများသည် အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာဥပဒေ အရတာဝန်များကို လိုက်နာစွဲမြဲရမည်ဖြစ်ပြီး လက်နက်ကိုင်လုံခြုံရေးတပ်ဖွဲ့များနှင့် ၎င်းတို့၏ အဖွဲ့အစည်းအပေါ် ဒီမိုကရေစီနည်းကျ စီမံဆောင်ရွက်မှုအပါအဝင် နှိုင်းယှဉ်လေ့လာရမည့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ လက်တွေ့ကျမှုမှတစ်ဆင့် နှိုးဆော်ပေးခြင်းကို ရယူရမည် လည်းဖြစ်သည်။ ဤသို့သော အရာမျိုးသည် အကြွင်းမဲ့အာဏာရှင်စနစ်ကို တည်ထောင်ထိန်း သိမ်းရာတွင် သမိုင်းကြောင်းအရ အဓိကအခန်းကဏ္ဍကို စစ်တပ်များမှ ပါဝင်လှုပ်ရှားဆောင် ရွက်သော နိုင်ငံများနှင့် အထူးသဖြင့် သက်ဆိုင်သည်။

လက်နက်ကိုင်လုံခြုံရေးတပ်ဖွဲ့များအပေါ် ဒီမိုကရေစီနည်းကျ စီမံအုပ်ချုပ်မှုနှင့်စပ် လျှင်း၍ နိုင်ငံတကာ တာဝန်ဝတ္တရားများအား အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာနှင့် ဒေသတွင်းဆိုင်ရာလုပ် ငန်းစဉ်များမှ ဆက်စပ်ပြုလုပ်နိုင်သည်။ ဤတွင် ၁၉၄၈ အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာလူ့အခွင့်အရေး ကြေညာစာတမ်းနှင့် ၁၉၆၆ နိုင်ငံသားနှင့် နိုင်ငံရေးအခွင့်အရေးဆိုင်ရာ နိုင်ငံတကာသဘောတူ စာချုပ်(ICCPR)ကဲ့သို့ လူ့အခွင့်အရေးနှင့် ဒီမိုကရေစီဆိုင်ရာ အထွေထွေလုပ်ငန်းစဉ် ယန္တ ရားများပါဝင်သည်။ ထိုလုပ်ငန်းစဉ်များတွင်လည်း ပိုမိုတိကျအသေးစိတ်သည့် စာရွက်စာ

တမ်းများ၊ အများအားဖြင့် ပျော့ပျောင်းသည့် ဥပဒေရင်းမြစ်များ၊ ဥပဒေအသက်ဝင်စေရန် တာဝန်ရှိသည့် အရာရှိများနှင့်ပတ်သက်သော ကျင့်ဝတ်များ၊^{၉၅} စစ်ခုံရုံးများမှတစ်ဆင့် တရား စီရင်မှုဆိုင်ရာ အုပ်ချုပ်ရေးပိုင်းကို စီမံအုပ်ချုပ်သည့် ကုလသမဂ္ဂလူ့အခွင့်အရေး ကော်မရှင် ၏ စည်းမျဉ်းစည်းကမ်းမူကြမ်းများ^{၉၆} အပြင် ကုလသမဂ္ဂအထွေထွေညီလာခံ၏ ဆုံးဖြတ်ချက် များ စသဖြင့် ပါဝင်သည်။ Politico-Military Aspects of Security နှင့် စပ်ဆက်သည့် The Organization for Security and Cooperation in Europe(OSCE)^{၉၇}၊ အနောက် အာဖရိကရှိ လက်နက်ကိုင်လုံခြုံရေးတပ်ဖွဲ့များ၏ ကျင့်ဝတ်များ^{၉၈}၊ the Inter-American Democratic Charter^{၉၉} နှင့် ၂၀၀၁ ခုနှစ် အမေရိကနိုင်ငံများ ထိပ်သီးအစည်းအဝေးမှ အတည်ပြုထုတ်ပြန်ခဲ့သော the Quebec City Plan of Action^{၁၀၀} ကဲ့သို့ ဒေသဆိုင်ရာ အဖွဲ့အစည်းပေါင်းများ၏ လုပ်ငန်းစဉ်ပေါင်းများစွာပင် ဖြစ်သည်။

အခြေခံဥပဒေရေးဆွဲသည့် အဖွဲ့အစည်းများအား လက်နက်ကိုင်လုံခြုံရေးတပ်ဖွဲ့များ ကိုစီမံအုပ်ချုပ်မည့် အရေးပါဆုံးသော ဥပဒေစည်းမျဉ်းများနှင့် အဓိကစည်းကမ်းနည်းလမ်းများ ကို ထည့်သွင်းရေးဆွဲရန် ရည်မှန်းရမည်ဖြစ်သည်။ လက်နက်ကိုင် လုံခြုံရေးတပ်ဖွဲ့များအား ဒီမိုကရေစီနည်းကျ ရွေးကောက်တင်မြှောက်ထားသည့် အဖွဲ့အစည်းများ၏ လက်အောက် တွင် ထားရှိခြင်း၊ နိုင်ငံရေးအကြားနေဖြစ်မှုနှင့် ဝင်ရောက်စွက်ဖက်မှုမရှိခြင်း၊ တရားဥပဒေ စိုးမိုးမှုနှင့် လူ့အခွင့်အရေးအရ စောင့်စည်းနေထိုင်ခြင်း စသည်တို့ဖြစ်သည်။ လက်နက်ကိုင် လုံခြုံရေးတပ်ဖွဲ့များအား တည်ထောင်မှုနှင့်ဖွဲ့စည်းမှု၊ ၎င်းတို့အား အမိန့်ပေးမှု၊ စောင့်ကြပ်စီမံ မှု၊ ထိန်းသိမ်းကွပ်ကဲမှုနှင့် အသုံးပြုမှု စသည်တို့နှင့်ပတ်သက်၍ သိသာထင်ရှားဆုံး ဆီလျော် ရာ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ ပြဌာန်းချက်များကို မူကြမ်းရေးဆွဲစဉ်တွင် ဆောင်ရွက်ရ

^{၉၅} ၁၉၇၉၊ ဒီဇင်ဘာ ၁၇၊ ကုလအထွေထွေညီလာခံမြေရှင်းချက် ၂။၁၆၉ (၁၉၇၉)

^{၉၆} စစ်ခုံရုံးများမှတရားမျှတမှု စီမံအုပ်ချုပ်ရေးကို ပြဌာန်းမည့်အခြေခံစည်းမျဉ်းများကိုရေးဆွဲ UN E/CN.4/2006/58.

^{၉၇} ၁၉၉၄၊ ဒီဇင်ဘာ ၃၊ ဘူဒါပတ်စ်တွင် ၉၁ ကြိမ်မြောက်ပြုလုပ်သော လုံခြုံရေးပူးပေါင်းဆောင်ရွက်ရေး CSCE ဗိုလ် အထူးကော်မတီစုံညီအစည်းအဝေးတွင် အတည်ပြုခဲ့။

^{၉၈} ၂၀၁၁၊ ဩဂုတ် ၁၇-၁၈ အဘူဂျာတွင် ECOWAS ဝန်ကြီးများကောင်စီမှ အတည်ပြုပေးခဲ့။

^{၉၉} ၂၀၀၁၊ စက်တင်ဘာ ၁၁ တွင် လီမာအထွေထွေညီလာခံအစည်းအဝေးမှ အတည်ပြုပေးခဲ့။

^{၁၀၀} ၂၀၀၁၊ဧပြီ၊ ကွီးဘတ်တွင် အတည်ပြုပေးခဲ့သောအမေရိကတိုက်၏တတိယမြောက် ထိပ်သီးအစည်းအဝေးကြေညာ စာတမ်း

မည့် တိုက်ရိုက်ဖြစ်နိုင်ဖွယ် ရလဒ်များရှိမည်ဖြစ်သည်။

ဒီမိုကရေစီနည်းကျ ရွေးကောက်တင်မြှောက်ထားသည့် အဖွဲ့အစည်းများ၏ လက်အောက်တွင်ထားရှိခြင်း - ဤအချက်သည် လက်နက်ကိုင်လုံခြုံရေးတပ်ဖွဲ့များအား စီမံအုပ်ချုပ်မှုနှင့် ပတ်သက်သည့် အကောင်းဆုံးတည်ဆောက်ထားသော စည်းမျဉ်းစည်းကမ်းများထဲမှ တစ်ခုပင်ဖြစ်သည်။ ကုလသမဂ္ဂအထွေထွေညီလာခံနှင့် လူ့အခွင့်အရေးကော်မရှင်တို့မှ ‘ဒီမိုကရေစီကို မြှင့်တင်အားပေးခြင်းနှင့် ခိုင်မြဲစေခြင်း’¹⁰¹ ဆိုသည့် ဆုံးဖြတ်သတ်မှတ်ချက်အရ အဆိုပါ စည်းမျဉ်းစည်းကမ်းကို အထူးဖော်ပြခဲ့သည်။ ထိုဆုံးဖြတ်ချက်သည် စစ်တပ်များအနေဖြင့် ‘ဒီမိုကရေစီနည်းကျ ရွေးကောက်တင်မြှောက်ထားသော အရပ်သားအစိုးရကို တာဝန်ခံ’¹⁰² ရမည်ဟူ၍ ဖော်ပြထည့်သွင်းထားသည်။

နိုင်ငံရေးအရ ကြားနေဖြစ်မှုနှင့် ဝင်ရောက်စွက်ဖက်မှုမရှိခြင်း - နိုင်ငံရေးဆိုင်ရာနှင့် အိုင်ဒီယိုလော့ဂျီအရ လက်နက်ကိုင်လုံခြုံရေးတပ်ဖွဲ့များ၏ ကြားနေဖြစ်မှုသည် ၎င်းတို့၏အခန်းကဏ္ဍကို ဖြည့်ဆည်းပေးရန်နှင့် အထူးသဖြင့် ၎င်းတို့ကို ရွေး ကောက်တင်မြှောက်ရန်အတွက် နိုင်ငံရေးဆိုင်ရာအစီအမံများကို အကောင်အထည် ဖော်ဆောင်ရွက်ရမည့် ရွေးကောက်ခံအဖွဲ့အစည်းများကို တည်ထောင်ခွင့်ပြုရန် အရပ်သားအဖွဲ့အစည်းများကို စွမ်းဆောင်နိုင်စွမ်းရှိစေရန် အဓိကသော့ချက်တစ်ခုပင်ဖြစ်သည်။ ဤအချက်သည် လုံခြုံရေးကဏ္ဍမှ တစ်သီးပုဂ္ဂလအဖွဲ့ဝင်များအနေဖြင့် အကန့်အသတ်ဖြင့်ရှိမည့် နိုင်ငံသားနှင့် နိုင်ငံရေးဆိုင်ရာ အခွင့်အရေးများကိုသာ ရယူခံစားရမည်ဟု မဆိုလိုပေ။ သို့သော် ထိုကဲ့သို့သော အဖွဲ့အစည်းများသည် တင်းကြပ်သည့် နိုင်ငံရေးအရ ကြားနေဖြစ်မှုကို ထိန်းသိမ်းကျင့်သုံးရမည်ဟု ဆိုခြင်းဖြစ်သည်။

တရားဥပဒေစိုးမိုးမှုနှင့် လူ့အခွင့်အရေးအရ စောင့်စည်းနေထိုင်ခြင်း - လက်နက်ကိုင်နှင့် လုံခြုံရေးတပ်ဖွဲ့များသည် တရားဥပဒေစိုးမိုးမှုအောက်တွင် အချိန်ပြည့်တာဝန်ရှိနေမည်ဖြစ်သည့်အပြင် ၎င်းတို့၏ကန့်သတ်ချက်များအတွင်း အာဏာကိုကျင့်သုံးရမည်ဖြစ်သည်။ အဖွဲ့အစည်းဆိုင်ရာပြုပြင်ပြောင်းလဲမှုအတွက် အထောက်အကူပေးမှု အပါအဝင် ကုလသမဂ္ဂ၏ ‘တရားဥပဒေစိုးမိုးမှု အကူအညီသို့ ချဉ်းကပ်ဆောင်ရွက်မှု’လုပ်ငန်းစဉ်ကလည်း တရားဥပဒေစိုးမိုးမှုကို အားကောင်းသန်မာစေရန်အတွက် မူဘောင်အစိတ်အပိုင်းအဖြစ် - ‘လူတစ်ဦးတစ်ယောက်ချင်းနှင့် လူမှုအသိုင်းအဝိုင်းများအား ကာကွယ်ရန်၊ ခွဲခြားဆက်ဆံမှုမရှိဘဲ ဥပဒေကို

¹⁰¹ UN A/RES/55/96 of 28 February 2001.

¹⁰² ယင်းစာ၊ အပိုဒ် ၁-၈(၉)။ UN Human Rights Commission, Resolution 2005/32 အပိုဒ် ၁၄(ခ)(၇)တွင်လည်း ကြည့်ပါ။

အားဖြည့်အသက်ဝင်စေရန်နှင့် (၈)ဥပဒေချိုးဖောက်မှုများအတွက် သင့်လျော်သည့် အရေးယူမှုပြုရန်တို့ကို ဆောင်ရွက်သည့် ရဲတပ်ဖွဲ့နှင့် ဥပဒေကိုအသက်ဝင်အောင် ကျင့်သုံးဆောင်ရွက်သည့် အခြားသောအေဂျင်စီများ သာမက (၈)အခြေခံဥပဒေနှင့် ဒီမိုကရေစီအစိုးရတို့ကို သစ္စာစောင့်သိရမည့်အပြင် နိုင်ငံတကာဥပဒေကို လိုက်နာရမည့် စစ်ဘက်နှင့် အရပ်ဘက်ဆိုင်ရာ ကာကွယ်ရေးတပ်ဖွဲ့တို့ကိုပါ သတ်မှတ်ဖော်ပြထားသည်။¹⁰³

လက်နက်ကိုင်နှင့် လုံခြုံရေးတပ်ဖွဲ့များ၏ ကျင့်ဝတ်ပိုင်းအတွက် အရေးကြီးသော နောက်ထပ်စည်းမျဉ်းစည်းကမ်းများကို အချိုးအစားညီမျှမှု စည်းမျဉ်းအတွက် ယေဘုယျအားဖြင့် ပြင်ဆင်ထားသည်။ ဥပဒေအထောက်အကူပြုအရာရှိများအတွက် ကျင့်ဝတ်စည်းကမ်းထဲမှ အပိုဒ် ၃ သည် အရာရှိများအနေဖြင့် ‘၎င်းတို့၏ တာဝန်ဆောင်ရွက်မှုအတွက် လိုအပ်ချက်အတိုင်းအတာအရနှင့် အမှန်တကယ် လိုအပ်သည့်အနေအထားမျိုးမှသာလျှင် အင်အားကို အသုံးပြုရမည်’ ဟု ဖော်ပြထားသည်။¹⁰⁴

လူ့အခွင့်အရေးဆိုင်ရာ အာမခံချက်များ၏ အစိတ်အပိုင်းသည် တရားမျှတမှုနှင့် ထိရောက်သော ပြန်လည်ကုစားရေးတို့ဆီ လက်လှမ်းမှီရန် လမ်းကြောင်းပင်ဖြစ်သည်။ အစဉ်အလာအားဖြင့် စစ်ဘက်ဆိုင်ရာအနေအထား၏ သီးခြားသဘောကို အရပ်ဘက်တရားသူကြီးများအနေဖြင့် စစ်ဘက်ဆိုင်ရာကိစ္စရပ်များတွင် ကျွမ်းကျင်မှုမရှိသည့် အခြေအနေတွင် စစ်ခုံရုံးများ ဖွဲ့စည်းတည်ထောင်မှုအား ပြုလုပ်သင့်ကြောင်း သက်သေပြရန်အတွက် အသုံးပြုခဲ့ကြသည်။¹⁰⁵ သို့သော်လည်း တရားစီရင်မှုဆိုင်ရာလုပ်ငန်းစဉ်၏ လွတ်လပ်အမှီအခိုကင်းမှုကို မပျက်မစီးအောင် ထိန်းသိမ်းစောင့်ရှောက်ရမည်ဖြစ်သည့်အပြင် စံချိန်စံညွှန်းနိမ့်ပါးသည့် တရားရေးအခင်းအကျင်းများဖြစ်နေခြင်းမှ စစ်ဘက်ဆိုင်ရာတရားရုံးများကို တားဆီးရန် အကာအကွယ်များကို တည်ဆောက်ဖွဲ့စည်းထားရမည်ဖြစ်သည်။¹⁰⁶ ကုလသမဂ္ဂ၏လူ့အခွင့်အရေးကော်မရှင်က စစ်ခုံရုံးများမှတစ်ဆင့် တရားမျှတမှုစီမံအုပ်ချုပ်ရေးဖြစ်ထွန်းအောင် ထိန်းချုပ်ပေးထားသော အခြေခံမူကြမ်းတစ်ရပ်ကို ဖော်ဆောင်ခဲ့သည်။¹⁰⁷

¹⁰³ *Guidance Note of the Secretary General, The UN Approach to Rule of Law Assistance, April 2008* p. 6, <https://www.un.org/ruleoflaw/files/RoL%20Guidance%20Note%20UN%20Approach%20FINAL.pdf>

¹⁰⁴ *Code of Conduct for Law Enforcement Officials, adopted by UN General Assembly resolution 34/169 of 17 December 1979*, <http://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/codeofconduct.pdf>

¹⁰⁵ *Mindia Vashakmadze, Understanding Military Justice, Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF), 2009, p. 10*, <http://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/Milit. Justice Guidebook ENG.pdf>

အတိုက်အခံများ၏အခြေခံဥပဒေအခွင့်အရေးများ

ဥပမာအားဖြင့် တစ်သီးပုဂ္ဂလလွှတ်တော် ကိုယ်စားလှယ်များ သို့မဟုတ် အစိုးရကို မထောက်ခံသည့် လွှတ်တော်တွင်းအုပ်စုတစ်ခုကဲ့သို့ လက်ရှိတာဝန်ထမ်းဆောင်ဆဲ အကျိုး သက်ရောက်မှုရှိသည့် အတိုက်အခံတစ်ခုသည် မည်သည့်ဒီမိုကရေစီစနစ်မဆို၏ မရှိမဖြစ် အစိတ်အပိုင်းတစ်ခုပင်ဖြစ်သည်။ အတိုက်အခံဟူသည် အစိုးရကို အထောက်အကူဖြစ်စေရန် အတွက် အလှည့်အပြောင်းလမ်းကြောင်းတစ်ခုက အများပြည်သူအား ပေးအပ်ခြင်းဖြစ်သည်။ ထိုကဲ့သို့သော အလှည့်အပြောင်း လမ်းကြောင်းတစ်ခုမရှိဘဲ ပြည်သူလူထုသည် ၎င်းတို့၏ အစိုးရတစ်ရပ်ကို ထိရောက်မှန်ကန်စွာ မရွေးချယ်နိုင်ပေ။ အလုပ်လုပ်သည့် အတိုက်အခံပါတီ တစ်ခုသည် အများပါတီပင်သည့်ဗဟုဝါဒအတွက် မရှိမဖြစ်သည့် သဘောလည်း ရှိသည်။ အ ဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် ၎င်းက အစိုးရနှင့်ဆက်စပ်သည့် လူပုဂ္ဂိုလ်များနှင့်ကွဲပြားသည့် ရှုမြင်မှု များနှင့် မူဝါဒများကို ထုတ်ဖော်ပေးအပ်သည့်အပြင် ‘အယူအဆများယှဉ်ပြိုင်မှု’အတွက် မရှိ မဖြစ်လိုအပ်သည့် ကျယ်ပြန့်သည့် အသံပေါင်းစုံ အတိုင်းအတာကို ကူညီထောက်ပံ့ပေးသည့် အတွက်ဖြစ်သည်။

အလုပ်လုပ်သည့် အတိုက်အခံပါတီနှင့် ဗဟုဝါဒ၏အရေးပါမှုကို ကမာယတစ်ဝှန်း လုံးတွင် ကျယ်ပြန့်စွာ အသိအမှတ်ပြု လက်ခံထားကြသည်။ အစိုးရမဟုတ်သော အဖွဲ့အ စည်းများ၊ အစိုးရများနှင့် နိုင်ငံတကာအဖွဲ့အစည်းများသည် ဗဟုဝါဒအယူအဆအတွက် အလုပ်လုပ်သည့်အတိုက်အခံပါတီတစ်ခု၏အရေးပါပုံကို အကြောင်းအချက်ပေါင်းများစွာအရ အရေးတကြီးဖော်ပြကြသည်။ အာရပ်၊ အာဖရိကနှင့်အာရှနိုင်ငံများမှ ကိုယ်စားလှယ်များသည် ၎င်းတို့၏ပါလီမန်လွှတ်တော်ဆိုင်ရာ အဖွဲ့အစည်းများက ‘လူကြိုက်များနှစ်သက်မှုကို ကိုယ် စားပြုရန်’၊ ‘လူ့အဖွဲ့အစည်း၏ကဏ္ဍအားလုံးမှ မျှတသော ကိုယ်စားပြုမှုကို သေချာစေရန်’ အလို့ငှာ ဗဟုဝါဒကို အားကောင်းသန်မာအောင် လုပ်ဆောင်ရန် အားလုံးက သဘောတူညီပြီး ဖြစ်သည်။¹⁰⁸ ၂၀၁၂ ခုနှစ် ဧပြီလတွင် ကုလသမဂ္ဂလူ့အခွင့်အရေးကော်မရှင်သည် ‘ဒီမိုကရေ စီနိုင်ငံတစ်ခုကို ပြည့်စုံလုံလောက်စွာ လည်ပတ်လုပ်ဆောင်နိုင်ရန်အတွက် နိုင်ငံရေးဆိုင်ရာ အတိုက်အခံနှင့် အရပ်ဘက် လူ့အဖွဲ့အစည်းတို့မှ လည်ပတ်လုပ်ဆောင်ရမည့် အရေးတကြီး

¹⁰⁶ UN Basic Principles on the Independence of the Judiciary.

¹⁰⁷ Draft Principles Governing the Administration of Justice Through Military Tribunals, Report submitted by the Special Rapporteur of the Sub-Commission on the promotion and protection of Human Rights, Emmanuel Decaux, UN E/CN.4/2006/58.

ဆုံးဖြတ်လုပ်ကိုင်ရမည့် အခန်းကဏ္ဍ'ကို အလေးထားအာရုံစိုက်ထားသော ဆုံးဖြတ်ချက်တစ်ခုကို အတည်ပြုပြဋ္ဌာန်းခဲ့သည်။¹⁰⁹

သို့သော်လည်း ထိုကဲ့သို့ အတိုက်အခံကို အသိအမှတ်ပြုမှုသည် အစိတ်အပိုင်းတစ်ခုအနေနှင့်သာ ဖြစ်သည်။ ဥရောပကောင်စီ၏ပါလီမန်ညီလာခံအရ ဒီမိုကရေစီ၏အရည်အသွေးကို အတိုက်အခံအတွက်နှင့်၏ လုပ်ငန်းဆောင်တာများကို ပြီးမြောက်ဆောင်ရွက်ရန်အတွက် လွှတ်တော်အတွင်း လူနည်းစုတို့ အတွက် ရခိုင်ဖွယ်ရာ နည်းလမ်းများဖြင့်သာ တိုင်းတာသတ်မှတ်ရမည်ဖြစ်သည်။ အတိုက် အခံပါတီတစ်ခုသည် လုပ်ငန်းထိရောက်မြန်ဆန်စွာ ဆောင်ရွက်နိုင်သည့် ခိုင်မာသည့် အခွင့်အရေးများစွာကို ရရှိခံစားနိုင်သည့်အပြင် လူများစုအတွက် တစ်မှုထူးသည့် အပြောင်း အလဲအမြင်တစ်ခုကို ပေးအပ်ရမည်ဖြစ်သည်။ ယေဘုယျအားဖြင့် အဆိုပါ အခွင့်အရေးများ တွင် ပါလီမန်လွှတ်တော်များကို တူညီစွာ ဆက်ဆံထိတွေ့မှုနှင့် လွတ်လပ်စွာထုတ်ဖော်ပြောဆိုမှုတို့ ပါဝင်သည်။ ပိုမို အထူးပြုပြောရလျှင် အတိုက်အခံအခွင့်အရေးတွင် အစိုးရကို စီမံကြီးကြပ်ခွင့်၊ ပါလီမန်လွှတ်တော်အတွင်း ပြောဆိုခွင့်နှင့် ဥပဒေပြုရေးအပိုင်းတွင် အပြည့်အဝပူးပေါင်းပါဝင်ခွင့်တို့ပါဝင်သည်။ ခြွင်းချက်တချို့နှင့်အတူ နိုင်ငံများ၏ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများနှင့် ဥပဒေများသည် အတိုက်အခံ၏ အခန်းကဏ္ဍကို သတ်မှတ်ထားပေ။ သို့သော် ၎င်းတို့၏ အခွင့်အရေးကို အသိအမှတ်ပြုသည်။ နည်းလမ်းတစ်ခု သို့မဟုတ် တခြားသော နည်းလမ်းအနေဖြင့် နိုင်ငံပေါင်းများစွာ၏ အခြေခံဥပဒေများသည် ပါလီမန်လွှတ်

ဒီမိုကရေတစ်ဗဟုဝါဒ၏ ဥပဒေသကိုအခြေခံဥပဒေပေါင်းများစွာတွင် အခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ သတ်မှတ်ချက်အဆင့်အဖြစ် ပေးအပ်ထားပြီးဖြစ်သည်။ ဥပမာ ပေါ်တူဂီနိုင်ငံ ဖွဲ့စည်းပုံဥပဒေက အခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ ပြင်ဆင်မှုတိုင်းသည် အများစု၏ ထုတ်ဖော်တင်ပြချက်နှင့် ဒီမိုကရေစီနည်းကျ အတိုက်အခံအုပ်စုအခွင့်အရေး(ပုဒ်မ ၂၈၉)ကို လေးစားလိုက်နာရန်လိုအပ်သည်။ ပေါ်တူဂီတွင် ဗဟုဝါဒနှင့် အတိုက်အခံအခွင့်အရေးသည် အခြေခံဥပဒေတစ်ခု၏အမြဲထာဝရစာကြောင်းထဲမှ အစိတ်အပိုင်းပင် ဖြစ်သည်။

¹⁰⁸ Sana'a Declaration on Democracy, Human Rights, and the Role of the International Criminal Court (2004).

¹⁰⁹ U.N. Human Rights Council, 19th Session. "Human rights, democracy and the rule of law" (2012) (A/HRC/RES/19/36).

¹¹⁰ Parliamentary Assembly of the Council of Europe (PACE), 6th Seating, "Procedural guidelines on the rights and responsibilities of the opposition in a democratic parliament" (2008)(Resolution 1601),စာပိုဒ် ၂။

တော်အားလုံးအား သီးခြားအခွင့်အရေးများ အာမခံပေးခြင်းအားဖြင့်သော်လည်းကောင်း(မဖော်ပြထားသော်လည်း အကျုံးဝင်သည့် အခွင့်အရေး) သို့မဟုတ် အတိုက်အခံကို အတိအကျ ရည်ညွှန်းဖော်ပြသည့်အနေဖြင့်သော်လည်းကောင်း(အတိအလင်းဖော်ပြသည့် အခွင့်အရေး) အတိုက်အခံအခွင့်အရေးကို အသိ အမှတ်ပြုထားသည်။ အခြေခံဥပဒေအရ အမြဲတမ်းအကာအကွယ်ပေးထားခြင်းမဟုတ်ခဲ့လျှင် တောင်ဥရောပကောင် စီအဖွဲ့ဝင်နိုင်ငံများသည် နိုင်ငံရေးအုပ်စုများ သို့မဟုတ် တစ်သီးပုဂ္ဂလပါလီမန်အဖွဲ့ဝင်များ အားစုစည်းခဲ့သလားဆိုသည်အတွက် ပါလီမန်လွှတ်တော်တွင်း လူနည်းစုအခွင့်အရေးကို အာမခံပေးထားသည်။¹¹¹ အလားတူပင် အာရပ်နိုင်ငံများနှင့် အာဖရိကသမဂ္ဂအဖွဲ့ဝင်နိုင်ငံများ၏ ဖွဲ့စည်းပုံဥပဒေများသည်လည်း ပါလီမန်လွှတ်တော်များအတွက် အခွင့်အရေးပေါင်းများစွာကို အာမခံပေးအပ်ထားသည်။

မဖော်ပြထားသော်လည်း အကျုံးဝင်သည့် အခွင့်အရေး

လွှတ်တော်ကိုယ်စားလှယ်အားလုံးကို အခွင့်အရေးအာမခံပေးအပ်ထားခြင်း တစ်နည်းအားဖြင့် မဖော်ပြထားသော်လည်း အကျုံးဝင်နေသည့် အခွင့်အရေးများ ပေးအပ်ထားခြင်းသည် အတိုက်အခံကို အတိအလင်းပေးအပ်ထားသည့် အခွင့်အရေး ထက်ပို၍ အများနှင့်သက်ဆိုင်သည့် သဘောရှိသည်။ အခြေခံဥပဒေများ အနှံ့အပြားတွင် အများအားဖြင့် တွေ့ရှိရသည့် အခွင့်အရေးတစ်ခုသည် ပါလီမန်လွှတ်တော်ဆိုင်ရာ အထူးအကာအကွယ်ပြုခြင်းဖြစ်သည်။ ထိုအကာအကွယ်ပြုခြင်းသည် ပါလီမန်လွှတ်တော်တစ်ခုမှ ကိုယ်စားလှယ်အားလုံးကို သက်ရောက်စေသည့်အပြင် အတိုက်အခံကိုလည်း အကျိုးခံစားစေ သည့် အခွင့်အရေးတစ်ခုဖြစ်သည်။ အခြေခံဥပဒေပြင်ဆင်ချက်များအတွက် လိုအပ်သည့် သုံးပုံနှစ်ပုံထက် ပိုခြင်း ကဲ့သို့သောမဲများ သို့မဟုတ် ဥပဒေပြုရေးဆိုင်ရာ ပြုမူလုပ်ဆောင်ချက်များနှင့် ပတ်သက်၍ အခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ ပြန်လည်သုံးသပ်မှု စီမံပြုလုပ်ရန်အတွက် လိုအပ်သော အပြောင်းအလဲဖြစ်စေနိုင်သည့် အနေအထားများသည် အတိုက်အခံဘက်ဆီကို အထူးသဖြင့် ဦးတည်လည်ပတ်လုပ်ဆောင်စေသည့် အကျုံးဝင်သည့် အခွင့်အရေးများနှင့် ပတ်သက်သော ဥပဒေများပင်ဖြစ်သည်။ ရှေ့ဖြစ်စဉ်တွင် အများအားဖြင့် သက်ရောက်မှုရှိသည့် ပါလီမန်လွှတ်တော်တွင်းမှ အတိုက်အခံ၌ ဗီတိုအခွင့်အရေးတစ်ခု(ပါလီမန်ထဲမှ အများစုတွင် သုံးပုံနှစ်ပုံထက်များသည့် မဲအရေအတွက်မရှိသည့်ခါ ထောက်ပံ့ပေးထားသည့်)ရှိသည်။ နောက်တစ်

¹¹¹ PACE Resolution 1601 (2008), စာပိုဒ် ၈

ချက်အနေဖြင့် နှောင့်နှေးကြန့်ကြာနေသည့် ဥပဒေပြုရေးလုပ်ငန်းစဉ် သို့မဟုတ် တရားစီရင်ရေးဆိုင်ရာ သုံးသပ်မှုကို စတင်ပြုလုပ်ရန်အတွက် လုပ်ပိုင်ခွင့်အာဏာရှိထားသည်။ အဆိုပါအခွင့်အရေးများသည် လွှတ်တော်ကိုယ်စားလှယ်အားလုံးအတွက် သက်ဆိုင်သည့်အခါ အရည်အသွေးပြည့်ဝသည့် လူများစု-လူနည်းစုဆိုင်ရာ ထုတ်ပြန်ပြဋ္ဌာန်းချက်များက လူများစုမှနေ၍ တလွဲအသုံးချမှုများကို တားဆီးကာကွယ်ရာတွင် အဆိုပါအခွင့်အရေးများကို အသုံးပြုလုပ်နိုင်မည်ဖြစ်သည်။

အတိအလင်း ဖော်ပြထားသည့် အခွင့်အရေး

အတိအလင်း ဖော်ပြထားသည့် အခွင့်အရေးများသည် ပိုမိုရှားပါးသည်။ သို့ရာတွင် အခြေခံဥပဒေထဲ၌ အတိုက်အခံဆိုသည့် ဝေါဟာရစကားလုံးကို အတိအလင်း ညွှန်းဆိုခြင်းအားဖြင့် အတိုက်အခံအခွင့်အရေးကို ကာကွယ်ပေးသော နိုင်ငံတချို့ရှိသည်။ ဥပမာ ဥရောပရှိ ပေါ်တူဂီနှင့် ပြင်သစ်နိုင်ငံတို့သည် အထူးသီးသန့်အတိုက်အခံအခွင့်အရေးများကို ချမှတ်ပြဋ္ဌာန်းထားသည်။ ပေါ်တူဂီနိုင်ငံဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေက ဤအခြေခံဥပဒေနှင့် တည်ဆဲဥပဒေများအရ ဖော်ပြထားသကဲ့သို့ ဒီမိုကရေစီနည်းကျ အတိုက်အခံပါတီ အခွင့်အရေးသည် လူနည်းစုအုပ်စုများတွင် ရှိသည်ဟု ဆုံးဖြတ်ဖော်ပြထားသည်(ပုဒ် ၁၁၄-၂)။ ပါလီမန်လွှတ်တော်တွင် နေရာရယူထားသော်လည်း အစိုးရအဖွဲ့တွင် မပါဝင်သည့် နိုင်ငံရေးပါတီများသည် အများပြည်သူ အကျိုးစီးပွားဆိုင်ရာ အဓိကကိစ္စရပ်များနှင့် ပတ်သက်၍ အခြေအနေနှင့် တိုးတက်မှုတို့ကို အစိုးရမှ ပုံမှန်အားဖြင့်နှင့် တိုက်ရိုက်အားဖြင့် အထူးသီးခြားအားဖြင့် ဟု ခေါင်းစဉ်တပ်တင်ပြရမည်ဖြစ်သည်(ပုဒ်မ ၁၁၄ - ၃)။

အတိုက်အခံများ၏ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာအခွင့်အရေးများနှင့် ပတ်သက်သော သာကေများ

တန်းတူညီမျှဆက်ဆံရေးနှင့် အမျိုးညီမှု

တန်းတူညီမျှဆက်ဆံရေးအခြေခံမူအရ အတိုက်အခံအုပ်စုဝင်များသည် လူများစု ကိုယ်စားပြုခွင့်ရ လွှတ်တော်အမတ်များကို ခွင့်ပြုပေးထားသော အခြေအနေများနှင့်တန်းတူ ယင်းတို့၏ လုပ်ပိုင်ခွင့်ကို ကျင့်သုံးနိုင်ရန် လိုအပ်သည်။ အဆိုပါအခြေခံမူကို အများအားဖြင့် ပါလီမန်လုပ်ထုံးစည်းမျဉ်းများတွင် ထည့်သွင်းထားတတ်သည်။ ထို့အပြင် လွှတ်တော်အမတ် များ အားလုံးသည် မည်သည့်အုပ်စုကြီးငယ်ဝင်ဖြစ်စေ၊ သို့မဟုတ် အခြားသောအုပ်စုများနှင့် ပူးပေါင်းခြင်းမရှိဖြစ်စေအခွင့်အရေးတန်းတူပမာဏရရှိရမည်။ လွှတ်တော်အမတ်များအားလုံး သည် လုပ်ကိုင်ဆောင်ရွက်မှုများနှင့် အခွင့်အရေးခံစားမှုများတွင် တန်းတူညီမျှဆက်ဆံမှုရှိရ မည်။ တန်းတူညီမျှဆက်ဆံရေးအခြေခံမူကို အများအားဖြင့် အမျိုးညီမှု အခြေခံမူနှင့် ချိန် ထိုးကြည့်တတ်ကြသည်။ အမျိုးညီမှုအခြေခံမူအရ လွှတ်တော်ကိုယ်စားပြုအုပ်စုများကြား ၎င်းတို့၏အရွယ်အစားကို ထင်ဟပ်မှုရှိစေရန် ပိုင်းခြားသတ်မှတ်ထားခြင်းကို မျှတမှုအခြေခံအ ဖြစ် အသုံးပြုရေးပင်ဖြစ်သည်။ ယင်းကဲ့သို့ ပိုင်းခြားသတ်မှတ်ထားရန် လိုအပ်သော စည်း မျဉ်းများအတွက် သာကေများမှာ အောက်ပါအတိုင်းဖြစ်သည်။

- ဆွေးနွေးပြောဆိုခြင်းအချိန်
- မေးခွန်းမေးမြန်းခြင်းအချိန်
- လွှတ်တော်ကော်မတီဝင်ဖြစ်မှုနှင့် ခေါင်းဆောင်မှု
- လွှတ်တော်အုပ်ချုပ်ရေးတွင် ပါဝင်ဆောင်ရွက်ခြင်း (ဥပဒေပြုလွှတ်တော်ကို ဦး ဆောင်ရေးသည် လူများစုကိုယ်စားပြုပါတီထံ ပေးအပ်ထားရေး စည်းမျဉ်းများ အတိုင်းပင်)

သို့ရာတွင် ရွေးကောက်ပွဲအရွယ်အစား ကွဲပြားချက်များသည် လွှတ်တော်တွင်း အတိုက်အခံအုပ်စု၏ လုပ်ဆောင်ချက်များကို ပိတ်ပင်တားဆီးရာရောက်စေမည့် အစီအမံ များကို ထောက်ခံပေးသည်တော့ မဟုတ်ပါ။ ဥပမာ တစ်သီးပုဂ္ဂလအရင်းအမြစ်များ၊ သို့မဟုတ် ဝန်ထမ်းရေးရာပိုင်းကို ပိုမိုနည်းပါးစွာခွဲဝေပေးထားခြင်းမျိုးကို ဆိုလိုသည်။

မီဒီယာအသုံးပြုခွင့်နှင့် မီဒီယာမှတစ်ဆင့် ထုတ်လွှင့်တင်ပြခွင့်

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများသည် အတိုက်အခံဘက်အား မီဒီယာအသုံးပြုခွင့်နှင့်

မီဒီယာမှတစ်ဆင့် ထုတ်လွှင့်တင်ပြခွင့်မျိုးကို ပေးထားသည်။ ယေဘုယျအားဖြင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများတွင် ပြည်သူပိုင်နှင့်ပုဂ္ဂလိကပိုင်မီဒီယာအတွက် ချမှတ်ပေးထားသော စည်းမျဉ်းများပါဝင်သည်။ ပုဂ္ဂလိကပိုင်မီဒီယာသည် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပါ ပြဋ္ဌာန်းချက်များကို တင်ပြခံသော်လည်း နိုင်ငံတော်ပိုင်မီဒီယာကတော့ အများအားဖြင့် တင်ပြတတ်သည်။ ရွေးကောက်ပွဲမဲဆွယ်စည်းရုံးရေးများအတွက်စည်းမျဉ်းအမျိုးမျိုးကိုလည်းဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများတွင် ဖော်ပြထားတတ်သည်။ ဥပမာ ပီရူးနိုင်ငံဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပုဒ်မ ၃၅အရ နိုင်ငံရေးပါတီများသည် ဥပဒေပါသတ်မှတ်ထားချက်အတိုင်း နောက်ဆုံးရ အထွေထွေရွေးကောက်ပွဲရလဒ်များနှင့် ပတ်သက်ပြီး အချိုးညီညီဖြင့် နိုင်ငံတော်ပိုင် လူမှုမီဒီယာအား လွှတ်လပ်စွာ အသုံးပြုခွင့်ရှိသည်ဟု ဖော်ပြထားသည်။

အစိုးရအပေါ်ထိထိရောက်ရောက် စစ်ကြောကြပ်မတ်ခြင်းနှင့် ထိန်းချုပ်ခြင်း

စစ်ကြောကြပ်မတ်ခြင်းကို လုပ်ဆောင်ရန် နည်းလမ်းပေါင်းများစွာ ရှိသည်။ ယင်းနည်းလမ်းများတွင် အစိုးရအစီအစဉ်များအပေါ် ဆွေးနွေးပြောဆိုခွင့်၊ အစိုးရထံ မေးခွန်းများ တင်ပြမေးပိုင်ခွင့်တို့ ပါဝင်သည်။ မေးခွန်းများအတွက် အစိုးရဘက်က တိကျသောအချိန်အတိုင်းအတာချမှတ်၍ အဖြေပြန်ပေးရန် လိုအပ်သည်။ အစိုးရ၏လုပ်ဆောင်ချက်များအပေါ် စုံစမ်းစစ်ဆေးခွင့်၊ အယုံအကြည်မရှိအဆိုတင်သွင်းခွင့်လည်း ပါဝင်သည်။ ယင်းအခွင့်အရေးများက အစိုးရကို လွှတ်တော်၏အားပေးထောက်ခံမှုအပေါ် အတိုင်းအဆကြီးမားစွာဖြင့် မတည်စေသည်။ ဥပမာ အင်ဒိုနီးရှားနိုင်ငံ၏ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွင် လွှတ်တော်သည် စစ်ဆေးကြီးကြပ်ပိုင်ခွင့်၊ စုံစမ်းစစ်ဆေးခွင့်နှင့် သဘောထားအမြင်တစ်ရပ်ကို ကြေညာထုတ်ပြန်ပိုင်ခွင့်(ပုဒ်မ ၂၀(က)(၂)) ရှိသည်ဟူ၍ ပြဋ္ဌာန်းပေးထားသည်။ အတိုက်အခံများ၏အခွင့်အရေးများကို လူများစုကိုယ်စားပြုအုပ်စုများက တားဆီးပိတ်ပင်နိုင်ခြင်း မရှိစေရန် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတချို့က လွှတ်တော်တွင်း လူနည်းစုကိုယ်စားပြုအုပ်စု၊ သို့မဟုတ် တစ်ဦးတည်းဖြစ်နေသည့် လွှတ်တော်အမတ်များအတွက် လူများစုကိုယ်စားပြုအုပ်စုမှ ပိတ်ပင်တားဆီးခြင်းမပြုနိုင်သော အခွင့်အရေးများကို ပမာဏတစ်ရပ်အထိ အာမခံပေးထားကြ သည်။ တစ်သီးပုဂ္ဂလလွှတ်တော်အမတ်များအတွက်အခွင့်အရေးကိုတိတိပပပြဋ္ဌာန်းပေးခြင်းဖြစ်စေ၊ စံချိန်ပြည့်မီသော လူနည်းစုအခွင့်အရေးများကို ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအရ ပြဋ္ဌာန်းပေးထားခြင်းဖြစ်စေ အတိုက်အခံများ၏ အခွင့်အရေးများကို လူများစုကိုယ်စားပြုအုပ်စုမှ ပိတ်ပင်တားဆီးခြင်းမပြုနိုင်အောင် ဖော်ဆောင်ပေးထားကြသည်။ တိကျသော လူနည်းစုကိုယ်စားပြုလွှတ်တော်အမတ်ရာခိုင်နှုန်းပမာဏတစ်ရပ်သည် စုံစမ်းစစ်မေးခြင်းများကို တောင်းဆိုနိုင်

သည်။ သို့မဟုတ် အခြားသော စီမံလုပ်ဆောင်ချက်များကို ကျင့်သုံးနိုင်သည့် အဓိပ္ပာယ်ပင်ဖြစ်သည်။ အဆိုပါ အခွင့်အရေးများတွင် အောက်ပါအတိုင်း ပါဝင်သည်။

- အစိုးရကို မေးခွန်းများမေးခြင်းနှင့် စစ်ဆေးကြီးကြပ်မှုများပြုလုပ်ခြင်း (ဤအခွင့်အရေးသည် အင်ဒိုနီးရှားဥပဒေအတိုင်းဆိုပါက တစ်သီးပုဂ္ဂလလွှတ်တော်အမတ်များအတွက်၊ သို့မဟုတ် လစ်သူယေးနီးယားဥပဒေအရ လွှတ်တော်အမတ် ၅ ပုံ ၁ ပုံဝင်အုပ်စုများ၊ ချက်သမ္မတဥပဒေအရ အနည်းဆုံးဦးရေ ၂၀ ဝင်အုပ်စုများအတွက် အာမခံပေးနိုင်သည်)
- လွှတ်တော်အစည်းအဝေးများခေါ်ယူခြင်း (ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများတွင် လိုအပ်သော လွှတ်တော်အမတ် ရာခိုင်နှုန်းပမာဏချင်း မတူညီဘဲ ကွဲပြားသည်။ ဥပမာ တောင်ကိုရီးယားဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအရ ၄ ပုံ ၁ ပုံ လိုအပ်ပြီး အာမေးနီးယားဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွင် ၃ ပုံ ၁ ပုံလိုအပ်သည်)
- လွှတ်တော်လုပ်ငန်းစဉ်ချမှတ်ခြင်း (ဥပမာ ပြင်သစ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွင် အတိုက်အခံအုပ်စုကို တစ်လလျှင် တစ်ကြိမ် လွှတ်တော်လုပ်ငန်းစဉ်ချမှတ်နိုင်သော အခွင့်အရေးပေးထားသည်)
- စုံစမ်းစစ်ဆေးရေးကော်မတီများ ဖွဲ့စည်းခြင်း (ဂျာမနီဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွင် စုံစမ်းစစ်ဆေးရေးကော်မတီ ဖွဲ့စည်းခွင့်ကို အတိုက်အခံလွှတ်တော်အမတ် ၄ ပုံ ၁ ပုံကို ခွင့်ပြုပေးထားသည်။ သို့သော် အဓိကပါတီကြီးနှစ်ခု ပေါင်းထားသော ညွန့်ပေါင်းတစ်ဖွဲ့သည် လွှတ်တော်တွင်း အမတ်နေရာ ၇၅ ရာခိုင်နှုန်းကျော်ကို ထိန်းချုပ်ထားပါက ၎င်းတို့သည် အတိုက်အခံများ၏အခွင့်အရေးများကို ထိထိရောက်ရောက် ထိန်းသိမ်းထားနိုင်ရန် သတ်မှတ်ချက်စံနှုန်းပိုင်းတွင် ၂၀ ရာခိုင်နှုန်းအထိ နိမ့်ကျသွားသည်)

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံခုံရုံးကို အယူခံတင်ခြင်း

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံခုံရုံးများ ခိုင်မာစွာတည်ရှိပြီး လွှတ်တော်က တရားရုံးကို အယူခံဝင်ခွင့်ရှိသောအခါ အတိုက်အခံအုပ်စုဝင်များတွင် ပြဋ္ဌာန်းဥပဒေများကိုဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအရ ပြန်လည်သုံးသပ်ရန် တောင်းဆိုနိုင်သော အခွင့်အရေးတစ်ရပ်ရှိအပ်သည်။ ဂျာမနီနိုင်ငံတွင် အောက်လွှတ်တော်အမတ် ၄ ပုံ ၁ ပုံက ပြည်ထောင်စုနှင့် ပြည်နယ်အဆင့်ဥပဒေများ၏ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေနှင့် ညီမညီကို ဆန်းစစ်ရန် ပြည်ထောင်စုဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံခုံရုံး ထံသို့ အမှုတင်လျှောက်နိုင်သည်။ ဂျာမနီနိုင်ငံ၏ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံခုံရုံးသည် လွှတ်တော်အမတ်များ

အဖြစ် ၎င်းတို့ရသင့်ရထိုက်သော ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပါ အခွင့်အရေးများ ချိုးဖောက်ခံရ သည်ဟူ၍ တစ်သီးပုဂ္ဂလလွှတ်တော်အမတ်များဘက်က အယူခံအဆိုတင်ခွင့်များကို ပြဋ္ဌာန်း ပေးထားသည်(ပုဒ်မ ၉၃)။ ဂျာမနီနိုင်ငံရေးတွင် ယခုလို အတိုက်အခံများ၏အခွင့်အရေးများ သည် အလွန်အရေးပါသော အခန်းကဏ္ဍတစ်ခုပင် ဖြစ်နေသည်။ အတိုက်အခံများဘက်က အယူခံတင်ပြီးနောက် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံခုံရုံးမှ ပယ်ဖျက်ပေးလိုက်ရသော ဥပဒေများလည်း အရေအတွက်တစ်ခုထိ ရှိနေပြီဖြစ်သည်။

ဥပဒေပြုရေးရွှေ့ဆောင်ရွက်လုပ်ဆောင်ခြင်း

လွှတ်တော်၏အခြေခံကျသော လုပ်ငန်းတာဝန်များအနက်တစ်ခုမှာ ဥပဒေပြုရန် ဖြစ်သည်။ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများသည် အများအားဖြင့် လွှတ်တော်အမတ်များ၊ သို့မဟုတ် လွှတ်တော်ကိုယ်စားပြုအုပ်စုများကို ဥပဒေပြုအဆိုများ တင်သွင်းခွင့်နှင့် အစိုးရမှတင်သော အဆိုများကို ထင်မြင်သုံးသပ်ခွင့်ပေးထားသည်။ တချို့ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများ တွင် ဥပ ဒေမူကြမ်းတင်သွင်းရာ၌ လွှတ်တော်အမတ်အရေအတွက် အတိအကျကို ကောက်ခံ၍ ဂုဏ်ထောက်ခံမှုကို ရယူရန် လိုအပ်ကြောင်း ဖော်ပြထားသည်။ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ အများအပြားကမူ အဆိုပါ အခွင့်အရေးများကို တစ်သီးပုဂ္ဂလလွှတ်တော်အမတ်များကိုသာ ပေးထားသည်။ လွှတ်တော်အမတ်အရေအတွက် အတိအကျကောက်ခံပြီး ထောက်ခံမှုယူရန် လိုအပ်ချက်အတွက် ဂျော်ဒန်နိုင်ငံကို သာဓကအနေဖြင့် ကြည့်နိုင်သည်။ ယင်းနိုင်ငံတွင် ဥပဒေများ မူကြမ်းတင်ရန် လွှတ်တော်အမတ် ၁၀ ဦးနှင့်အထက် လိုအပ်သည်(ပုဒ်မ ၉၅)။ အဆိုပါအခွင့်အရေးမျိုးကို တစ်သီးပုဂ္ဂ လအမတ်များကိုသာပေးထားသည့် နိုင်ငံများကတော့ တူရကီ၊ အင်ဒိုနီးရှား၊ အယ်ဘေးနီးယားနှင့် ပေါ်တူဂီတို့ပင်ဖြစ် သည်။

ကော်မတီ၏လုပ်ငန်းဆောင်ရွက်ချက်တွင် ပါဝင်ခြင်း

ကော်မတီများသည် ဥပဒေပြုခြင်း၊ ဘက်ဂျက်ကိစ္စနှင့် အခြားသောလုပ်ငန်းများတွင် ဆွေးနွေးတိုင်ပင်ကြသည်၊ ပြင်ဆင်ကြသည်၊ ဤလုပ်ဆောင်ချက်သည် လွှတ်တော်လုပ်ငန်း လည်ပတ်မှုတွင် အရေးပါသောအစိတ်အပိုင်းတစ်ခုဖြစ်သည်။ ဤအကြောင်းကြောင့် ကော် မတီများတွင် အတိုက်အခံများဘက်က ထိထိရောက်ရောက် ပါဝင်ဆောင်ရွက်နိုင်ရေးမှာ မရှိမဖြစ်ပင်။ တချိန်တည်းတွင် ကော်မတီများကို စုဖွဲ့ခြင်းသည် နိုင်ငံရေးပါတီများ၏ အား သာချက်များကို ထင်ဟပ်ရန်လိုအပ်သည်။ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအသီးသီးက ကော်မတီဝင် ဖြစ်ရေးသည် လွှတ်တော်တစ်ရပ်လုံးအတိုင်းအတာဖြင့် စုဖွဲ့ခြင်းနှင့် အချိုးညီရမည်ဟု တိ

ကျရှင်းလင်းစွာ ပြဋ္ဌာန်းပေးထားသည်(သာဓကအနေဖြင့် ပေါ်တူဂီ(ပုဒ် မ ၁၃၈(၂)) နှင့်ဂရိ (ပုဒ်မ ၆၈(၃))) တို့ ပါဝင်သည်။ သို့သော် ယေဘုယျအခြေခံမူဖြစ်သော အချိုးကျကိုယ်စားပြု ခြင်းသည် အတိုက်အခံများကို လွှတ်တော်၏ ကော်မတီလုပ်ငန်းဆောင်ရွက်ချက်တွင် ထိထိ ရောက်ရောက် ပါဝင်ဆောင် ရွက်ခြင်းမှ တားဆီးပိတ်ပင်မထားအပ်ပေ။ ဟန်ချက်ညီမျှမှုကို အလေးထားသောဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတချို့တွင် ကော်မတီအရေအတွက် အတိအကျ သတ်မှတ်ပြီး ယင်းကော်မတီများကို အတိုက်အခံအုပ်စုဝင်တစ်ဦးက သဘာပတိအဖြစ် ဦး ဆောင်အပ်သည်ဟု ပြဋ္ဌာန်းထားသည်။

အကြီးတန်းအရာရှိများကို ရွေးကောက်ခြင်း၊ ခန့်အပ်ခြင်းတွင် ပါဝင်ဆောင်ရွက်ခြင်း

အကြီးတန်းအရာရှိများကို ရွေးကောက်ခြင်း၊ ခန့်အပ်ခြင်းသည် နိုင်ငံရေးအရအထိ အခိုက်မခံသောကိစ္စပင်ဖြစ်သည်။ အကြီးတန်းအရာရှိများထဲတွင် မီဒီယာကော်မရှင်နာမင်းကြီး များ၊ အစိုးရအရာရှိများ၊ စာရင်းစစ်ရုံးချုပ်၊ ဗဟိုဘဏ်အရာရှိများ၊ အဆင့်မြင့်တရားသူကြီး များနှင့် အဆင့်မြင့်စစ်ဘက်အရာရှိများတို့ ပါဝင်နိုင်သည်။ အဆိုပါအရာရှိများကို ရွေးကောက်၊ သို့မဟုတ် ခန့်အပ်ရာတွင်အသုံးပြုသော လုပ်ထုံးလုပ်နည်းများ အများအပြားရှိသည်။ ယင်း အရာရှိများကို ရွေးချယ်နိုင်သော အခွင့်အရေးသည် သမ္မတ၊ အစိုးရ၊ ဝန်ကြီးချုပ်၊ သို့မဟုတ် လွှတ်တော်အမတ်များတွင် ရှိတတ်သည်။ သို့သော် ခန့်အပ်မှုအပေါ် တိုင်ပင်ဆွေးနွေးခံရရေး နှင့် သို့မဟုတ် အတည်ပြုပေးရန် အခွင့်အရေးကို အတိုက်အခံများ ဘက်တွင်လည်း ပေး ထားကြသည်မှာ ထုံးစံပင်ဖြစ်သည်။ ဥပမာ တောင်အာဖရိကဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအရ တရားစီရင်ရေးတာဝန်ခံကော်မရှင်အဖွဲ့ဝင်သုံးဦးသည် လွှတ်တော်တွင်းအတိုက်အခံပါတီများ ဘက်က အဖွဲ့ဝင်များဖြစ်ရန်လို အပ်ကြောင်းကို ဖော်ပြထားသည်(ပုဒ်မ ၁၃၈(၁)(ဇ))။ အာ ဂျင်တီးနားနိုင်ငံတွင် “အထွေထွေစာရင်းစစ်ရုံးချုပ်ဥက္ကဋ္ဌကို ကွန်ဂရက်တွင်း ဥပဒေပြုအမတ် အများဆုံးအရေ အတွက်ရှိသော အတိုက်အခံအုပ်စုဘက်က အဆိုတင်သွင်းမှုနှင့် အ ညီ ခန့်အပ်ရမည်” ဟူ၍ ပါရှိသည်(ပုဒ်မ ၈၅)။

ရာထူးသက်တမ်းပိုင်းဆိုင်ရာခြင်း

လွှတ်တော်က တစ်သီးပုဂ္ဂလလွှတ်တော်အမတ်ကို သာမန်လူများစုကိုယ်စားပြုခြင်း နှင့် သို့မဟုတ် အကြောင်းတစ်စုံတစ်ရာ မရေရာဘဲ ရာထူးမှ ဖယ်ရှားမပစ်နိုင်ရေးသည် အ တိုက်အခံအုပ်စုဝင်များအတွက် အထူးအားဖြင့် အရေးကြီးသည်။ လွှတ်တော်အဖွဲ့ဝင်တစ်ဦး၏ ရာထူးသက်တမ်းသည် လွှတ်တော်တွင်း လူများစုကိုယ်စားပြုအုပ်စု၏ ဆုံးဖြတ်ချက်တစ်ရပ် ပေါ်တွင် မူတည်နေသည်မှာ ရှင်းသည်။ ယင်းသို့ဖြစ်ပါက အတိုက်အခံအုပ်စုသည် ၎င်းတို့၏

အမတ်နေရာများကို ဆုံးရှုံးရမည့်အန္တရာယ်အောက်တွင် မပြတ်တမ်းအလုပ်လုပ်နေရမည်သာ ဖြစ်သည်။ လွှတ်တော်အမတ်သည် ကိုယ်ကျင့်တရားဆိုင်ရာပြုမူခြင်းကဲ့သို့ အကြောင်းတစ်စုံ တစ်ရာမရေရာဘဲ ရာထူးမှ ဖယ်ရှားခံရနိုင်ပါက ဖြစ်ပွားလာမည့်ပြဿနာမှာ အတူတူပင်ဖြစ် သည်။ ဥပမာ ပါကစ္စတန်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွင် လွှတ်တော်အမတ်များကို ရာထူးမှ ဖယ်ရှားရန် အကြောင်းပြချက်များကို အလေးအနက်စာရင်းပြုစုထားပြီး ထည့်သွင်းထားသည်။ တချို့အကြောင်းပြချက်များသည် မရေရာမပီပြင်ပေ။ ထို့ကြောင့် အဆိုပါအကြောင်းပြချက်ကို လက်တွေ့အသုံးပြုခြင်းတွင် မခန့်မှန်းနိုင်လောက်သော ပြဿနာရပ်များနှင့် ကြောင်းကျိုးမဆီ လျော်သော နောက်ဆက်တွဲပြဿနာရပ်များကို ဖြစ်ပွားစေသည်။

အတိုက်အခံများ၏ အခွင့်အရေးများကို ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပါပြဋ္ဌာန်းချက်များ အဖြစ် ထည့်သွင်းထားရန် ဆုံးဖြတ်ရာတွင် အလေးအနက်ထား ချိန်ဆစဉ်းစားရန် လိုအပ် သည်။ ယင်းဆုံးဖြတ်ချက်သည် နိုင်ငံတိုင်းအတွက် ထူးခြားသော ဖြစ်စဉ်တစ်ရပ်ပင်။ သို့ သော် အတိုက်အခံများ၏ အခွင့်အရေးများကို ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေမှ တိတိပပကာကွယ်ပေး ခြင်းသည် ဆန့်ကျင်ဘက်ပြုသောအသံများကို ဖိနှိပ်တတ်သည့် သမိုင်းကြောင်းတစ်ရပ်ရှိထား သော ဒီမိုကရေစီနိုင်ငံသစ်များတွင် အဓိပ္ပာယ်သီးခြားထွက်သည်။ အဆိုပါ နိုင်ငံများတွင် အတိုက်အခံများ၏ အဆင့်အတန်းကို ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေမှအသိအမှတ်ပြုပေးခြင်းသည် တစ်ပါတီစနစ် ပြန်လည်ထွက်ပေါ်မလာစေရန် အကာအကွယ် တစ်ခုဖြစ်နိုင်သည်။ ထို့အပြင် ယင်းကဲ့သို့ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေမှကာကွယ်ပေးခြင်းသည် နိုင်ငံရေးပိုင်းလူများစု-လူနည်း စုဆက်ဆံများကို စနစ်တစ်ခုအဖြစ် လူ့အဖွဲ့အစည်းအတွင်း တရားဝင်လည်ပတ်လာအောင် လုပ်ဆောင်ပေးနိုင်သလို၊ ရွေးကောက်ပွဲရှုံးနိမ့်ခြင်းက နိုင်ငံရေးရပ်ဝန်းမှ ဖယ်ထုတ်ခံလိုက်ရ ခြင်းသဘောမျိုး မသက်ရောက်ပါဟု အရိပ်အယောင်ပြလိုက်ခြင်းပင် ဖြစ်သည်။

သာကေ

မော်ရိုကိုနိုင်ငံ၏ ၂၀၁၁ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွင် ပါဝင်သော
အတိုက်အခံများ၏ အခွင့်အရေးများ

အာရပ်နိုင်ငံအများစုရှိ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများသည် အတိုက်အခံများ၏အခွင့် အရေးများကို တိတိပပထည့်သွင်းမထားကြသော်လည်း မော်ရိုကိုနိုင်ငံ၏ ၂၀၁၁ ဖွဲ့စည်းပုံ အခြေခံဥပဒေပြင်ဆင်ချက်တွင်မူ ထည့်သွင်းထားသည်။ ယင်းဥပဒေပုဒ်မ ၁၀ တွင် အတိုက် အခံများ၏ အခွင့်အရေးများကို တိကျရှင်းလင်းစွာ အသေးစိတ်ပြုစုထည့်သွင်းထားသည်။

ယင်းသို့ ထည့်သွင်းထားချက်သည် အခြားလွှတ်တော်များရှိ အတိုက်အခံများ၏အခွင့်အရေးများထက်ပင် ကျော်လွန်သေးသည်။

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေသည် လွှတ်တော်တွင်း အတိုက်အခံအုပ်စုကို သီးခြားအဆင့်အတန်းတစ်ရပ်အနေဖြင့် အာမခံပေးပြီး အခွင့်အရေးများကို ပေးအပ်ထားသည်။ ယင်းအခွင့်အရေးများအရ လွှတ်တော်တွင်း လုပ်ငန်းဆောင်ရွက်မှုနှင့် နိုင်ငံရေးလောကတွင်း အဆင့်အတန်းတစ်ရပ်ကို တိုးပွားလာစေမည့် တာဝန်ဝတ္တရားများကို လျော်ညီစွာ ပြီးမြောက်ဆောင်ရွက်ရန် ခွင့်ပြုပေးမည်ဖြစ်သည်။

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေသည် အတိုက်အခံများကို အောက်ပါအခွင့်အရေးများအတွက် အာမခံပေးထားသည်။

- လွတ်လပ်စွာထင်မြင်ခွင့်၊ ထုတ်ဖော်ခွင့်နှင့် စုဝေးခွင့်
- တရားဝင်မီဒီယာထက် ထုတ်လွှင့်ခြင်း၊ ကိုယ်စားပြုခြင်းတွင် အချိုးညီဖြစ်ရေး
- ပြည်သူ့ဘဏ္ဍာငွေမှ အကျိုးခံစားခွင့်၊ ဥပဒေပါပြဌာန်းချက်များကို လေးစားလိုက်နာခြင်း
- ဥပဒေပြုလုပ်ထုံးလုပ်နည်းများတွင် ထိထိရောက်ရောက် ပါဝင်ဆောင်ရွက်ခြင်း၊ လွှတ်တော်နှစ်ရပ်စလုံး၏ လုပ်ငန်းစဉ်တွင် ဥပဒေအဆိုများ တင်သွင်းခြင်း
- အစိုးရလုပ်ငန်းဆောင်ရွက်မှုအပေါ် ကြီးကြပ်ထိန်းသိမ်းရာတွင် ထိထိရောက်ရောက် ပါဝင်ဆောင်ရွက်ခြင်း၊ အစိုးရအပေါ်ဝေဖန်ခြင်းနှင့် ထိန်းချုပ်ကြပ်မတ်ခြင်း ဆောင်ရွက်ချက်များ(ကန့်လန့်တိုက်အုပ်စု)ကို သုံးခြင်း၊ (နှင့်) အစိုးရနှင့်လွှတ်တော်၏ စုံစမ်းစစ်ဆေးရေးကော်မရှင်များကို ဦးတည်ကာ နှုတ်ဖြင့်မေးခွန်းမေးခြင်းများ
- ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံခုံရုံးအဖွဲ့ဝင်များကို ရွေးကောက်ခြင်းနှင့် ကိုယ်စားလှယ်လောင်းများကို အဆိုပြုရာတွင် ပါဝင်ဆောင်ရွက်ခြင်း
- လွှတ်တော်နှစ်ရပ်စလုံး၏ ပြုမူလုပ်ဆောင်ချက်များတွင် လျော်ညီစွာ ကိုယ်စားပြုပါဝင်ခြင်း
- အမတ်များပါဝင်သော လွှတ်တော်တွင် ဥပဒေပြုခြင်းကို တာဝန်ယူထားသော ကော်မရှင်အဖွဲ့ကို ဦးဆောင်ခြင်း
- အင်စတီကျူးရှင်းလုပ်ငန်းဆောင်တာများ အမှန်ဖြစ်စေရန် သင့်တော်သောနည်းလမ်းများကို ဖယ်ရှားခြင်း
- နိုင်ငံနှင့် နိုင်ငံ၏အရေးကြီးသော အကျိုးစီးပွားများ ဖြစ်ထွန်းစေမည့် တရားနည်းလမ်းကျအကြောင်းရင်းများကို ခုခံကာကွယ်ပေးမည်ဟူသောအမြင်ထားရှိကာ

- လွှတ်တော်တွင်းသံတမန်ရေးရာ၌ တက်တက်ကြွကြွ ပါဝင်ဆောင်ရွက်ခြင်း
- ဤဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပုဒ်မ ၇၄ ပြဌာန်းချက်များနှင့်အညီ နိုင်ငံရေးပါတီများ၏ လုပ်ငန်းဆောင်ရွက်ချက်တွင် နိုင်ငံသားများ(အထီး)နှင့် နိုင်ငံသားများ(အမ)၏ ကိုယ်စားပြုခြင်းနှင့် ဖွဲ့စည်းတည်ဆောက်ခြင်းတွင် ပါဝင်အားဖြည့်ခြင်း
- အလှည့်ကျဒီမိုကရေစီစနစ်နှင့် ဤဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပါပြဌာန်းချက် အကန့်အသတ်နှင့်အညီ ဒေသတွင်း၊ ပြည်နယ်တွင်းနှင့် နိုင်ငံတော်အဆင့် အစီအမံများတွင် အာဏာကို ကျင့်သုံးခြင်း

အတိုက်အခံအုပ်စုများကို လွှတ်တော်လုပ်ငန်းဆောင်ရွက်ချက်တွင် တက်တက်ကြွကြွ ပါဝင်ကူညီနိုင်စေရန်နှင့် စီမံအကောင်အထည်ဖော်ရာတွင် ပါဝင်လုပ်ဆောင်ခွင့်တစ်ရပ် ပေးထားသည်။

အထက်ပါပေးထားသော အခွင့်အရေးများကို အတိုက်အခံအုပ်စုများက လွန်လွန်ကျူးကျူးမဟုတ်ဘဲ ကျင့်သုံးနိုင်ရန် စနစ်တကျပြုစုထားသောဥပဒေများ၊ ပြဌာန်းဥပဒေများ၊ သို့မဟုတ် ပြင်ဆင်ထည့်တိုးထားသောဥပဒေများ၊ လွှတ်တော်တစ်ရပ်စီတွင်း ကျင့်သုံးသော စည်းမျဉ်းများမှ အထက်ပါအတိုင်း စီစဉ်ဖွဲ့စည်းပေးထားသည်။

ဒီမိုကရေစီဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများနှင့် သက်ဆိုင်သောအကြောင်းအရာများအတွက် ဆက်လက်ဖတ်ရှုရန်

ဒီမိုကရေစီဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာအခြေခံသဘောတရားများ

Democracy Reporting International and Centre for Law and Democracy, International Standards on Accountability and Transparency, Briefing Paper 47, March 2014, http://democracy-reporting.org/?dri_publications=briefing-paper-47-international-standards-on-transparency-and-accountability

ဒီမိုကရေစီအခွင့်အရေးများနှင့် လွတ်လပ်မှုများကို အကာအကွယ်ပေးခြင်း

Democracy Reporting International, Lawful Restrictions on Civil and Political Rights, Briefing Paper 31, October 2012, http://democracy-reporting.org/dri_publications/briefing-paper-31-lawful-restrictions-on-civil-and-political-rights/

International IDEA, Limitation Clauses, November 2014

<https://www.idea.int/publications/catalogue/limitation-clauses>

George Anderson, Sujit Choudhry, and David Vitale "Minority Rights in Culturally Diverse Societies", the Center for Constitutional Transitions, New York University, 27th June 2017,

<http://www.constitutionaltransitions.org/publications/minority-rights-in-culturally-diverse-societies/>

-The Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR), "Minority Rights: International Standards and Guidance for Implementation", HR/PUB/10/3, February 2013

http://www.ohchr.org/Documents/Publications/MinorityRights_en.pdf

သီးခြားလွတ်လပ်သောရွေးကောက်ပွဲများနှင့် ရွေးကောက်ပွဲဆိုင်ရာစောင့်ကြည့်လေ့လာရေး အဖွဲ့အစည်းများ

Democracy Reporting International, Election Provisions in Constitutions, Briefing Paper 48, April 2014, http://democracy-reporting.org/newdri/wp-content/uploads/2016/03/dri-bp-48_election_provisions_in_constitutions_04-2014.pdf

European Commission, Compendium of International Standards for Elections, 4th ed., 2016, <https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/compendium-en-n-pdf>.

European Commission for Democracy through Law (Venice Commission), Code of Good Practice in Electoral Matters, 2003, [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2002\)023rev-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2002)023rev-e)

UNDP, Principles for Independent and Sustainable Electoral Management: International Standards for Electoral Management Bodies, 2012, <https://www.ec-undp-electoralassistance.org/wp-content/uploads/2017/02/undp-contents-publications-principles-for-independent-and-sustainable-electoral->

management-English.pdf

အစိုးရဝန်ထမ်း

Democracy Reporting International, Systems of Government: Semi-presidential Models, Briefing Paper 27, June 2012 (EN, FR), http://democracy-reporting.org/?dri_publications=briefing-paper-27-systems-of-government-semi-presidential-models

International IDEA and the Center for Constitutional Transitions at NYU Law, Semi-presidentialism as Power-sharing: Constitutional Reform after the Arab Spring, April 2014 (EN, AR), <http://www.idea.int/publications/catalogue/semi-presidentialism-power-sharing-constitutional-reform-after-arab-spring?lang=en> (This paper is of relevance beyond the MENA region)

José Antonio Cheibub, Presidentialism, Parliamentarism, and Democracy, Cambridge University Press, 2007

Timothy J. Colton and Cindy Skach, “The Predicament of Semi-presidentialism” in Alfred Stepan, ed., Democracies in Danger, John Hopkins University Press, 2009

Robert Elgie, Semi-Presidentialism: Sub-Types and Democratic Performance, Oxford University Press, 2011

Robert Elgie, Sophia Moestrup and Yu-Shan Wu, Semi-presidentialism and Democracy, Palgrave Macmillan, 2011

အုပ်ချုပ်ရေးအာဏာကို ဗဟိုတစ်ခုတည်းတွင်မထားခြင်း (အာဏာကိုဗဟိုချုပ်ကိုင်မှုလျှော့ချရေး)

Democracy Reporting International, Decentralising Government. What You Need to Know. Briefing Paper 87, August 2017, <http://democracy-reporting.org/bp-87-decentralising-government-what-you-need-to-know/>

Center for Constitutional Transitions, International IDEA and UNDP, Decentralization in Unitary States: Constitutional Frameworks for the Middle East and North Africa, August 2015 (EN, AR), <http://www.idea.int/publications/catalogue/decentralization-unitary-states-constitutional-frameworks-middle-east-and>

သီးခြားလွတ်လပ်သော တရားစီရင်ရေးနှင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာပြန်လည်သုံးသပ်ချက်

Democracy Reporting International and The Center for Constitutional Transitions at NYU Law, Constitutional Review in New Democracies, Briefing Paper 40, September 2013, <http://democracy-reporting.org/?dripublications=briefing-paper-40-constitutional-review-in-new-democracies>

Democracy Reporting International and The Center for Constitutional Transitions at NYU Law, International Standards for the Independence of the Judiciary, Briefing Paper 41, September 2013, <http://democracy-reporting.org/dripublications/briefing-paper-41-international-standards-for-the-independence-of-the-judiciary-2/>

European Commission for Democracy Through Law (Venice Commission), European Standards on the Independence of the Judiciary: A Systematic Overview, 3 October 2008, [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-JD\(2008\)002-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-JD(2008)002-e)

International Commission of Jurists, Judicial Accountability: A Practitioners' Guide, June 2016, <http://www.icj.org/wp-content/uploads/2016/06/Universal-PG-13-Judicial-Accountability-Publications-Reports-Practitioners-Guide-2016-ENG.pdf>

United Nations, Basic Principles on the Independence of the Judiciary, Adopted by the Seventh United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders held at Milan from 26 August to 6 September 1985 and endorsed by General Assembly resolutions 40/32 of 29 November 1985

and 40/146 of 13 December 1985, <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/IndependenceJudiciary.aspx>

အုပ်ချုပ်ရေးအာဏာပိုင်အပေါ် စိစစ်ကြပ်မတ်ခြင်း

Democracy Reporting International, Preventing Dictatorship: Constitutional Safeguards against Antidemocratic Consolidations of Power, Briefing Paper 29, July 2012, <http://democracy-reporting.org/dri/publications/briefing-paper-29-preventing-dictatorship-constitutional-safeguards/>

Tom Ginsburg et al., “On the Evasion of Executive Term Limits”, William and Mary Law Review (2011) 52, pp. 1807-1872, <http://home.uchicago.edu/~tginsburg/pdf/articles/OnTheEvasionOfExecutiveTermLimits.pdf>

David Landau, “Term Limits Manipulation across Latin America – and What Constitutional Design Could Do about It”, ConstitutionNet, 21 July 2015, <http://www.constitutionnet.org/news/term-limits-manipulation-across-latin-america-and-what-constitutional-design-could-do-about-it>

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပြင်ဆင်မှုအပေါ် ကန့်သတ်ချက်များ

European Commission for Democracy Through Law (Venice Commission), Report on Amendment, 19 January 2010, [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2010\)001-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2010)001-e)

Joel Colon-Rios, “The Forms and Limits of Constitutional Amendments”, International Journal of Constitutional Law (2015) 13:3, pp. 567-574.

Rosalind Dixon and David Landay, “Tiered constitutional design”, George Washington Law Review 86, 2017, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2953755

Silvia Suteu, “Eternity Clauses in Post-conflict and Post-authoritarian Constitution-making: Promise and Limits”, Global Constitutionalism (2017),

https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2850530

စစ်တပ်နှင့် လုံခြုံရေးတပ်ဖွဲ့များကို ဒီမိုကရေစီနည်းကျစီမံအုပ်ချုပ်ခြင်း

Democracy Reporting International, Constitutional Provisions for Democratic Governance of Armed and Security Forces, Briefing Paper 50, September 2014, <http://democracy-reporting.org/newdri/wp-content/uploads/2016/03/dri-bp-50-en-constitutional-provisions-for-democratic-governance-of-armed-and-security-forces-v1-2015-04-171.pdf>

Mindia Vashakmadze, Understanding Military Justice, Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF), 2009, [http://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/Milit.Justice Guidebook ENG.pdf](http://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/Milit.Justice%20Guidebook%20ENG.pdf)

အတိုက်အခံများ၏ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာအခွင့်အရေးများ

Democracy Reporting International, Constitutional Rights of the Opposition, Briefing Paper 34, February 2013, <http://democracy-reporting.org/newdri/wp-content/uploads/2016/03/dri-bp-34-en-opposition-rights-2013-02.pdf>

European Commission for Democracy Through Law (Venice Commission), Report on the Role of the Opposition in a Democratic Parliament, 15 November 2010, [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdfid=CDL-AD\(2010\)025-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdfid=CDL-AD(2010)025-e)

European Conference of Presidents of Parliament, Majority and Opposition: Striking a Balance in Democracy, September 2014, http://website-pace.net/documents/10643/1166760/Theme_3.pdf/df02875d-f8b1-4002-a2ad-f8a12a119255

Inter-parliamentary Union, Guidelines on the Rights and Duties of the Opposition in Parliament, May 1999, <http://www.ipu.org/dem-e/opposition.pdf>

အပိုင်း (၄)

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများကို

ဖော်ဆောင်ခြင်း

အခန်း ၉

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများကို လက်တွေ့ အကောင်အထည်ဖော်ခြင်း

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတစ်ရပ်သည် လက်တွေ့မျက်မြင်အခြေအနေများနှင့် ကင်းကွာခြင်းမရှိရပါ။ သို့သော် အသစ်ထွက်ပေါ်လာသော ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများကို ကြည့်လျှင် ယင်းကဲ့သို့ စံနှုန်းအခြေခံအချက်များနှင့် ပြည့်မီခြင်းမရှိသည်ကိုတွေ့ရသည်။ ထို့ကြောင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေကို လက်တွေ့ အောင်အောင်မြင်မြင်အကောင်အထည်ဖော်နိုင်ခြင်း မရှိသည့်ကိစ္စသည် အမြဲတစေ စိန်ခေါ်ချက်တစ်ရပ် ဖြစ်နေရသည်။

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေသစ်တစ်ရပ်ကို လက်တွေ့တွင် အောင်အောင်မြင်မြင် အကောင်အထည်ဖော်နိုင်ခြင်းမရှိသော အကြောင်းရင်းကို ရှင်းလင်းတင်ပြရန် သဘောထားအမြင်နှစ်ရပ်ရှိသည်။ ပထမအမြင်တစ်ခုမှာ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေကို အောင်အောင်မြင်မြင် အကောင်အထည်ဖော်နိုင်ခြင်းမရှိသည့် ကိစ္စတွင် မည်သို့သော ‘စဦးပိုင်းချွတ်ယွင်းချက်’များ ရှိနေသနည်းနှင့် မူလအရင်းခံရွေးချယ်မှုများ မည်သည့်အတွက် အလုပ်မဖြစ်နိုင်ရသနည်းဆိုသော အကြောင်းရင်းခံ အခြေအနေများကို ရှာဖွေစူးစမ်းခြင်းအပေါ် အဓိကထားသည်။¹¹² ကနဦး ချို့ယွင်းချက်များ ဆိုသည်မှာ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတစ်ရပ်အနေဖြင့် အမှန်တကယ် ဆောင်ရွက်နိုင်သည့်ကိစ္စရပ်များအပေါ် အလွန်အကျွံမျှော်လင့်ချက်ထားရှိခြင်းမှ ပေါ်ထွက်လာခြင်းဖြစ်သည်။ ဒုတိယအမြင်မှာ အထက်က ‘စဦးပိုင်းချွတ်ယွင်းချက်များ’ (birth defects)ကို ရှောင်ရှားနိုင်သည်ဖြစ်စေကာမူ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေကို ရေးဆွဲခြင်းနှင့် ဆက်စပ်ဖြစ်ပေါ်လာသော စီမံလုပ်ဆောင်ချက်များနှင့် ဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်မှုများကို အဓိကကြည့်ခြင်း

112 Peter J. Burnell, "The Relationship of Accountable Governance and Constitutional Implementation, with Reference to Africa", *Journal of Politics and Law*, 1:3 (2008), စာ 10-24/

ဖြစ်သည်။ အဆိုပါအမြင်နှစ်ရပ်စလုံးကို အောက်တွင် ရှင်းလင်းဖော်ပြထားသည်။

‘အောင်အောင်မြင်မြင် လက်တွေ့အကောင်အထည်ဖော်ခြင်း’နှင့် စပ်လျဉ်း၍ ဝေါဟာရစကားစုနှစ်မျိုးရှိသည်ကို ခွဲခြားထားသင့်သည်။ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများသည် ‘ပြီးပြည့်စုံသည်’ ဟူ၍မရှိပါ။ အရေးပေါ်ပြဿနာရပ်အားလုံးကို ၎င်းတို့က ကိုင်တွယ်ဖြေရှင်းခြင်းလည်းမပြု။ ကိုင်တွယ်ဖြေရှင်းနိုင်ခြင်းလည်းမရှိသလို၊ အဆိုပါပြဿနာရပ်များကို မည်ကဲ့သို့ဖြေရှင်းနိုင်မည်ဆိုသည်ကိုလည်း ရှင်းလင်းစွာဖော်ပြမပေးပါ။¹¹³ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများအပြည့်အဝလည်ပတ်အလုပ်လုပ်လာနိုင်ရန် ဥပဒေပြုရေးကောင်စီ၊ သို့မဟုတ် အုပ်ချုပ်ရေးကောင်စီ၏ ထပ်မံစဉ်းစားချိန်ဆ၍ ချမှတ်လိုက်သော ဆုံးဖြတ်ချက်များပေါ်တွင် မူတည်သည်။ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတစ်ရပ်သည် အုတ်ပတ်ကားတက်ပြီးသော်လည်း ဆင်ယင်တပ်ဆင်မှုများနှင့် ပြင်ဆင်ဖွဲ့စည်းမှုများ အချောသတ်လုပ်ဆောင်ရန် လိုအပ်နေသေးသော အဆောက်အဦတစ်ခု၏ ပုံကြမ်းထည်နှင့်တူသည်ဟု အလင်္ကာဆန်ဆန် တွေးကြည့်နိုင်သည်။ တစ်ခါတရံ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများတွင် အုပ်ချုပ်ရေးဟောင်း အဆုံးသတ်ပြီး အုပ်ချုပ်ရေးသစ်ဝင်လာချိန်၌ ဥပဒေများ၊ အင်စတီကျူးရှင်းများနှင့်သာမက နိုင်ငံ့ဝန်ထမ်းများနှင့်ပါ သက်ဆိုင်သော အကူးအပြောင်းကာလကို ထိန်းချုပ်စီမံသတ်မှတ်ပေးထားသည့် ဥပဒေဆိုင်ရာ သီးခြားဖော်ပြချက်အခန်းများ ပါဝင်နေတတ်သည်။ အစိုးရအဖွဲ့အစည်းအားလုံးက ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအဆောက်အဦကို အပြည့်အဝ တည်ဆောက်ပြီးသည်နှင့် လက်တွေ့အကောင်အထည်ဖော်ခြင်း ဒုတိယပုံစံတစ်မျိုးမှာ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေကို လက်တွေ့သက်ရောက်စေရန် စီမံဆောင်ရွက်ရခြင်းကို ရည်ညွှန်းသည်။ အဆိုပါစီမံဆောင်ရွက်ခြင်းမှာ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေကနေ တရားဝင်ဆင့်ပွားလာသော အခြေခံစည်းမျဉ်းများနှင့် ဥပဒေစာသားအပေါ် နေ့စဉ်ဆွေးနွေးရှင်းလင်းရခြင်း ဖြစ်စဉ်တစ်ရပ်ပင်။ တရားရုံးများနှင့် ကော်မရှင်အဖွဲ့များမှ လိုက်နာစောင့်ထိန်းခြင်းနှင့် ဥပဒေတင်သွင်းပြဋ္ဌာန်းခြင်း လုပ်ထုံးလုပ်နည်းများ၊¹¹⁴ **လိုအပ်ချက်များ (ဂါ) အခြားကာကွယ်စောင့်ရှောက်မှုပုံစံများ** ¹¹⁵ အား အစီရင်ခံစာတင်ပြခြင်းတို့မှတစ်ဆင့် လက်တွေ့အကောင်အထည်ဖော်ခြင်းကို ပိုမို ခိုင်မာအားကောင်းစေသည်။

¹¹³ Rosalind Dixon and Tom Ginsburg, "Deciding Not to Decide: Deferral in Constitutional Design", *International Journal of Constitutional Law* 9:3-4 (2011), ၈၊ ၆၃၆-၆၄၂။

¹¹⁴ ဤကာလတွင် အကူးအပြောင်းဆိုင်ရာအစီအမံများ ဖြိုဆိုင်လွှမ်းမိုးနေသော်လည်း ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေသစ်ကို လေးစားလိုက်နာခြင်းနှင့် ဥပဒေ ထုတ်ပြန်ခြင်းမှာ အပြိုင်အလုပ်လုပ်နေသည်။

၁။ မျှော်မှန်းချက်ကို အစီအစဉ်တကျစီမံကိုင်တွယ်ခြင်း ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများက မည်သည့်တို့ကို လုပ်ပေးနိုင်ပါသနည်း။

အထူးသဖြင့် အကြမ်းဖက်ပဋိပက္ခဖြစ်ပွားပြီးနောက်၊ သို့မဟုတ် အာဏာရှင်အုပ်ချုပ်ရေးပြိုလဲသွားပြီးနောက် ပေါ်ပေါက်လာသော ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများသည် ပြည်သူလူထု၏ ပိုမိုကောင်းမွန်သောအနာဂတ်အတွက် မျှော်မှန်းချက်များနှင့် မျှော်လင့်ချက်များကို ထင်ဟပ်နေတတ်သည်။ ထိုသို့ ထင်ဟပ်နေသော်ငြား ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများသည် လက်တွေ့အကောင်အထည်ဖော်ရန် လိုအပ်သောစာရွက်ပေါ်က စကားလုံးများအဖြစ်သာ ရှိနေသည်။ မျှော်မှန်းချက်များ အလွန်မြင့်မားလွန်းနေပါက စိတ်ပျက်ရမှုဖြင့် အဆုံးသတ်သွားတတ်သည်။ အမေရိကန်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ၏ ခေါင်းကိုင်ဖခင်များအနက်တစ်ဦးဖြစ်သူ ဂျိမ်းစ်မက်ဒီဆင်၏ အလေးထားပြောကြားချက်ကို တင်ပြရမည်။ ယင်းက ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေစာသားများသည် အတွင်းပိုင်းနိုင်ငံရေးအရခုံတန်းလှန်မှုနှင့် အပြင်ပိုင်းစီးပွားရေး၊ သို့မဟုတ် မဟာဗျူဟာပိုင်း ရှောင်တခင်လုပ်ငန်းစဉ်များကို ဆန့်ကျင်နေသော ထိလွယ်ရှလွယ် ပေပုရပိုက်လွှာအတားအဆီးများ(စာရွက်ပေါ်က အတားအဆီးများ)သာ ဖြစ်ကြသည်ဟု ပြောဆိုသည်။ တရားဝင်တားမြစ်ပိတ်ပင်နိုင်သောအာဏာမျိုးရှိထားသည့် အင်စတီကျူးရှင်းများ၏ ထိရောက်မှုသည်ပင် အခြားသောအင်စတီကျူးရှင်းများနှင့် လူ့အဖွဲ့အစည်းတစ်ရပ်လုံးထံမှ ထောက်ခံရပ်တည် အားပေးမှုအပေါ် အတိုင်းအဆကြီးမားစွာ မှီတည်နေရသည်။

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ ရွေးချယ်ချက်များကို အကောင်အထည်ဖော်ဆောင်မည့် အတိုင်းအဆသည် ၎င်းတို့ကို မည်သို့ဖော်ဆောင်မည်နည်း၊ မည်သည့်အဆက်အစပ်အတွင်း ဖော်ဆောင်မည်နည်းဟူသောသဘောနှင့် ဆက်စပ်မှုတချို့ရှိသည်။ ထို့အတွက် ဂရုတစိုက်ထည့်သွင်းစဉ်းစားသင့်သော ပြဿနာရပ်လေးခုရှိသည်။

115 အကောင်အထည်ဖော်ခြင်းပုံစံနှစ်မျိုး ခွဲခြားထားခြင်းအတွက် စဉ်းစားရန်တစ်ချက်ရှိသည်။ အခါအားလျော်စွာ စေ့စပ်ညှိနှိုင်းရေးလုပ်ဆောင်နေသောအဖွဲ့များသည် မတူကွဲပြားစွာ သိမြင်နားလည်ခြင်းမျိုးကို ဖြစ်စေသည့် အဓိပ္ပာယ်မပီပြင်သောစကားလုံးများဖြင့်ရေးထားသော ဥပဒေစာသားတစ်ခုနှင့်တွေ့ကြုံရချိန်တွင် ညင်ညင်သာသာဖြင့် သဘောတူညီသွားတတ်ကြသည်။ ကွဲပြားစွာအနက်ပြန်နေကြသော သီးခြားပြဿနာရပ်တစ်ခုနှင့်စပ်လျဉ်း၍ စကားလုံးတစ်ခုတည်းမှာပင် သဘောထားကွဲမနေကြရန် နှစ်ဦးနှစ်ဖက်သဘောတူထားကြသောကြောင့် အဆိုပါအဓိပ္ပာယ်မပီပြင်မှုဟူသော စကားရပ်သည် နှစ်ဖက်အပေးအယူညှိနှိုင်းခြင်းသဘောမျိုးဆောင်သဖြင့် ယင်းဝေါဟာရကို 'တည်ဆောက်ပေးမှုဆန်'သည်ဟု တံဆိပ်ကပ်တတ်ကြသည်။ ဤနေရာတွင် အကူးအပြောင်းအခင်းအကျင်း၌ ဖြေရှင်းမရသေးသောပြဿနာရပ်တစ်ခုကို အကောင်အထည်ဖော်ရန် ဥပဒေပြုလွှတ်တော်ဆီ ရွှေ့ပြောင်းပေးလိုက်ခြင်းမဟုတ်ပါ။ လက်တွေ့စီမံဆောင်ရွက်ခြင်းအခင်းအကျင်းတွင် ဥပဒေစာသား၏အဓိပ္ပာယ်သိသာထင်ရှားစေရေးအတွက် အားဖြည့်ပေးရန်မှာ တရားစီရင်ရေးမဏ္ဍိုင်၏တာဝန်ပင် ဖြစ်သည်။

- ပါဝင်ဆောင်ရွက်ခြင်းနှင့် ဆက်စပ်သောပိုင်ဆိုင်မှု
- ရင်းနှီးအသားကျနေမှု နှင့်/သို့မဟုတ် ပုံစံရွေးချယ်မှုအဆက်အစပ်နှင့် သက်ဆိုင်သောပိုင်ဆိုင်မှု

လက်တွေ့အကောင်အထည်ဖော်ရန်အတွက် ရရှိနိုင်မည့် စွမ်းဆောင်ရည်များနှင့် ကိုက်ညီမှုရှိသည့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဒီဇိုင်း

- ပါဝင်ဆောင်ရွက်သူများ၊ ၎င်းတို့၏ ပါဝင်ဆောင်ရွက်မှုနှင့် ညှိနှိုင်းဆောင်ရွက်ခြင်းအပေါ် လက်တွေ့ကျကျမြင်အကဲဖြတ်ခြင်း

(က) ပါဝင်ဆောင်ရွက်ခြင်းနှင့် ဆက်စပ်သောပိုင်ဆိုင်မှု

ပါဝင်ဆောင်ရွက်ခြင်း (ယခုလက်စွဲစာအုပ် အခန်း ၃ တွင် ဆွေးနွေးချက်ကိုကြည့်ပါ) နှင့်စပ်လျဉ်း၍စံထားသတ်မှတ်ချက်နှင့် ၎င်း၏ စိတ်ပိုင်းဆိုင်ရာအကျိုးများစေမှု(ခြုံငုံပါဝင်ခြင်းနှင့် ယုံကြည်မှု)၊ ပါဝင်ဆောင်ရွက်ခြင်းလုပ်ငန်းစဉ်တစ်ရပ်၏ စောင့်ကြည့်လေ့လာရေးအသွင်အပြင်သည် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ အကောင်အထည်ဖော်ခြင်းကို မြှင့်တင်ပေးရာတွင် အဓိကကျသည်။ နိုင်ငံသားများသည် လူထုစည်းဝေးတိုင်ပင်မှုနှင့် လူထုပညာရေးမှတစ်ဆင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေရေးဆွဲရာတွင် တက်တက်ကြွကြွ ပါဝင်ဆောင်ရွက်ကြသောအခါ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေသစ်က ခွင့်ပြုလက်ခံပေးထားသော အပြုအမူပိုင်းဆိုင်ရာ အကြမ်းဖျင်းကန့်သတ်ချက်ဘောင်များအပါအဝင် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွင် ပါဝင်သောအကြောင်းအရာများကို ၎င်းတို့က ပိုပြီးအပြည့်အဝသင်ယူလေ့လာမိ အစိုးရအရာရှိများက ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအပေါ် လေးစားမှုမရှိခြင်းအား သက်ဆိုင်ရာအဖွဲ့အစည်းများမှ ကန့်ကွက်၍ ရနိုင်သည်။ ပြည်သူလူထုသည် စောင့်ကြည့်လေ့လာရေးကို ပိုပြီးကောင်းကောင်း လုပ်နိုင်သည်ကို ခေါင်းဆောင်များက သတိပြုမိသောအခါ ခုခံမှုနှင့် ရင်ဆိုင်တွေ့ကြုံရမည့်အရေးကို ကြိုတင်မျှော်လင့်ထားရင်း အာဏာကျင့်သုံးခြင်းဆိုင်ရာ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအကန့်အသတ်များကို ၎င်းတို့က သတိပြုလာနိုင်ဖွယ်ရာရှိသည်။¹¹⁶

(ခ) ရင်းနှီးအသားကျနေမှု နှင့်/သို့မဟုတ် ဖွဲ့စည်းပုံဒီဇိုင်းရွေးချယ်မှုအဆက်အစပ်နှင့် သက်ဆိုင်သော ပိုင်ဆိုင်မှု

လူ့အဖွဲ့အစည်းလည်ပတ်အလုပ်လုပ်မှုကို အခြေခံကာ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများ

116 Widner, "Constitution Writing in Post-Conflict Settings", ၈ 1520/

သည် ဥပဒေဆိုင်ရာအကန့်အသတ်ဘောင်များကို တိုက်ရိုက်ကျကျ ‘ဖွဲ့စည်းတည်ဆောက်’ တော့သည်။ သက်ဝင်အလုပ်လုပ်မည့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတစ်ရပ်ကို မူကြမ်းရေးဆွဲရာတွင် အစွန်းတစ်ဖက်၌ (အကြမ်းဖက်ပဋိပက္ခကိုဖြစ်စေနိုင်သော၊ သို့မဟုတ် ဆယ်စုနှစ်ပေါင်းများစွာကြာ အာဏာရှင်အုပ်ချုပ်ရေးကို အခွင့်အလမ်းပေးစေနိုင်သော) လက်ရှိတည်ရှိနေဆဲ အဆောက်အအုံများကို ဖယ်ရှားပစ်ခြင်း သို့မဟုတ် ပြုပြင်ပြောင်းလဲခြင်း နှင့် အခြားအစွန်းတစ်ဖက်တွင် ရှိနေဆဲ ဓလေ့အစဉ်အလာများကို ညှိနှိုင်းဆောင်ရွက်ခြင်းတို့အကြား လိုအပ်ချက်များ ဟန်ချက်ညီအောင်လုပ်ရန် လိုအပ်သည်။ တည်ရှိနေသော ယဉ်ကျေးမှုစံနှုန်းများနှင့် သွေဖည်နေသော (တစ်နည်း) ယဉ်ကျေးမှုစံနှုန်းများအား ထင်ဟပ်မှုမရှိသော ဥပဒေများပါရှိသော ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဒီမိုင်းဖြင့် လူ့အဖွဲ့အစည်းတစ်ရပ်အား ပြန်လည်တည်ဆောက်ရန် ကြိုးပမ်းမှုသည် လူထုနှင့်ဆက်စပ်၍ရမည်မဟုတ်ပဲကျရှုံးစေမည်သာ ဖြစ်သည်။ ‘ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွေဟာ တရားဝင်ရပ်တည်မှုကို ရရှိတဲ့ ယဉ်ကျေးမှုမြေဆီလွှာပေါ်မှာ အိုင်အမာစိုက်ပျိုးခံရတော့မှသာ ဖူးပွင့်ဝေဆာပြီး ရှင်သန်အောင်မြင်နိုင်တာ ဖြစ်တယ်’¹¹⁷ ဟု ဂေါ်ဒွန်က အလံကာသုံး၍ တင်စားပြောဆိုခဲ့သည်။ အဆိုပါအဆက်အစပ်အရ ယဉ်ကျေးမှုဆိုသည်ကို ‘အစဉ်အလာဓလေ့’အဖြစ် ရည်ညွှန်းသော စိတ်ကူးယဉ်တင်ကူးမှန်းဆချက် တင်ကူးမှန်းဆချက်အဖြစ် မဟုတ်ဘဲ ‘ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေနှင့် နိုင်ငံရေးဆိုင်ရာအစီအစဉ်ကို သိနားလည်နိုင်မည့် စုပေါင်းပရစ်ဇမ်’တစ်ရပ်အဖြစ် သိနားလည်ထားသင့်သည်။¹¹⁸

သက်ဆိုင်ရာအဆက်အစပ်နှင့် ရင်းနှီးအသားကျမှု နှုတ်ပြန်ချက်များ

- ဆိုမာလီယားထံမှ လွတ်လပ်ရေးကို တစ်ဖက်သတ်ကြေညာပြီးနောက် ဆိုမာလီလန်း၏ အသစ်ထွက်ပေါ်လာသော ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွင် အစဉ်အလာဖြစ်သော လူမှုရေးဖွဲ့စည်းထိန်းသိမ်းခြင်းပုံစံများကို ထင်ဟပ်ထားသော အင်စတီကျူးရှင်းများနှင့် အဆောက်အအုံများ ပါဝင်ခဲ့သည်။ ပါလီမန်ကိုယ်ထည်တစ်ရပ် (အထက်လွှတ်တော်)အဖြစ် အမတ်ဝင် ၈၂ ဦးပါ Guurti ကို ဖန်တီးပြီး မျိုးနွယ်စုနှင့် မျိုးနွယ်စုခွဲများအတွင်း ရာစုနှစ်တစ်ကြာသက်တမ်းရင့်ပြီး သက်ရောက်မှု

¹¹⁷ uth Gordon, "Growing Constitutions", *Journal of Constitutional Law* 1:3 (1999), စာ 530 [https://www.law.upenn.edu/journals/conlaw/articles/volume1/issue3/Gordon1U.Pa.J.Const.L.528\(1999\).pdf](https://www.law.upenn.edu/journals/conlaw/articles/volume1/issue3/Gordon1U.Pa.J.Const.L.528(1999).pdf).

¹¹⁸ R Sumit Bisarya, "Unpacking Context: What exactly do we mean by context-driven constitutional assistance?", *The UN Constitutional* 5 (2016), စာ 5 /

ရှိသော ညှိနှိုင်းဆောင်ရွက်ခြင်းစနစ်တစ်ရပ်ကို ပုံစံချပေးခဲ့သည်။ Guurti ကို ဆိုမာလီလန်းအား ငြိမ်းချမ်းစွာ အောင်အောင်မြင်မြင် ပြန်လည်ထူထောင်ရေးဖြစ် စဉ်အတွက် ‘အဓိကအချက်အချာ’အဖြစ် ယူဆကြသည်။ နောင်နှစ်ပေါင်း ၂၅ နှစ်အကြာပြီးနောက် အဆိုပါ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေကို ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေး အတွက် ဆိုမာလီလန်းတွင် ဆွေးနွေးမှုများသည် အစဉ်အလာဖက်တွယ်သော တွေ့ကြုံခံစားမှုများကို အခြေခံထားသည့် အင်စတီကျူးရှင်းဆိုင်ရာ ရွေးချယ် ချက်များသည် အသစ်ဖြစ်သော ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးများနှင့် သီးခြားကင်းလွတ် နေခြင်းမရှိသည်ကို မီးမောင်းထိုးပြနေပေသည်။

- နိုင်ငံအများစု၏ တရားဝင်လည်ပတ်နေသော ဥပဒေစနစ်များကို အနည်းဆုံး ဓလေ့ထုံးတမ်းဥပဒေ၊ သို့မဟုတ် တရားမဥပဒေဟူသော ဥပဒေနယ်ပယ်နှစ်ခု အနက်တစ်ခုက တစ်စိတ်တစ်ပိုင်းအားဖြင့် ဖော်ကျူးထင်ဟပ်ထားသည်။ ယင်း ဥပဒေစနစ်များတွင် တရားရေးအင်စတီကျူးရှင်းများ လည်ပတ်အလုပ်လုပ်မှုကို အကျိုးသက်ရောက်စေပြီး အင်စတီကျူးရှင်းများ၏သီးခြားမူဘောင်ပုံစံကို ထင် ဟပ်နေသည့် ထင်ရှားပြတ်သားသော အသွင်အပြင်များ ရှိသည်။ ဤအချက်က ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအရ ဥပဒေများကို သုံးသပ်ခြင်းနှင့်စပ်လျဉ်း၍ အထူးထင် ရှားမြင်သာလာသည်။ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေမူကြမ်းရေးဆွဲသူများနှင့် နိုင်ငံတ ကာအကြံပေးသူများ အရေးထားဆောင်ရွက်သော လုပ်ငန်းစဉ်တွင် သီးခြားအ ထူးပြုဖွဲ့စည်းထားသော ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံတရားရုံးများက အရေးတကြီး ပါဝင် သည်။ သို့ရာတွင် ယင်းဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံတရားရုံးများသည် အသေးစိတ်ပြင်ဆင် ထားသည့် ဥပဒေစည်းမျဉ်းများ၊ မတူကွဲပြားသော တရားရုံးစနစ်များနှင့် တရား မဥပဒေကျင့်သုံးသောတိုင်းပြည်များ၏ တရားရေးဗိသုကာပုံစံနှင့် အံဝင်ခွင်ကျ တည်ဆောက်ခံထားရသဖြင့် ဓလေ့ထုံးတမ်းဥပဒေအဆက်အစပ်မှ ကြည့်လျှင် အမြင်အားဖြင့် စိမ်းနေနိုင်သည်။ ထို့ကြောင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေသစ်တစ်ရပ် ကို တင်သွင်းပြဋ္ဌာန်းမည့်အစား ဓလေ့ထုံးတမ်းဥပဒေထဲသို့ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံတ ရားရုံးများနှင့် သက်ဆိုင်သော လိုလားဖွယ်ရာ အသွင်အပြင်တချို့ကို ထည့်သွင်း ၍ ဆက်စပ်စဉ်းစားကြည့်နိုင်သည်။ တိုင်းပြည်တချို့က ဤလမ်းကြောင်းကို လိုက်ပါကျင့်သုံးကြသည်။ အနောက်အာဖရိက အင်္ဂလိပ်စကားပြောတိုင်းပြည်များ ကမူ ‘စီရင်ချက်ဆိုင်းငံ့လွှဲပြောင်းလုပ်ထုံးလုပ်နည်း’မှတစ်ဆင့် အခြေခံဥပဒေခုံ ရုံးဖြင့်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာစိစစ်သုံးသပ်ခြင်းစနစ်ကို ရွေးချယ် ကျင့်သုံး

ကြသော်လည်း ဗဟိုတရားရုံးချုပ်အဆောက်အအုံပုံစံကိုတော့ ဆက်လက်ထိန်းသိမ်းထားမြဲပင် ဖြစ်သည်။

- ‘ဖက်ဒရယ်စနစ်’သည် နောက်ထပ်ရွေးချယ်စရာ ပုံစံတစ်ရပ်ဖြစ်သည်။ ယင်းပုံစံနှင့် ပတ်သက်ပြီး ဆွေးနွေးညှိနှိုင်းမှုသည် စိတ်ကူးသဘောဆန်ကာ နိုင်ငံရေးရေချိန်ကဲသည်၊ အဆက်အစပ်အခြေခံမှု လျော့နည်းသဖြင့် လက်တွေ့ဖော်ဆောင်မှုပိုင်း အားနည်းနေသည်။ သီးခြားလွတ်လပ်သော နိုင်ငံများအတူတကွပေါင်းစည်းပေးဖို့ရာ ရည်ရွယ်၍ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေကို ပုံစံထုတ်ကြသော တိုင်းပြည်များ (ဥပမာ အမေရိကန်၊ ဆွစ်ဇာလန်၊ ဂျာမနီ စသည်)ထံမှ ဖက်ဒရယ်ပုံစံများကို ငှားရမ်းအသုံးပြုခြင်းသည် နိုင်ငံတွင်း အကွဲအပြားများဖြစ်နေသည့် နိုင်ငံတစ်နိုင်ငံအား ပြန်လည်စုစည်းစေမည့်ပုံစံများအား ရှာဖွေရာတွင် အရှုပ်အထွေးဖြစ်စေသည်။ တိုင်းပြည်တစ်ပြည်ကို အတူပေါင်းစည်းစေမည့်ပုံစံများကို ရှာဖွေရင်း အရှုပ်အထွေးဖြစ်စေနိုင်သည်။ တချို့သောတိုင်းပြည်များတွင် ဖက်ဒရယ်ပေးရန် နယ်မြေပိုင်းခြားသတ်မှတ်ရာတွင် (နီပေါ) သက်ဆိုင်ရာပြည်နယ်၏ သဘာဝမြေမျက်နှာသွင်ပြင် အပိုင်းအခြားများကို ထည့်သွင်းစဉ်းစားတာမျိုး ရှိနိုင်သည်။ သို့သော် ဖက်ဒရယ်စနစ်အတွက် နယ်မြေရှုခင်းမတူညီမှုကို တိုက်ရိုက်ကျကျ အကိုးအထောက်ယူ ဆုံးဖြတ်မကျင့်သုံးသင့်ပါ။

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများကို ၎င်းတို့က ဖန်တီးပေးလိုက်သော အင်စတီကျူးရှင်းများ၏ လုပ်ပုံကိုင်ပုံများမှတစ်ဆင့် အကောင်အထည်ဖော်ပေးသည်ဟု မှတ်သားထားပြီး အောင်မြင်စွာ အကောင်အထည်ဖော်နိုင်ရေး အတိုင်းအဆမှာ အင်စတီကျူးရှင်းအသီးသီးထံ တာဝန်အလုပ်များ သင့်တော်သလို ခွဲဝေသတ်မှတ်ပေးထားခြင်းအပေါ်တွင်လည်း မူတည်သည်။ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတစ်ရပ်သည် ဗဟိုချုပ်ကိုင်သောပုံစံမှ ဗဟိုချုပ်ကိုင်မှု လျော့ချသောပုံစံအဖြစ်သို့ ကူးပြောင်းရန်ရည်ရွယ်ပါက သက်ဆိုင်ရာယန္တရားများအား အမျိုးသားဥပဒေပြုလွှတ်တော်၏ လက်ထဲတွင်သာ ဝကွက်အပ်မထားပဲ လုပ်ပိုင်ခွင့်အာဏာများကို အစိုးရ၏အခြားအလွှာများသို့ လွှဲပြောင်းပေးသင့်သည်။ ရည်ရွယ်ပါက အမျိုးသားဥပဒေပြုလွှတ်တော်၏ လက်ထဲတွင် သက်ဆိုင်ရာယန္တရားများကို ဝကွက်အပ်မထားသင့်ဘဲ လုပ်ပိုင်ခွင့်အာဏာများကို အစိုးရအလွှာတစ်ခုမှ အခြားတစ်ခုထံ လွှဲပြောင်းပေးထားရန် လိုအပ်သည်။

(င) လက်တွေ့အကောင်အထည်ဖော်ရန် လိုအပ်သော အရည်အသွေးများကို အခြေခံသည့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပုံစံ

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေသစ်တစ်ရပ်ကို ရေးဆွဲခြင်းသည် မျှော်မှန်းချက်ဆိုင်ရာကိစ္စ၊ အမြော်အမြင်ရှိခြင်းကိစ္စတစ်ရပ်ပင် ဖြစ်သည်။ ပိုမိုကောင်းမွန်သော အနာဂတ်မျှော်လင့်ချက် တစ်ရပ်ကို ၎င်းက ကိုယ်စားပြုသည်။ ထို့ကြောင့် အကောင်အထည်ဖော်ရန် လိုအပ်သည့် အရာများထက် လူ့အဖွဲ့အစည်းတစ်ရပ်ကို မည်သို့တည်ဆောက်မည်ဟူ သည်ကို အဓိက ထား၍ မည်သည့်ဥပဒေစာသားများကို ထည့်သွင်းသင့်သနည်းဟူသော အမြင်များအပေါ် အခြေခံကာ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေကို ရေးဆွဲကြခြင်းဖြစ်သည်။ တစ်ချိန်တည်းမှာပင် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများသည် မတူကွဲပြားသော နိုင်ငံရေးပိုင်း အရေးကြီးပုဂ္ဂိုလ်များနှင့် အကျိုးစီးပွားအုပ်စုများကြား အလျှော့အတင်းများဖြစ်စေရန် ညှိနှိုင်းစေ့စပ်ခံရသည်။ အဆိုပါ ပုဂ္ဂိုလ်များနှင့် အုပ်စုများ၏ ကွဲပြားသော ဦးစားပေးရွေးချယ်မှုများနှင့် တောင်းဆိုချက်များကို ပြေလည် အောင်ညှိယူပေးခြင်းကြောင့် ပိုမိုများပြားသော လူထုဦးရေပမာဏနှင့် ပိုမိုကြီးမား သောနိုင်ငံတော်ဘဏ္ဍာငွေကြေးများကိုလိုအပ်သော အစိုးရများသာပိုမိုထွက်ပေါ်လာရသည်။ အဆိုပါလျှပ်ပြက်မြန်ဆန်သော အခင်းအကျင်းများကြောင့် လက်တွေ့အကောင်အထည်ဖော် ရာတွင် အဆုံးသတ်ပိုင်း၌ စွန့်စားမှုယူလာရသည်။ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေထဲ မျှော်မှန်းထား ခဲ့ကြသော အင်စတီကျူးရှင်းများ လည်ပတ်အလုပ်လုပ်နိုင်စေရန် လူသားနှင့် ငွေကြေးအရင်း အမြစ်များ မရနိုင်ဖြစ်လာသောအခါ ပြည်သူလူထုကြား မကျေနပ်မှုနှင့် စိတ်ပျက်မှုဦးရေ မြင့်မားပြီး ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအပေါ် ယုံကြည်ကိုးစားနိုင်မှုမှာလည်း မရေမရာဖြစ်လာမည် ပင်။ သို့မဟုတ် ယင်းသဘောကို တောင်အာဖရိကမှ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေကျွမ်းကျင်သူပ ညာရှင်တစ်ဦး၏စကားဖြင့် ဖော်ပြရလျှင် ‘ကျွန်တော်တို့က Rolls Royce ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံ ဥပဒေကားတစ်စီးကို တည်ဆောက်လိုက်ပြီး သုံးစွဲမှုမြင့်မမြင့်အရေးကို မေ့သွားတယ်။ အခု တော့ ဒီကားကို မောင်းနှင်ဖို့ ဓာတ်ဆီကို ကျွန်တော်တို့ ရှာနေရတယ်’ဟူ၍ပင် ဖြစ်သည်။

(၂) အကူးအပြောင်းကာလ

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေသစ်တစ်ရပ်သည် အင်စတီကျူးရှင်းသစ်များ၊ နိုင်ငံသားများ အတွက် ထပ်တိုးအခွင့်အရေးများ၊ အစိုးရ၏တာဝန်ခံမှုကို မြှင့်တင်ရန် အကန့်အသတ်များ၊ ဗဟိုချုပ်ကိုင်မှုလျှော့ချခြင်းကို ခြေခြေမြစ်မြစ်ဖော်ဆောင်ရင်း ထွက်ပေါ်လာသော ထပ်တိုး အစိုးရအလွှာများကို ဖန်တီးပေါ်ဆောင်ပေးနိုင်သည်။ သို့သော်ငြား အဆိုပါတာဝန်ဝတ္တရား များကို ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွင် ဖော်ပြထားသည့်တိုင် ယင်းတို့အနက်မှ အနည်းအကျဉ်း

လောက်ကိုသာ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေက ထိုက်ရိုက်ကျကျ၊ သီးခြားအထူးတလည်ထား၍ ထိန်းညှိလည်ပတ်စေသည်။

အဆိုပါတာဝန်ဝတ္တရားအများစုသည် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေကို တရားဝင်ပြဋ္ဌာန်းပြီးသည်နှင့် ချက်ချင်းသက်ရောက်ကာ ဖော်ဆောင်ခံလာရခြင်း မရှိပါ။ ဥပဒေ၊ အမိန့်ဒီကရီ၊ သို့မဟုတ် အခြားနည်းဖြင့်ဖြစ်စေ တည်ဆောက်ပေးရန် လိုအပ်နေဆဲ ပင်ဖြစ်သည်။ ယေဘုယျအားဖြင့် ဥပဒေပြုလွှတ်တော်က ရရှိထားသော ကိုယ်ပိုင်ဆုံးဖြတ်ပိုင်ခွင့်ပမာဏသည် အ

ခြေအနေ တစ်ခုနှင့်တစ်ခု မတူကွဲပြားသည်။ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေက ကျဉ်းမြောင်းပြီး ကြိုတင်ပြဋ္ဌာန်းပြီးဖြစ်သော လုပ်ငန်းဘောင် တစ်ရပ်ကို တစ်စိတ်တစ်ပိုင်းအားဖြင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေက ကြိုတင်ကန့်သတ်ပြဋ္ဌာန်းပြီးဖြစ်သော လုပ်ငန်းဘောင်တစ်ရပ်ပေးထားချိန်တွင် အခြားတစ်ဖက်ကလည်း ဥပဒေပြုလွှတ်တော်က အင်စတီကျူးရှင်းများ အလုပ်လုပ်လာစေရန် တစ်စိတ်တစ်ပိုင်း တာဝန်ယူရသည်။ တစ်ဖက်တွင် ဥပဒေပြုလွှတ်တော်က ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေမှ ထပ်မံ၍ လမ်းညွှန်ပြစရာမလိုဘဲ အင်စတီကျူးရှင်းများ အလုပ်လုပ်လာစေရန် တစ်စိတ်တစ်ပိုင်း တာဝန်ယူရသည်။

ကင်ညာဖြစ်ရပ်(၂၀၁၀တွင် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေသစ်ကိုကျင့်သုံးခြင်း)က ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအကောင်အထည်ဖော်ရာတွင်၊ တိကျသော၊ အသေးစိတ်ပြင်ဆင်သော၊ အကန့်အသတ်ရှိပြီး အချိန်ဇယားတိတိပပ ရေးဆွဲထားခြင်းအတွက် နမူနာယူစရာဖြစ်သည်။ ထို့အပြင်တချို့ဥပဒေများကို ဆွေးနွေးခြင်းနှင့်အသေးစိတ် ပြင်ဆင်ခြင်းသည် စီစဉ်ထားသည်ထက်အချိန်ပိုမိုလိုအပ်သဖြင့် အငြင်းပွားစရာဖြစ်နိုင်သည်ကိုလည်း ထည့်ဝင်စဉ်းစားပေးထားသည်။ ထို့ကြောင့်လွှတ်တော်အမတ်သုံးပုံနှစ်ပုံသဘောတူညီလျှင် တစ်ကြိမ်အဆုံးသတ်ရက် ထပ်တိုးနိုင်ခွင့်ကို ဥပဒေပြုရေးအဖွဲ့ထံပေးအပ်ထားသည်။

အဟောင်းကို ဖယ်ရှားပြီး အသစ်

ကို တင်သွင်းမိတ်ဆက်ခြင်းကာလဟူသည် အကူးအပြောင်းဖြစ်ပေါ်နေသော ကာလတစ်ရပ်ပင်ဖြစ်သည်။ အကူးအပြောင်းကာလတွင် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေကို ဖန်တီးခြင်း(ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေစာသားရေးဆွဲခြင်းနှင့် အတည်ပြုလက်မှတ်ထိုးခြင်း)နှင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတည်ဆောက်ခြင်း (ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆက်တင်ကို အပြည့်အဝအလုပ်ဖြစ်နိုင်စေမည့် နည်းနှင့် ပြီးပြည့်စုံအောင်လုပ်ယူခြင်း) ကြားမတူညီပေ။ အဆိုပါကာလသည် ဥပဒေစာရွက်သစ်အပေါ် လက်ခံယုံကြည်မှုအတိုင်းအဆကို ပထမဆုံးစမ်းသပ်သည့် သဘောထားမှတ်ကျောက်စံဟု ဆိုရင်လည်း မမှားပေ။ တစ်ချိန်တည်းမှာပင် အောက်တွင် ဖော်ပြထားသော

ယန္တရားများက အနာဂတ်အစိုးရများသည် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေသစ်ကို လက်တွေ့အကောင်အထည်ဖော်ရာတွင် ပြုလုပ်ရန် လိုအပ်သည်များအား အသေအချာထည့်သွင်းစဉ်းစားမိလာရန် လမ်းဖွင့်ပေးသလို၊ အကောင်အထည်ဖော်ခြင်းဖြစ်စဉ်ကို ၎င်းတို့စိတ်တိုင်းကျ ခြယ်လှယ်လုပ်ကိုင်ခြင်းမရှိစေရန် ကာကွယ်တားဆီးပေးသည်။

(က) အကောင်အထည်ဖော်ခြင်းအစီအစဉ်

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပြဋ္ဌာန်းချက်အတော်များများကိုကြည့်လျှင်အင်စတီကျူးရှင်းများ တည်ဆောက်ခြင်း၊ ထပ်တိုးအခွင့်အရေးများ ထည့်သွင်းခြင်းစသည့်ကိစ္စရပ်များကို ဥပဒေပြုရေး၊ သို့မဟုတ် အုပ်ချုပ်ရေးဘက်သို့ လွှဲပြောင်းပေးထားသည်ကို တွေ့ရမည်။ သက်ဆိုင်ရာအင်စတီကျူးရှင်းတစ်ရပ်အနေဖြင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ၏ အကျယ်ချဲ့လမ်းညွှန်ချက်မရှိပါက မည်သည့်အချိန်တွင် မည်သို့သောလုပ်ရပ်ကို အကောင်းဆုံးဖော်ဆောင်နိုင်မည်ဟူသည်ကို သိရှိနိုင်ရန် ခက်ခဲကောင်းခက်ခဲနိုင်သည်။ နိုင်ငံအသီးသီးတွင် မည်သည့်အင်စတီကျူးရှင်းကမည်သို့အစီအစဉ်ဖြင့် မည်သည့်ဥပဒေများ၊ ဒီမိုကရေစီများကို ပြဋ္ဌာန်းရန် လိုအပ်သည်ဟူ၍ ညွှန်ပြခြင်းအားဖြင့် အကောင်အထည်ဖော်ခြင်းကို အားပေးမြှင့်တင်ရာရောက်သော အကောင်အထည်ဖော်ခြင်းအစီအစဉ်များအား တင်သွင်းထားကြပြီးဖြစ်သည်။ အဆိုပါ အစီအစဉ်များရေးဆွဲခြင်း ပုံစံတစ်ခုသည် (တူနီးရှား၊ အာဖဂန်နစ္စတန်)ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွင် သီးခြားအခန်းတစ်ရပ်အနေဖြင့် ထည့်သွင်းထားခြင်းမှ(ဆူဒန်၊ ကင်ညာ)နောက်ဆက်တွဲဇယားများဖြင့်ဖော်ပြထားသည်အထိ အမျိုးမျိုးရှိသည်။

(ခ) အကောင်အထည်ဖော်ရေး စီမံကြီးကြပ်သောအင်စတီကျူးရှင်းများ

အစီအစဉ်ရေးဆွဲခြင်းထက် ပို၍လိုအပ်သောအရာက အကောင်အထည်ဖော်ခြင်းအတွက်ထားရှိသော အားထုတ်ကြိုးပမ်းမှု၊ ယင်းယုံကြည်မှုက အကောင်အထည်ဖော်ခြင်းဖြစ်စဉ်ကို အားပေးစောင့်ကြည့်ရန် သီးခြားပုံစံထုတ်ထားသော အင်စတီကျူးရှင်းများကို ဖန်တီးခြင်းမှတစ်ဆင့်မြင့်မားလာနိုင်သည်။ ယင်းကဲ့သို့သော အင်စတီကျူးရှင်းမျိုးကို အာဖဂန်နစ္စတန်၊ ဆူဒန်နှင့်ကင်ညာနိုင်ငံတို့တွင် တွေ့ရသည်။ အဆိုပါအင်စတီကျူးရှင်းများ၏ လုပ်ပိုင်ခွင့်အာဏာရှိသည့်အတိုင်း သီးခြားလွှတ်လပ်မှုအတိုင်းအဆသည်လည်း ကွဲပြားသည်။ အာဖဂန်နစ္စတန်တွင် ‘ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ အကောင်အထည်ဖော်ရေး စီမံကြီးကြပ်ခြင်းဆိုင်ရာ သီးခြားလွှတ်လပ်သောကော်မရှင်’ကို ထူထောင်ရန်ခြောက်နှစ်မျှ အချိန်နှောင့်နှေးခဲ့သည်။ ၂၀၁၀ တွင် ယင်းကော်မရှင်အား ပေးအပ်ထားသောတာဝန်မှာမူ အစိုးရ၊ အမျိုးသား

လွှတ်တော်နှင့် ဗဟိုတရားရုံးချုပ်တို့၏ ပန်ကြားချက်အရ အကောင်အထည်ဖော်ရေးဖြစ်စဉ်ကို စီမံကြီးကြပ်ခြင်း မဟုတ်တော့ဘဲ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေကို အနက်ဖွင့်ဆိုရေးပင် ဖြစ်ခဲ့သည်။¹¹⁹ အဆိုပါအင်စတီကျူးရှင်းမျိုးတွင် ကင်ညာနိုင်ငံ၏ ‘ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအကောင်အထည်ဖော်ရေးကော်မရှင်’က အတွင်ကျယ်ဆုံးပင်ဖြစ်သည်။ ကင်ညာကော်မရှင်ထံတွင် ‘ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအကောင်အထည်ဖော်ရန် လိုအပ်သည့်အတိုင်း ဥပဒေပြုခြင်းနှင့်စီမံအုပ်ချုပ်ခြင်းလုပ်ထုံးလုပ်နည်းများ ဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်လာမှုကို စောင့်ကြည့်လေ့လာနိုင်သော၊ ပြီးမြောက်အောင်ဖော်ဆောင်နိုင်သော၊ ကွပ်ကွဲကြီးကြပ်နိုင်သောအာဏာ’ကို အပြည့်အဝအပ်နှင်းထားသည်။(အစီအစဉ် ၅ ၏ အပိုင်း၅၊ စာပိုဒ် ၆ တွင်ကြည့်ပါ) ထို့အပြင် ပါလီမန်တွင်း(တရားရေးရှေ့နေချုပ်၊ ကင်ညာဥပဒေပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးကော်မရှင်တို့နှင့် ပူးပေါင်း၍) ပါလီမန်တွင် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအား အကောင်အထည်ဖော်ရန် လိုအပ်သော ဥပဒေပြုခြင်းကိစ္စအား ကြိုတင်ပြင်ဆင်ပြီး အဆိုတင်သွင်းရန်နှင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေစာသားနှင့် ဆိုလို ရင်းအဓိပ္ပာယ်ကို အလေးအနက်ထားလာစေရန် အခြားကော်မရှင်တစ်ဖွဲ့ချင်းစီနှင့် ပူးပေါင်းဆောင်ရွက်ရမည့် တာဝန်တို့ကိုလည်း အပ်နှင်းထားသည်။

(ဂ) လေးစားလိုက်နာခြင်းနှင့် စားမြစ်ပိတ်ပင်ခြင်းယန္တရားများ

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ အကောင်အထည်ဖော်ရမည့်ဥပဒေကို ဥပဒေပြုရေးအဖွဲ့က ပြဋ္ဌာန်းနိုင်ခြင်းမရှိသော် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပါ ပြဋ္ဌာန်းချက်များသည် အသက်မဝင်ဖြစ်နေတတ်သည်။ အကောင်အထည်ဖော်ရေး ကော်မရှင်များတွင် ဥပဒေပြဋ္ဌာန်းခြင်းဆိုင်ရာယန္တရားများ မရှိပါ။ အဆိုပါကော်မရှင်များ၏ ထောက်ခံအားပေးမှု ထိရောက်ခြင်းနှင့် အစီရင်ခံတင်ပြချက်များ၏ စည်းရုံးသိမ်းသွင်းချဉ်း ကပ်ခြင်းအာဏာအပျော့စား(soft power)အပေါ်တွင် အဆိုပါကော်မရှင်များမှီခိုနေရသည်။ သို့ရာတွင် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအနည်းအကျဉ်းကသာ ထပ်တိုးလေးစားလိုက်နာခြင်း ယန္တရားများကို ချမှတ်ပေးထားပေသည်။

- တောင်အာဖရိကတွင် သက်ဆိုင်ရာအကောင်အထည်ဖော်ဥပဒေကို ပြဋ္ဌာန်းမပေးရသော်ငြား ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွင်းပါဝင်သော အရေးပါသည့်အခွင့်အရေး

¹¹⁹ ကော်မရှင်ကိုဖွဲ့စည်းလိုက်သည့်ဥပဒေကို သမ္မတက ဗီတိုအာဏာဖြင့်ပယ်ချသည်။ ဗီတိုအာဏာကို ပါလီမန်တွင်းလူများစုကိုယ်စားပြုမှု ၃ ချိုး ၂ ချိုး ရရှိမှပယ်ချသည်။ သမ္မတက ကော်မရှင်၏အခွင့်အာဏာသည် ဗဟိုတရားရုံးချုပ်၏ဥပဒေပညာနှင့် ထပ်တူဖြစ်ရန် အခင်းအကျင်းတစ်ရပ်ကို ဖန်တီးပေးမည်။ ပိုသိချင်ပါက Shamshad Pasarlay, *Making the 2004 Constitution of Afghanistan: A History and Analysis Through the Lens of Coordination and Deferral Theory*, 2016, တွင်ကြည့်ပါ။

ပြဋ္ဌာန်းချက်များ(လွတ်လပ်စွာ သတင်းအချက်အလက်ယူနိုင်ခွင့်၊ စီမံအုပ်ချုပ်ပိုင်ခွင့်သာ)သည် အရန်ထားရှိသော ဥပဒေအပိုဒ်ခွဲများနှင့်အတူ ‘နှစ်မျိုးနှစ်စား’ရှိနေသည်။ အကောင်အထည်ဖော်ဥပဒေများ ပြဋ္ဌာန်းရန် နောက်ဆုံးသတ်မှတ်ကာလအဖြစ် သုံးနှစ်ပေးထားပြီး ပေးထားပြီး ကြားဖြတ်ကာလအတွင်း ဥပဒေပုဒ်မများကို မည်သို့ အနက်ပြန်သင့်သလဲဟူသည်ကို အစီအစဉ် ၆၊ အပိုင်း ၂၃ တွင် ညွှန်ပြထားသည်။ အဆိုပါ ကာလအတွင်း ဥပဒေပြုရေးအဖွဲ့က ဥပဒေများကို ပြဋ္ဌာန်းနိုင်ခြင်းမရှိခဲ့လျှင် အကူးအပြောင်းကာလ (ကြားကာလ) အတွင်း အကူးအပြောင်းလုပ်ငန်းစဉ်အပေါ် ဖွင့်ဆိုနားလည်မှုသည် တစ်သမတ်တည်း မပြောင်းလဲသောပုံစံဖြစ်လာမည်ပင်။

- ပက်ပူအာ နယူးဂီနီတွင် အကောင်အထည်ဖော်ရေးဥပဒေ မရှိခြင်းကွက်လပ်ကို အစားထိုးဖြည့်ဆည်းရန် လိုအပ်ချက်ရှိသည့်အတိုင်း တရားရုံးများအား အမှုကိစ္စကို ရှေ့မှောက်အမိန့်ချမှတ်ရန် တာဝန်အပ်နှင်းထားသည်။ ထို့အပြင် ဥပဒေလက်တွေ့သက်ဝင်ရန် မျှော်လင့်နေကြသော သီးခြားလွတ်လပ်သော ကော်မရှင်များသည် အကျိုးသက်ရောက်လာနိုင်ပြီး ၎င်းတို့ဆောင်ရွက်ရမည့် လုပ်ငန်းတာဝန်များကို အကောင်အထည်ဖော်ရန် လိုအပ်သော ဝန်ထမ်းနှင့် ပစ္စည်းအသုံးအဆောင်တို့ကို အသုံးပြုခွင့်ရှိသည်။¹²⁰
- ကင်ညာနိုင်ငံကတော့ မတူသောလမ်းကြောင်းကို ရွေးချယ်ခဲ့သည်။ အရှိန်မြှင့်မားသော တားမြစ်ပိတ်ပင်ခြင်းစနစ်တစ်ရပ်ကို တင်သွင်းခဲ့သည်။ သီးခြားအချိန်ကာလတွင် ဥပဒေပြုရေးအဖွဲ့က ဥပဒေပြုခြင်းကို မပြဋ္ဌာန်းနိုင်လျှင် မည်သည့်ပုဂ္ဂိုလ်မဆို ဗဟိုတရားရုံးသို့ ဦးတိုက်လျှောက်ထားနိုင်သည်။ တစ်လှည့်စီအားဖြင့် ဗဟိုတရားရုံးက စီစဉ်သတ်မှတ်ထားသော သီးခြားအချိန်ကာလအတွင်း လိုအပ်သော ဥပဒေပြုခြင်းကို ပြဋ္ဌာန်းလာနိုင်စေရန်နှင့် တရားသူကြီးချုပ်ထံတိုးတက်မှုကို အစီရင်ခံတင်ပြရန် ပါလီမန်နှင့် ရှေ့နေချုပ်ထံ တိုက်ရိုက်အမိန့်ပေးသည်။ အမိန့်အပေါ် ဥပဒေပြုရေးအဖွဲ့က လေးစားလိုက်နာခြင်းမရှိလျှင် တရားသူကြီးချုပ်က သမ္မတထံဥပဒေပြုရေးအဖွဲ့ကို ရုတ်သိမ်းခိုင်းနိုင်သည်။

(ဃ) ဥပဒေဟောင်းများကို ပြန်လည်သုံးသပ်ခြင်း

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေသစ်တစ်ရပ်သည် အထူးသဖြင့် ယခင်အတိတ်အခြေအနေများနှင့် အလုံးစုံကွဲပြားမှု တင်သွင်းပါက ရှိနေဆဲဥပဒေများ၏ အနေအထားပေါ် မူတည်ဆုံးဖြတ်ရသည်။ ရံဖန်ရံခါ ယခင်အစိုးရရှိစဉ်က ထုတ်ပြန်ထားခဲ့သော အဖိနှိပ်ဆုံးဥပဒေများကို

- အဖိနှိပ်ဆုံးဥပဒေများကို ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေက ရုတ်သိမ်းပစ်သည်(၁၉၉၃ တောင်အာဖရိက ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ၏အစီအစဉ် ၇ ကို နမူနာကြည့်ပါ)။¹²¹
- ယခင်ဥပဒေများအား ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေနှင့် ညီမညီ စစ်ဆေးခြင်းအား အကူးအပြောင်းကာလတွင် ပြုလုပ်မည် (ဝါ) ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေသစ်လက်အောက်တွင် ပြုလုပ်မည် စသည့် ဆုံးဖြတ်ချက်ချမှတ်ခြင်းဖြစ်သည်။

ပထမစဉ်းစားချက်သည် ဥပဒေဟောင်းများသည် နောက်ကျကျန်ရစ်ခဲ့ပြီဖြစ်သော အတိတ်၏အစိတ်အပိုင်းတစ်ရပ် စဉ်းစားထားခြင်းဖြစ်သည်။ ခေတ်သစ်နှင့် ဘောင်ဝင်အံ့ကျမှု ရှိစေရန် အဆိုပါဥပဒေဟောင်းများသည် ကြားဖြတ်ကာလအတွင်း ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေနှင့် ညီမညီ စစ်ဆေးခြင်းကို ခံရမည်။ ဤအဆင့်ဖြတ်သန်းပြီးနောက် စစ်ဆေးခြင်းအလုပ်ကို တာဝန်ယူလုပ်ကိုင်ရန် သင့်တော်သော အင်စတီကျူးရှင်းကို ဖန်တီး။ ဖော်ထုတ်ရမည့်စိန်ခေါ်ချက်ရှိလာသည်။ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအပြောင်းအလဲမဖြစ်ခင် အခြေအနေပေါ် မူတည်၍ အထက်က ဖန်တီး/ဖော်ထုတ်ရမည့် တာဝန်ကို ‘မူလတရားစီရင်ရေးအဖွဲ့ဟောင်း’ထံ ယုံကြည်အပ်နှံရန်မှာ တွန့်ဆုတ်မှု ရှိနိုင်သည်။

- ဆူဒန်နိုင်ငံတွင် ယင်းသို့ လုပ်ပိုင်ခွင့်အာဏာကို အမျိုးသားဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာသုံးသပ်ရေးကော်မရှင် (ယင်းအဖွဲ့သည် သက်ဆိုင်ရာပြဋ္ဌာန်းချက်များကို ငြိမ်းချမ်းရေးလုပ်ထုံးကျင့်ဝတ်ခြောက်ချက်မှ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံ ဥပဒေစာသားသို့ ကူးပြောင်းဖွင့်ဆို ရသည်)ထံ ပေးထားခဲ့သည်။ သို့ရာတွင် ထပ်မံရင်ဆိုင်ရမည့် စိန်ခေါ်ချက်လည်းရှိ နေသည်။ ယင်းက မည်သည့်ဥပဒေကို ‘အဟောင်း’ ဟူ၍ ယူဆရမည်နည်း၊ သီးခြားအချိန်ကာလတစ်ရပ်အတွင်း ရေရာသောအုပ်ချုပ်ရေး စနစ်တစ်ခုလက်အောက် ပြဋ္ဌာန်းခဲ့ကြသော ဥပဒေများကိုသာ အဟောင်းဟု

¹²¹ In the Constitution of Cambodia certain laws (property related) "continue to remain in force until amended or repealed by new laws and regulations, except those provisions that are contrary to the spirit of this Constitution" (Article 158). The Constitution of Poland provided (Article 239) that with the entering into force of the constitution, "resolutions of the Constitutional Tribunal on interpretation of statutes shall lose their universally binding force" (with an extunc effect, leaving existing judgments based on that interpretation intact)

ယူဆရမည်လား။ သို့မဟုတ် ရှိနေဆဲဥပဒေဟုခေါ်ဆိုသော စကားရပ်တစ်ခုလုံးကို ယူဆရမည်လား။

- အဆိုပါ စိန်ခေါ်ချက်များနှင့် ဆန့်ကျင်၍ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများစုမှာမူ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေသစ်ကို ဆန့်ကျင်ကာ ရှိနေဆဲဥပဒေများအားလုံးကို ပြန်လည်စိစစ်သုံးသပ်ခြင်းသည် အကူးအပြောင်းကာလ၏ အစိတ်အပိုင်းတစ်ရပ်ဖြစ်သည်ဟု ထင်မြင်ကြခြင်းမရှိပေ။ တရားရုံးက ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေသစ်နှင့် မကိုက်ညီသော အချက်ကို မတွေ့မိသေးသရွေ့ ရုပ်သိမ်းမထားသော ဥပဒေဟောင်းများ ဆက်လက်ရှင်သန်နေမည်သာဖြစ်သည်။

(င) စိစစ်ခြင်း

အထူးသဖြင့် ပဋိပက္ခလွန်၊ သို့မဟုတ် အာဏာရှင်အုပ်ချုပ်ရေးအလွန် ရေးဆွဲသည့် အခါ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများသည် အနာဂတ်ဘဝပိုမိုကောင်းမွန်ရေးနှင့် ပိုမိုငြိမ်းချမ်းမှုရှိရေးအတွက်ယုံကြည်ရင်းစွဲစိတ်များကိုထင်ဟပ်သည်။ ရောက်ရှိလာမည့်အချိန်ကာလအတွက် ဘုံတူညီသော မျှော်မှန်းချက်နှင့် ယုံကြည်မှုအသစ်တည်ဆောက်ခြင်းသည် တည်ဆောက်ရေးသည် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေစာသားတစ်ရပ်တည်းဖြင့် မရရှိနိုင်ပါ။ ဝန်ထမ်းရေးရာနှင့် စပ်လျဉ်းပြီး ရှိနေဆဲပုံစံနှင့်သွားမည်လား၊ သို့မဟုတ် ပြောင်းလဲမည်လားဟူ၍ မေးခွန်းထုတ်ခြင်းအပါအဝင် မကြာသေးခင်က အတိတ်ကာလနှင့် ညှိနှိုင်းဖြေရှင်းရန်လည်း လိုအပ်သည်။ ခေတ်သစ်အစပျိုးရန် ယခင်ဗြူရှီကရေစီ/တရားမျှတမှုစနစ်ဟောင်းအပေါ် မည်သည့်အတိုင်း အဆအထိ မှီခိုရနိုင်သနည်း။ ထို့အပြင် ခေတ်သစ်ကိုဦးတည်သည့် အပြောင်းအလဲကို ၎င်းတို့က မည်ကဲ့သို့ အားပေးထောက်ခံမည်နည်း။ အစိုးရအရာရှိများနှင့် တရားသူကြီးများက ယခင်အုပ်ချုပ်ရေးတွင်မည်သည့်အတိုင်းအတာအထိ ပါဝင်ပတ်သက်ခဲ့ကြသနည်းဆိုသည်ကို လေ့လာစူးစမ်းရင်း အကူးအပြောင်းကာလတစ်ရပ်အတွင်း ၎င်းတို့အပေါ် စိစစ်ခြင်းဖြစ်စဉ်တစ်ခုထားရှိသင့်သလား။ ဤမေးခွန်းများသည် အကောင်အထည်ဖော်ခြင်း အောင်မြင်မှုရေးနှင့် သက်ဆိုင်သည်။ သိမ်မွေ့ပြီး ပိုမိုကျယ်ပြန့်သော အကူးအပြောင်းကာလတရားမျှတမှု ပြဿနာရပ်ကိုလည်း ကိုင်တွယ်ပြထားသည်။

ကင်ညာနိုင်ငံ၏ တရားစီရင်ရေးစနစ်တွင် လာဘ်စားမှုအလွန်အကျွံရှိသည်ဟု မြင်ကြသည်(တရားသူကြီးတစ်ဦးကို ငွေဖြင့်ဝယ်နိုင်လျှင် ရှေ့နေတစ်ဦးကိုလည်း မည်သည့်အတွက်ကြောင့် ငွေပေးရမည်လဲ။) ဥပဒေရေးဆွဲခြင်းလုပ်ငန်းစဉ် အစိတ်အပိုင်းအဖြစ် လူမှုအဖွဲ့အစည်း၏ စနစ်ပိုင်းပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးအပြင် တရားဥပဒေစိုးမိုးမှု ခိုင်မာ အားကောင်းလာ

စေရန်နှင့် အဆိုပါလွှတ်တော်များမှပြဿနာအား ဖြေရှင်းရန်အတွက် ဖွဲ့စည်းပုံ အခြေခံဥပဒေ အနေဖြင့် အတိတ်က တရားသူကြီးများ၏ စီရင်ဆုံးဖြတ်ချက်များကို စေ့စေ့စပ်စပ် စစ်ဆေး မည့် ‘တရားသူကြီးများနှင့် ရာဇဝတ်တရားသူကြီးများ စိစစ်ခြင်းဘုတ်အဖွဲ့’ကို ဖွဲ့စည်းရန် လိုအပ်ခဲ့သည်။ အစစ်ဆေးခံရသည့်တရားသူကြီးများကို အနာဂတ်တွင် ဆက်လက် တာဝန် ခန့်အပ်ရန်မှာ အဆိုပါအဖွဲ့၏ စိစစ်ချက်အပေါ်တွင် မူတည်သည်။

(၃) ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေကို လေးစားလိုက်နာခြင်းနှင့် ထိန်းသိမ်းကာကွယ်ခြင်း

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ အမြစ်တွယ်ရန် လိုအပ်သည့် ဥပဒေများ ပြဋ္ဌာန်းခြင်းနှင့် အင်စတီကျူးရှင်းအသစ်များ တည်ထောင်ခြင်း (ဥပမာ=ဝန်ထမ်းရေးရာနှင့် အရင်းအမြစ်ဌာန များ)အားဖြင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအား အကျိုးသက်ရောက်မှုရှိလာစေသည်။ ဖွဲ့စည်းပုံ အခြေခံဥပဒေလုပ်ငန်းဘောင်ကို လေးစားမှု၊ ယင်းလုပ်ငန်းဘောင်အတွင်း သက်ဆိုင်ရာ နိုင်ငံ့အရေးကြီးပုဂ္ဂိုလ်များ၏ စီမံအုပ်ချုပ်ရန် အားထုတ်ကြိုးပမ်းမှုသည် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပ ဒေပုံပေါ်လာစေရေးနှင့် တရားဥပဒေစိုးမိုးရေး၊ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအဓိကအမြင် ဖြစ် ထွန်းအောင်မြင်လာစေနိုင်ရေးအတွက် အထင်ရှားဆုံးသော ရှေ့ပြေးအခြေအနေများပင် ဖြစ်သည်။ ဤအချက်နှင့်စပ်လျဉ်း၍ အသွင်အပြင်နှစ်ရပ်မှာ အဓိကကျသည်။ ၎င်းတို့မှာ သီးခြားလွတ်လပ်ပြီး အရည်အသွေးပြည့်မီသော အင်စတီကျူးရှင်းများနှင့်အတူ ‘စစ်ဆေး ချိန်ညှိခြင်းများ’ရှိသည့် အဖွဲ့အစည်းဒီမိုကရေစီပုံစံတစ်ရပ်နှင့် မိမိ၏ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ အခွင့်အရေးများအကြောင်းကို သိရှိထားသော ပိုမိုကျယ်ပြန့်သည့် လူထုအလွှာတစ်ရပ်နှင့် အသိအမြင်ကြွယ်ဝနိုးကြားသော ပညာရှင်အသိုင်းအဝိုင်းတစ်ရပ်ဟူ၍ပင် ဖြစ်သည်။ ၎င်းတို့ ထံတွင် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ အခွင့်အရေးများကို ပြဋ္ဌာန်းရန်အခွင့်အလမ်းကို ပေး အပ်ထားသည်။

(က) ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ၏အစောင့်အရှောက်များဖြစ်သော အင်စတီကျူးရှင်းများ

ကြိုးစားပမ်းစား ပုံစံထုတ်ထားသော ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတစ်ရပ်သည် နိုင်ငံ တော်၏လုပ်ပိုင်ခွင့်အာဏာကို ကျင့်သုံးနေကြသော အင်စတီကျူးရှင်းအသီးသီးကြား ကာ ကွယ်တားဆီးရေးနှင့် ထိန်းချုပ်ရေးယန္တရားများ ပါဝင်သော ကွန်ရက်တစ်ခုကို ဖန်တီးပေး

122 Juliane Kokott and Martin Kaspar, "Ensuring Constitutional Efficacy", in Michel Rosenfeld and Andras Sajo, eds., *The Oxford Handbook of Comparative Constitutional Law*, Oxford University Press, 2012, p. 796.

သည်။¹²² မတူကွဲပြားသော အစိုးရဌာနအသီးသီးများကြား ရေပြင်ညီမျှညှိအတိုင်းသော်လည်းကောင်း၊ သို့မဟုတ် အစိုးရအဆင့်အသီးသီးကြား ဒေါင်လိုက်မျှညှိအတိုင်းသော်လည်းကောင်း ရှိနေစေရမည့် အဆိုပါစစ်ဆေးချိန်ညှိခြင်းစနစ်သည် ထိန်းချုပ်မှုနှင့်အာဏာကို အလွန်အမင်း ကျင့်သုံးမင်းမူနေသည့် တစ်ခုတည်းသော အင်စတီကျူးရှင်းဖြစ်ပေါ်လာခြင်းကို ရှောင်ရှားပေးသည်။ ထို့ကြောင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများ၏ အကောင်အထည်ဖော်ခြင်းကို ထည့်ဝင်ပေးသည်။¹²³ အဆိုပါ ကွန်ရက်၏ ထိပ်ဆုံးနေရာတွင် တရားရေးဆိုင်ရာ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ပြန်လည်သုံးသပ်ရေးအင်စတီကျူးရှင်းများ ရှိနေတတ်သည်။ အဆိုပါ အဆောက်အအုံများသည် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေကို ကာကွယ်စောင့်ရှောက်သူများ၊ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေကို အဆုံးသတ်အဆုံးအဖြတ်ပေးသူ(ဗဟိုတရားရုံးချုပ်၊ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတရားရုံး၊ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေကောင်စီ)အဖြစ် တာဝန်ယူလုပ်ကိုင်ကြသည်။ အဆိုပါအဆောက်အအုံများကို (သက်ဆိုင်ရာ အခန်းကဏ္ဍနှင့် ဆက်စပ်ပြီး) သီးခြားလွတ်လပ်သောကော်မရှင်များ (ဥပမာ လူ့အခွင့်အရေးကော်မရှင်များ)က အမြဲတစေထောက်ခံအားပေးကြသည်။¹²⁴

အဆိုပါအင်စတီကျူးရှင်းများသည် အထူးသဖြင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေသစ်ရေးဆွဲပြီးနောက်ပိုင်းကာလတွင် ချက်ချင်းဆိုသလို အရေးကြီးလာသည်။ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေကို အကောင်အထည်ဖော်ရေးသည် အထူးအားဖြင့် အထိအခိုက် မခံနိုင်သောကိစ္စဖြစ်နိုင်သည်။ သို့ဖြစ်၍ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေက လုပ်ပိုင်ခွင့်အပ်နှင်း၍ တာဝန်ပေးထားသော အင်စတီကျူးရှင်းများကို တကယ်တမ်း အကောင်အထည်ဖော်ရန် အရေးကြီးသည်။ အဆိုပါအင်စတီကျူးရှင်းများ လည်ပတ်အလုပ်လုပ်လာရန် လိုအပ်သော အရင်းအမြစ်များအားလုံး(ဝန်ထမ်း၊ ဘဏ္ဍာငွေ၊ စာရင်းဇယားများစသည်)ကလည်း သေချာရန် လိုအပ်သည်။ ဥပမာ တူနီးရှားဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေသည် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံတရားရုံးသစ်ကို မွေးဖွားပေးခဲ့သော်လည်း ဥပဒေအသက်ဝင်လာစေရန်၊ ဝန်ထမ်းရေးရာ ခန့်အပ်တာဝန်ပေးရန်နှင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေမလည်ပတ်နိုင်ရန် တားဆီးပိတ်ပင်နေဆဲဖြစ်သော အခြားသောပြဿနာရပ်များကို ဖြေရှင်းရန် လိုအပ်သော ဥပဒေပြဋ္ဌာန်းရေးအတွက် အချိန် ၂ နှစ်နီးပါး ကြာမြင့်ခဲ့သည်။ အပြည့်အဝဖော်ဆောင်ပြီး ထောက်ခံအားပေးမှုရခဲ့သော် အဆိုပါ အင်စတီကျူးရှင်းများသည် များသည့် ဒီမိုကရေစီနှင့် တစ်သီးပုဂ္ဂလအခွင့်အရေးများကို အမာခံကာကွယ်ပေးသူများ ဖြစ်နိုင်သည်။

¹²³ ဝီဗြီးအသေးစိတ်သိချင်ပါက *International IDEA, A Practical Guide to Constitution Building* ကိုကြည့်ပါ။

¹²⁴ ဝီအသေးစိတ်ကျကျ လေ့လာစိစစ်မှုကိုသိချင်ပါက *DRI and The Center for Constitutional Transitions, Constitutional Review in New Democracies, 2013* ကိုကြည့်ပါ။

၁၉၉၃ ကြားဖြတ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေမှ ဖွဲ့စည်းပေးခဲ့ပြီး ၁၉၉၆ တရားဝင်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေလက်အောက်တွင် ဆက်လက်ထိန်းသိမ်းထားခဲ့သော တောင်အာဖရိကဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေခုံရုံးသည် ပဋိပက္ခလွန်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတစ်ရပ်ကို ကာကွယ်စောင့်ရှောက်သူအဖြစ် အလေးအမြတ်ထားရသော တရားရုံးပေါ်ပေါက်လာခြင်းအတွက် နမူနာဖြစ်ရပ်ပင်ဖြစ်သည်။ အဆိုပါဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေခုံရုံးသည် ပေါ်ပေါက်လာစဉ် အစောဆုံးရက်များမှ (သေဒဏ်ပယ်ဖျက်ပေးခြင်းနှင့် လူမှု-စီးပွားရေးအခွင့်အရေးများဆိုင်ရာကဲ့သို့သော) အထင်ကြီးလောက်စရာ စီရင်ဆုံးဖြတ်ချက်များကို လက်ဆင့်ကမ်းပေးနိုင်သည့်အတွက် ချီးမွမ်းခံလာရသည်။ ထို့အပြင် ခုံရုံးဖွဲ့စဉ်ကတည်းက ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေမှ ၎င်းအား ပေးအပ်ထားသော ဗီတိုအာဏာသုံးပိုင်ခွင့် အခန်းကဏ္ဍကိုလည်း ထိထိရောက်ရောက် အသုံးပြုနိုင်ခြင်းအတွက်လည်း ချီးကျူးခံရသည်။¹²⁵

(က) နိုင်ငံတွင်းအကောင်အထည်ဖော်ခြင်းအပေါ် နိုင်ငံတကာမှအားပေးထောက်ခံမှု

ကုလသမဂ္ဂလူ့အခွင့်အရေးကောင်စီနှင့် အခြားသော နိုင်ငံတကာကတိကဝတ်စာချုပ်များဆိုင်ရာ စောင့်ကြည့်ရေးအဖွဲ့အစည်းများသည် နိုင်ငံတစ်နိုင်ငံ၏ အခြေခံရပိုင်ခွင့်အခွင့်အရေးများ အကောင်အထည်ဖော်ခြင်းကို သွယ်ဝိုက်၍ အားပေးထောက်ခံနိုင်သည်။ သက်ဆိုင်ရာ နိုင်ငံတကာသဘောတူညီမှုများနှင့် နိုင်ငံ၏အခြေခံရပိုင်ခွင့် အခွင့်အရေးများအား နိုင်ငံတစ်နိုင်ငံမှ အတည်ပြုလက်မှတ်ထိုးပြီး သက်ဆိုင်ရာ လုပ်ထုံးလုပ်နည်းများအရ ပြည်တွင်း အခွင့်အရေးကြေညာစာတမ်းအား ရေးဆွဲလိုက်သည်နှင့် တစ်ပြိုင်နက် လူ့အခွင့်အရေးအခြေအနေပြ အစီရင်ခံစာနှင့် လူ့အခွင့်အရေးကောင်စီ လက်အောက်ရှိ တိုင်ကြားရေးယန္တရားတို့သည် သက်ဆိုင်ရာစံချိန်စံညွှန်းများ အကောင်အထည်ဖော်ရန် ထောက်ပံ့ပေးသည်။

(ခ) ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေစနစ်ကျင့်သုံးခြင်းကို ယုံကြည်သောယဉ်ကျေးမှုတစ်ရပ်ကို ဖန်တီးခြင်း

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအား အင်စတီကျူးရှင်း အခြေပြပုံစံထုတ်ခြင်းနှင့် ရေးဆွဲသည့်နည်းလမ်းများအပြင် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအကောင်အထည်ဖော်ရေး အောင်မြင်မှုအတိုင်းအဆသည် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ၏ ကတိကဝတ်များအပေါ် နိုင်ငံသားများက စောင့်ထိန်းလိုက်နာရသည့် သတ္တိနှင့် စိတ်အားထက်သန်မှုအပေါ် အခိုင်အမာတည်သည်။

¹²⁵ Theunis Roux, *The Politics of Principle: The First South African Constitutional Court*, Cambridge University Press, 2013, pp. 2 and 4.

တောင်အာဖရိကနိုင်ငံဖြစ်ရပ်ကို နမူနာယူ၍ ပြောတတ်ကြသည့် ဥပမာရှိသည်။ တောင်အာဖရိကတွင် ပြည်သူလူထုသည် ဗိုလ်ကျစိုးမိုးလွန်းသည့် နိုင်ငံဝန်ထမ်းအရာရှိများနှင့် ရင်ဆိုင်ရချိန်တွင် အိတ်ဆောင်အရွယ် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေစာအုပ်ကို ကိုင်၍ခရီးထွက်လေ့ရှိကြခြင်းပင်ဖြစ်သည်။ ယင်းဖြစ်ရပ်က ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေစနစ်ကို ယုံကြည်သော ယဉ်ကျေးမှုတစ်ရပ်ထူထောင်ရေးအမြင်ကို ထင်ဟပ်နေသည်။ အဆိုပါယုံကြည်မှုလေ့ကို ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအရ အားပေးနိုင်သည်။ ပထမဦးဆုံးအနေဖြင့် ပြည်သူလူထုပါဝင်ဆောင်ရွက်ခြင်းနှင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေနှင့် ပတ်သက်သည့် ပညာပေးမှုဝေခြင်း အစီအစဉ်များသည် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအားရေးဆွဲပြီးသည့်တိုင်အောင် ဆက်လက်ခိုင်မာစွဲမြဲသော အားထုတ်လုပ်ဆောင်ရွက်မှုများလိုအပ်သည်။

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေကို ဒေသသုံးဘာသာစကားများဖြင့် ဘာသာပြန်ခြင်း၊ အထက်တန်းနှင့် အဆင့်မြင့်ကျောင်းသင်ရိုးညွှန်းတမ်းတွင်း ထည့်သွင်းသင်ကြားစေခြင်း၊ ဖြန့်ချိခြင်းမှတစ်ဆင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအပေါ်တတ်သိနားလည်မှုကို စဉ်ဆက်မပြတ် ခိုင်မာအားကောင်းစေနိုင်သည်။

တချို့ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများတွင် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအတွင်း (ယူဂန်ဒါ) သဘောတရားဖြန့်ဖြူးခြင်းပြဋ္ဌာန်းချက်တစ်ရပ်ကို ထည့်သွင်းထားသည်။ အိန္ဒိယတွင် ‘ကိုယ့်အခွင့်အရေးကို သိပါ’ဟူသော ခေါင်းစဉ်ဖြင့် လက်ကမ်းစာစောင်တစ်စောင်ကို ကာတွန်းသရုပ်ဖော်ပုံများဖြည့်စွက်ကာ ဒေသသုံးဘာသာစကား ၁၅ မျိုးဖြင့် ဒေသတွင်းအင်္ဂါအိုအဖွဲ့တစ်ဖွဲ့ ကထုတ်ဝေခဲ့သည်။ အခြားသော ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများသည် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ တတ်သိနားလည်မှု (ဂါနာ)ကို တည်ဆောက်ပေးရန်နှင့် ရေရှည်တည်တံ့စေရန် နိုင်ငံသားပညာရေးဆိုင်ရာ အမျိုးသားကော်မရှင်ကို ကြိုတင်စီမံထားရှိသည်။ ကော်မရှင်၏တာဝန်သည် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေကို ကာကွယ်ရင်း နိုင်ငံသားများကို အသိပညာမျှဝေသင်ပေးရန်နှင့် အားပေးမြှင့်တင်ရန်၊ နိုင်ငံသားတစ်ဦး၏ တာဝန်ယူရမှုများအား သိမြင်နဲ့စပ်လာစေရန် အစီအမံများကို ဖော်ထုတ်သတ်မှတ်ပေးရန်ပင် ဖြစ်သည်။¹²⁶ ပြည့်မီလုံလောက်သော အရင်းအမြစ်များ ထောက်ပံ့ပေးထားပါက ထိုကဲ့သို့သော ကော်မရှင်မျိုးသည် ကွဲပြားမှုတစ်ရပ်ကို လုပ်ဆောင်နိုင်သည်။ အဆိုပါကော်မရှင်သည် မတူကွဲပြားမှုတစ်ရပ်ကို လုပ်ဆောင်နိုင်သည်။

¹²⁶ အမျိုးသားကော်မရှင်၏နိုင်ငံသားပညာရေးအက်ဥပဒေပါ အပိုင်း ၂၊ (၁၉၉၃) အက်ဥပဒေပုဒ်မ ၄၅၂ ကိုကြည့်ပါ။

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေစနစ်ကို ယုံကြည်သောယဉ်ကျေးမှုတစ်ရပ် ဖန်တီးရေးတွင် ပညာရှင်အသိုင်းအဝိုင်း၊ စိတ်ဝင်စားသော ပြည်သူလူထုနှင့် တရားရေးဆုံးဖြတ်ချက်များအကြောင်း ပွင့်လင်းစွာ ဆွေးနွေးခြင်းပါဝင်သည်။ စီရင်ဆုံးဖြတ်ချက်များသည် ခြုံရေးသား၍ တစ်စိတ်တစ်ပိုင်းဖော်ထုတ်ချက်များဖြစ်ရာ စေ့စေ့စပ်စပ် စစ်ဆေးခံရရန်အနေအထားရှိသည်။ ထို့ကြောင့် ပြည့်မီလုံလောက်သော တရားမျှတမှုအခြေခံကို ရှာဖွေပေးနိုင်ရန် ပြည့်မီလုံလောက်သော အခြေခံအကြောင်းရင်းများကိုပေးရန် တရားသူကြီးများအား တောင်းဆိုနိုင်သည်။ အဆိုပါ ပွင့်လင်းမြင်သာမှုကို အားပေးမြှင့်တင်နိုင်စေရန် အချိန်နှင့်တပြေးညီဆုံးဖြတ်ချက်များ ချမှတ်ခြင်း၊ တရားရေးအမြင်များကို ထုတ်ပြန်ခြင်းနှင့် မျှတစွာစီရင်ဆုံးဖြတ်ခြင်း အစိတ်အပိုင်းတစ်ခုအဖြစ် အများပြည်သူ ရှေ့မှောက်စီရင်ကြားနာခြင်းများအား ဆောင်ရွက်ရန် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေလုပ်ငန်းဆောင်တာတစ်ရပ် ရေးဆွဲခြင်းအားဖြင့် ကူညီထောက်ပံ့နိုင်သည်။ ဤအချက်အရ တရားရုံးများအနေဖြင့် ဆန့်ကျင်ကွဲလွဲသောသဘောထားအမြင်များကို ထုတ်ပြန်ပေးရန် ခွင့်ပြုပေးသင့်သလား၊ သို့မဟုတ် တရားရုံး၏ စုစည်းညီညွတ်သော စီရင်ဆုံးဖြတ်ချက်ကို ထင်ဟပ်ထားသော သဘောထားအမြင်တစ်ရပ်တည်းကိုသာ ထုတ်ပြန်ပေးရမည်လားဟူ၍ ဆွေးနွေးကြည့်နိုင်သေးသည်။ အဆိုပါကိစ္စနှင့် စပ်လျဉ်းလျှင် တရားရုံးများ၏ ပြည်သူ့ဆက်ဆံရေးပုံစံများသည် အရေးကြီးသည်။ ဥပမာအားဖြင့် ယင်းပုံစံများက အရေးပါသော စီရင်ဆုံးဖြတ်ချက်များကို ပိုမိုရိုးရှင်းပြီး ဥပဒေသုံးမဟုတ်သော အသုံးအနှုန်းများဖြင့် ရှင်းလင်းပြနိုင်သည်။ ယခုအခန်းတွင် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ အကောင်အထည်ဖော်ခြင်းသည် ပြဋ္ဌာန်းပြီးနောက်မှ ရရှိလိုက်သောအကြံအစည်တစ်ရပ် မဟုတ်ဘဲ မူလအစကတည်းက အဓိကထားရန် လိုအပ်သော စိန်ခေါ်မှုတစ်ရပ်ဖြစ်ကြောင်းကို အလေးထားတင်ပြခဲ့သည်။ ဤနားလည်ထားချက်ကို အလေးအနက်ထားခြင်းသည် ပိုမိုကျယ်ပြန့်သော ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတည်ဆောက်ရေးလုပ်ငန်းစဉ်တစ်ရပ်ကို ပေါ်ပေါက်လာစေသည်မှာ မရှောင်လွှဲနိုင်သောအချက်ပင် ဖြစ်ပေတော့သည်။

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများကို ဖော်ဆောင်ခြင်းအတွက် ဆက်လက်ဖတ်ရှုရန်စာအုပ်များ

Democracy Reporting International, From Words to Deeds. Implementation of Constitutions, Briefing Paper, May 2017, <http://democracy-reporting.org/dri-publications/from-words-to-deeds-implementing-constitutions/>

Democracy Reporting International and The Center for Constitutional Tran-

sitions at NYU Law, *Constitutional Review in New Democracies*, Briefing Paper 40, September 2013, <http://constitutionaltransitions.org/publications/constitutional-review-in-new-democracies/>.

Ruth Gordon, "Growing Constitutions", *Journal of Constitutional Law* (1999) 1:3, pp.528-582, [https://www.law.upenn.edu/journals/conlaw/articles/volume1/issue3/Gordon1U.Pa.J.Const.L.528\(1999\).pdf](https://www.law.upenn.edu/journals/conlaw/articles/volume1/issue3/Gordon1U.Pa.J.Const.L.528(1999).pdf)

Juliane Kokott and Martin Kaspar, "Ensuring Constitutional Efficacy", in Michel Rosenfeld and Andras Sajó, *The Oxford Handbook of Comparative Constitutional Law*, Oxford University Press, 2012, pp. 795-815.

Democracy Reporting International အကြောင်း

Democracy Reporting International (DRI) ဂျာမနီနိုင်ငံ၊ ဘာလင်မြို့တွင် မှတ်ပုံတင်ထားသည့် ဘက်လိုက်မှုမရှိသော၊ လွတ်လပ်သော အကျိုးအမြတ်အတွက်မဟုတ်သည့် အဖွဲ့အစည်းတစ်ရပ်ဖြစ်သည်။ DRI သည် နိုင်ငံသားများ၏ နိုင်ငံရေးပါဝင်မှု၊ နိုင်ငံတော်အဖွဲ့အစည်းများ၏ တာဝန်ခံမှုနှင့် ဒီမိုကရက်တစ်အင်စတီကျူးရှင်းများ ဖွံ့ဖြိုးမှုတို့ မြှင့်တင်ရေးကို ကမ္ဘာတစ်ဝှမ်းတွင် လုပ်ကိုင်ဆောင်ရွက်လျက်ရှိသည်။ အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာလူ့အခွင့်အရေးကြေညာစာတမ်း၊ နိုင်ငံသားနှင့်နိုင်ငံရေး အခွင့်အရေးဆိုင်ရာ နိုင်ငံတကာသဘောတူညီချက်တွင် ပြဋ္ဌာန်းထားသကဲ့သို့ မိမိတို့တိုင်းပြည်၏ နိုင်ငံရေးနယ်ပယ်တွင် ပါဝင်ရန် နိုင်ငံသားတို့၏ အခြေခံအခွင့်အရေးများကို မြှင့်တင်ပေးနိုင်မည့် ပြည်တွင်းနည်းလမ်းများကို ရှာဖွေရာတွင်လည်း DRI က အကူအညီပေးလျက် ရှိပါသည်။

<http://www.democracy-reporting.org/myanmar>

myanmar@democracy-reporting.org

ဒီမိုကရေစီ ဖွဲ့စည်းပုံ အခြေခံဥပဒေများ လက်စွဲ

“ရှေ့သို့ မြန်မာ (STEP Democracy)- မြန်မာနိုင်ငံတွင်
ရွေးကောက်ပွဲဖြစ်စဉ်နှင့် ဗီဒီယိုကလစ်အကူအညီပေးရေး”စီမံကိန်း၏
အစိတ်အပိုင်းတစ်ခုအဖြစ် ဥပဒေရေးရာပညာရှင်များသည် ငွေကြေးအကူအညီနှင့်
ယခု စာတမ်းထုတ်ဝေခြင်းဖြစ်သည်။ ပါဝင်သည့်အကြောင်းအရာများအတွက်
DRI တွင်သာ တာဝန်ရှိပြီး အီးယူ၏ အနေအထားကို ထပ်ဟပ်သည်ဟု
မည်သို့မှ မှတ်ယူခြင်းမရှိစေရ။

ဤစာတမ်းကို ထုတ်ဝေရေး ဥပဒေရေးရာပညာရှင်များက ပံ့ပိုးကူညီထားပါသည်။
အကြောင်းအရာများအတွက် စာအုပ်ထုတ်ဝေသူတွင်သာ တာဝန်ရှိပြီး ယခုစာတမ်းသည်
ဥပဒေရေးရာပညာရှင်သဘာဝအဖြစ်ဖြင့် ထပ်ဟပ်သည်ဟု မှတ်ယူခြင်းလုံးဝမပြုရပါ။
*Publication funded by the European Union. The contents of this
publication are the sole responsibility of the publisher and
can in no way be taken to reflect the views of the European Union.*

Handbook on Democratic Constitutions